

ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย

นางสาววารุณี ณ นคร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

EMPOWERMENT OF SOCIAL MOVEMENT THROUGH MEDIASCAPE IN THAILAND

Miss Warunee Na nakorn

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย
โดย	นางสาววารุณี ณ นคร
สาขาวิชา	รัฐศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุุญฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์จุมพล รอดคำดี)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สิริพรรณ นกสวน)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์)

วารุณี ณ นคร: ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย(EMPOWERMENT OF SOCIAL MOVEMENT THROUGH MEDIASCAPE IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ. ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ดร.พิชญ์ พงศ์สวัสดิ์, 220 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้ต้องการตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมในประเทศไทยมียุทธศาสตร์ในการใช้พื้นที่สื่อเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังให้แก่ขบวนการอย่างไร โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาการสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อโดยพิจารณากระบวนการทำให้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการ 2. เพื่อศึกษาผลลัพธ์/พลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในการสร้างการสนับสนุนจากสาธารณะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยใช้ระเบียบวิธีศึกษาเชิงคุณภาพ ผ่านกรณีศึกษา 3 กรณี คือ สมาชิกสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศลและ เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯและสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาพบว่าผลการศึกษา พบว่า ขบวนการทางสังคมไทยสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อ โดยใช้ยุทธวิธีหลักในการจัดกระทำสื่อด้วยตนเอง เพื่อทำให้ประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องของตนมีความโดดเด่นและเข้าสู่ความสนใจของสังคมในวงกว้าง คือ การสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหา ประกอบด้วย การสร้างกรอบโครงการวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้น การสร้างกรอบโครงแนวทางการแก้ไข ปัญหา และการสร้างกรอบโครงการจูงใจ โดยขบวนการฯมี วัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารให้ผู้กำหนดนโยบายได้รับรู้ผ่านพื้นที่สาธารณะ โดยอาศัยการระดมความรู้สึกร่วมหรือความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน และให้ร่วมเป็นสักขีพยานในการเคลื่อนไหวผ่านลักษณะร้องเรียน การทวงถามการแก้ไข ปัญหา ตรวจสอบ และเรียกร้องให้ภาครัฐมีการดำเนินนโยบายสาธารณะอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา.....รัฐศาสตร์.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา.....2554..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

#5081507624: MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEYWORDS : SOCIAL MOVEMENT/ MEDIASCAPE / FRAME ANALYSIS

WARUNEE NA NAKORN: EMPOWERMENT OF SOCIAL MOVEMENT
THROUGH MEDIASCAPE IN THAILAND. ADVISOR : ASST., PROF.
PRAPART PINTOBTANG Ph.D., CO-ADVISOR : PITCH PONGSAWAS
Ph.D., 220 pp.

The purpose of this study is to examine the power construction of social movement using mediascape of 3 case study were : the Assembly of the Poor of Rasi Salai Dam, Conversation Network of Bangkuntien, Bangkok and Klong Yong Cooperratives.

The finding show the social movement used public mediascape to broaden public support and to make an impact on policy makers by framing tactics. Mutual understanding and sympathy from the public were created in order to be the witnesses in the social movement. The condition for success of these marginal people in using the right to communicate were : 1) advanced technology and the ability to access technology, 2) the use of social networking, 3) media reform in Thailand, which has generated varied communication channels especially broadcasting and online media.

	Student's Signature
Field of Study : Political Science	Advisor's Signature
Academic Year : 2011	Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ไม่อาจสำเร็จได้เลย หากผู้วิจัยไม่ได้รับแรงสนับสนุนจากผู้ที่มิพระคุณอย่างมากมายหลาย ๆ ท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณ เป็นลำดับดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร. จันทนา บรรพศิริโชติ หัวหน้าฯ ที่รับเป็นประธานกรรมการและให้การแนะนำและทำให้ผู้วิจัยได้เห็นตัวแบบที่ทรงคุณค่าในทางวิชาการ กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง อาจารย์ที่ปรึกษาที่สละเวลาดูแลให้คำปรึกษา และจุดประกายในการศึกษาหัวข้อดังกล่าวจนสามารถพัฒนาเป็นวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้ข้อชี้แนะที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการเขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งยากจะหาคำใดที่เหมาะสมจะบรรยายถึงความมีเมตตาและความเอาใจใส่ดูแลในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ กราบขอบพระคุณ ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ที่ได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วมให้แก่ข้าพเจ้า และขอกราบขอบพระคุณกรรมการทุกท่านที่ได้กรุณาแนะนำและให้ข้อมูล ตลอดจนทั้งดิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการเขียนวิทยานิพนธ์เพื่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดในทางวิชาการต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบคุณลุงช่วย สิทธิสุนทร คุณบันลือ เจริญมี คุณกรรณิการ์ ตลอดจนชาวบ้านคลองโยงทุกคน คุณปัญญา คำลากและสมาชิกคนจนเขื่อนห้วยนา รามีสไค คุณคงศักดิ์ ฤกษ์งามและผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลเชิงลึกในหลายๆมิติและช่วยดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดีมาก ในขณะที่ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะรัฐศาสตร์ทุกคนที่ได้ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาการศึกษา

กราบขอบพระคุณครอบครัว ณ นคร และครอบครัว ณ ตะกั่วทุ่ง ซึ่งได้กำเนิด อบรมเลี้ยงดู และให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาที่ยาวนาน

ขอบคุณคุณวิลาสินี สุขกา ซึ่งเปรียบเสมือนคู่หูและผู้ช่วยที่แสนดีในด้านวิชาการของผู้วิจัยที่สามารถทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิด และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา และขอขอบคุณคุณคุณประภาพร ลิขิตธนะพงษ์ เป็นกำลังใจและช่วยอำนวยความสะดวกในทุกเรื่องให้แก่ผู้วิจัยและร่วมเดินทางผ่านช่วงเวลาอันทรหดแต่เปี่ยมคุณค่าด้วยกัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	10
1.3 คำถามการวิจัย.....	10
1.4 สมมติฐานการวิจัย.....	11
1.5 ขอบเขตการวิจัย.....	11
1.6 ข้อยกเว้นการวิจัย.....	12
1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	12
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
1.9 วิธีดำเนินการวิจัย.....	14
1.10 ลำดับขั้นตอนการนำเสนอผลการวิจัย.....	21

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎี	22
1. การอธิบายการสร้างพลังและการเมืองในพื้นที่สาธารณะ	
จากแง่มุมของทฤษฎีขบวนการทางสังคม	23
1.1 ฐานคิดจากแง่มุมของทฤษฎีการระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม.....	23
1.2 แนวคิดการสร้างกรอบโครงกับการวิเคราะห์การเมืองในพื้นที่สาธารณะ	
และบทบาทของสื่อ.....	32
1.3 เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างพลังในพื้นที่สาธารณะ	37

2. แง่มุมจากทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของ ฮาเบอร์มาส.....	41
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
2.3 กรอบการศึกษาวิทยานิพนธ์.....	53
บทที่ 3 ความเป็นมาในการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม	
3.1 บทนำ.....	56
3.2 ภูมิหลังและของขบวนการทางสังคม.....	56
3.3 สาเหตุและประเด็นปัญหาในการเคลื่อนไหว.....	69
3.4 สรุป.....	81
บทที่ 4 ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม	
4.1 บทนำ	83
4.2 ยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ.....	83
4.2.1 การนำเสนอกรอบโครงประเด็นเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะ.....	89
4.2.2 การนำเสนอกรอบโครงแนวทางแก้ไขปัญหาในพื้นที่สื่อ.....	92
4.2.3 การนำเสนอกรอบโครงการจูงใจในพื้นที่สื่อ.....	97
4.3 กระบวนการนำเสนอประเด็นผ่านพื้นที่ของขบวนการทางสังคม.....	104
4.3.1 การนำประเด็นปัญหาเข้าสู่ปริมณฑลสาธารณะ.....	104
4.3.2 การทำให้ประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจน.....	107
4.3.3 การยกระดับประเด็นปัญหาพื้นฐานให้เป็นประเด็นสาธารณะ.....	115

4.4.4 การผลิตซ้ำในพื้นที่สื่อ.....	123
4.4.5 การติดตามการแก้ไขประเด็นปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ.....	125
4.4.6 การกำหนดวันออกอากาศ.....	129
4.4.7 การประชาสัมพันธ์กับผู้รับสาร.....	129
4.4.8 การออกอากาศ.....	130
4.5 สรุป.....	130
บทที่ 5 บริบทในการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย	
5.1 บทนำ.....	132
5.2 โครงสร้างโอกาสทางการเมือง.....	132
5.2.1 การขยายสิทธิของประชาชนในการใช้พื้นที่สื่อในประเทศไทย.....	133
1) การเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศ	139
2) การปฏิรูปสื่อในประเทศไทย	140
3) การกำเนิดสถานีโทรทัศน์สาธารณะในประเทศไทย.....	144
5.2.2. การขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการฯกับสื่อ.....	148
5.2.3 การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อควบคู่กับการเคลื่อนไหวรูปแบบอื่น.....	159
5.3 สรุป.....	165
บทที่ 6 พลังและผลลัพธ์จากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม	
6.1 บทนำ.....	166
6.2 ผลสำเร็จตามข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคม.....	167

6.3	พลังในการเสริมสร้างความสนับสนุนจากสาธารณชน.....	174
6.4	การเสริมสร้างพลังภายในขบวนการทางสังคม.....	179
6.5	สรุป.....	193
บทที่ 7 บทสรุปและอภิปรายผลการศึกษา		
7.1	บทสรุป.....	194
7.2	อภิปรายทฤษฎี.....	210
7.3	ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคต.....	218
	รายการอ้างอิง.....	220
	ภาคผนวก.....	230
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	290

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาปรากฏการณ์ของขบวนการทางสังคมมีการถกเถียงกันอย่างแพร่หลายในทางทฤษฎีเกี่ยวกับการกำเนิด การดำรงอยู่และการล่มสลายของขบวนการเคลื่อนไหวว่าขึ้นอยู่กับการที่ขบวนการทางสังคมสามารถเข้าสู่พื้นที่สาธารณะได้หรือไม่ ซึ่งกิจกรรมของขบวนการทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งภายในขบวนการเคลื่อนไหวเองหรือต่อสาธารณะชน ต่างเป็นไปเพื่อเป้าหมายในการเสริมสร้างพลังอำนาจของขบวนการจากการสร้างการรับรู้ให้แก่สาธารณะชนทั้งสิ้น ดังนั้น แม้ว่าขบวนการทางสังคมจะใช้การระดมทรัพยากรและยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวที่หลากหลายเพียงใด หากการเคลื่อนไหวไม่ได้ถูกสื่อสารไปยังสาธารณะและผู้มีอำนาจในตัดสินใจก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความสำเร็จและล้มเหลวของขบวนการ ด้วยเหตุผลดังกล่าวเมื่อพิจารณาควบคู่กับ พลานุภาพของสื่อที่มีอย่างมหาศาลในยุคที่มีการพัฒนานวัตกรรมด้านเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างรวดเร็วแล้ว จะเห็นได้ว่าขบวนการทางสังคมซึ่งมีเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่สามารถละเลยการคำนึงถึงการสื่อสารระหว่างขบวนการทางสังคมกับสาธารณะและสื่อมวลชนได้เลย (McChesney, 1997) การศึกษานี้จึงมุ่งศึกษาว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถสร้างพลังผ่านพื้นที่สาธารณะได้อย่างไร

ในภาวะการณ์ทางสังคมการเมืองในปัจจุบัน พื้นที่สื่อ เป็นพื้นที่ที่สำคัญในการช่วงชิงหรือมีการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ ต่อรอง ครอบงำ หรือสร้าง โครงกรอบประเด็นต่างๆที่ผู้คนให้ความสนใจ หรือ โน้มน้าวการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ พื้นที่สื่อจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรธุรกิจ องค์กรราชการ รวมไปถึงพลเมืองหรือขบวนการทางสังคม ซึ่งมีการใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหวกันอย่างแพร่หลาย กิจกรรมการเคลื่อนไหวทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนจึงมีความต้องการเช่นเดียวกัน คือ การมีสื่อในครอบครอง ซึ่งหมายรวมถึง มีเครื่องมือหรือช่องทางในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ประชาสัมพันธ์และการ โฆษณาชวนเชื่อแก่สาธารณะชน

ในแง่การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม การใช้พื้นที่สื่อสามารถเป็นพื้นที่ต่อรองทางการเมือง เพราะสื่อคือการสร้างพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่ที่สุด และเป็นพื้นที่ซึ่งประชาชนจะเข้าไปกำหนดคฤติ สาธารณะในสังคมของตัวได้อย่างมีพลัง โดยที่ผู้คนสามารถใช้พื้นที่นี้เพื่อโต้เถียง ต่อรองกันจนกว่าจะได้ ทางออกที่เป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย แต่แนวโน้มทั่วโลกที่เกิดขึ้นคือ การทำให้สื่อกลายเป็นสินค้าเหมือนสินค้าอื่น ๆ

ในตลาด ถ้าพื้นที่สื่อเป็นแค่ตลาด ก็จะกลายเป็นพื้นที่ของผู้บริโภคเท่านั้น ซึ่งผู้บริโภคที่มีลักษณะเป็นปัจเจก จะมุ่งแต่หาประโยชน์ส่วนตัว เช่น หากความบันเทิงจากสื่อเพียงอย่างเดียว ผู้บริโภคในฐานะปัจเจกเช่นนี้จึงไร้พลัง ไม่สามารถกำหนดคฤตติศาสตร์ของตนเองได้ เป็นแต่เพียงเหยื่อที่คอยบริโภคคฤตติศาสตร์ที่คนอื่นเป็นผู้สร้างให้เท่านั้น ซึ่งปัญหานี้คือปัญหาใหญ่ที่สำคัญต่อสังคมประชาธิปไตย(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2548:72) หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ กระบวนการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับการสร้าง รักษา และความสามารถในการใช้พื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะพื้นที่สื่อนั่นเอง

ในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนต้องมีสิทธิในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับการใช้ช่องทางสื่อสารมวลชนจึงมีผลต่อการสร้างพลังของขบวนการทางสังคม เพราะการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะทำให้ขบวนการทางสังคมมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรทางการเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาคมากขึ้นด้วย จากลักษณะสำคัญของขบวนการทางสังคมจากทัศนะของทิลลี่ (Tilly, 2004) ประกอบด้วย 3 ประการ คือประการแรก ขบวนการเคลื่อนไหวมีความมุ่งมั่นในการเสนอประเด็นที่ขบวนการเคลื่อนไหวให้เป็นที่รับรู้ของสาธารณะ ประการที่สอง ขบวนการมีการรวมตัวกันโดยมีรูปแบบองค์กรเฉพาะ และประการสุดท้ายคือขบวนการจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทั้งในกลุ่มและจากสาธารณะ ทำให้ขบวนการทางสังคมพยายามเคลื่อนไหวโดยเอาตัวเองเข้ามาเคลื่อนไหวภายใต้ปริมณฑลทางการเมือง เพื่อให้ประเด็นการเคลื่อนไหวสามารถเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางการเมืองอื่นๆในสังคม ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ถือเป็นตัวแสดงทางการเมืองหนึ่งที่สำคัญในการเมืองปัจจุบันในแง่ของตัวกระทำในกระบวนการนโยบายสาธารณะและการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของสังคมและการเมือง โดยการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมที่มักปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง ชุมนุม และการประท้วงต่างเป็นไปเพื่อเป้าหมายใน “การสื่อสาร” ความทุกข์ร้อนและความหวังใฝ่ใจในประเด็นปัญหาต่างๆ ของพวกเขาให้แก่สาธารณชนได้รับทราบทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ระบบการเมืองที่เป็นพื้นที่ในการต่อสู้ระหว่างตัวแสดงทางการเมืองได้มีเส้นแบ่งชัดเจนระหว่างผู้ที่อยู่ “ภายใน” และ “ภายนอก” ระบบการเมือง กล่าวคือ คนที่อยู่ภายในระบบการเมืองปกติ ได้แก่ กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง นักการเมือง ฯลฯ กับคนที่อยู่ภายนอกระบบการเมืองปกติ คือ คนที่ไม่สามารถเข้าไปสู่ระบบการเมืองได้ และคนกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการตัดสินใจทางการเมืองของผู้มีอำนาจทางการเมือง (Gamson, 1975) ดังนั้น การสร้างอำนาจของคนกลุ่มนี้จึงต้องได้มาด้วย

การใช้ช่องทางโดยอ้อม เพื่อที่จะไปมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในเชิงนโยบาย ในพื้นที่ซึ่งผู้ไร้อำนาจสามารถท้าทายผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือผู้ที่อยู่ในระบบการเมืองปกติซึ่งมีอำนาจมากกว่า พื้นที่สื่อจึงมีความสำคัญในการเป็นพื้นที่ทางการเมืองของขบวนการทางสังคมในการเชื่อมโยงขบวนการทางสังคมกับผู้กำหนดนโยบายและสาธารณชน

เมื่อเกิดการเคลื่อนไหวหรือความขัดแย้งระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกับรัฐแล้ว เมื่อนั้นก็จะมีผู้ที่เฝ้ามองอยู่ (E.E.Schattschneider, 1960) เป้าหมายในการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมจึงเป็นการสร้างประเด็นปัญหาของขบวนการให้ขยายไปสู่ปริภูมิทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ขบวนการสามารถสร้างพลังทางสังคมจากการทำให้ประเด็นของตนมีความชัดเจนและทำให้ผู้เฝ้ามอง(bystanders)ในพื้นที่สาธารณะสามารถรับรู้เรื่องราวได้โดยง่ายและแพร่หลายอย่างกว้างขวางผ่านสื่อมวลชนซึ่งมีอิทธิพลที่สำคัญในการเป็นตัวกลางสื่อสารกับคนในสังคมและผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจนั่นเอง

แกมสันและวอลฟ์เฟลด์ (Gamson and Wolfsfeld, 1993) กล่าวว่าสื่อมีบทบาทต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม 3 ประการ คือประการแรก สื่อมีบทบาทในการระดมการสนับสนุนทางการเมือง ประการที่สอง สื่อช่วยสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นในวาทกรรมกระแสหลัก ประการสุดท้ายคือ สื่อมีบทบาทในการขยายขอบวงของปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวแสดงทางการเมืองที่เป็นขบวนการทางสังคมกับรัฐหรือผู้มีอำนาจการตัดสินใจให้เป็นที่รับรู้ของสาธารณะในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ขบวนการทางสังคมจะสามารถมีชีวิตได้ยาวนานและประสบความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับว่าพวกเขาสามารถทำให้สื่อรายงานข่าวของพวกเขาได้มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่ของการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่กระตือรือร้นในการบริหารกิจการบ้านเมืองของตน ในสังคมประชาธิปไตยถือว่าสื่อมีบทบาทสำคัญในฐานะตัวกลางที่ทำให้คนที่อยู่ชายขอบของสังคมหรืออยู่นอกวงขอบของระบบการเมืองปกติสามารถเข้ามาเล่นบทบาทหรือสื่อสารประเด็นปัญหาของตนในพื้นที่สาธารณะได้และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือสังคมได้ โดยตัวแสดงที่เป็นขบวนการทางสังคมสามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นปัญหาที่เป็นปัญหาในชีวิตประจำวันกับประเด็นที่เป็นปัญหาทางการเมืองได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการยกระดับประเด็นที่เป็นปัญหาในระดับท้องถิ่น(local spaces) ให้ไปสู่ระบบการเมืองในระดับที่ใหญ่กว่า(the larger political system)

สำหรับการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สื่อถือเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนให้เกิดความสนใจในประเด็นการเคลื่อนไหวของขบวนการ เนื่องจากสื่อส่งผลต่อระดับความไวเนื้อเชื้อใจที่มีอยู่ การระดมทรัพยากร โดยการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อจะช่วยทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวมีความก้าวหน้าในการติดตามประเด็นปัญหาของตนได้ ขณะเดียวกันยังทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวอื่นๆ ติดตามความเคลื่อนไหวซึ่งกันและกัน และสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเชื่อมโยงประเด็นกันได้ ถึงกระนั้นการใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ก็ไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวบรรลุผล

อย่างไรก็ดี สื่อก็ได้ถูกใช้โดยฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม ดังที่มีการศึกษากันอย่างแพร่หลายถึงการใช้อินเทอร์เน็ตในฐานะเป็นเครื่องมือของรัฐหรือผู้มีอำนาจในทางการเมืองในการหาเสียงหรือต้องการสื่อสารทางการเมืองให้แก่สาธารณชนรับทราบ รวมถึงการศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมืองในประเด็นเรื่องผลกระทบของสื่อ มีพัฒนาการในการศึกษาดังนี้ ในยุคแรก เป็นการวิจัยเรื่องผลของสื่อซึ่งโน้มน้าวเพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ (Attitude Effect) เช่นการใช้สื่อมวลชนเพื่อปลูกฝังแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย ในยุคต่อมา การวิจัยเรื่องผลกระทบของสื่อเริ่มเปลี่ยนทิศทางมาสู่การศึกษาเรื่องการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง (Cognitive Effect) เท่านั้น ผลการวิจัยเรื่องผลของสื่อในด้านพลังของการสื่อสารทางการเมือง เท่าที่ผ่านมาได้ข้อสรุปบางประการแก่วงวิชาการ คือ พลังอำนาจของสื่อที่สามารถทำหน้าที่กำหนดวาระการคิดให้แก่เรา (Agenda Setting) ถึงแม้จะมีผลการวิจัยพิสูจน์ว่าสื่อมวลชนจะไม่มีพลังอำนาจทำให้คนคิด ตามที่สื่อต้องการได้ แต่อย่างน้อยสื่อก็มีพลังอำนาจที่จะกำหนดหัวข้อ หรือวาระว่าในแต่ละช่วงเวลา ประชาชนควรจะสนใจและพูดคุยกันในเรื่องอะไร (กาญจนา แก้วเทพ ,2547:247) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ด้านการสื่อสารกับขบวนการทางสังคมยังละเลยถึงการศึกษาในมุมมองของขบวนการทางสังคมซึ่งเป็นผู้ด้อยอำนาจเกี่ยวกับการใช้สื่อในการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่ขบวนการทางสังคม

สำหรับการสำรวจการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคมและการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง พบว่างานวิจัยเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดขบวนการทางสังคมและผลลัพธ์จากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม เช่น เรื่อง “การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย” ของประภาส ปิ่นตบแต่ง(2540) การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสหภาพแรงงานใน วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของ นภาพร อติวานิชยพงศ์ (2544) เรื่อง “สหภาพแรงงานและการเคลื่อนไหวของคนงานในประเทศไทย : บทบาทของการเป็น

ขบวนการทางสังคมและองค์การผลประโยชน์ พ.ศ. 2515-2545” การศึกษาเกี่ยวกับผลสะท้อนทางการเมืองและทางสังคมที่เกิดจากการต่อสู้ของขบวนการทางเคลื่อนไหวทางสังคมในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของเอกพล เสียงคัง(2550) เรื่อง ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจในสังคมไทยตั้งแต่ปี2531-2549 แม้จะมีการศึกษาเกี่ยวกับยุทธวิธีการเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่บ้าง เช่น พลวัตของวิธีการเคลื่อนไหวของขบวนการเรื่อง “พลวัตของยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณีขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน จังหวัดลำพูน” ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของนางสาวกิงกาญจน์ สำนวนเย็น (2546) อย่างไรก็ตามองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการสื่อสารของขบวนการทางสังคมยังเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้รับการกล่าวถึง แม้ว่าเป้าหมายของการเคลื่อนไหวคือ การสร้างมติดมหาชนเพื่อให้สาธารณะเข้ามาเป็นพันธมิตรในการกดดันผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ดังนั้นการสื่อสารระหว่างขบวนการทางสังคมกับสาธารณะจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการทำทาบระบบการเมืองปกติโดยการเข้าไปเชื่อมต่อกับกลุ่มอื่นๆ เพื่อสร้างพันธมิตรทางการเมือง

ส่วนการศึกษาขบวนการทางสังคมกับสื่อมวลชนพบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการต่อสู้ทางการเมืองผ่านพื้นที่สื่อระหว่างรัฐและชุมชน ดังเช่นงานของสุรสม กฤษณะจู่ทะ (2547) เรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมของความเป็นอื่นในพื้นที่สื่อ: การต่อสู้ทางวาทกรรมว่าด้วยพลังงาน” ซึ่งศึกษาความขัดแย้งปัญหาการจัดการพลังงานใน 3 กรณีศึกษา คือ กรณีเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี (พ.ศ. 2532-2546) กรณีโครงการโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก และโรงไฟฟ้าถ่านหินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (พ.ศ. 2538-2546) ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายหลัก ๆ คือ กลไกอำนาจรัฐ กับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาพลังงาน การต่อสู้ของทั้งสองขั้วได้นำไปสู่การเผชิญหน้าและโต้แย้งในอาณานิคมสาธารณะที่เต็มไปด้วยความรุนแรงทั้งในทางการเมืองและสังคม ด้านหนึ่งการเผชิญหน้าทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่ในกรอบการเมืองเชิงสถาบันเท่านั้น แต่ยังเป็นการต่อสู้ใน “การเมืองบนท้องถนน” ในขณะที่การถกเถียงโต้แย้งก็ได้เป็นเพียงการเจรจาตกลงในห้องประชุมเท่านั้น แต่เป็นการต่อสู้อย่างเข้มข้นในพื้นที่สื่อ จากการศึกษาพบว่า การต่อสู้เชิงวาทกรรมในพื้นที่สื่อ กับรูปธรรมของการปะทะต่อสู้ในปริภูมิทางสังคม-วัฒนธรรม และการเมือง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของสื่อในการนำเสนอข่าวของขบวนการทางสังคมที่ถูกขับออกจากกระแสหลัก เช่น งานของรุ่งระวี เฉลิมศรีภิญโญรัตน์ (2004) ในงาน “Politics of Representation : A Case Study of Thailand’s Assembly of the Poor” ศึกษาถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่ถูกผลักออกจากวงขอบทาง

การเมืองในมุมมองของสื่อ โดยศึกษากรณีสมัชชาคนจน ถึงวิธีการที่จะทำอย่างไรให้สื่อสนใจนำเสนอประเด็นปัญหาความเดือดร้อนของคนจนในชนบท ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการวิพากษ์การพัฒนาในระดับบนลงล่าง โดยแสดงให้เห็นว่าการต่อสู้ผ่านสื่อเพื่อให้ได้รับความสนใจจากสาธารณะของสมัชชาคนจนนั้น สื่อแสดงบทบาทในการจัดการการพื้นที่ของการสื่อสารสาธารณะอย่างไร

ในขณะที่ งานของเจมส์ สมิทส์และคณะ (2001 : 1397-1423) เรื่อง “From Protest to Agenda Building:Description Bias in Media Coverage of Protest Event in Washington,D.C.” ศึกษาถึงอคติของการรายงานข่าวของสื่อเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมในกรุงวอชิงตันดีซี ตั้งแต่การประท้วงจนกระทั่งการสร้างประเด็นการต่อสู้ การศึกษาดังกล่าวได้ศึกษาบทบาทของสื่อในการรายงานข่าวการเคลื่อนไหวในมิติของอคติของสื่อ เนื่องจากมีสมมติฐานว่า การรายงานข่าวของสื่อมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามพบว่า ความสนใจของสื่อต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมยังมีน้อย และการวิเคราะห์ข่าวในสื่อหนังสือพิมพ์หรือสื่อโทรทัศน์ในกรุงวอชิงตันดีซีระหว่างปี ค.ศ. 1982 ถึงปีค.ศ. 1991 โดยมุ่งศึกษาว่าการรายงานข่าวของสื่อในช่วงเวลาดังกล่าวได้ตอบสนองต่อเป้าหมายของกลุ่มผู้ชุมนุมหรือไม่ และสื่อได้นำเสนอประเด็นสำคัญที่กลุ่มผู้ชุมนุมต้องการจะสื่อสารหรือไม่ รวมถึงการศึกษอคติของสื่อในการรายงานข่าวซึ่งมีผลในการลดทอนประเด็นที่กลุ่มผู้ชุมนุมให้ความหวังใจใส่ใจ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าอุปสรรคในการสื่อสารข้อความหรือสารจากกลุ่มผู้ชุมนุมผ่านยุทธวิธีการประท้วง หรือรูปแบบการสื่อสารอื่นๆสามารถส่งผลกระทบต่อตีความของสาธารณะอันเกิดจากการสร้างกรอบโครงของสื่อมวลชน

เช่นเดียวกับงานของการ์เซีย (Garcia, 2008 : 342–374) เรื่อง “Framing Emerging Social Mobilizations: A Comparative Study of French Homeless, Illegal Immigrant and Unemployed Movements in TV News” ได้ศึกษาถึงการใช้สื่อมวลชนในการดึงดูดความสนใจของสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกรณีของกลุ่มที่ถูกผลักดันให้อยู่นอกวงขอบทางการเมืองปกติ โดยเน้นที่สื่อมวลชนอนุรักษ์นิยม การศึกษานี้มีเป้าหมายในเปรียบเทียบมุมมองจากสื่อมวลชนที่มีความแตกต่างกันผ่านการเปรียบเทียบกลุ่มคนไร้บ้าน ผู้อพยพเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย และขบวนการเคลื่อนไหวของแรงงานที่ถูกเลิกจ้างจากข่าวในสื่อโทรทัศน์ในประเทศฝรั่งเศส แม้ว่ากลุ่มที่ถูกศึกษาถือเป็นเหยื่อที่ถูกกีดกันออกจากสังคมแต่พวกเขาก็สามารถได้รับพื้นที่และน้ำหนักในปริภูมิสาธารณะ โดยเฉพาะจากการนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ พบว่ามีทั้งการศึกษาถึงการสร้างโครงกรอบในประเด็นปัญหาจากมุมมองของขบวนการทางสังคมที่เป็นคู่ปฏิบัติกัน เช่น งานของอดัม และเจนิเฟอร์ (2007) เรื่อง “Toward a Theory Relating Political Discourse, Media, and Public Opinion” ทำการศึกษาถึงแนวทางในการกรอบโครงประเด็นการใช้คำศัพท์ “baby” และ “fetus” ในกรณีของขบวนการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการทำแท้งในสหรัฐอเมริกา โดยศึกษาในมิติของปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล สื่อ และสาธารณชน โดยวิเคราะห์แสดงให้เห็นความพยายามในการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับคำนิยามดังกล่าวจากชนชั้นนำทางการเมือง ซึ่งใช้ศึกษาผ่านช่วงเวลา (time – series) ของการนำเสนอประเด็นดังกล่าวจากคำศัพท์ที่ถูกนำเสนอผ่านข่าวหรือคำที่บรรณาธิการในสื่อสารมวลชนสื่อไปยังสาธารณชน ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนความคิดเห็นของสาธารณชนสามารถเกิดขึ้นได้ จากปฏิสัมพันธ์ของกระบวนการตัดสินใจของพลเมืองและการสื่อสารของชนชั้นนำ

และการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างกรอบโครงโดยใช้สื่อจากมุมมองของภาครัฐเช่น การศึกษาของเลวิน(2005) ในงาน “Framing Peace Policies: The Competition for Resonant Themes” เป็นการศึกษาถึงการไหลทะลักทางการสื่อสารในมิติของรัฐบาลประเทศอิสราเอล ในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อเพื่อส่งเสริมสะท้อนในเรื่องที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปสู่สาธารณชนในวงกว้าง ในประเด็นการต่อสู้ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวแห่งชาติอิสราเอล ขบวนการเพื่อสันติภาพอิสราเอล และรัฐบาลอิสราเอล โดยการศึกษาวิเคราะห์ที่โครงสร้างโอกาสทางการเมืองและเงื่อนไขเชิงองค์กรของฝ่ายรัฐบาลซึ่งกำหนดยุทธวิธีในการกรอบโครงที่ถูกสร้างขึ้นผ่านสื่อมวลชน

งานของ คาร์ราจี (2006) เรื่อง “The Neglect of Power in Recent Framing Research” เป็นการศึกษาเพื่อวิพากษ์การวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับการตรวจสอบการสร้างกรอบ โครงของสื่อมวลชน และอิทธิพลของสื่อมวลชน โดยเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระแสในการวิจัยการสร้าง โครงกรอบ ซึ่งถูกปฏิเสธในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นที่สื่อสร้างโครงกรอบกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทางการเมืองและทางสังคมในวงกว้าง การละเลยดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการตระหนักถึงปัญหาในสังคม และทำให้ขาดการนำโครงกรอบดังกล่าวที่สื่อสร้างขึ้นมาทำการถกเถียงในบริบททางสังคมและการเมืองในวงกว้างเพื่อให้ได้มีการแก้ปัญหาาร่วมกัน ดังนั้นการศึกษาชิ้นนี้จึงสรุปว่า การวิจัยในเชิงโครงกรอบ (Framing research) จำเป็นต้องทำให้เกิดความเชื่อมโยงไปสู่คำถามที่เป็นปัญหาสังคมและการเมืองที่กว้างขวางกว่าประเด็นปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้น

เท่านั้น ในขณะที่เดียวกันในการทางทฤษฎีการสร้างโครงกรอบก็จำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ขบวนการทางสังคมและการสื่อข่าวสารไปยังสาธารณะด้วย

นอกจากนี้ แม้จะมีการศึกษาถึงการใช้อสื่อเพื่อสร้างพลังให้แก่ขบวนการทางสังคมอยู่บ้างแต่ก็ เป็นการศึกษาที่มีขอบเขตจำกัดอยู่เฉพาะสื่อบางประเภท เช่น การศึกษาการเคลื่อนไหวผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เช่นงาน ของ คิงและแฮฟแมน(2008)เรื่อง “ Antislavery in America: The Press, the Pulpit, and the Rise of Antislavery Societies” ศึกษาว่าเครือข่ายการสื่อสารและสถาบันทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหว เพื่อต่อต้านทาสในสหรัฐอเมริกาช่วงปี 1790 ถึง 1840 อย่างไร ซึ่งเครือข่ายการสื่อสารจากการศึกษานี้คือการสื่อข่าว ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่เสนอข่าวของขบวนการเคลื่อนไหวไปสู่สาธารณชนและช่วยระดมการสนับสนุนจาก สาธารณะท่ามกลางสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันศาสนาเนื่องจากเหตุผลด้านคุณธรรม ผลการศึกษา พบว่าในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์มีการเติบโตอย่างสูงส่งผลต่อการเติบโตขององค์กรต่อต้านทาส

จากการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคม บทบาทของสื่อต่อขบวนการ ทางสังคมและการศึกษาถึงการสื่อสารทางการเมือง จะเห็นว่าแม้ทฤษฎีขบวนการทางสังคมในโลกที่สามจะ เสนอว่าขบวนการทางสังคมแบบรากหญ้าถูกรัฐและทุนเข้าไปใช้อำนาจควบคุมจากการพัฒนาที่ส่งผลกระทบ ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยที่ขบวนการทางสังคมเหล่านี้ไม่สามารถมีพื้นที่ในการต่อสู้ในเวทีปกติ ทำให้พวกเขาพยายามที่จะเปิดพื้นที่ของการเมืองนอกเวทีปกติเพื่อที่จะจัดความสัมพันธ์กับรัฐใหม่ แต่จากการสำรวจ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการศึกษาถึงการเปิดพื้นที่นอกเวทีนี้โดยการใช้สื่อเพื่อดึงให้สาธารณชนเข้าร่วมต่อสู้ และเพิ่มพลังในการต่อสู้ให้กลุ่มตนซึ่งถือเป็นคนด้อยอำนาจ ยังถูกละเลย โดยเฉพาะการศึกษาการใช้สื่อเป็น เครื่องมือ ในการต่อสู้นอกเวทีปกติทางการเมืองเพื่อสร้างอำนาจของขบวนการคนด้อยอำนาจจากมุมมองของคน ในขบวนการทางสังคมเอง ดังนั้นงานชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาเพื่อขยายแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการนำเสนอของสื่อ ต่อขบวนการทางสังคม ในมิติของการใช้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างพลัง โดยศึกษาจากมุมมองของคน ในขบวนการทางสังคมซึ่งมีบทบาทเป็นคนสื่อสารประเด็นไปสู่สาธารณะเอง และศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการ ระดมผู้ที่เฝ้ามอง หรือผู้ที่ไม่ได้สนับสนุนให้เปลี่ยนมาเป็นผู้เป็นกลางหรือผู้สนับสนุน รวมถึงการเปลี่ยนแปลง ทางนโยบายและทางสังคม จากการสร้างวาระในพื้นที่สื่อหรือการสร้างโครงกรอบประเด็นจากขบวนการทาง สังคมเองผ่านพื้นที่สื่อที่หลากหลาย

ในงานชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาขบวนการทางสังคมที่มีการใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่ในการต่อสู้เพื่อให้ สาธารณะรับรู้ประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์การเคลื่อนไหวของขบวนการโดยได้เลือกจากกรณีศึกษาแบบ เจาะจง 3 กรณีศึกษา ได้แก่ 1. สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล 2.สหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง จ.นครปฐม 3. เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ และสิ่งแวดล้อม โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกกรณศึกษาดังต่อไปนี้

1. ดูจากกรณีศึกษาที่มีรูปแบบในการใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลายในการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง
2. กรณีศึกษาจะเน้นไปที่การประสบความสำเร็จจากการใช้พื้นที่สื่อที่ผู้วิจัยเห็นว่าประสบความสำเร็จ ในสาระสำคัญตามเป้าหมายหลักที่ขบวนการต่อสู้เรียกร้องใน แต่ละกรณีต้องการที่จะบรรลุ ก่อนเริ่มต้นการเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อ ซึ่งชี้วัดจาก นโยบายหรือการตอบสนองตามข้อเรียกร้อง ของขบวนการฯ จากภาครัฐ
3. เป็นกรณีที่มีจุดเริ่มต้นของการใช้สื่อหลังจุดเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปสื่อในสังคมไทย อย่างชัดเจน คือหลังการปฏิรูปการเมืองและรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการเปิดโอกาส ให้ประชาชนคนธรรมดาามีสิทธิในการใช้สื่อได้อย่างเท่าเทียมกันตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

กรณีศึกษาทั้งสามเป็นกรณีซึ่งเป็นที่จดจำและมีความต่อเนื่องของการนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อ จน ประเด็นปัญหาได้รับการคลี่คลายอย่างเห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรม คือ กรณีสิทธิการเช่าซื้อที่ดินทำกินใน ที่ดินราชพัสดุคลองโยงจากนักข่าวพลเมืองคลองโยง จ.นครปฐม กรณีการต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมให้ ได้รับค่าชดเชยจากการสร้างเขื่อนราษีไศล ของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล และกรณี เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯและชายฝั่งเป็นกรณีที่ทำให้เห็นถึงการขยายเครือข่ายจากการใช้พื้นที่สื่อเพื่อ นำเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ โดยพบว่าคนที่ประชาชนทั่วไปลุก ขึ้นมาเป็นผู้ผลิตและวางแผนการจัดกระทำเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ นอกจากจะสร้างการเรียนรู้และ เปลี่ยนแปลงให้กับสังคมได้ ผู้ใช้สื่อในขบวนการเองก็ได้เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองหาวิธีการเชื่อมร้อยการ สื่อสารกับสังคมโดยรวมมากขึ้นเช่นกัน

จากสถานการณ์การปฏิรูปสื่อในสังคมไทยทำให้พื้นที่การสื่อสารได้ถูกเปิดกว้างเพื่อคนกลุ่ม ต่างๆทางสังคมที่หลากหลายมากขึ้นได้มีโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่อยู่ชายขอบของสังคม หรือกลุ่มคนที่ไร้อำนาจ ได้มีโอกาสในการสื่อสารเรื่องราวต่างๆของตนให้สังคมได้รับทราบประกอบกับ ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมผ่านสื่อสาธารณะที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบันทำให้ผู้ศึกษาเกิด

ความสนใจที่จะศึกษาการสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อ เนื่องจากประเทศไทย นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การปรากฏตัวของขบวนการภาคประชาชนหรือขบวนการทางสังคมผู้สหายตาของ สาธารณะนั้นมักถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน ซึ่งได้ถูกรอบงำจากอิทธิพลของระบบรัฐ ระบบตลาดและ สื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นอิทธิพลเบื้องหลังที่ทรงพลังในการทำให้เสียงของประชาชนผู้ท้าทายอำนาจรัฐถูกกด ไม่ให้สามารถส่งเสียงได้ ดังนั้นการศึกษาปรากฏการณ์การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านพื้นที่ สื่อที่มีความหลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน จึงมีความน่าสนใจในทางรัฐศาสตร์ในแง่ของการศึกษาการเพิ่ม อำนาจของกลุ่มคนไร้อำนาจในสังคมภายใต้สังคมที่สื่อมีอิทธิพลในการสร้างความชอบธรรมต่อประเด็นต่างๆ ที่ เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งจะทำให้การเสริมสร้างอำนาจสำหรับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมอันถือเป็นการสร้างเสริมการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยที่พลเมืองมีอำนาจในการใช้สิทธิให้เสียงของตนเองได้อย่างเสมอหน้ามีความ สมบูรณ์มากขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อ โดยพิจารณา กระบวนการทำให้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการ
2. เพื่อศึกษาผลลัพธ์/พลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทาง สังคม

1.3 คำถามในการวิจัย

ขบวนการทางสังคมมียุทธศาสตร์ในการใช้พื้นที่สื่อเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังให้แก่ขบวนการ อย่างไร ? โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของคำถามดังต่อไปนี้

1. ขบวนการทางสังคมสามารถสร้างอำนาจเพิ่มขึ้นจากการใช้สื่ออย่างไร มีกระบวนการใช้สื่อ อย่างไร
2. ผลลัพธ์จากการใช้พื้นที่สื่อทำให้ขบวนการทางสังคมมีโอกาสในการเข้าถึงระบบการเมืองปกติ หรือโอกาสใหม่หรือไม่ อย่างไร

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1. ท่ามกลางโครงสร้างทางสังคมไทยที่ขบวนการทางสังคมไม่มีช่องทางที่เป็นทางการในการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมนั้น ขบวนการทางสังคมที่จะบรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหวต้องเป็นขบวนการที่สามารถสร้างพลังได้ จากการเลือกกระทำการใดๆ เพื่อสร้างให้มีอำนาจต่อรองผ่านพื้นที่สาธารณะ ซึ่งพื้นที่สำคัญในปัจจุบัน คือ การใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลายและชัดเจนเพื่อส่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างต่อสังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ โดยใช้ยุทธศาสตร์การนำเสนอกรอบโครงวินิจฉัยปัญหา กรอบโครงการแก้ไขปัญหา และกรอบโครงการจูงใจโดยใช้ทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ และ/หรือเชิงวัฒนธรรมผ่านพื้นที่สื่อ

2. ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม คือ การบรรลุเป้าหมายในข้อเรียกร้องและสามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐและขบวนการทางสังคม ในลักษณะการเพิ่มอำนาจต่อรองให้แก่ขบวนการคนเล็กคนน้อย จากการใช้สิทธิในการสื่อสารกับภาครัฐและสาธารณะ

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์นี้ จะครอบคลุมยุทธศาสตร์การสร้างพลังของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย โดยผู้วิจัยเน้นการศึกษาการเคลื่อนไหวโดยยุทธวิธีการใช้พื้นที่สื่อ (แต่ก็มิได้ปฏิเสธว่าขบวนการทางสังคมมีการใช้ยุทธวิธีเคลื่อนไหวที่หลากหลายควบคู่กัน) ของขบวนการทางสังคม 3 กรณีศึกษา ได้แก่ สมาชิกสหกรณ์การเข้าซื้อที่ดินตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราศีไศลและเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอันเป็นผลมาจากกระแสการปฏิรูปสื่อซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการสื่อสารและให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรของตนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพ.ศ. 2540

ในการศึกษาพลังที่เกิดจากการใช้พื้นที่สื่อนั้น ผู้วิจัยจะเน้นศึกษาถึงผลที่เป็นพลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สื่อ โดยวัดจากทัศนคติและมุมมองของผู้ที่อยู่ในขบวนการทางสังคมเองว่า การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวนั้นได้บรรลุเป้าหมายหลักที่ได้ต่อสู้เรียกร้องหรือไม่ และได้สร้างพลังให้เกิดต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการในฐานะผู้จัดกระทำสื่อในการเคลื่อนไหวอย่างไร

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาการใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการคนเล็กคนน้อยยังมีข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวคือจะต้องอาศัยบุคคลที่มีคุณสมบัติเฉพาะ เช่น ต้องสามารถอุทิศเวลาให้การผลิตสื่อได้ และมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีประกอบกับเป็นผู้ที่เป็นแกนนำในการเคลื่อนไหว จึงทำให้การเก็บข้อมูลมีข้อจำกัดด้วย โดยเฉพาะข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งจำกัดอยู่กับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้จัดกระทำสื่อด้วยตนเอง ดังนั้นกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระทำสื่อในการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนกรณีรายีไสลมีจำนวน 3 คน ส่วนกรณีศึกษาเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ มีผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวเพียง 3 คนและได้เสียชีวิตไปแล้ว 1 คน จึงเหลือเพียงสองคน อย่างไรก็ตาม ในกรณีสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินตำบลคลองโยงจังหวัดนครปฐม มีผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ดังกล่าวจำนวนมากที่สุดจากสามกรณี คือ ประมาณ 5-6 คน นอกจากนี้ข้อมูลบางประเภทต้องทำการเก็บย้อนหลังทำให้ผู้ให้ข้อมูลอาจไม่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และเอกสารบางอย่างมีความกระจัดกระจาย จึงเป็นอีกข้อจำกัดในการเก็บข้อมูล

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเมืองในระบบปกติ (formal Politics) กระบวนการทางการเมืองซึ่งเป็นการนิยามการเมืองในความหมายแคบ หมายถึง ขอบเขตหรือพื้นที่ทางการเมืองที่เป็นทางการ ที่เป็นกิจกรรมที่ถูกปฏิบัติภายใต้การบริหารงานโดยภาครัฐและ/หรือรัฐบาล และกิจกรรมที่ได้รับการสถาปนาให้เป็นสถาบัน และ/หรือเป็นพื้นที่ของผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมือง/กำหนดนโยบาย ผ่านช่องทางการล็อบบี้ การประชุมรัฐสภาหรือการใช้กลไกผ่านช่องทางของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

ขบวนการทางสังคม (Social Movement Actors) ในการศึกษานี้หมายถึง กลุ่มของบุคคล กระบวนการชุดความเห็นหรือความเชื่อของกลุ่มก่อนผู้คน ซึ่งเป็นตัวแสดงที่อยู่ภายนอกกระบวนการเมืองที่เป็นทางการ โดยเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือเสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจและหรือทางสังคมการเมือง และได้รับการคาดหวังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวจากทั้งผู้ที่ได้รับผลกระทบและหรือสังคม การก่อตัวทางด้านอัตลักษณ์ของการกระทำรวมหมู่มีหลายประเภทและไม่ได้มีความสนใจและผลประโยชน์ในลักษณะเดียวกันทุกขบวนการ แต่

อาจมีความทับซ้อนกันได้ เช่น การเคลื่อนไหว/การกระทำรวมหมู่เพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม, การเคลื่อนไหว/การกระทำรวมหมู่เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนและการสร้าง/ดำรงอัตลักษณ์ของตนเอง

พื้นที่สื่อ(media scape) หมายถึงพื้นที่ในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมทั้งสื่อมวลชน และสื่อของขบวนการทางสังคม มีหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่ออินเทอร์เน็ต สื่อทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ สื่อสิ่งพิมพ์ ตลอดจนสื่อทางเลือกในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงรูปแบบที่สามารถสื่อสารทางตรง เช่น การจัดประชุม/สัมมนาเพื่อสื่อสารเรื่องราวประเด็นข้อเรียกร้องของขบวนการไปยังกลุ่มต่างๆที่หลากหลาย ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ในการสื่อสารร่วมกันระหว่างคนในสังคมที่จะสามารถเห็นปฏิบัติการตอบสนองได้อย่างชัดเจน กว้างขวางและมีผู้รับที่หลากหลายไปตามสถานการณ์ เวลาและ ประเภทของสื่อ

เป้าหมายของขบวนการทางการเมือง(Goals) หมายถึง จุดมุ่งหมายที่ขบวนการทางสังคมต้องการบรรลุจากการเคลื่อนไหว นั่นคือ การทำให้สถานการณ์ของประเด็นปัญหาที่พวกเขาห่วงใยใส่ใจอยู่พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น โดยทำให้ประเด็นเหล่านั้นได้เข้าสู่ปริมณฑลทางการเมืองที่เป็นทางการหรือมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบาย และมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังที่แมคอดัม(McAdam, 1994 : 52) เสนอว่าผลกระทบทางการเมืองที่เกิดจากการเคลื่อนไหวจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อสามารถสัมฤทธิ์ผลในเชิงเนื้อหาทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ

ยุทธศาสตร์ (Strategies) หมายถึง วิธีการที่ผู้กระทำการที่อยู่ในขบวนการทางสังคมใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเคลื่อนไหว ทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อมีอิทธิพลและมุ่งตรงต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายเครื่องมือหรือยุทธศาสตร์ทางตรง ได้แก่ ทรัพยากรที่พวกเขาสามารถหาได้ เช่น ผู้นำ ทรัพยากรบุคคล อุปกรณ์ การเคลื่อนไหวต่างๆ ส่วนทรัพยากรทางอ้อมได้แก่ การสร้างความยึดเหนี่ยวหรืออัตลักษณ์ของขบวนการ เป็นต้น

ประเด็นสาธารณะ (public agendas) หมายถึง เรื่องราวต่างๆ ในสังคมที่ขยายจากคนกลุ่มเล็กๆ ไปสู่คนกลุ่มอื่นๆ ซึ่งที่มีความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบกับบุคคลกลุ่มต่างๆในวงกว้างหรือหลากหลาย ทั้งในเชิงการเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายลง หรือการเปลี่ยนแปลงบางประการในสังคมอันส่งผลให้บุคคลจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาดังกล่าวมากขึ้น หรือเป็นประเด็นที่สาธารณชนตระหนักมากขึ้น หรือเป็นประเด็นที่

มีการดำเนินการแก้ไขปัญหอย่างชัดเจน และจำเป็นต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลต่างๆ ในการตัดสินใจร่วมกัน อันจะนำไปสู่แนวทางในการสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับสังคม(Mathew,1999)

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะ
2. ได้ทราบถึงผลของการเคลื่อนไหวผ่านสื่อของขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นกับทั้งสังคมในวงกว้างและต่อการพัฒนายุทธศาสตร์การต่อสู้ของขบวนการเคลื่อนไหวผ่านสื่อสาธารณะ
3. ขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมในมิติของการสร้างพลังผ่านการใช้พื้นที่สื่อจากมุมมองขบวนการทางสังคม

1.9 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์ในการสร้างพลังของขบวนการทางสังคมผ่านพื้นที่สื่อในประเทศไทย” นี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามแนวทางการศึกษาด้าน กรณีศึกษา(case study approach)โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย (mixed methods research)มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.9.1 การศึกษาตามแนวทางกรณีศึกษา

กรณีศึกษาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเลือกกรณีศึกษา จำนวน 3 กรณีศึกษา เพื่อความเป็นไปได้ในการนำเสนอข้อมูลและพัฒนาข้อสรุปที่มีความเป็นสากล(generalization)และเป็นกลาง นอกจากนี้ยังสามารถทำให้ระบุคุณลักษณะที่เป็นแบบแผนที่พบร่วมกันในแต่ละกรณีศึกษา พร้อมกับสามารถศึกษาข้อมูลเชิงลึกในแต่ละกรณีศึกษาได้อย่างชัดเจน

1.9.2 พื้นที่ในการศึกษาและเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา

ผู้ศึกษาเลือกทำการศึกษาขบวนการทางสังคมจำนวน 3 กรณีศึกษา ได้แก่

1. กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล ซึ่งได้รับรางวัล โหวตข่าวที่ได้รับความนิยมสูงสุด 4 ใน 5 ข่าวและได้รับรางวัล โหวตคนดูสูงสุด ถึง 3 ใน 5 ข่าว ในเว็บไซต์นักข่าวพลเมืองซึ่งเป็นรายการที่ให้ประชาชนสามารถทำข่าวได้เองเป็นรายการแรกๆในประเทศไทย นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลดีเด่นในงานวันครบรอบ 2 ปี รายการนักข่าวพลเมืองอีกด้วย นอกจากนี้การทำข่าวโดยชาวบ้านราษีไศลยังได้รับการยอมรับจาก

ฝ่ายต่างๆ มากมาย อาทิ ฝ่ายวิชาการเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนจากคณะนิเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยรัตนนคร เป็นต้น

2. กลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาที่ดินราชพัสดุ ตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม ซึ่งใช้พื้นที่สื่อมวลชน สื่อสาธารณะ รวมถึงสื่อของขบวนการทางสังคมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อใหม่ อันได้แก่ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต และเว็บไซต์และเป็นการเคลื่อนไหวของขบวนการที่เริ่มการเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อตั้งแต่เริ่มต้น ในการทำให้สาธารณชนรับรู้ประเด็นปัญหาที่ดินของชาวบ้านคลองโยง

3. เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งชาวบ้านชุมชนบางขุนเทียน ได้เคลื่อนไหวในประเด็นการกักเซาะชายฝั่งทะเลอ่าวไทยอย่างต่อเนื่องทำให้หลายฝ่ายหันมาสนใจปัญหาดังกล่าวและเข้ามาให้ความร่วมมือในการจัดการแก้ไขปัญหา

หากพิจารณาจากกรณีศึกษาที่สามารถใช้พื้นที่สื่อในการพัฒนาประเด็นปัญหาของตนไปสู่ประเด็นสาธารณะอย่างค่อนข้างชัดเจน จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่ากรณีศึกษาทั้งสามสามารถพัฒนาประเด็นปัญหาในระดับพื้นที่ เป็นประเด็นสาธารณะในระดับชาติและพัฒนาไปสู่ความสนใจอย่างกว้างขวางในหมู่สาธารณชนและขยายการดำเนินการต่าง ๆ จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนในสังคมทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ โดยมีพัฒนาการของความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมอย่างเห็นได้ชัดเจนทั้งในแง่ของการใช้สื่อที่หลากหลายและความคืบหน้าของประเด็นปัญหาของแต่ละกรณี

นอกจากนี้ การเลือกกรณีศึกษาสามกรณียังช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในกรณีขบวนการทางสังคมในบริบทที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กรณีศึกษาแรกคือกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสมัชชาคนจน เขื่อนราษีไศล จะช่วยทำให้สามารถเข้าใจขบวนการทางสังคมที่มีการเคลื่อนไหวมาอย่างยาวนานแต่ยังไม่สามารถได้รับการแก้ไขปัญหายังเป็นรูปธรรมจากภาครัฐมากนัก จนกระทั่งเมื่อขบวนการฯ หันมาใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหว ดังที่ปรากฏในการชุมนุมครั้งล่าสุด ณ สันเขื่อนราษีไศลในวันที่ 4 มิถุนายนถึง 9 ธันวาคม 2552 ขบวนการได้จัดตั้งทีมข่าวของตนเอง ทำให้เห็นว่าการเลือกใช้พื้นที่สื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวทำให้ปัญหาคลี่คลายไปในทางที่รัฐบาลมีท่าทีตอบรับข้อเรียกร้องของขบวนการ โดยขบวนการเลือกใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลายทั้งสื่อของขบวนการทางสังคมเองและสื่อภายนอกขบวนการ ทำให้เห็นว่าการเลือกใช้พื้นที่สื่อทำให้ปัญหาคลี่คลายไปในทางที่รัฐบาลมีท่าทีตอบรับข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคม ดังนั้นประสพการณ์และ

มุมมองในการเคลื่อนไหวของกรณีนี้จึงมีมากกว่ากรณีที่สองคือกลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนจากประเด็นปัญหาที่ดินราชพัสดุ ตำบลคลองโยง จ.นครปฐมซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่เป็นตัวแทนของขบวนการทางสังคมที่เริ่มต้นการเคลื่อนไหวด้วยการใช้พื้นที่สื่อ ที่ทำให้กระบวนการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนอย่างรวดเร็วหาเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน และการใช้พื้นที่สื่อ ได้ส่งผลให้พื้นที่คลองโยงเป็นที่รู้จัก นอกจากนี้หากพิจารณาในแง่บริบทของขบวนการทางสังคมแล้วกรณีนี้เป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนถึงทัศนคติในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้กับภาครัฐที่แตกต่างจากกรณีแรก เนื่องจากขบวนการศึกษาในกรณีที่สองไม่เคยมีประสบการณ์การเคลื่อนไหวมาก่อน แต่เมื่อเกิดประเด็นปัญหาขึ้นในพื้นที่ทำให้คนกลุ่มนี้เลือกใช้สื่อเป็นวิธีการแรกในการเคลื่อนไหว และส่งผลกระทบต่อสาธารณชน รัฐบาลจนกระทั่งมีการดำเนินการในระดับนโยบายต่อมา ส่วนในการศึกษากรณีของกลุ่มชาวบ้านบางขุนเทียน จะทำให้สามารถเข้าใจการเคลื่อนไหวของต่อสู้ผ่านสื่อของการต่อสู้ในบริบทของชุมชนในเมืองหลวง ซึ่งเป็นการต่อสู้แบบขบวนการหรือผ่านกลุ่มของผู้ต่อสู้เรียกร้อง

การใช้พื้นที่สื่อเพื่อเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าพัฒนาไปอย่างรวดเร็วและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมและมโนทัศน์ของประชาชนในสังคม ดังนั้นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อวงวิชาการรัฐศาสตร์ในแง่การศึกษาทิศทางของความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างภาครัฐและคนเล็กคนน้อยในการเพิ่มอำนาจการต่อรองของคนเล็กคนน้อยกับการสร้างความรับผิดชอบจากภาครัฐจากการใช้สิทธิทางการสื่อสารผ่านพื้นที่สาธารณะ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการใช้พื้นที่สื่อเสียใหม่ จากเดิมที่ขบวนการทางสังคมต้องเป็นฝ่ายรอให้สื่อเข้าไปทำข่าว(passive)หรือต้องสร้างปฏิบัติการในการเคลื่อนไหวเพื่อให้ “เป็นข่าว” ในเวลาต่อมาพวกเขาได้เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้กระทำการ(active)ใช้พื้นที่สื่อด้วยตนเอง กรณีศึกษาที่ผู้ศึกษาเลือกมาถือเป็นตัวแทนที่ดีในการใช้พื้นที่สื่อได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถใช้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายของตน ดังนั้นการเลือกกรณีศึกษาทั้งสามกรณีนี้จะทำให้การศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจต่อการศึกษาขบวนการทางสังคมมีความครอบคลุมในประเด็นปัญหาและการศึกษาแบบแผนการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมไทย

ในการศึกษานี้ผู้ศึกษาใช้คำว่า “พื้นที่สื่อ” ในความหมายกว้าง ซึ่งหมายรวมถึง วารสาร นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์และพื้นที่สื่อที่ถูกสร้างขึ้นกลุ่มคนเช่น สื่อใหม่ เช่น เว็บไซต์ หรือ เวทีการประชุมแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็น เป็นต้น โดยสรุปแล้วประเภทของพื้นที่สื่อ ซึ่งเป็นศูนย์กลางปฏิบัติการสร้างอำนาจของขบวนการทางสังคมในการศึกษานี้มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

- พื้นที่สื่อ คือการรวบรวมความได้เปรียบในการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม
- พื้นที่สื่อ คือ เครื่องมือที่ถูกใช้โดยขบวนการทางสังคมเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างขบวนการกับผู้คนภายในสังคม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาค้างนี้ไม่ได้มีจุดประสงค์ในการศึกษาความสำเร็จของขบวนการทางสังคมโดยตรง แต่ต้องการศึกษาเพื่อให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่ขบวนการทางสังคมใช้พื้นที่สื่อ รวมถึงกระบวนการใช้พื้นที่สื่อให้มีประสิทธิภาพของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณีศึกษาเพื่อเป็นฐานในการศึกษาขบวนการทางสังคมในประเทศไทย โดยพิจารณาจากมิติภายในขบวนการว่าผู้นำหรือขบวนการทางสังคมตัดสินใจในการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวอย่างไร

1.9.3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

หลังจากได้เลือกกรณีศึกษาทั้งสามแล้ว ผู้ศึกษาได้ค้นหาข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลที่หลากหลายเพื่อใช้ในการยืนยันความเที่ยงตรงของข้อมูล (validity) ที่ได้รับ โดยข้อมูลที่ต้องการใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของขบวนการทางสังคม
2. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเด็นปัญหา
3. ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและพัฒนาการในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของขบวนการตลอดจนความคืบหน้าเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาทั้งจากในระดับขบวนการ ระดับชุมชน ระดับรัฐบาล (รัฐบาลท้องถิ่น, รัฐบาลกลาง) และระดับสาธารณชน
4. ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการและยุทธศาสตร์ต่างๆที่ขบวนการใช้ในการเคลื่อนไหวโดยเน้นที่การใช้พื้นที่สื่อในทุกประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และในทุกระดับทั้งในขบวนการและต่อสาธารณชน รวมถึงการสื่อสารในรูปแบบต่างๆทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจำเป็นต้องใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งแหล่งข้อมูลด้านเอกสารและแหล่งข้อมูลด้านบุคคล

- แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ประกอบด้วย เอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารายงานการประชุม เอกสารการสัมมนา ข่าวเกี่ยวกับกิจกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆของขบวนการทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา ทั้งจากเอกสารที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือ หนังสือพิมพ์ บทความ ฯลฯ และแหล่งข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หรือจากเว็บไซต์ต่างๆ
- แหล่งข้อมูลด้านบุคคล ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ซึ่งมีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวและกิจกรรมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของขบวนการทางสังคม และมีบทบาทในการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวในประเด็นปัญหาของตน

1.9.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) มีความชัดเจน ครบถ้วนและเชื่อถือได้ โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

การศึกษาข้อมูลเอกสาร ดำเนินการโดยการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงานการวิจัยวารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการทางเคลื่อนไหวทางสังคม และมาตรการ กฎหมาย หรือนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาทั้งสองกรณี นอกจากนี้ผู้ศึกษายังรวบรวมข้อมูลจากการประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อมาใช้ในการประกอบการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษา ประกอบกับการค้นหากลุ่มบุคคลหลักที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การเคลื่อนไหวเพื่อติดต่อขอสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคลเพื่อใช้ประกอบการยืนยันคำพูดและข้อสันนิษฐานต่าง ๆ ในการศึกษาด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารเน้นการศึกษาถึงประเด็นหลักเกี่ยวกับทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารทางราชการ กฎหมาย ระเบียบ นโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ทำการศึกษา รวมถึงการมุ่งเน้นการค้นหากิจกรรม การเคลื่อนไหว และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น หลังจากนั้น จึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดลำดับ

เหตุการณ์โดยเรียงตามช่วงเวลาก่อนหลัง และวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขปัจจัยที่มีอิทธิพลในการทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้ช่องทางสื่อสารณะในการเคลื่อนไหวทั้งปัจจัยภายนอก ได้แก่ เงื่อนไขจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และปัจจัยภายใน ได้แก่ ปัจจัยภายในองค์กร รวมถึงศึกษาผลของการการใช้ยุทธวิธีในการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมผ่านสื่อทั้งในแง่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับสาธารณชนผู้เฝ้ามองและผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interviews)

ผู้ศึกษาใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลด้านบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) โดยใช้วิธีการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยการเจาะจง (purposive sampling) โดยเจาะจงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักควบคู่กับหลายวิธี ได้แก่ การเลือกจากบุคคลที่ปรากฏเป็นข่าวในแหล่งข้อมูลที่ได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากประสบการณ์การสำรวจกรณีศึกษาเบื้องต้นประกอบกับการแนะนำผู้ให้ข้อมูลต่อกันไป (snowball sampling) และหลักการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบอิงเครือข่าย (network sampling) เพื่อความสะดวกและความหลากหลายในการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลด้านบุคคล

การดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้ประสานงานในการขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักก่อน และมีการอัดเทปในขณะที่ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วย โดยผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับขบวนการทางสังคมที่เลือกไว้ และบุคคลที่เกี่ยวข้องในขบวนการทางสังคมและในพื้นที่สื่อ รวมถึงผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม เพื่อศึกษาถึงความตระหนักรู้และกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมในการใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อสะท้อนปัญหาและมุมมองของตนผ่านการใช้สื่อที่หลากหลายทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อของขบวนการทางสังคมเอง อาทิ โทรทัศน์ วิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3) การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ผู้ศึกษาทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการเคลื่อนไหวของทั้งสามกรณีศึกษา โดยก่อนการสนทนากลุ่มผู้ศึกษาได้ประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลหลักให้รวบรวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มเพื่อรับทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับการต่อสู้เคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

4) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ผู้ศึกษาเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเคลื่อนไหวกองขบวนการเคลื่อนไหวกองทางสังคม โดยเฉพาะในกิจกรรมการเคลื่อนไหวกองผ่านพื้นที่สื่อ ยกตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าร่วมการอบรมนักข่าวพลเมืองของรายการนักข่าวพลเมืองสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ที่ได้มาอบรมให้แก่ชาวบ้านที่ตำบลคลองโยงเป็นเวลา 3 วันคือในระหว่างวันที่ 26 - 28 พฤศจิกายน 2552 เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ วิธีการ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวกองผ่านการ ใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงวิธีการผลิตสื่อในฐานะผู้จัดกระทำด้วยตนเอง และเพื่อให้สามารถรับรู้ถึงความรู้สึก ทศนคติในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานเอง นอกจากนี้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมยังมีส่วนช่วยในการเข้าถึงและรับรู้วิถีคิด แรงจูงใจ วิธีการทำงาน และแนวคิดของแหล่งข้อมูลด้านบุคคล

5) การเก็บข้อมูลจากสื่อต่างๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อต่างๆเกี่ยวกับประเด็นหรือสาร รวมถึงการเชื่อมโยงกับบริบทของประเด็นปัญหา เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา/สาร และวิธีการที่ขบวนการทางสังคมต้องการ/พยายามสื่อสารให้รัฐบาลหรือสาธารณชนรับทราบ และวิธีการนำเสนอรวมถึงสิ่งที่สะท้อนออกมาจากเนื้อหาที่นำเสนอผ่านสื่อในแต่ละรูปแบบ โดยสามารถจำแนกรายละเอียดการเก็บข้อมูลจากสื่อแต่ละรูปแบบดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเภทสื่อที่ใช้เก็บข้อมูลการวิจัย

ประเภท / รูปแบบสื่อ	สื่อกระแสหลัก	สื่อของขบวนการทางสังคม
โทรทัศน์	รายการ / ข่าว	รายการ/ข่าว
รายการวิทยุ	รายการ/ข่าว	เสียงตามสาย
เว็บไซต์	บทความ/ข่าวประชาสัมพันธ์/ รายการย้อนหลัง ฯลฯ	บทความ
หนังสือพิมพ์	ข่าว /บทความ/คอลัมน์	ข่าว

วารสาร		บทความ/ข่าว
เอกสารประชาสัมพันธ์	เอกสารสำหรับสื่อมวลชน	เอกสารสำหรับสื่อมวลชน
การสัมมนาวิชาการ	ประเด็นการสัมมนา	ประเด็นการสัมมนา
อื่นๆ	-	บอร์ดข่าว, ภาพ, เอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่ ขบวนการจัดทำขึ้น ฯลฯ

1.8 ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

บทที่ 1 บทนำ เป็นการนำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ทบทวนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐานในการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในบทนี้เป็นการสำรวจกรอบแนวคิดในการศึกษา ยุทธศาสตร์การสร้างพลังของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อและการสำรวจข้อถกเถียง/ช่องว่างทางทฤษฎีในแง่มุมต่างๆ ได้แก่ ฐานคิดจากแง่มุมของทฤษฎีการระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม แง่มุมจากทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของฮาเบอร์มาส และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3 ที่มาของการเคลื่อนไหวทางสังคมของกรณีศึกษา โดยกล่าวถึงภูมิหลังของแต่ละกรณีศึกษารวมถึงสาเหตุและที่มาของการเคลื่อนไหวในฐานะขบวนการของคนไร้อำนาจ

บทที่ 4 ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อ เป็นการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อจากกรณีศึกษาทั้งสามกรณี คือกรณีศึกษาสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง จังหวัดนครปฐมใน กรณีศึกษาสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล และกรณีศึกษาเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯและสิ่งแวดล้อม

บทที่ 5 บริบทในการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย โดยอธิบายถึงเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เอื้อให้ขบวนการฯสามารถใช้พื้นที่สื่อ ได้แก่ โครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางการเมือง

บทที่ 6 พลังของขบวนการคนไร้อำนาจ ซึ่งอธิบายให้เห็นถึงผลลัพธ์หรือพลังที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม

บทที่ 7 บทสรุป อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอการวิจัยในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

การสำรวจกรอบแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำมาสร้างกรอบในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อเพื่อสร้างพลังอำนาจให้แก่ขบวนการ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎี คือ ทฤษฎีขบวนการทางสังคมในวงการเคลื่อนไหวทางสังคมกับแนวคิดด้านการสื่อสารทางการเมือง ในส่วนที่สองจะเป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อในการเคลื่อนไหวทางสังคม และงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาพลังอำนาจของขบวนการทางสังคม และนำทั้งสองส่วนมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์กรณีศึกษาทั้งสามกรณีในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยพยายามจะทำความเข้าใจการสร้างพลังของขบวนการทางสังคมผ่านแนวคิดสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการก่อร่างสร้างตัวหรือการพัฒนาการกระบวนกรเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “พลัง” ขึ้น ซึ่งในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า ทฤษฎีขบวนการทางสังคมเป็นการพัฒนามาจากกรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลักดัน มีจุดเน้นที่การศึกษาปรากฏการณ์การต่อรองต่อสู้กันระหว่างกลุ่มทางการเมืองต่างๆ ในสังคม เพื่อที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อผู้ตัดสินใจทางการเมือง กลุ่มจึงเป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางการเมืองเพื่อผลักดันนโยบายต่างๆของรัฐบาลให้บรรลุผลประ โยชน์ของตนภายใต้ระบบการเมือง

ด้วยเหตุนี้เอง วิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้ของกลุ่มทางการเมืองเพื่อให้บรรลุถึงผลประ โยชน์ของกลุ่ม คือ วิธีการต่างๆ ที่จะส่งผลต่อการกำหนดนโยบาย เช่น การผลักดันความต้องการของตนผ่านรัฐสภา และหรือรัฐบาล โดยแนวทางการสร้างพลังสำคัญภายใต้จุดเน้นการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลักดันก็คือ การเมืองแบบตีออบบี้หรือการอาศัยความสัมพันธ์แบบวงใน(Inside groups) หรือการใช้ความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มต่างๆ กับรัฐบาล รัฐสภา การรณรงค์สาธารณะ เป็นต้น (ม.ร.ว. พฤษวิธาน ชุมพล, 2538 : 12)

กรอบการวิเคราะห์ทางการเมืองแบบกลุ่มผลักดันในระยะหลังก็ขยายการทำความเข้าใจการสร้างพลังของการเมืองแบบกลุ่มมาสู่การใช้สาธารณชนเพื่อกดดันต่อตัดสินใจหรือการกำหนดนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งของรัฐบาล ซึ่งไม่เป็นการต่อสู้ที่จำกัดอยู่ในขอบเขตของระบบการเมืองที่เป็นทางการ โดยใช้ช่องทางของระบบการเมืองที่มีอยู่ โดยอาศัยการเมืองแบบล็อบบี้เท่านั้น

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเห็นว่า กรอบการวิเคราะห์แบบกลุ่มผลักดันไม่ได้ขยายประเด็นดังกล่าวนี้ในการวิเคราะห์มากนัก และนักทฤษฎีขบวนการทางสังคมได้ทำให้การวิเคราะห์เช่นนี้มีรายละเอียดและแง่มุมในการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง กว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิเคราะห์การสร้างพลังจากคนเล็กคนน้อยในสังคมที่มักไม่มีช่องทางในการเข้าถึงระบบการเมืองปกติหรือระบบการเมืองที่เป็นทางการ หรือกลุ่มคนที่ไม่สามารถใช้ทรัพยากรหรือช่องทาง กลไกในระบบการเมืองปกติได้

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจึงต้องการสำรวจให้เห็นพัฒนาการการวิเคราะห์บนฐานของทฤษฎีขบวนการทางสังคม ซึ่งได้แก่ 1.แนวทางการวิเคราะห์การระดมทรัพยากรดั้งเดิม 2.แนวคิดการสร้างกรอบโครง (framing analysis) รวมทั้งการวิเคราะห์การสร้างพลังในพื้นที่สาธารณะอื่นๆ คือ ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของฮาเบอร์มาส เพื่อพิจารณาแนวคิดการใช้พื้นที่สื่อในฐานะพื้นที่สาธารณะ(public sphere)

1.ฐานคิดในการอธิบายการสร้างพลังและการเมืองในพื้นที่สาธารณะจากแง่มุมของทฤษฎีขบวนการทางสังคม

1.1 ฐานคิดจากแง่มุมของทฤษฎีการระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม

แนวคิดในการสร้างพลังอำนาจสามารถถูกนิยามได้หลายวิธีและพลังอำนาจสามารถถูกค้นพบได้ในหลายบริบท การวัดการสร้างพลังอำนาจสามารถดำรงอยู่ในทุกกลุ่มชายขอบและทุกบริบทเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งดำรงอยู่ในความสัมพันธ์ของปริมณฑลต่างๆและสำนึกของความเป็นประชาธิปไตยและการยึดโยงอยู่กับแนวคิดประชาธิปไตยลักษณะพื้นฐานหนึ่งของนิยามของการสร้างพลังอำนาจคือ การเน้นที่ความสามารถของมนุษย์และความตั้งใจที่บุคคลควรจะมีขอบเขตการกระทำในกระบวนการสร้างพลังของตน (Schultz, 2002 : 64) ในงานชิ้นนี้เป็นการกล่าวถึงรายละเอียดของยุทธศาสตร์และการวัดที่เพิ่มอำนาจการจัดการด้วยตนเอง (self-determination) ของชุมชนและการจัดกระทำในเรื่องราวของตนเองในพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม ซึ่งหมาย

รวมถึงความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเพิ่มขึ้นจากการใช้พื้นที่สีของกลุ่มหรือขบวนการสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกับการมีความมั่นใจในความสามารถและการดำรงอยู่ของตัวตนของคนชายขอบของระบบการเมืองปกติ และเพิ่มความสามารถของบุคคลและกลุ่มในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์เพื่อสร้างพลังให้แก่ชีวิตทางสังคมของตน (Kabeer,1999)

ชาร์ล ทิลลี่ (Tilly, 2004 : 7) ได้นิยามลักษณะของขบวนการทางสังคม ว่ามีลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ 1. การรณรงค์ของการรวมหมู่ซึ่งมีเป้าหมาย 2. การจัดลำดับของการแสดงออกรวมไปถึงการรวมตัว การพบปะสาธารณะ การเคลื่อนไหวผ่านสื่อ และการชุมนุมประท้วง 3. การเป็นตัวแทนสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องราวของคุณค่า ความเป็นเอกภาพ จำนวนผู้เข้าร่วมและการกระทำร่วมกัน ซึ่งพลังอำนาจของขบวนการทางสังคม สะท้อนให้เห็น ได้จากการเคลื่อนไหวต่างๆที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวหรือการกระทำรวมหมู่ (collective action) ในการนำเสนอความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อสาธารณะ หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเอง

คำว่า “พลัง” และ “การเคลื่อนไหว” มักปรากฏอยู่ด้วยกันเสมอ พลังในการเคลื่อนไหวจะมีมากขึ้นเมื่อประชาชนคนธรรมดาซึ่งมารวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจเพื่อ เหยียดหน้ากับชนชั้นนำ หรืออำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคม การเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นเมื่อโอกาสทางการเมืองเปิดออกและทำให้ตัวแสดงทางสังคมที่ขาดโอกาสในการเข้าสู่ระบบการเมืองแบบเป็นทางการได้มีส่วนร่วมทางการเมือง การทำให้ผู้คนเข้าสู่การกระทำรวมหมู่ ผ่านนวัตกรรมต่างๆที่ขบวนการสร้างขึ้น เช่น การสร้างเครือข่ายทางสังคมและการใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านการจัดการทางความสัมพันธ์ทางสังคม

การสร้างพลังของขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆได้แก่ โอกาสทางการเมือง การเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ และรูปแบบของกิจกรรมการทำทนาย การสร้างเครือข่ายและการสร้างโครงกรอบในการทำทนายหรือสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นกับฝ่ายตรงข้าม ความสามารถในการเข้าถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองเกี่ยวกับนโยบายหรือกฎหมาย และการแสดงออกถึงการร้องเรียนคนที่อยู่ตรงหน้าก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพลังอำนาจเท่ากับความสามารถเสริมสร้าง สนับสนุนชุมชนและกลุ่มคนเพื่อความมั่นคงในชีวิต ซึ่งการสร้างพลังอำนาจสามารถสร้างได้จากทั้งภายในและภายนอกชุมชนหรือกลุ่ม เมื่อบุคคลหรือองค์กรมีความหวังใจต่อประเด็นที่เกิดขึ้นต่อชุมชนหรือสังคมของพวกเขาโดยจัดการความรู้ที่จำเป็น ทักษะและข้อมูลข่าวสารเพื่อติดตามประเด็นนั้นๆ

การศึกษาพลังของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงมุ่งสนใจ เงื่อนไขที่ทำให้พลังของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพิ่มขึ้น และผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหว ว่าผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหวเป็นการกระทำรวมหมู่ในระยะเวลาสั้นๆ หรือสามารถก้าวไปไกลกว่าการเป็นข่าวในช่วงข่าวภาคค่ำทางโทรทัศน์ได้หรือไม่ เป็นต้นนอกจากนี้หากพิจารณาจากมุมมองของทฤษฎีการกระทำรวมหมู่ (collective action) ยังเชื่อว่าขบวนการทางสังคมมีพลังเพราะพวกเขาสามารถท้าทายฝ่ายตรงข้าม, สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, และมีการสร้างความหมายภายในเฉพาะกลุ่ม เฉพาะสถานการณ์ และเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมือง

ซิดนีย์ แทรโรว์ (Sidney Tarrow) นิยามการเคลื่อนไหวว่าเป็นภาพการเคลื่อนไหวของประชาชนผู้ค้อยอำนาจ ซึ่งต้องการสร้างยุทธศาสตร์ในการต่อสู้เรียกร้องซึ่งปรากฏตัวออกมาในลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) ความรุนแรง ถือเป็นวิธีการที่เก่าแก่ที่สุดในการเคลื่อนไหวทางการเมือง 2) การเดินขบวนประท้วง 3) การแสดงออกโดยตรงต่อระบบปกติที่ดำรงอยู่ อย่างไรก็ตาม ขบวนการทางสังคมไม่ได้ใช้วิธีการเหล่านี้ทั้งหมดในคราวเดียวกันแต่จะใช้ร่วมกันเพื่อวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น การลดความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม การสร้างพันธมิตร หรือการหาแนวร่วม โดยขบวนการจะใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ 1) การท้าทาย (challenge) ฝ่ายตรงข้าม 2) การสร้างความมุ่งหมายร่วมกัน (common purposes) 3) การสร้างความเป็นปึกแผ่น (solidarity) และ 4) การรักษาสัมพันธภาพ (sustaining interaction) กล่าวคือ

1. การท้าทายรวมหมู่ (collective challenge) หมายถึง การขัดขวางหรือสอ ดแทรก หรือการแสดงพฤติกรรมใดๆ อันเป็นการรบกวนระบบปกติที่ดำรงอยู่เพื่อสร้างความไม่แน่นอน หรือทำให้กิจกรรมของผู้อื่นหยุดชะงักหรือไม่เป็นไปตามปกติ การกระทำเหล่านี้ อาจแสดงออกได้ในหลายรูปแบบ เช่น การใช้คำขู่ การแต่งกาย บทเพลง หรือการใช้สัญลักษณ์ใหม่หรือแตกต่างออกไป เพื่อจูงใจและเรียกเรียกร้องความสนใจให้เกิดความเห็นพ้องต่อสมาชิกของขบวนการ ผู้สนับสนุนในปัจจุบันและอนาคต ให้ทำการวิ่งเต้น เจรจาต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากขบวนการทางสังคมมีความขาดแคลนทรัพยากรที่คงที่ อัน ได้แก่ เงิน องค์กร และการเข้าถึงระบบการเมืองที่เป็นทางการ เป็นต้น

2. ความมุ่งหมายร่วมกัน (common purposes) หมายถึงประชาชนได้คิดและตัดสินใจร่วมกันแล้วว่าการเคลื่อนไหวนั้นเป็นกระทำโดยมีเหตุผลที่จะทำเช่นนั้น

3. ความเป็นปึกแผ่น (solidarity) หมายถึง การที่ผู้มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวได้รับรู้ถึงผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะแปรเปลี่ยนไปตามการอุทิศตนร่วมกัน เนื่องจากสามารถดึงความรู้สึกถึงความเป็นปึกแผ่น หรือเอกลักษณ์บางประการร่วมกันได้

4. การรักษาปฏิสัมพันธ์ (sustaining interaction) หมายถึงการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับฝ่ายต่อต้าน และฝ่ายอื่นๆในสังคม โดยอาศัยการมีความมุ่งมั่นหมายร่วมกัน การรวมหมู่ และความสามารถในการแสดงการทำทนาย

ทฤษฎีการระดมทรัพยากรมองว่าขบวนการทางสังคมมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มผลิตภัณฑ์/กลุ่มผลประโยชน์ในฐานะผู้มีบทบาทในการรวบรวมผลประโยชน์ แต่แตกต่างกันตรงที่ทฤษฎีการระดมทรัพยากรมองว่าขบวนการทางสังคมมีพื้นที่อยู่ตรงชายขอบหรือนอกระบบการเมืองปกติ ในขณะที่กลุ่มผลประโยชน์กระทำภายในโครงสร้างการเมืองที่เป็นทางการ

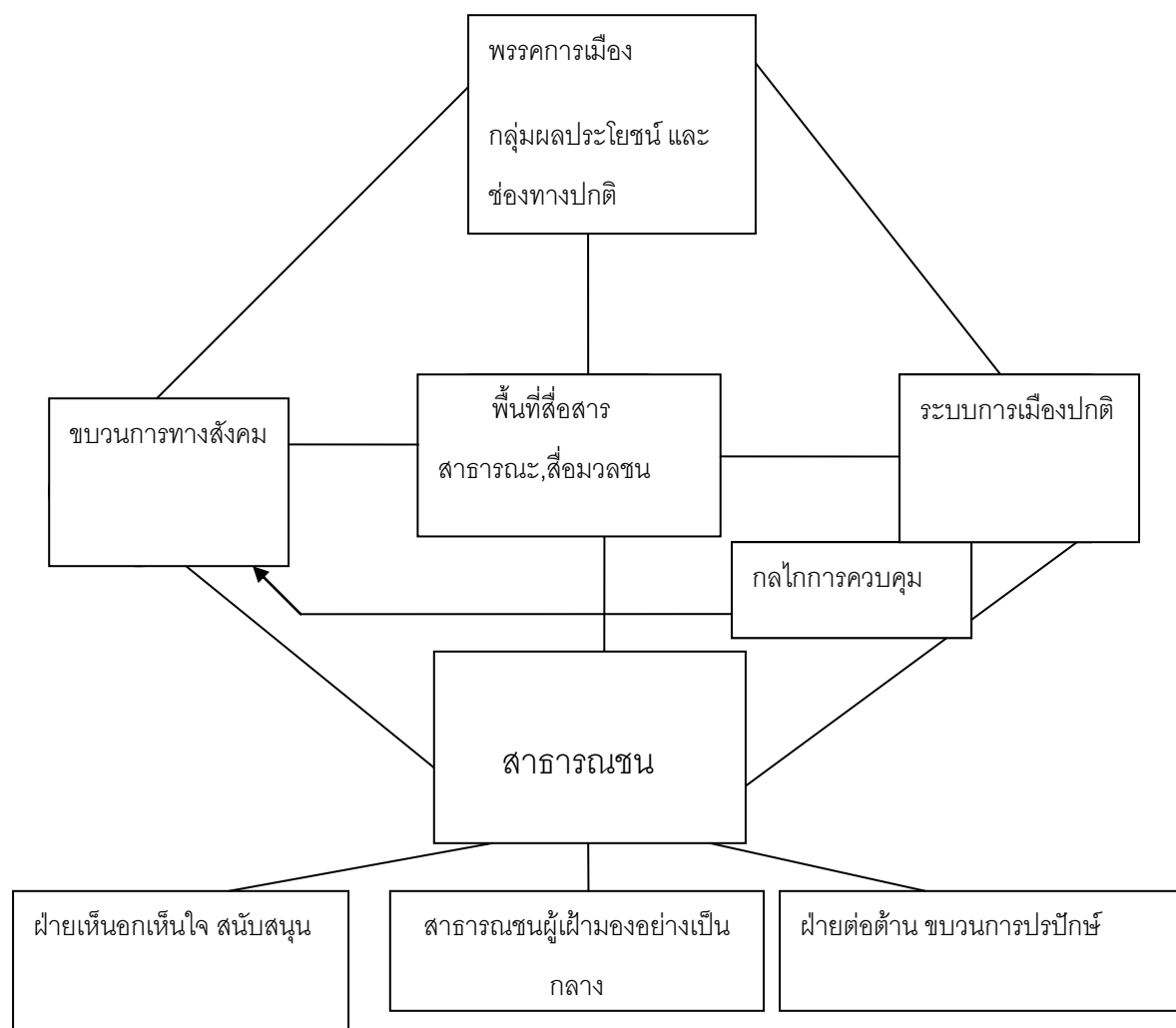
จุดเริ่มต้นของทฤษฎีการระดมทรัพยากรคือข้อสังเกตที่ว่า ทั่วๆไปความไม่พอใจหรือความคับข้องใจของผู้คนมีอยู่ทั่วไปในสังคม แต่เหตุใดจึงเกิดการเคลื่อนไหวขึ้นเพียงบางพื้นที่เท่านั้น ดังนั้น จุดเน้นสำคัญในการอธิบายโดยทฤษฎีการระดมทรัพยากรคือ การอธิบายการเกิดขึ้น และการพัฒนาขบวนการไปสู่ความเข้มแข็งตลอดจนความสำเร็จของขบวนการ ซึ่งมีนักทฤษฎีคนสำคัญ คือ จอห์น แมคคาที (John McCarthy) และ เมย์อร์ ซาลด์ (Myer Zald)

แมคคาที และซาลด์ (McCarthy and Zald, 1977 : 1216) เชื่อว่าการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมเกี่ยวข้องกับองค์การเคลื่อนไหวทางสังคม ในการทำหน้าที่รวบรวมทรัพยากร และสร้างกิจกรรมในการระดมทรัพยากรสังคม และที่สำคัญ องค์การเคลื่อนไหว ยังทำหน้าที่ในการคิดค้นนวัตกรรมในการต่อสู้เคลื่อนไหว อันได้แก่ การระดมผู้สนับสนุน การดึงสาธารณชนและชนชั้นนำเพื่อให้เปลี่ยนเป็นผู้เห็นอกเห็นใจ หรือทำให้ผู้ที่ขัดขวางหันมาเป็นผู้ที่เป็นกลางด้วย โดยที่ในมุมมองของทฤษฎีนี้เปรียบเทียบขบวนการทางสังคมและกระบวนการทำงานขององค์การเคลื่อนไหวมีลักษณะเหมือนการประกอบการผลิตทางธุรกิจที่มีความพยายามในการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่ออาศัยการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างพลังอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทุนจำกัด ในกรอบการวิเคราะห์ของทฤษฎีการระดมทรัพยากร จึงเห็นว่า ความสามารถในการสร้างและใช้

ประโยชน์จากบริบทหรือสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ เช่น พื้นที่สี่ หรือเครือข่ายทางสังคมที่มีอยู่ของขบวนการ จะส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของการเคลื่อนไหว

กล่าวโดยสรุป หัวใจของการสร้างพลังภายใต้กรอบการวิเคราะห์ของทฤษฎีการระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิมอยู่ที่ยุทธวิธีการท้าทายระบบปกติ การระดมผู้คนและการเคลื่อนไหวกดดันที่เกิดขึ้นนอกวงขอบของระบบการเมืองปกติ ส่วนประเด็นเรื่องพื้นที่สี่สาธารณะ โดยเฉพาะพื้นที่สี่ถือว่ามีความสำคัญในพื้นที่ทางการเมืองของขบวนการทางสังคมในการเชื่อมโยงขบวนการทางสังคมกับผู้กำหนดนโยบายและสาธารณชนดังที่รัทซ์ (Dieter Rucht, 2004) ได้อธิบายให้เห็นถึงพื้นที่ความสัมพันธ์ของขบวนการทางสังคมต่อตัวแสดงต่างๆ โดยการใช้พื้นที่สี่ให้ตัวแสดงทางสังคมไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมือง กลุ่มผลักดัน และสาธารณะ ซึ่งครอบคลุมถึงผู้เห็นอกเห็นใจ ผู้เฝ้ามอง หรือขบวนการคู่แข่งข้าม เข้ามาสื่อสารและรับรู้เรื่องราวประเด็นร่วมกัน เพื่อให้ “สาร” หรือ “ข้อเรียกร้อง” ของขบวนการทางสังคมเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นดังภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แผนภูมิความสัมพันธ์ของขบวนการทางสังคมต่อตัวแสดงต่างๆ โดยการใช้พื้นที่สื่อ

ที่มา : Dieter Rucht.(2004). "Movement Allies,Adversaries,and Third Parties" in David A. Snow,Sarah A. Soule,and Hanspeter Kriesi.(e). *The Blackwell Companion to Social Movements*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวโดยใช้การสื่อสารจำเป็นต้องอาศัยการแสวงหาความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนตามหลักการมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางในการสื่อสาร โดยสนับสนุนให้ภาครัฐปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการพัฒนา ส่วนภาคประชาชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมกันกำหนดและรับผิดชอบการนำแนวคิดการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกฝ่ายในชุมชนได้มีการสนทนากันแบบปรึกษาหารือ(dialogical communication) บนพื้นฐานของความเสมอภาค

(equality) เพื่อร่วมมือกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในแนวทางที่พวกเขาต้องการ เนื่องจากความเชื่อที่ว่า กระบวนการดังกล่าวจะทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถเปลี่ยนจากการเป็นผู้บริโภคข้อมูลข่าวสาร มาเป็นผู้ร่วมกำหนดประเด็นในการสื่อสาร และการหันหน้าเข้าหากันเพื่อพูดคุยเจรจาเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆในท้องถิ่นของตน การเสนอข่าวสามารถทำให้เกิดการสนทนาเกี่ยวกับสถานภาพและความชอบธรรมของขบวนการทางสังคมและประเด็นการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นภายในขบวนการทางสังคมคือก่อให้เกิดความรับผิดชอบของนักเคลื่อนไหว การช่วยคัดเลือกสมาชิกใหม่เข้ามาในขบวนการและทำให้ฐานการสนับสนุนกว้างขวางขึ้น ทำให้พวกเขาสามารถมีพลังในการร่วมกันตัดสินใจกำหนดชะตากรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง

องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงจำเป็นต้องมีทรัพยากร เพื่อให้สามารถดำเนิน การได้ตามเป้าหมาย ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายมิติ ได้แก่ 1.สมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกัน (adherent) คือ ปึงเจกบุคคลและกลุ่มองค์กรที่เชื่อในเป้าหมายร่วมของขบวนการ 2. สมาชิกผู้สนับสนุน (constituent) คือปัจเจกบุคคลที่อุดหนุนทรัพยากรแก่องค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม 3. สาธารณชนผู้เฝ้ามอง (bystander public) คือผู้ที่ไม่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกผู้ร่วมจุดหมายเดียวกันแต่รับรู้ในจุดหมายและการกระทำของขบวนการ ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้เป็นฝ่ายตรงกันข้ามหรือฝ่ายต่อต้าน 4. ฝ่ายตรงข้าม(opponent)คือผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับจุดหมายและการกระทำเพื่อนำไปสู่จุดหมายของขบวนการทางสังคม โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายตรงกันข้ามที่เป็นชนชั้นนำ ทั้งที่เป็นองค์กร บุคคล สถาบันทางการเมือง ฯลฯ ผู้ที่ครอบครองทรัพยากรขนาดใหญ่ และฝ่ายต่อต้านที่เป็นมวลชนผู้ครอบครองทรัพยากรขนาดเล็ก (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552)

ในมิติด้านการเข้าสู่พื้นที่สื่อกับลักษณะการเปิดกว้างทางการเมืองเพื่อให้ขบวนการทางสังคมสามารถเชื่อมโยงประเด็นของตนให้อยู่ในความสนใจของสาธารณชนและภาครัฐนั้น Michael Barker (2008) กล่าวว่าขบวนการทางสังคมควรนำประเด็นของตนให้เข้าสู่พื้นที่สื่อ เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ คือ ประการแรก สื่อที่มีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยจะทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถสื่อสารข้อความของพวกเขาออกไปสู่สาธารณะโดยไม่ถูกบิดเบือน ดังนั้น สื่อดังกล่าวจะส่งเสริมให้ขบวนการทางสังคมเป็นเจ้าของนิยามหรือสถานการณ์ปัญหาของพวกเขาเอง และประการที่สอง คือ การสื่อสารผ่านสื่อสาธารณะของขบวนการทางสังคมจะทำให้การเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความสมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากสื่อถือเป็นตัวแสดงหนึ่งที่สำคัญในสังคมประชาธิปไตย ดังนั้นการสื่อสารของขบวนการทางสังคมผ่านพื้นที่สื่อจึงเป็นตัวชี้วัดความเป็น

ประชาธิปไตยได้ ซึ่งการปฏิรูปสื่ออาจจะเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถพัฒนาการเคลื่อนไหวในการท้าทายการครองอำนาจของวาทกรรมหลัก โดยขบวนการทางสังคมทั้งหลายซึ่งแม้จะมีเป้าหมายในการต่อสู้ต่างกันแต่พวกเขาก็เริ่มทำงานร่วมกันเพื่อท้าทายวาทกรรมที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย (antidemocratic discourse) ของฝ่ายเสรีนิยมใหม่ เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาระเบียบโลกใหม่ซึ่งเป็นโลกแห่งความเท่าเทียมมากขึ้น

งานในช่วงหลังได้ขยายการวิเคราะห์ให้มีรายละเอียดมากยิ่งขึ้น งานของแกมสัน (Gamson, 1995 : 99) กล่าวถึงพื้นที่สื่อในฐานะทรัพยากรทางอำนาจของขบวนการทางสังคม โดยนิยามขบวนการทางสังคมของผู้ด้อยอำนาจว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีความจำกัดทางด้านทรัพยากรทางอำนาจและถูกจำกัดการเข้าถึงผู้มีอำนาจการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามพวกเขาสามารถใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้พื้นที่สื่อในการทำให้กลยุทธ์ต่างๆประสบความสำเร็จ

กลยุทธ์ที่ขบวนการทางสังคมใช้ผ่านพื้นที่สื่อประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ 1. การเชื้อเชิญ (persuasion) หมายถึงการใช้พื้นที่สื่อในการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจผ่านการกรอบโครงประเด็นข้อเรียกร้องขึ้นใหม่(reframing) 2. การเอื้อโอกาส (inducements) หมายถึง สื่อมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เพื่อเอื้อให้ฝ่ายผู้มีอำนาจการตัดสินใจนำนโยบายหรือข้อเรียกร้องไปพิจารณาหรือนำไปปฏิบัติ 3. การจำกัดโอกาส (constraints) หมายถึง พื้นที่สื่อซึ่งเป็นข้อจำกัดการเพิ่มโอกาสเพื่อให้เกิดผลดีต่อการเรียกร้องของขบวนการทางสังคม

การทำความเข้าใจถึงกระบวนการที่ขบวนการทางสังคมจะทำให้ประเด็นข้อเรียกร้องของพวกเขาสามารถบรรลุเป้าหมายจึงเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง เพราะสำหรับการเคลื่อนไหวทางสังคมถือว่าการสร้างพลังของขบวนการจากการระดมความสนับสนุนของสาธารณชน และการสร้างความชอบธรรมของขบวนการในปริบทพลสาธารณะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก (Gamson and Wolfsfeld 1993, McCarthy and Zald 1994, Meyer 1995, Walgrave and Manssens 2000) เนื่องจากสื่อทำให้ขบวนการสามารถ “ส่งเสียง” ของพวกเขาให้กว้างไกลมากขึ้น การสนับสนุนของสื่อถือเป็นการใช้อำนาจที่สำคัญในการสร้างอิทธิพลต่อการถกเถียงสาธารณะ การสื่อสารและการกดดันกับผู้มีอำนาจตัดสินใจ โดยการใช้สื่อถือเป็นกลยุทธ์ของขบวนการในการสื่อสารเรื่องราวของตัวเองจากภาษาของตัวเองเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งประเด็นปัญหาของขบวนการทางสังคมจะอยู่ในความสนใจของสื่อหรือ “ความน่าจะเป็นข่าว”(newsworthy) ได้นั้น

ขบวนการต้องสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวส่วนบุคคลให้เข้ากับความห่วงใยใส่ใจของคนวงกว้างในสังคม โดยต้องสามารถทำให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับคนในท้องถิ่นได้รับการเสนอข่าวจากสื่อ และการสร้างกรอบประเด็นใหม่ เพื่อให้สามารถเป็นประเด็นในเชิงนโยบาย จนกระทั่งการทำให้ประเด็นที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย

การศึกษาของแกมสันและโวล์ฟสเฟลด์ (William Gamson and Gadi Wolfsfeld, 1993) เรื่อง Movements and Media as Interacting Systems พบว่านอกจากปัจจัยที่ทำให้สื่อเสนอข่าวของขบวนการเคลื่อนไหวได้แก่ ความเป็นองค์กรของขบวนการเคลื่อนไหว ความเป็นมืออาชีพ และการวางกลยุทธ์และการแบ่งงานกันทำระหว่างตัวแสดงในขบวนการทางสังคม รวมถึงบุคลิกลักษณะของการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ยุทธวิธีในการแสดงออกและยุทธวิธีในการสร้างกรอบการต่อสู้ แท้จริงแล้วพลังของการเคลื่อนไหวผ่านสื่อของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ชมและการสร้างกรอบการนำเสนอการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

นอกจากนี้แนวคิดนี้มีความเชื่อว่า กระบวนการสื่อสารมีหน้าที่ในการพัฒนาใน 2 ระดับ ได้แก่ 1. การพัฒนาในระดับสังคม และ 2. การพัฒนาภายในตัวตนของบุคคล ดังนี้

1. การพัฒนาในระดับสังคมภายใต้กระบวนการสื่อสาร หมายถึง การพบปะ พูดคุยภายใต้กระบวนการสื่อสารหรือเครือข่ายการสื่อสาร ทำให้เกิดการพัฒนาศูนย์ที่สาธารณะ(public space)ซึ่งเปิดโอกาสให้คนสามารถพูดคุยปัญหาาร่วมกันทั้งในเวทีที่เป็นทางการ หรือการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้ช่วยสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชน ในงานวิจัยของปารีชาติ สถาปิตานนท์ (2543)ได้เสนอตัวชี้วัดความเป็นพลเมือง คือ การที่ประชาชนปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสารของตน ตั้งแต่ระบบคิด ทักษะคิด การฟัง การอ่าน การตัดสินใจ การกระทำและการใช้ชีวิต ซึ่งการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการสื่อสารนี้ถือเป็นรากฐานในการพัฒนากระบวนการสนทนา(dialogue) ที่เน้นการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การเคารพความคิดเห็นของคนอื่น การฝึกการเคารพมติที่ประชุม ซึ่งเป็นกระบวนการพื้นฐานของการสื่อสารในสังคมประชาธิปไตย

2. การพัฒนาภายในตัวบุคคล หมายถึง การพัฒนาเพื่อให้เกิดสำนึกเชิงสาธารณะและช่วยในการเพิ่มพลัง(empowerment)ให้กับประชาชนในการเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆที่ทุกฝ่ายได้กำหนดร่วมกัน และร่วมกันรับผิดชอบ

การอธิบายของทฤษฎีการระดมทรัพยากรซึ่งสนใจเพียงการใช้ทรัพยากรภายในและวิธีการของกลุ่มเท่านั้น จึงไม่ได้ให้ความสนใจการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและ/หรือเอื้อให้กลุ่มต่างๆทางสังคมสามารถใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการต่อสู้

1.2 แนวคิดการสร้างกรอบโครงกับกรวิเคราะห์การเมืองในพื้นที่สาธารณะและบทบาทของสื่อ

การวิเคราะห์โครงกรอบเป็นแนวคิดที่ขยายมิติของขบวนการระดมทรัพยากร นอกเหนือจากเงิน แรงงานและเวลา แต่เป็นการระดมการสนับสนุนผ่านการเชื่อมโยงมิติวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อและทัศนคติ และได้ขยายทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองซึ่งถูกวิจารณ์ว่ายึดติดกับมิติขององค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมและทางการเมืองมากเกินไป จึงได้มีการเชื่อมโยงมุมมองการระดมทรัพยากรกับมุมมองทางจิตวิทยาสังคมเข้าด้วยกัน และเรียกว่าแนวคิด “การสร้างกรอบโครง” ฮิวการ์ทเนอร์ และบอสก์ (Hilgartner and Bosk, 1988 : 71) เห็นว่ายิ่งปัญหาทางสังคมสามารถถูกทำให้เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมได้มากขึ้นเท่าไรก็จะยิ่งทำให้ประเด็นปัญหานั้นประสบความสำเร็จมากขึ้นเท่านั้น โดย สโนว์และเบนฟอร์ด (Snow and Benford, 1988) ได้เสนอแนวคิด narrative fidelity ซึ่งเป็นการทำให้ประเด็นปัญหาที่มีความก้องกังวานด้วยการสร้างเรื่องเล่าทางวัฒนธรรม เช่นการสร้างกรอบโครง ด้วยเรื่องเล่า ดำเนิน นิทานพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ซึ่งการสร้างโครงกรอบต่อประเด็นเฉพาะจะทำให้ขบวนการทางสังคมได้รับอำนาจโดยการทำให้กรอบโครงที่ขบวนการทางสังคมสร้างขึ้นมีการสื่อสารผ่านพื้นที่สื่อ

เดวิด สโนว์และคณะได้นิยาม “กรอบโครงหลัก” (master frame)ว่าหมายถึง ปฏิสัมพันธ์ของการกระทำร่วมหมู่ ซึ่งขบวนการทางสังคมในฐานะเป็นตัวกระทำสามารถได้สร้างและผลิตซ้ำความหมาย (meanings) ผ่านกิจกรรมการเคลื่อนไหว เพื่อตอกย้ำให้เกิดการเห็นด้วยกับจุดหมายของขบวนการ และเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจากปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรต่างๆ (Snow et al., 1988)

การนำเสนอประเด็นปัญหาผ่านสื่อของขบวนการทางสังคมเป็นวิธีการหนึ่งในการเคลื่อนไหวเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งแนวทางการใช้สื่อมวลชนในเชิงยุทธศาสตร์เพื่อผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาในเชิงนโยบาย (Wallace et al., 1993) กลยุทธ์หลักที่ขบวนการทางสังคมใช้คือ การชักชวนผ่านการเพิ่มกรอบโครงในสื่อมวลชน โดยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สาธารณชนและผู้เฝ้ามองเข้าใจประเด็นการต่อสู้ของขบวนการ

หรือการทำให้ฝ่ายต่อต้านหรือฝ่ายที่เป็นกลางนิยมผลประโยชน์และคุณค่าที่พวกเขาได้รับผลกระทบใหม่ ถือเป็น การเพิ่มการไหลเวียนทรัพยากรไปสู่องค์กรและเครือข่ายซึ่งสร้างพฤติกรรมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เกี่ยวกับมุมมองคุณค่า และบรรทัดฐานเฉพาะที่มากกว่า วิธีการคิด ปฏิบัติการ ทรัพยากรและกฎซึ่งสนับสนุนให้ ขบวนการทางสังคมสามารถสร้างกรอบโครงเฉพาะเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเรียกร้องให้เข้าสู่ในพื้นที่ สาธารณะทั้งหมด

แนวคิดกรอบการ “กระทำรวมหมู่” (collective action frame) เป็นแนวคิดที่ นักสังคมวิทยา เดวิด สโนว์ (David Snow) ใช้ในการอธิบายว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร คำว่า “กรอบโครง” (frame) ในความหมายที่นิยามของสโนว์และเบนฟอร์ด (Snow and Benford, 1992:137) หมายถึง “แผนงานหรือการเคลื่อนไหวที่ถูกตีความให้เข้าใจได้ง่ายและคนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ โดยการใส่ เป้าหมาย สถานการณ์ เหตุการณ์ การจัดงาน ประสบการณ์และผลของการกระทำต่างๆแทรกเข้าไป ในการ เคลื่อนไหว โดยที่ขบวนการทางสังคมอยู่ในฐานะผู้กระทำการซึ่งได้สร้างและผลิตซ้ำความหมายผ่านกิจกรรม การเคลื่อนไหวเพื่อตอกย้ำให้เกิดการเห็นด้วยกับเป้าหมายของขบวนการฯ และเพื่อแสวงหาการสนับสนุนจาก บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่างๆ

กรอบการกระทำรวมหมู่จะมีประโยชน์ในการ “เน้น” ให้เห็นความจริงจังของประเด็นปัญหา และความไม่ยุติธรรมของเงื่อนไขทางสังคมหรือการนิยามความไม่เป็นธรรมและความไม่มีจริยธรรมใน ความหมายใหม่ จากเดิมที่มองเรื่องความไม่เป็นธรรมเป็นเรื่องของความโชคร้ายซึ่งคนต้องอดทน การ เคลื่อนไหวทางสังคมจึงรวมการ “นิยาม” ความเดือดร้อน ซึ่งเชื่อมโยงพวกเขากับความเดือดร้อนของคนอื่นๆ ซึ่ง สามารถสร้างเป็น โครงกรอบใหญ่ของความหมายซึ่งจะส่งเสียงให้ผู้อื่นได้รับรู้และจูงใจผู้อื่นด้วยการสื่อสาร ข้อความในรูปแบบเดียวกัน ไปสู่ผู้ถือครองอำนาจและคนอื่นในสังคม (Snow and Benford, 1992:136)

เบนฟอร์ดและสโนว์ (Benford and Snow, 2000) ได้เสนอว่าการทำให้การนำเสนอเรื่องราวและ ข่าวสารของขบวนการทางสังคมผ่านพื้นที่สื่อควรใช้ “กระบวนการสร้างกรอบโครง” (Framing process) ซึ่งเป็นการทำให้ประเด็นที่ขบวนการจะนำเสนอเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะมีความชัดเจนและเป็นที่น่าสนใจ กระบวนการดังกล่าวประกอบด้วย 3 ประการดังต่อไปนี้

1) การสร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา ซึ่งเป็นการนิยามและระบุสาเหตุของปัญหาความเดือดร้อน เพื่อให้ ขบวนการทางสังคมมีเป้าหมายในการกระทำร่วมหมู่ โดยการเตรียมพร้อมในการตั้งประเด็นทางการเมืองเพื่อ สื่อสารต่อสาธารณะในวงกว้างถือเป็นเป้าหมายขององค์กรขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (SMO)

2) การสร้างกรอบโครงแนวทางออก คือ การเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา เป็นที่เกี่ยวกับการ นิยามยุทธศาสตร์ที่ขบวนการใช้ในการติดตามเพื่อให้เป็นตามเป้าหมายขององค์กร

3) การสร้างกรอบในการจูงใจ เป็นการสร้างเครื่องมือต่อสู้ คำชี้แจงเพื่อใช้เป็นปฏิบัติการต่อสู้ของ ขบวนการ การสร้างอาณาบริเวณที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถรอบ โครงประเด็นให้ไปสู่ ปริณผลที่กว้างขวางขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวให้ประชาชนเข้าร่วมกับขบวนการในการแก้ปัญหา ตามวิธีการที่ขบวนการได้เสนอไว้

นอกจากนี้กระบวนการสร้างกรอบ โครงยังมีอิทธิพลต่อการสร้างจิตสำนึกและการรับรู้ปัญหา ให้แก่สาธารณะ เพื่อระดมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อสู้ของขบวนการ โดยวิธีการสร้างกรอบ โครงหลัก อาจทำได้โดยผ่านปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว หรือผ่านทางสื่อต่างๆเช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ บทความ หรือวรรณกรรมต่างๆ เป็นต้น

กรอบการกระทำร่วมหมู่ในความหมายของ “ความไม่เป็นธรรม” (injustice frame) ถูกสร้างขึ้น ให้เห็นอย่างชัดเจนโดยการอธิบายของวิลเลียม แกมสัน (Gamson, 1992) ที่อธิบายว่า ศูนย์กลางของการ เคลื่อนไหวทางสังคม คือ การทำให้ความเดือดร้อนลำบากจรรายอยู่ทั่วไปในโครงกรอบซึ่งนิยามความไม่เป็น ธรรม อันจะสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดความรับผิดชอบและช่วยกันเสนอการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนนั้น ซึ่งการ นิยามในเชิงประเด็นจะช่วยทำให้ขบวนการมีพื้นฐานสำหรับกระบวนการกรอบ โครงประเด็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การสร้างโครงกรอบประเด็นจึง (frames) ถือเป็นแผนที่ (maps) หรือแบบแผนของเรื่องราวภายในที่ผู้รายงานข่าว หรือบรรณาธิการข่าววาดให้ผู้ชมเห็น แผนที่หรือโครงกรอบเรื่องมีประโยชน์ในช่วยทำให้การถกเถียงในพื้นที่ สาธารณะเกี่ยวกับประเด็นนั้นมีโครงสร้าง และการสร้างโครงกรอบเรื่องจากการสื่อสารผ่านสื่อจะให้ข้อมูล ข่าวสารแก่ผู้รับชม และกระตุ้นให้เกิดการรับผิดชอบในนโยบาย (Gamson 1992, Iyengar 1991; Popkin 1991, Kinder and Sanders 1990, Gamson and Modigliani 1987, Gamson and Lasch 1983, Kahneman and Tversky, 1982) ซึ่ง สโนว์ (Snow, et al., 1986) ใช้แนวคิดการสร้าง โครงกรอบหลักในการอธิบาย กระบวนการที่

องค์กรของขบวนการทางสังคม โดยขบวนการทางสังคมพยายามสร้างโครงกรอบในการสื่อสารต่อสาธารณะในลักษณะของกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างขบวนการทางสังคมกับผู้ชมสื่อ เพื่อให้ผู้ชมสามารถตัดสินใจในการเข้าร่วมสนับสนุนขบวนการหรือร่วมห่วงใยใส่ใจต่อประเด็นปัญหานั้นๆ อันจะนำไปสู่ความล้มเหลวหรือสำเร็จในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

ในขณะที่ กอฟฟ์แมน (Goffman, 1974 / 86) ได้พัฒนาการวิเคราะห์กรอบโครงหรือ *Goffman's Frame Analysis* ในการศึกษาขบวนการทางสังคม ซึ่งกอฟฟ์แมน ได้ให้ความหมาย “กรอบโครง” ในฐานะสถานการณ์ซึ่งสร้างความสอดคล้องกันระหว่างหลักการของการจัดการ (อย่างน้อยที่สุดก็ในสังคม) และการรวบรวมผู้คนที่เกี่ยวข้องการกับรวมหมู่

การนำ “กรอบโครง” ไปประยุกต์ใช้ถูกอ้างอิงอยู่บนพื้นฐานที่ว่า “I am able to identify” หรือฉันสามารถนิยามมันได้ การกรอบโครงเป็น สโตแกนในการอ้างอิงถึงการตรวจสอบการสร้างโครงกรอบเหล่านี้ของประสบการณ์ขององค์กร แต่ถูกเอาออกไปจากงานภาคสนาม(fieldwork)มากเกินไป

การวิเคราะห์กรอบโครงมีประโยชน์ในการช่วยให้เราเข้าใจขอบเขตของรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบทความที่ปรากฏในสื่อ, ปฏิสัมพันธ์ส่วนบุคคล, และเหตุการณ์ที่ไม่มีกรอบโครง กอฟฟ์แมนสนใจเรื่อง การสร้างกรอบโครงซ้ำ (reframing) เช่น การนำประเด็นหรือเหตุการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นซึ่งมีการนำเสนอผ่านข่าวหรือที่ออกโทรทัศน์ มาขยายฉายซ้ำในพื้นที่สื่ออื่นๆ เช่น การนำมาแสดงเป็นละคร หรือภาพยนตร์ ฯลฯ กอฟฟ์แมนเน้นให้ความสนใจกับการสร้างความรู้สึกรองปัจเจกบุคคล โดยสังเกตที่ “การสร้างกรอบโครงที่รวดเร็วและเข้าใจง่าย” (quick framing) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่สร้างโครงกรอบขึ้นกอฟฟ์แมนจะสังเกตถึงช่วงเวลาที่การสร้างโครงโครงล้มเหลว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อเหตุการณ์ที่ควรจะสร้างโครงกรอบเกิดขึ้นแต่ล้มเหลว กอฟฟ์แมนจะให้ความสนใจว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับสร้างโครงกรอบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในที่ซึ่งเหตุการณ์นั้นปรากฏขึ้นและนำไปสู่ผลลัพธ์(Goffman, 197:46)

แม้ว่าความสนใจเริ่มต้นของกอฟฟ์แมน คือ การสร้างความรู้สึกรองปัจเจกบุคคล แต่การกระทำในฐานะขบวนการรวมหมู่เป็นรูปแบบ “เรา” และ “สังคมของพวกเขา” ซึ่งต้องเลือกระหว่างการสร้างโครงกรอบที่หลากหลายด้วยการบันทึกเสียงและวิดีโอ เพื่อขยายการใช้เนื้อหาเรื่องราวของกิจกรรมของขบวนการทางสังคม ซึ่งการอัควิดีโอบันทึกเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นนอกจากสามารถนำไปใช้ในการการถ่ายทอดออกโทรทัศน์แล้ว ยังสามารถขยายการสื่อสารเข้าไปยังพื้นที่อื่นโดยสื่อที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตา เช่น

ภาพยนตร์ หรือละครเวที การแสดงเหล่านี้ถือเป็นตัวชี้วัดของการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้แสดงกับผู้ชม และการสร้างความหมายถึงการขยาย “ความต้องการหรือการเรียกร้อง” ให้เพิ่มมากขึ้นด้วย เช่น การสร้างความหมายหรือการเรียกร้องผ่านพื้นที่อื่นๆที่สำคัญ ซึ่งกอฟฟ์แมนสะท้อนว่าการนิยามความหมายของทุกๆสถานการณ์อยู่บนสมมติฐานเกี่ยวกับ “ระดับของพลังในการสร้างแรงจูงใจ” ผ่านการกระทำที่ทำให้เกิดความแตกแยกหรือสามารถรบกวนระบบปกติได้มากที่สุด เพื่อให้ขบวนการทางสังคมสามารถปรับเปลี่ยนความสมดุลอย่างแหลมคมที่มีความต้องการจะใช้อำนาจ(Goffman, 1974/ 86 : 447) การสร้างโครงกรอบในความหมายของกอฟฟ์แมนคือการกรอบโครงประเด็นเหตุการณ์ในการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการเช่น การใช้โทรทัศน์ การเล่นเกม ละคร ภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งถือเป็นการใช้อำนาจของขบวนการผ่านความพยายามในโอบล้อมที่ประสบผลสำเร็จในการเล่นบทบาทต่างๆผ่านสื่อต่างๆผ่านนิเวศน์วิทยาของกระทำทั้งในช่วงบทนำ ระหว่างทาง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆในกระบวนการกรอบ โครง ซึ่งสุดท้ายแล้วกอฟฟ์แมนเน้นที่ผลลัพธ์ของการกรอบ โครง ซึ่งกอฟฟ์แมนให้ข้อสังเกตว่า ความสำคัญในเทคนิคในการบันทึกการเจรจาตกลงของสถานการณ์ที่ถูกนิยามที่ว่าเป็น “ข้อเท็จจริง” เราจะทำด้วยการบันทึกจากสื่อดิจิทัล ในฐานะวิธีการของการสร้างความตระหนักในการเข้าร่วมของผู้ที่ต้องการสมาคม (habit of mind associated) ด้วยมานของโครงสร้างโอกาสทางการเมือง

โครงกรอบที่มีการสร้างขึ้นของขบวนการทางสังคมส่วนใหญ่เป็นเรื่อง “ความเดือดร้อน” และโครงกรอบหลัก “ปัญหาหลัก” ของขบวนการทางสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สามารถทำให้เป็นจริงได้ภายในการเมืองระดับชาติ เป้าหมายของขบวนการทางสังคมคือจัดตำแหน่งแห่งที่ของ “โครงกรอบแนวร่วม (frame alignment) , การทำให้โครงกรอบนั้นเสียงดังกังวานขึ้น (frame resonance) , การขยายประเด็นหรือเพิ่มเติมรายละเอียด(amplification)และอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น การพัฒนาข้อถกเถียงในการต่อต้านโครงกรอบหลักซึ่งเป็นนามธรรม เช่น ความไม่เท่าเทียมกันในระบบทุนนิยม จะไม่สามารถถูกเปลี่ยนให้โครงกรอบแนวร่วมถูกทำให้เสียงดังก้องกังวานได้และไม่สามารถถูกขยายหรือเพิ่มเติมรายละเอียดได้ ในกรณี AGM ได้ทำให้เกิดรูปธรรมในการทำให้กรอบโครงหลัก คือ เรื่องความไม่เท่าเทียมกันในระบบทุนนิยม ประสบความสำเร็จในการระดมประชาชนหลายล้านคนในกว่าร้อยประเทศ (Tarrow, 2004)

การสร้างกรอบ โครงที่ผ่านกลยุทธ์การใช้สื่อของขบวนการทางสังคม หมายถึง ลักษณะหนึ่งของโครงการที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหนึ่งๆสร้างขึ้นและดำเนินการเพื่อเป้าหมายเชิงการเมืองในวงกว้าง (group's broader political project)ซึ่งขบวนการทางสังคมจำเป็นต้องก่อร่าง(formation)ขึ้นมา ทั้งในมิติเชิง

ประวัติศาสตร์ของขบวนการและการระดมทรัพยากรของขบวนการ โดยมีหน่วยการศึกษาคือองค์กรของ ขบวนการทางสังคมในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการทำให้เสียงของกลุ่มคนรากหญ้า ได้รับการได้ยินจาก สาธารณะมากขึ้นทำได้ผ่านการปรับปรุงการระดมและการสื่อสารซึ่งจะช่วยขยายรายละเอียดและแรงให้เกิด กระบวนการโดยการระดมพลังทางสังคม (social force) เกี่ยวกับวาระต่างๆที่เกิดขึ้น ตัวแสดงเครือข่ายทางสังคม ที่หลากหลายจะช่วยทำให้การขยายประเด็นเหล่านี้มีความต่อเนื่องมากขึ้น ในส่วนของข้อถกเถียงทางทฤษฎี รูปแบบของการเดินขบวนชุมนุมประท้วงมีนัยยะสำคัญที่มีความสัมพันธ์ต่อการสื่อสาร การสร้างพลัง การ ระดม และการทำให้ข้อจำกัดหรือเงื่อนไขอ่อนแรง (weak ties) ในฐานะกระบวนการสร้างการแสดงออกโดยการ จัดการทางสังคมมีความซับซ้อนขึ้น การสื่อสารช่วยให้ประโยชน์โดยการทำให้ข้อจำกัดอ่อนลง จะช่วยสร้าง ความสามารถในการสร้างเหตุการณ์หรือสถานการณ์เฉพาะบนท้องถนนได้ หลักฐานที่สามารถอนุมานในการ สัมภาษณ์คนไม่ใช่การกระทำที่เกิดขึ้นเพราะว่าความสำเร็จของ ผู้มีอำนาจในการปิดกั้นสื่อสารในฐานะ win-win strategy ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่กฎหมายสนับสนุนให้มีการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ขบวนการสามารถทำ ให้เหตุการณ์เชื่อมโยงกันโดยการใช้เทคนิคที่หลากหลายที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการเพิ่ม กำลังให้กับความรับผิดชอบต่อการปะทะโดยตรงและภายในขบวนการ ซึ่งการที่จะได้รับการเสนอข่าวจากสื่อ กระแสหลักเกี่ยวกับเหตุการณ์และเป็นเพียงการนำเสนอในรูปแบบที่แยกเป็นส่วนๆในสื่อของขบวนการไม่ใช่ เรื่องง่าย (Chesters and Welsh, 2006)

1.3. เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างพลังในพื้นที่สาธารณะ

ทฤษฎีกระบวนการทางการเมืองได้ขยายทฤษฎีการระดมทรัพยากรดั้งเดิม (resource mobilization theory) เนื่องจากให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองหรือบริบทแวดล้อมที่อยู่ นอกเหนือองค์กรการเคลื่อนไหวอันจะนำไปสู่การเพิ่มความสามารถขององค์กรในการระดมทรัพยากร เพราะ จะทำให้ผู้คนที่อยู่รอบนอกวงขอบการเมืองปกติ ได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากโครงสร้างทางการเมืองนั้นเพื่อ การเคลื่อนไหว

โครงสร้างโอกาสทางการเมืองหมายถึง สิ่งแวดล้อมทางการเมืองที่สอดคล้องหรือก่อให้เกิด แรงจูงใจในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม โดยโครงสร้างโอกาสทางการเมืองไม่จำเป็นต้องมีความ เป็นทางการเมืองหรือถาวร (Tarrow, 1995) ซึ่งนักทฤษฎีด้าน โครงสร้างโอกาสทางการเมืองจะเน้นการระดม

ทรัพยากรภายนอกขบวนการ แม้ว่าโครงสร้างโอกาสทางการเมืองจะไม่สามารถได้รับการกระจายได้อย่างเสมอภาค ไม่เหมือนกับทรัพยากรภายในขบวนการ เช่น เงิน อำนาจหรือการจัดการในองค์กร เป็นต้น

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องการเปลี่ยนแปลงโอกาสให้กลายเป็นประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวต้องมองเห็นองค์ประกอบต่างๆรอบโครงสร้างทางการเมือง เช่น ความเข้มแข็งหรือความอ่อนแอของรัฐ รูปแบบของรัฐบาลและธรรมชาติของระบบพรรคการเมือง แล้วสามารถนำโครงสร้างโอกาสทางการเมืองนั้น มาประยุกต์ใช้ในการก่อรูปทางการเมืองเคลื่อนไหว และที่สำคัญไปกว่านั้นคือ นำไปสร้างโอกาสเพื่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมของตนหรือขบวนการทางสังคมอื่นๆ ซึ่งขบวนการทางสังคมสามารถทำให้การกระทำรวมหมู่ขยายตัวอย่างกว้างขวางขึ้นจากเครือข่ายทางสังคม(social network)และจากการสร้างความร่วมมือของตัวแสดงทางการเมือง(forming coalitions) โดยการสร้างพื้นที่ทางการเมือง สำหรับขบวนการทางสังคมที่มีปัญหาใกล้เคียงกัน และโดยการสร้างแรงจูงใจให้ชนชั้นนำหรือผู้นำรัฐบาลตอบสนองต่อการเคลื่อนไหวหรือข้อเรียกร้อง

โครงสร้างโอกาสทางการเมืองตามทัศนะของแทร์โรว์ (Tarrow, 1995) มีด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) การเปิดให้มีการเข้าถึงการมีส่วนร่วม 2) การเปลี่ยนแปลงอำนาจในสังคม 3) การหาพันธมิตรที่มีอิทธิพลในสังคม และ 4) ความแตกแยกท่ามกลางกลุ่มชนชั้นนำ ซึ่งลักษณะของโอกาสทางการเมืองสามารถอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการมีส่วนร่วม มีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม โดยเฉพาะต่อประชาชนที่มีเหตุผล เพราะพวกเขาจะเคลื่อนไหวเมื่อโอกาสทางการเมืองเปิด ซึ่งขบวนการทางสังคมต้องมองหาโอกาสการเข้าถึงโอกาสทางการเมือง (Mueller, 1987)

2) ช่วงเปลี่ยนแปลงอำนาจทางสังคม เป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงทางการเมืองและสถาบันทางการเมือง การจัดวางอำนาจต่างๆในสังคมยังไม่คงที่ เช่น ตัวชี้วัดในสังคมประชาธิปไตยคือ ในช่วงการเลือกตั้ง ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในอนาคต โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนหัวหน้าทางการเมืองหรือเปลี่ยนแปลงพรรคร่วมรัฐบาล ทำให้เกิดภาวะความไม่แน่นอนขึ้นท่ามกลางผู้สนับสนุนรัฐบาล สภาวการณ์เช่นนี้มีส่วนในการส่งเสริมให้ผู้ทำทนายหรือขบวนการเคลื่อนไหวมีโอกาสในการแสดงพลังจากคนชายขอบ และอาจจะสามารถโน้มน้าวให้ชนชั้นนำหันมาให้ความสนใจกับการสนับสนุนนโยบายจากคน

ภายนอกขอบเขตปริมณฑลทางการเมืองที่เป็นทางการ เช่น กลุ่มผู้ประสบปัญหาจากนโยบายของรัฐ หรือคนชายขอบที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เป็นต้น ดังนั้น ช่วงเวลาหรือสถานการณ์ที่ขบวนการทางสังคมมีโอกาสในการเคลื่อนไหว คือช่วงเวลาระหว่างการปฏิรูป ช่วงที่มีการเปิดกว้างให้สังคมเข้าถึงทางสถาบันต่างๆ ทางสังคม ช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจ ช่วงที่มีความขัดแย้งท่ามกลางชนชั้นนำ และ ช่วงเวลาที่ขบวนการสามารถหาพันธมิตรในการเคลื่อนไหว ในสถานการณ์และช่วงเวลาเช่นนี้ถือเป็นโอกาสที่ดีในการทำทนายอำนาจรัฐหรืออำนาจที่ดำรงอยู่จะสามารถเริ่มเคลื่อนไหว

3) การมีหรือไม่มีพันธมิตรที่สามารถมีอิทธิพลต่อการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการถือเป็นโอกาสหนึ่งต่อความสำเร็จของขบวนการทางสังคม (Kriesi, et al, 1992) เนื่องจากขบวนการทางสังคมจะมีพลัง เมื่อพวกเขาามีพันธมิตรที่เป็นผู้สนับสนุน อย่างไรก็ตาม การมีพันธมิตร (friends in court) ไม่ได้รับประกันว่าขบวนการเคลื่อนไหวจะประสบความสำเร็จเพราะพันธมิตรเหล่านั้นเป็นเพียงเพื่อน แต่การเชื่อมโยงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับสมาชิกในสังคมการเมืองสามารถสร้าง “โอกาส” ให้เกิดความสำเร็จจากปัจจัยภายนอกองค์กรได้ (Steedley and Foley, 1979)

4) การแตกแยกของชนชั้นนำ ความขัดแย้งภายในหรือระหว่างชนชั้นนำจะเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจในการเคลื่อนไหวของผู้ที่ต้องการทำทนายอำนาจรัฐที่ขาดแคลนทรัพยากร นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้เกิดการแบ่งสัดส่วนของชนชั้นนำที่ต้องการหันมาส่งเสริมสิทธิของประชาชนด้วย

ลักษณะของโอกาสทางการเมืองดังที่กล่าวมาสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและยังมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละระบอบการเมืองของแต่ละสังคม อย่างไรก็ตาม โอกาสทางการเมืองของกลุ่มผู้เคลื่อนไหวอาจจะเกิดขึ้นได้นอกเหนือจากลักษณะข้างต้น เมื่อรัฐบาลต้องการการสนับสนุนนโยบายจากภายนอก ทำให้คนกลุ่มน้อยหรือผู้ด้อยอำนาจในสังคมอาจกลายเป็นพันธมิตรที่สำคัญของรัฐบาล ซึ่งจะทำให้เกิดแรงจูงใจต่อขบวนการทางสังคมให้มีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันและการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ทฤษฎีนี้มองว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลโดยอ้อมต่อการสร้างสัมพันธภาพทางอำนาจที่ดำรงอยู่ในสังคมขึ้นมาใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางอ้อมต่อขบวนการมากกว่าที่จะส่งผลกระทบต่อขบวนการโดยตรง ดังที่แกมสัน (Gamson, 1995) กล่าวว่า “สื่ออาจจะเสนอ โอกาสให้ขบวนการเคลื่อนไหวบางกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆเป็นต้นแบบ แต่สื่อเองอาจจะมีมาตรฐานสูงในการเลือกจะทำข่าวให้ขบวนการเคลื่อนไหวใด ด้วย

เหตุที่ ในยุคโลกาภิวัตน์สื่อมีอิทธิพลต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับสูง นอกจากสื่อจะมีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริงจากสถานการณ์ต่างๆแล้ว สื่อยังถูกนำมาใช้ในการต่อสู้ของขบวนการอย่างมีนัยยะสำคัญ นอกจากนี้ การรายงานข่าวของขบวนการทางสังคมในทางบวกหรือลบของสื่อมวลชนก็จะสามารถสร้างหรือทำลายขบวนการทางสังคมได้ด้วยเช่นกัน การศึกษาของเบอร์เติน (Burstein, 2002) ศึกษาการสร้างผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะพบว่า กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเป็นการทำตามเสียงส่วนใหญ่หรือ “สาธารณะ” ดังนั้นการกระทำทางการเมืองจะมีประสิทธิภาพเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้กลไกสื่อสารในฐานะพลเมือง เป็นเครื่องมือในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้กำหนดนโยบาย

ขบวนการทางสังคมที่สามารถมองหาโอกาสทางการเมืองเพื่อสร้างความได้เปรียบให้แก่ตนเองได้ จะทำให้การเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จได้ โดยการสร้างกลยุทธ์ที่หลากหลายในเคลื่อนไหวในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในเรื่องเทคโนโลยี ทำให้การสื่อสารของมนุษย์ทำได้สะดวกมากขึ้น เนื่องจาก มีรูปแบบ ช่องทาง และวิธีการที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย ดังที่ เบนเนตต์ (Bennett, 2003:18) กล่าวว่า “การนิยามว่าสื่อหมายถึงอะไร ต้องเข้าใจถึงสภาพการณ์เกี่ยวกับการแยกส่วน (fragmentation) ของช่องทางสื่อมวลชนและผู้รับสื่อ และการเกิดขึ้นของการสื่อสารในรูปแบบดิจิทัล (new digital communication formats) ดังนั้นเราไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจนว่าพื้นที่สื่อมีขอบเขตแค่ไหน นอกจากนี้การเกิดขึ้นของการสื่อสารสองทาง (interactive) ที่มีความหลากหลายมากขึ้น ยังมีส่วนทำให้การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการและการสื่อสารข้ามพรมแดนทั้งพรมแดนทางกายภาพ พรมแดนทางเทคโนโลยี และพรมแดนทางสังคมทำได้ง่ายดายมากขึ้น” การใช้อำนาจผ่านพื้นที่สื่อจึงไม่อาจพิจารณาได้เพียงการกระจายทรัพยากรเชิงสถาบันและทรัพยากรทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องพิจารณาถึงสื่อทางเลือกที่สามารถเป็นตัวแทนในการสะท้อนความจริงทางสังคมในมุมมองที่หลากหลาย

การใช้สื่อมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการสร้างอำนาจในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมให้บรรลุผล เนื่องจากหากขบวนการทางสังคมใดสามารถใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวได้ ก็จะสามารถบรรลุผลได้ เพราะสื่อมีความสำคัญในการช่วยสร้างให้เกิดประเด็นถกเถียงสาธารณะและการตัดสินใจทางการเมืองและช่วยสร้างสิ่งแวดล้อม/บรรยากาศเพื่อให้เกิดความชอบธรรมในสังคม

จากข้อถกเถียงภายใต้คำถามที่ว่า สื่อสามารถบังคับ สร้างประเด็นทางสังคม หรือ ทำให้เกิดอำนาจเชิงอุดมการณ์ได้อย่างไร โคลด์ริและเคอร์รัน (Couldry and Curran, 2003 : 3-4) ได้ศึกษาและพบว่า เนื่องจากอำนาจเป็นทรัพยากรเชิงสัญลักษณ์ของสังคม มันจึงมีความสำคัญต่อขบวนการทางสังคม พวกเขาจึง

พยายามใช้อำนาจเพื่อให้เกิดการยึดเหนี่ยวกันในพื้นที่ทางสังคมอื่นๆ โดยอาศัยปฏิบัติการหรือข้อความเพื่อสื่อสารซึ่งกันและกัน โดยใช้อำนาจทั้งสามมิติ ได้แก่ ความสามารถในการสร้าง (construct) การนิยาม (define) ความจริงทางสังคม และการก่อร่าง (shape) องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการต่อสู้ทางการเมืองที่ถูกจัดกระทำ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์จากการใช้สื่อแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายของปัจจัยที่เกี่ยวกับการใช้สื่อ เช่น เทคโนโลยี รูปแบบ และเนื้อหาของสื่อซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านสื่อไปสู่บริบททางสังคมและทางการเมือง กลับทำให้ผลลัพธ์ที่เกิดจากการใช้สื่อมีความซับซ้อน หลากหลายและยากที่จะคาดเดาได้มากขึ้น นอกจากนี้ในยุคปัจจุบันซึ่งมีการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารให้คนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารได้ง่ายขึ้นทำให้การใช้พื้นที่สื่อในการติดต่อสื่อสารไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่สถาบันสื่อเท่านั้น แต่ทำให้กลุ่ม สถาบันหรือปัจเจกบุคคลสามารถเป็นเจ้าของและใช้พื้นที่สื่อได้เช่นกัน

2. แง่มุมจากทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของ ฮาเบอร์มาส

ในการศึกษางานเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีของฮาเบอร์มาส ผู้วิจัยได้รวบรวมมาจากหลายแหล่ง ซึ่งสามารถสรุปความได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองปรากฏในพื้นที่สาธารณะ ตามความคิดของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) นักปรัชญาและนักสังคมวิทยาชาวเยอรมันนั้น ได้รับการถกเถียงกันมากในสาขาสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ พื้นที่สาธารณะหรือปริมาตรสาธารณะ (public sphere) ในความหมายของฮาเบอร์มาส หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล (private subject) หรือคนแต่ละคนมาพูดคุย สนทนา ถกเถียงถึงปัญหาในเชิงสาธารณะ ไม่ได้เป็นการพูดคุยเรื่องส่วนตัว ปริมาตรสาธารณะจึงอาจเป็นไปได้ทั้งในแง่ของสถานที่หรือในบางโอกาส บางช่วงเวลา แม้แต่การพูดคุยโทรศัพท์ ก็ยังอาจเป็นปริมาตรสาธารณะที่มีสื่อกลาง (mediated) ระหว่างตัวรัฐกับสังคม (civil society)

การศึกษาการใช้พื้นที่สื่อในฐานะพื้นที่สาธารณะจึงเป็นเสมือนการใช้พื้นที่ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการแสดงออกในกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเสรีตามสิทธิ เป็นพื้นที่หรือเป็นโอกาสที่สามารถแสดงออกถึงอำนาจของสมาชิกอย่างที่ต้องการ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ในการสร้างกิจกรรม ซึ่งแสดงออกถึงความต้องการหรือความเป็นตัวตนให้เป็นที่ยอมรับทางสังคม พื้นที่สาธารณะจึงอาจหมายถึงพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือนจริง

การศึกษาพื้นที่สาธารณะถูกแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ยุคแรก เป็นการสื่อสารผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งเอื้อต่อการก่อให้เกิดการสื่อสารอย่างเป็นเหตุเป็นผล (communication rationality) ตามแนวคิดของฮาเบอร์มาส ต่อมาเมื่อหนังสือพิมพ์เปลี่ยนแปลงเป็นเชิงธุรกิจ มุ่งเน้นให้ผู้อ่านสนใจโฆษณา จึงทำให้หนังสือพิมพ์เริ่มถอยห่างออกจากการสร้างการสื่อสารอย่างเป็นเหตุเป็นผล

ยุคที่สอง เป็นยุคของการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิทยุ และ โทรทัศน์ แม้ว่าสื่อประเภทนี้ได้เข้ามามีอิทธิพลแทนที่สื่อสิ่งพิมพ์มากขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ แต่สื่อดังกล่าวกลับเข้ามาทำหน้าที่สร้างพื้นที่สาธารณะได้น้อยมาก เนื่องจากรูปแบบการใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์เป็นซึ่งถูกใช้ภายในบ้านมีลักษณะเป็นส่วนตัว/ครอบครัว (domestic media) แม้ว่าจะเป็นสื่อที่มีความเร็วกว่าหนังสือพิมพ์ แต่ก็มีลักษณะแตกแยก ทำให้ประเด็นต่างๆ ที่ถูกถ่ายทอดผ่านสื่อมายังผู้ชมนั้นเข้ามาสู่ความสนใจเพียงชั่วเวลาสั้นๆ แล้วก็ถอยห่างออกไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การเปิดตัวของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ส่วนใหญ่ยังค่อนข้างเน้นหนักในทางการเป็นสื่อเพื่อความบันเทิงมากกว่าการถกเถียงทางการเมือง

ยุคที่สาม หรือยุคปัจจุบัน เป็นยุคของการสื่อสารเสมือนจริง (virtual communication) โดยมีสื่อคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง การสื่อสารแบบเสมือนจริงเป็นรูปแบบการสื่อสารซึ่งรื้อฟื้นการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face to face communication) ขึ้นมาใหม่ เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถสนทนากันได้แบบตัวต่อตัว แต่สิ่งที่แตกต่างออกไปจากการสื่อสารแบบเผชิญหน้าคือ เป็นการเผชิญหน้ากันในโลกของคอมพิวเตอร์ ไม่ใช่โลกทางกายภาพ

ฮาเบอร์มาส (Habermas อ้างถึงใน Nathans, 1990) ชี้ให้เห็นว่า การเติบโตของลัทธิทุนนิยม และของชนชั้นพ่อค้ายุโรปได้นำไปสู่การเกิดปริมณฑลสาธารณะที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ตามเหตุผลของแต่ละฝ่าย จากแนวคิดเสรีนิยมที่ก่อตัวตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 ซึ่งเน้นว่าปัจเจกบุคคลควรมีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่ตนชอบในทุกแง่มุมของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ทำให้สภากาแฟที่เกิดขึ้นในยุโรปเป็นสถานที่ที่ผู้ที่มีความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์และให้เหตุผลเข้ามาแทนที่หรือมีความสำคัญมากกว่าผู้มีอำนาจ

เนื่องจากฮาเบอร์มาส เห็นว่ามหาชนผู้รอบรู้หนังสือในศตวรรษที่ 18 เริ่มเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญ ในขณะที่พ่อค้าก็รวมตัวกันวิพากษ์วิจารณ์หรือในการแสดงความคิดเห็นในเชิงเสรีนิยมต่อการปกครองแบบอำนาจนิยมในขณะนั้น การวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่เกิดขึ้นผ่านสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับการเมืองและการพูดคุยกันอย่างกว้างขวางในร้านกาแฟ หรือร้านอาหาร การแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอย่างเสรีและการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล กลายมาเป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการแสดงจุดยืนในกิจกรรมทางการเมืองของชนต่อสาธารณะ

การขยายตัวและการทวีความสำคัญของปริมาณพลสาธารณะที่ตื่นตัวในทางการเมือง ทำให้หัตถ์มหาชนเกิดขึ้นมาเป็นรูปแบบใหม่ของอำนาจทางการเมือง โดยที่ ฮาเบอร์มาส(1989) เน้นลักษณะความมีเหตุผลและความเท่าเทียมกันของมติมหาชนในยุครัฐแข็ง ว่ามติมหาชนที่มาจากการพูดคุยหรืออภิปรายกันอย่างจริงจังนั้นมีลักษณะสาธารณะในแง่ของการมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปสู่เจตนารมณ์ร่วมกันหรือประโยชน์ส่วนรวม (common will or general good) ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นสำหรับระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือการพูดคุย อภิปรายถกเถียงมีลักษณะเปิดเผย

การมีส่วนร่วมอย่างเปิดเผยเป็นเป้าหมายหรือเป็นสิ่งที่พึงประสงค์ โดยที่มติมหาชนนี้เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่สูงสุด และมีความเสมอภาค ซึ่งกระบวนการมติมหาชนจะดำเนินไปโดยเป็นอิสระจากสถานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้นความถูกต้องของเหตุผลที่ใช้ในการอภิปรายถกเถียง จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหรือมีความชอบธรรมมากกว่าอำนาจทางการเมือง ถ้าต้องการให้มติมหาชนที่ถูกต้องทำให้การพูดคุยอภิปราย ถกเถียงได้รับการบอกกล่าวให้รู้แจ้งผ่านการเผยแพร่ด้วยวิธีการต่างๆซึ่งการเผยแพร่ที่สำคัญในปัจจุบันคือ การเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สื่อมวลชนเป็นปริมาณพลสาธารณะที่สำคัญยิ่ง ในการแลกเปลี่ยน/ถ่ายทอด ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นได้อย่างเสรีนำไปสู่การมีความรู้และความคิดเห็นร่วมกัน

ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของฮาเบอร์มาส ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างทฤษฎีกับการวิจัยเชิงประจักษ์ โดยอาศัยกระบวนการทัศน์ของการปรึกษาหารือโดยอ้างอิงกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งสนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมผ่านกระบวนการแสดงความคิดเห็นและการก่อร่างเจตนารมณ์ การทำให้โปร่งใสและเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยชี้ให้เห็นถึงพลวัตของการสื่อสารทางการเมืองซึ่งขับเคลื่อนโดยอำนาจของสื่อเพื่อให้ผู้กระทำการทางการเมืองสามารถเลือกและก่อร่างการนำเสนอสาร และพลวัตของการสื่อสารทางการเมืองโดยสร้างกลยุทธ์ในการใช้อำนาจทางการเมืองและอำนาจทางสังคมเพื่อไปมีอิทธิพลต่อประเด็นปัญหาและวาระทาง

การเมืองในฐานะตัวกระตุ้นและการกรอบโครงประเด็นสาธารณะ รูปแบบของพื้นที่สาธารณะของระบบการเมืองและสามารถเอื้อให้เกิดความชอบธรรมในการปรึกษาหารือ ผ่านกระบวนการทำให้เกิดการ “ส่งเสียง” (laundring) ไปยังสาธารณะโดยการสื่อสารทางการเมืองผ่านการแบ่งงานกันทำ (division of labor) ท่ามกลางภาคส่วนต่างๆของระบบการเมือง

อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดเกี่ยวกับปริมณฑลของฮาเบอร์มาศึกษาในงานชิ้นนี้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ สิ่งที่เราเรียกว่า สาธารณะสำคัญในความคิดเกี่ยวกับปริมณฑลสาธารณะของฮาเบอร์มาคือ สิ่งที่เราเรียกว่า ปริมณฑลสาธารณะแบบระดมพิเสรีนิยม(liberal bourgeois public sphere)ที่เกิดขึ้นสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้ถูกแทนที่หรือเปลี่ยนรูป (transform) ทั้งในด้านโครงสร้างมาเป็นปริมณฑลสาธารณะสมัยใหม่ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ที่ดำรงอยู่ในยุโรปและอเมริกาในปัจจุบัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความเป็นปริมณฑลสาธารณะในแบบระดมพิเสรีนิยมที่ฮาเบอร์มาสนั้นนั้นไม่ได้เป็นธรรมชาติที่แท้จริงของปริมณฑลสาธารณะ เพราะในแต่ละแห่งและแต่ละช่วงเวลาความเป็นปริมณฑลจะมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ดังนั้นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือแม้ว่าเขาจะเสนอว่าปริมณฑลสาธารณะมีหลายแบบ หลายประเภทและหลายเงื่อนไข ปัจจัยของการเกิด แต่การศึกษาในงานของฮาเบอร์จำกัดพื้นที่การศึกษาอยู่ในเฉพาะยุโรป ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 บริบทดังกล่าวจึงมีความเฉพาะเจาะจงและอาจเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการนำแนวคิดปริมณฑลมาศึกษาในกาลและเทศะที่ต่างกัน

นอกเหนือจากปริมณฑลแบบระดมพิเสรีนิยมแล้ว ฮาเบอร์มาายังกล่าวถึงปริมณฑลสาธารณะแบบอื่นอีก เช่น พื้นที่สาธารณะที่ตัว “รัฐ” สร้างขึ้นมาสามารถจำแนกตามจุดประสงค์ได้สองประการคือ ประการที่หนึ่งเป็นการสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อเฉลิมฉลองหรือเป็นการสร้างความยอมรับนับถือและศรัทธาให้กับตัวรัฐเอง พื้นที่สาธารณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในรัฐเผด็จการ ส่วนพื้นที่สาธารณะอีกประการหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐจากสังคม ได้แก่ การเลือกตั้ง พื้นที่สาธารณะอีกแบบคือพื้นที่สาธารณะของสังคมศักดินาในอดีต อันเป็นการสร้างพื้นที่สาธารณะโดยรัฐในพิธีกรรม เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นให้ไพร่ฟ้าได้ชื่นชมถึงความยิ่งใหญ่หรือพละกำลังของตัวรัฐเอง

นอกจากนี้ ฮาเบอร์มาายังเสนออีกว่า ในปริมณฑลสาธารณะแบบระดมพิเสรีนิยมจะมีวัฒนธรรมของการโต้เถียงซึ่งในปริมณฑลสาธารณะแบบศักดินาไม่มี อย่างไรก็ตามจากปัจจัยทางการเมืองและทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้ปริมณฑลสาธารณะสมัยใหม่ไม่ได้มีวัฒนธรรมของการโต้เถียงอีกต่อไป

หากแต่เปลี่ยนรูปมาเป็นวัฒนธรรมของการบริโภคนิยม ดังเช่นที่เกิดขึ้นที่ยุโรปและอเมริกาในปัจจุบัน ปรัชญาการณั้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการร่วมมือระหว่างรัฐกับตลาดในการเปลี่ยนภาคประชาสังคม(civil society)เป็นวัฒนธรรมของการบริโภคนิยม

ปริมณฑลสาธารณะเกิดขึ้นเพื่อเหตุผลในการให้รัฐรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม (accountability) ปริมณฑลสาธารณะจะเป็นพื้นที่ที่พลเมืองสามารถพูดคุย ถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเหตุผลของตนในเรื่องที่จะกระทบต่อผลประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐจะต้องรับฟัง ตอบคำถาม และรับผิดชอบต่อปัญหา หรือแสดงความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและยังเป็นเสมือนการควบคุมรัฐเพื่อไม่ก่อให้เกิดการปฏิบัติ

ฮาเบอร์มาส เห็นว่าปริมณฑลสาธารณะที่น่ายกย่องคือ ปริมณฑลสาธารณะแบบกระดุมพีเสรีนิยม ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนรูปและเสื่อมสลายไป เนื่องจาก ความเข้มแข็งของรัฐและระบบทุนนิยม เมื่อปริมณฑลที่เคยเป็นเวทีของการถกเถียงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ การอยู่ดีกินดี หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สุขของส่วนรวมได้กลายมาเป็นพื้นที่ของการโฆษณา ประชาสัมพันธ์และกลายเป็นเครื่องมือของรัฐและตลาดตามความคิดของฮาเบอร์มาส เขาจึงต้องการให้สังคมกลับไปหาความเป็นส่วนรวมหรือช่วยกันสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาในสังคมสมัยใหม่

สังคมสมัยใหม่ตามความคิดของฮาเบอร์มาส มีความแตกต่างกับสังคมดั้งเดิม ตรงที่ สังคมสมัยใหม่มีความซับซ้อนและแบ่งภาคส่วนในสังคมหลากหลายมากกว่า โดยเขาได้จำแนกสังคมสมัยใหม่ออกเป็นสี่ปริมณฑล ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเศรษฐกิจ ภาคปัจเจก และภาคสาธารณะ โดยที่ภาครัฐและภาคเศรษฐกิจมีวิธีคิดและการใช้เหตุผลแบบคำนวณหวังผล (purposive rational) ดังนั้นการกระทำหรือพฤติกรรมโดยทั่วไปของรัฐจึงเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการหวังผลและมุ่งครอบงำ (strategic action) ยิ่งไปกว่านั้นในภาคเศรษฐกิจมักจะมีกิจกรรมในเชิงเทคนิค(instrumental action) บวกเข้าไปด้วย ส่วนปริมณฑลภาคประชาชนจะถูกแบ่งออกเป็นสองภาคคือ ภาคปัจเจกชนส่วนตัวและครอบครัวยุคใหม่กับภาคสาธารณะ ทั้งสองภาคนี้จะมีวิธีคิดแบบมุ่งสื่อสารความเข้าใจระหว่างผู้คนด้วยกัน (communicative rational) กิจกรรมหรือพฤติกรรมทั่วไปคือการสื่อสารเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้การแบ่งปริมณฑลสาธารณะในสังคมนี้อาจจะแบ่งระหว่างภาครัฐและภาคสาธารณะจะเป็นโลกของการมุ่งเน้นที่ส่วนรวม ส่วนภาคเศรษฐกิจกับภาคปัจเจกชนและครอบครัวยุคใหม่ จะเป็นการมุ่งเรื่องส่วนตัว ซึ่งฮา

เบอร์มาสเชื่อว่า การเมืองที่มีความหมายกว้างที่สุดคือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมนั่นเอง ลักษณะสำคัญของปริมณฑลสาธารณะในทัศนะของฮาเบอร์มาสคือเป็นเรื่องที่ไม่ได้หยุดนิ่ง หรือมีลักษณะเสถียร หากแต่ปริมณฑลแต่ละภาคส่วนต่างมีสถานะเข้มแข็ง อ่อนแอ และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างหลากหลายและแปรผันตลอดเวลา ทั้งการสมานฉันท์ ความร่วมมือกัน ความขัดแย้ง ต่อรอง ตรวจสอบจนกระทั่งเข้าช่วงชิงหรือครอบงำภาคส่วนอื่น

โดยสรุปแล้ว ในสภาวะการณ์ที่สังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นทุกขณะ ทำให้แต่ละกลุ่มหรือแต่ละขบวนการต่างมีความต้องการและผลประโยชน์ที่แตกต่างหลากหลาย การที่ขบวนการหรือกลุ่มใดจะสามารถดำเนินการใดอันจะทำให้เป้าหมายของตนนั้นบรรลุผล ย่อมต้องอาศัยการเคลื่อนไหวที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะผลักดันให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบายดำเนินตามความต้องการ อย่างไรก็ตามไม่ว่ากลุ่มหรือขบวนการทางการเมืองทุกขบวนการจะสามารถประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากขบวนการทางสังคมบางขบวนการอยู่นอกปริมณฑลทางการเมืองปกติ ดังนั้นการผลักดันนโยบายหรือข้อเรียกร้อง จึงต้องกระทำการทางอ้อมเพื่อกดดัน โน้มน้าวหรือเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการฯกับฝ่ายที่สามหรือฝ่ายชนชั้นนำให้เห็นด้วย สนับสนุนการเรียกร้องของตน หรือนำความต้องการของตนไปกำหนดเป็นนโยบาย ซึ่งหากอธิบายจากแนวการวิเคราะห์การระดมทรัพยากร องค์กรของขบวนการทางสังคมย่อมต้องใช้ทรัพยากรที่หลากหลาย ประกอบกับต้องอาศัยช่วงจังหวะเวลา และโอกาสทางการเมืองรวมถึงบริบทแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวในแต่ละวิธีการด้วย ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้มองว่า โอกาสหรือบริบทแวดล้อมที่เหมาะสมในการเคลื่อนไหว ขึ้นอยู่กับทั้ง สถานการณ์ทางการเมือง และการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารในสังคมซึ่งทำให้ขบวนการมีช่องทางในการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหว เนื่องจากกรอบการสร้างพลังของขบวนการทางสังคมโดยใช้เพียงแนวการวิเคราะห์การเมืองแบบกลุ่มผลักดัน รวมไปถึงแนวการวิเคราะห์เงื่อนไขการสร้างพลังของขบวนการทางสังคมทั้งภายในโดยอาศัยแนวทางการวิเคราะห์การระดมทรัพยากร และเงื่อนไขภายนอกตามแนวทางการวิเคราะห์กระบวนการทางการเมืองยังไม่เพียงพอ ในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ในปัจจุบัน ขบวนการทางสังคมของคนเล็กคนน้อยเริ่มใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหวในฐานะพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนทั่วไปในสังคมประชาธิปไตยมีสิทธิในการสื่อสารเรื่องราว ความต้องการของตนให้แก่ผู้คนในสังคมได้รับรู้ซึ่งกันและกัน โดยการวิจัยชิ้นนี้ได้เน้นการวิเคราะห์ไปที่กระบวนการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมเพื่อสร้างพลังในการเคลื่อนไหว ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นไปที่แนว

ทางการวิเคราะห์การสร้างกรอบโครงของ เดวิด สโนว์ มาใช้ศึกษาการสร้างกรอบโครงการสื่อสารของ ขบวนการฯ เพื่อสื่อสารเรื่องราว ความต้องการของกลุ่มคนไปสู่สาธารณชนเพื่อให้ฝ่ายที่สามหรือสาธารณชน เกิดความเห็นอกเห็นใจ และร่วมเป็นพลังในการกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของรัฐบาล เพราะ แนวคิดดังกล่าวสามารถใช้ขยายการศึกษาปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย ที่มากกว่าการอธิบายถึงสาเหตุ ที่มา และการอธิบายกิจกรรมการเคลื่อนไหวแบบดั้งเดิม เช่น การเดินขบวน การประท้วงหรือการชุมนุม แต่ทำให้สามารถอธิบายการการใช้พื้นที่เพื่อสื่อสารเชื่อมร้อยระหว่างการ เคลื่อนไหวและกิจกรรมต่างๆของขบวนการเข้ากับสาธารณชนและภาครัฐว่า ขบวนการสามารถใช้ยุทธศาสตร์ การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อได้อย่างไร มีกระบวนการอย่างไร และส่งผลอย่างไรต่อการเคลื่อนไหว

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสำรวจวรรณกรรมและงานวิจัยที่ได้นำกรอบแนวคิด ทฤษฎีขบวนการทางสังคม กับการใช้ การสื่อสารในการเคลื่อนไหวมาใช้ทำการศึกษาวิจัย จากการสำรวจพบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับการนำสื่อมาใช้ เพื่อเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมเพื่อเป้าหมายที่แตกต่างกัน ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ ให้ขบวนการเพื่อสร้างเข้าใจให้แก่สาธารณะ เช่นในงานของ ไพย์ กินเบิร์ก (Ginburg,1994) เรื่อง “Embedded Aesthetics : Creating a Discursive Space for Indignous Media” ได้ทำการศึกษารูปแบบการสื่อสารของชาวอะ บอริจินซึ่งเป็นคนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลียในปลายศตวรรษที่ 20 ซึ่งได้พัฒนาการใช้เทคโนโลยีการ สื่อสารในการรูปแบบใหม่ตั้งแต่วีดีโอ ภาพยนตร์ โทรทัศน์เพื่อสื่อสารเรื่องราวและอัตลักษณ์ของคนใน ประเทศอันจะส่งผลต่อการขยายการแสดงออกในเชิงการเมือง เนื่องจากพวกเขาต้องการสร้างการรับรู้ในเชิง รูปธรรมและสร้างความเข้มแข็งให้แก่วัฒนธรรม อะบอริจินในอนาคตสำหรับชุมชนชาวอะบอริจินเอง และมี เพื่อมีอิทธิพลต่อสังคม สื่ออะบอริจินที่ถูกผลิตขึ้นจึงเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตของชาวอะบอริจิน

ในการศึกษาชิ้นนี้กินเบิร์กทำการศึกษารวบรวมประเด็นที่ว่านักกิจกรรมชาว อะบอริจิน สามารถพัฒนาปฏิบัติการทางอ้อมได้อย่างไร? พวกเขาเข้าใจสื่อที่ถูกผลิตออกมาในรูปแบบของตัวเองอย่างไร? และแนวคิดเกี่ยวกับ “คุณค่า/ความงาม ” ของพวกเขาสามารถข้ามผ่านอาณาเขตทางวัฒนธรรมได้ใช่หรือไม่?

งานชิ้นนี้ได้ออกแบบการศึกษาโดยเน้นพื้นที่การสื่อสารที่ชาวอะบอริจินใช้ใน 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ในชุมชนชาวอะบอริจิน สถานีโทรทัศน์แห่งชาติ และเครือข่ายระหว่างประเทศของผู้ผลิตสื่อพื้นเมือง ในรูปแบบผู้จัดหรือผู้ร่วมจัดเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติ

ข้อถกเถียงของกินเบิร์กคือ สื่อของชาวอะบอริจินถูกเข้าใจโดยผู้ผลิตซึ่งปฏิบัติการในพื้นที่ที่หลากหลายเพื่อขยายวัฒนธรรมชุมชนของพวกเขาจากสื่อที่พวกเขาผลิตขึ้นเอง แม้ว่าผู้ผลิตสื่อชาวอะบอริจินเอง ซึ่งมีพื้นฐานและที่มาที่แตกต่างกัน ทั้งในเมือง ในชนบท และที่อยู่ในต่างประเทศจะมีตำแหน่งแห่งที่ในกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอยู่บ้าง

จากการศึกษาพบว่าการใช้ตัวแบบสำหรับสื่อของคนพื้นเมืองช่วยสร้างพื้นที่ความเป็นพื้นเมืองดั้งเดิม ในยุคต่อมาได้มากขึ้น เพราะการผลิตสื่อขึ้นจากคนอะบอริจินเองเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างพลังสำหรับการแสดงออกด้วยตนเองที่สามารถส่งผลกระทบต่อความสำคัญทางวัฒนธรรม ตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1980s ความต้องการในการมีส่วนร่วมและการฉายภาพในพื้นที่สื่อออสเตรเลียเพิ่มขึ้นไม่เพียงแต่การเข้าถึงสื่อในท้องถิ่นในพื้นที่ห่างไกล แต่ตัวแทนของชาวอะบอริจินยังสามารถเข้าสู่พื้นที่สื่อกระแสหลักในโทรทัศน์แห่งชาติได้ อันส่งผลต่อความตระหนักรู้ในความเป็นอะบอริจินซึ่งเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมทางการเมืองโดยตรงได้อย่างแหลมคมมาก ในประเด็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการควบคุมภาพลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวอะบอริจินในพื้นที่สาธารณะ

กินเบิร์กเน้นเสนอว่าความสัมพันธ์ทางสังคมถูกสร้างขึ้นผ่านปฏิบัติการสื่อของคนพื้นเมือง ซึ่งช่วยพัฒนาการสนับสนุนและความรู้สึกของการกระทำแบบคนพื้นเมืองดั้งเดิม ในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง. การกำหนดชะตาชีวิตของตนเองในสื่อถูกมองในฐานะองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการนี้ การผลิตสื่อแบบคนพื้นเมืองดั้งเดิม และกิจกรรมต่างๆที่กระทำผ่านสื่อสามารถทำให้เห็นภาพตามแบบฉบับของวัฒนธรรมดั้งเดิมทางวัฒนธรรมและความจริงในทางประวัติศาสตร์ต่อชาวอะบอริจินเองและต่อสังคมในวงกว้าง ส่วนความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามชาติที่ถูกสร้างและถ่ายทอดผ่านปฏิบัติการสื่อได้สร้างพื้นที่ใหม่ในการรวมตัว สร้างความเป็นท้องถิ่น ความเป็นชาติและความเป็นนานาชาติขึ้น ซึ่งกินเบิร์กมีความเห็นว่าปฏิบัติการผลิตสื่อไม่นั้นไม่เพียงเป็นแค่ “สาร” แต่เป็น “กิจกรรม” ด้วย และองค์การทางสังคมของสื่อก็อยู่ในฐานะพื้นที่การผลิตทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการเติมเต็มจุดประสงค์ในการสื่อสารทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อนของชาวอะบอริจินด้วย โดยเปิดพื้นที่การสื่อสารเพื่อฉายภาพลักษณ์ทางเอกลักษณ์ สังคมและการเมืองผ่าน

ความสามารถทางการแสดงออกทางภาพยนตร์ วิดีโอและโทรทัศน์ ซึ่งการเปิดพื้นที่ดังกล่าวจะมีการขยายกว้างขึ้นจากการสร้างพื้นที่เชื่อมโยงกันข้ามชาติโดยผู้ผลิตที่เป็นคนพื้นเมืองทั่วโลก

ส่วนการศึกษาที่เน้นการสร้างพลังอำนาจของขบวนการเคลื่อนไหวของคนเล็กคนน้อย เช่นงานของเดเนียล อีสซา (Daniela Issa) เรื่อง Praxis of Empowerment : Mistica and Mobiliation in Brazil's Landless Rural Workers' Movement ศึกษาการระดมการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างพลังขบวนการเคลื่อนไหว MST ในประเทศบราซิล ซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวของผู้ไร้ที่ดินในชนบท จากการศึกษาพบว่า ขบวนการดังกล่าวเสริมสร้างพลังอำนาจจาก การใช้ประโยชน์จากศิลปะและสัญลักษณ์ การใช้ชนชั้นทางการเมืองซึ่งมีอิทธิพลต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่ โดยการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของการกระทำรวมหมู่ และการเป็นเจ้าของวัฒนธรรมซึ่งถูกสร้างขึ้นในลักษณะทางเลือกในการต่อต้านการครอบงำจากวาทกรรมโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้อีสซา ยังพบว่า ขบวนการ MST ใช้การตีความ ความรู้สึกและอารมณ์มาใช้เป็นการสร้างพลัง โดยเฉพาะการใช้ความรักเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ใช้ประสบการณ์การเคลื่อนไหวเป็นประโยชน์ในการกระทำรวมหมู่และความเชื่อในการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เพียงองค์ประกอบทางด้านอารมณ์เท่านั้น แต่ขบวนการยังได้พัฒนามาจากรากฐานทางวัฒนธรรมที่ต่อต้านการทำให้เป็นพวกเดียวกันของการทำให้เป็นโลกาภิวัตน์ด้วย ศิลปะและสัญลักษณ์เหล่านี้ถูกขบวนการใช้ในทางปฏิบัติในการให้การศึกษาและการสร้างพลังอำนาจโดยการใช้ตัวอย่างและการสะท้อนความทรงจำร่วมของผู้ไร้ที่ดิน ซึ่งอีสซา สรุปว่า การประสานปฏิบัติการการต่อสู้เข้ากับการเคลื่อนไหวของขบวนการช่วยสร้างแรงบันดาลใจในการมีชีวิตอยู่โดยปราศจากการทำให้ขบวนการกลายเป็นสถาบัน

ในขณะที่งานของวิลเลียม แครร์รอลและอาร์ แรทเนอร์ (Carroll and Ratner, 1999) ในงานชื่อ "Media Strategies and Political Projects : A Comparative Study of Social Movements" ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับยุทธศาสตร์การสื่อสารซึ่งพวกเขาใช้เพื่อเป็นแรงผลักดันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของขบวนการ โดยมุ่ง สืบสวนว่าองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้ศักยภาพในทำให้สื่อกระแสหลักกึกกั่นหรือเอื้ออำนวยต่อการกระทำการเคลื่อนไหวของขบวนการได้อย่างไร โดยศึกษาลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างสื่อและขบวนการทางสังคม และเพื่อตอบคำถามการศึกษาดังกล่าว แครร์รอลและแรทเนอร์ได้เลือกทำการเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองจำนวนสามกรณี ในเมืองแวนคูเวอร์ บริติช โคลัมเบีย ได้แก่ ขบวนการเกย์และเลสเบียน(Gay-Lesbian Centre) กรีนพีซ(Greenpeace) และขบวนการ

เคลื่อนไหวก่อนเพื่อยุติความยากจน(End Legislated Poverty) ในงานชิ้นนี้ได้ใช้มุมมองเชิงทฤษฎีการต่อต้านการครอบงำทางความคิด(counter – hegemony)ของกรีมซี(Antonio Gramsci) เป็นกรอบในการศึกษาปรากฏการณ์การสร้างโครงการ และยุทธศาสตร์การสื่อสารในมิติของการปฏิบัติ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพในเชิงการเปรียบเทียบกรณีศึกษาโดยการสัมภาษณ์นักเคลื่อนไหวและศึกษาจากเอกสารของแต่ละองค์กร

จากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างองค์กรการเคลื่อนไหวกับสื่อมวลชนกระแสหลักในลักษณะที่แตกต่างกัน โดยที่ในกรณีแรกคือ ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อยุติความยากจน (ELP) มีจุดประสงค์ในการขับเคลื่อนปัญหาการกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม ในรูปของความเสมอภาคทางรายได้ จึงมียุทธศาสตร์ในระยะยาวที่เรียกว่า “สงครามของตำแหน่งแห่งที่”(war of position) โดยใช้การวิพากษ์วิจารณ์สถาบันภาครัฐและนายทุนผ่านการสนับสนุนทั้งจากสื่อมวลชนและสื่อทางเลือก เช่น หนังสือพิมพ์รายเดือนที่ขบวนการจัดทำขึ้น อย่างไรก็ตามปฏิบัติการดังกล่าวไม่ได้รับการอ้างอิงมากนัก และได้รับความเห็นอกเห็นใจจากสื่อมวลชนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากทรัพยากรของขบวนการมีจำกัด

ในอีกด้านหนึ่งคือ ขบวนการเคย์-เลสเบียน(Centre) ซึ่งมีเป้าหมายการเคลื่อนไหวในการพัฒนาชุมชนของเพศทางเลือกให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่ประสบความสำเร็จในการใช้สื่อกระแสหลักในการเคลื่อนไหว เนื่องจากในบริบทของสังคมซึ่งสื่อกระแสหลักมีนัยยะในการสนับสนุนความสัมพันธ์ระหว่างเพศมากกว่า ดังนั้นขบวนการเคย์เลสเบียนจึงต้องลดการพึ่งพิงสื่อกระแสหลักโดยหันมาเป็นผู้สนับสนุนให้แก่สื่อทางเลือก เช่น หนังสือพิมพ์ที่อยู่ในวงขอบของชุมชนกลุ่มเพศทางเลือกมากขึ้นโดยเน้นการให้การสนับสนุนภายในและสร้างความเห็นอกเห็นใจแก่กลุ่มเพศทางเลือกและต่อสู้โดยการแข่งขันภายใต้ระบบการสร้างกรอบที่ผิดพลาดของสื่อที่มีอิทธิพลเพื่อเรียกร้องการยอมรับจากสาธารณะ

ส่วนองค์กรกรีนพีซ ซึ่งเป็นองค์กรที่เคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคัดค้านการทำลายสิ่งแวดล้อมในทุกรูปแบบ ได้ใช้การเคลื่อนไหวโดยใช้แนวคิดการเมืองแบบองค์รวมโดยใช้ยุทธศาสตร์การเข้าแทรกแซงองค์กรทางสิ่งแวดล้อมอื่นๆให้เข้าร่วมกิจกรรมการณรงค์เพื่อส่งเสริมทัศนคติของผู้คนและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้หันมาใส่ใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม

แคร์รอลและ แรทเนอร์เปรียบเทียบความปฏิบัติการการเคลื่อนไหวระหว่าง สามกรณีจะเห็นว่าขบวนการอีแอลพี(ELP) เคลื่อนไหวโดยให้สื่อในเรื่องความไม่เท่าเทียมทางสังคมได้ยากกว่าประเด็นการ

เคลื่อนไหวขององค์กรกรีนพีซและขบวนการเซนเตอร์(Centre) ซึ่งใช้วิธีการหลีกเลี่ยงการใช้สื่อกระแสหลักและหันไปเคลื่อนไหวผ่านสื่อกระแสรองที่ขบวนการเชื่อว่าจะสามารถทำให้บรรลุผลมากกว่า นอกจากนี้องค์กรกรีนพีซยังประสบความสำเร็จจากการณรงค์เนื่องจากการจัดกิจกรรมที่หลากหลายที่ทำให้สื่อให้ความสนใจ รายงานข่าวโครงการที่เป็นวาระสำคัญที่ขบวนการต้องการสื่อสารทำให้ข่าวสารขององค์กรได้ถูกเผยแพร่ในวงกว้าง ทำให้สาธารณะชนสามารถมีจินตนาการเกี่ยวกับภาพกิจกรรมและวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวขององค์กรได้ง่าย ดังนั้นการสร้างสรรค์ศิลปะขององค์กรกรีนพีซผ่านสื่อมวลชนจึงประสบความสำเร็จในการระดมจริยธรรมในการรักษาสິงแวดล้อมให้แก่ประชาชนในวงกว้าง

ในอีกด้านหนึ่ง มีการศึกษาถึงการเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันระหว่างสื่อมวลชนกับขบวนการเคลื่อนไหวดังเช่น งานศึกษาเรื่อง “The Interdependency of Mass Media and Social Movements” ของ วิเอนฮาร์ทและวาลกราฟ(Vliegenthart and Walgrave, 2008) ศึกษาถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างสื่อมวลชนและขบวนการทางสังคม โดยอธิบายว่าความสัมพันธ์นี้มีลักษณะอย่างไร และทำไมจึงเกิดขึ้น ขบวนการสังคมต้องการให้สื่อมวลชนทำให้ขยายประเด็นข้อเรียกร้องของตนให้กว้างขวางขึ้น ส่วนสื่อมวลชนก็ต้องการขบวนการเคลื่อนไหวเพราะพวกเขาสามารถสร้างเหตุการณ์ใหม่ขึ้นตลอดเวลาเพื่อทำให้เกิดข่าว ซึ่งในการศึกษานี้ได้ขยายประเด็นถกเถียงตามแนวทางการศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองดั้งเดิม โดยเน้นศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้สื่อให้ความสนใจต่อขบวนการทางสังคมและพิจารณาเนื้อหาของกรายงานข่าวและการวิเคราะห์ข่าวเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมของสื่อมวลชน คล้ายคลึงกับประเด็นการศึกษาในงานที่ศึกษาของฟิลิปส์และซากาล่า (Phipps and Szagala, 2007) ที่ชื่อ “Social Movements and the News Media” ซึ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงอยู่ของขบวนการทางสังคมและข่าวในสื่อ โดยสำรวจแนวคิดการกรอบโครง โดยเฉพาะการกรอบโครงของขบวนการทางสังคมในสื่อและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในขบวนการทางสังคมเองผ่านกรณีศึกษาการประท้วงของขบวนการต่อต้านความยากจนในปี 2000 ที่โตรอนโต พบว่า ข่าวในสื่อได้ถูกกรอบโครงขบวนการทางสังคมบ่อยครั้งถูกตัดสินใจหรือจากองค์กรของขบวนการทางสังคมเอง

สำหรับในประเทศไทยได้มีการศึกษาถึงสื่อกับขบวนการทางสังคมไว้จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านคนเล็กคนน้อยที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างทางการเมืองและสังคม ได้แก่ บทความเรื่อง “พื้นที่สื่อสารณะกับการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน” ของประภาส ปิ่นตบแต่งและอุเชนทร์ เชียงแสน (2554) ได้ทำการวิเคราะห์ถึงบทบาทของพื้นที่สื่อสารณะที่ส่งผลต่อการเลือกวิธีการเคลื่อนไหวของ

ขบวนการ รวมถึงความสำเร็จ/ล้มเหลวและผลสะสะเทือนที่เกิดจากการเคลื่อนไหว โดยพิจารณาจากพื้นที่ช่องทางสื่อสารมวลชนจนใช้ท่ามกลางการเคลื่อนไหว รวมทั้งปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะในช่วงการก่อเกิดมวลชนคนจนในปี 2538 การชุมนุม 99 วัน (25 มกราคม – 2 พฤษภาคม 2540) ช่วงรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ช่วงรัฐบาลชวน และการเคลื่อนไหวในช่วงระบอบทักษิณ พบว่า ระดับความเข้มข้นในการปรากฏตัวของมวลชนคนจนในพื้นที่สื่อหรือความสามารถในการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการมีความสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหว ซึ่งมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกขบวนการ กล่าวคือ ปัจจัยภายนอกได้แก่ การขยายตัวและเติบโตของสื่อมวลชน ท่าทีและความเข้มแข็งของรัฐบาล การเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน รวมไปถึงผู้สื่อข่าวที่ทำงานภาคสนามเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวที่มีภูมิหลังที่เติบโตมากับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่มีความสนใจในการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับขบวนการฯ ทำให้ประเด็นข่าวของขบวนการมีพื้นที่ในสื่อมากขึ้นทั้งในสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้ความสำเร็จในการเคลื่อนไหวยังเกิดจาก ความเข้มแข็งของมวลชนคนจนซึ่งเป็นปัจจัยภายในขบวนการด้วย อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า การอธิบายมิติของการปรากฏตัวในพื้นที่สื่อสารของมวลชนคนจนในงานชิ้นนี้ มุ่งเน้นไปที่การอธิบายเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่ทำให้มวลชนคนจนสามารถเข้าไปใช้พื้นที่สาธารณะในการเคลื่อนไหว

ในขณะที่งานอีกชิ้นหนึ่งคือบทความเรื่อง “ประสบการณ์การต่อสู้ของชาวลุ่มน้ำมูล กรณีศึกษาเขื่อนปากมูลและเขื่อนราษีไศล” ของนลินี ต้นธูวณิช สุไลพร ชลวิไล ศิริพร โคตะวินนทร์ (2545 : 182-240) ได้มุ่งเน้นไปที่การอธิบายการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวในฐานะ “ผู้กระทำ” ในเรื่องเกี่ยวกับมีประสบการณ์การต่อสู้ การเปลี่ยนแปลงความคิดที่ชาวบ้านมีต่อตนเองและสังคม รวมไปถึงรัฐบาล เนื่องจากงานดังกล่าวมีฐานคิดที่ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว ภาพการชุมนุมของมวลชนคนจนโดยเฉพาะชาวบ้านกรณีเขื่อนปากมูลซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐ มักถูกนำเสนอโดยสื่อมวลชนว่าเป็นภาพของการก่อความวุ่นวาย และกล่าวหาว่าสร้างความเสียหายต่อการลงทุนการท่องเที่ยวและการเมืองในประเทศ หรือแม้กระทั่งการเสนอข่าวว่าชาวบ้านเป็นผู้ถูกว่าจ้างให้มาเรียกร้องอย่างไม่รู้จักพอ แต่ภาพการเคลื่อนไหวในทัศนคติหรือมุมมองของชาวบ้านหรือกลุ่มผู้ชุมนุมกลับมีโอกาสและช่องทางในการสื่อสารในพื้นที่สื่อได้น้อยมาก งานชิ้นนี้จึงได้ศึกษาถึงมุมมองดังกล่าวโดยใช้วิธีการศึกษาภาคสนามในช่วงปลายปีพ.ศ. 2542 ถึงเดือนกันยายนพ.ศ. 2543 ซึ่งในงานชิ้นนี้ เริ่มปรากฏให้เห็นถึงการริเริ่มสร้างสื่อของชาวบ้านด้วยตนเอง ซึ่งในช่วงนั้นเป็นการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แอลงการณ เอกสารสรุปเหตุการณ์ต่างๆ โดยไม่ต้องรอพึ่งสื่อมวลชน นอกจากนี้

ชาวบ้านยังสร้าง “ข่าว” เองด้วยการเดินทางไกล ยึดรถไฟ ยึดสันเขื่อน ปีนทำเนียบและอาคารอาหาร เป็นต้น ผลการศึกษาพบว่า การเคลื่อนไหวที่ขยายออกไปสู่พื้นที่สาธารณะ มีผลทำให้ความคิด ความเชื่อและความรู้สึกที่คนจนมีต่อตนเองและผู้อื่นเปลี่ยนแปลงไปนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในฐานะผู้ถูกกระทำจากนโยบายที่มีเป็นธรรมของภาครัฐ

ต่อมาเมื่อสื่อใหม่เริ่มเข้ามาในสังคมทำให้เริ่มเห็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตกับการเคลื่อนไหวมากขึ้น โดยการศึกษาจะเน้นเฉพาะบทบาทของสื่อใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการต่อสู้เคลื่อนไหว ได้แก่ งานของรัชนีกร ทองทิพย์(2548) เรื่อง “การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างพันธมิตรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” ได้ทำการศึกษาเฉพาะเว็บไซต์ไทยเอ็นจีโอ ผลการศึกษาพบว่า องค์กรพัฒนาเอกชนได้พยายามใช้อินเทอร์เน็ตในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อให้เกิดการถกเถียง แม้เว็บไซต์ไทยเอ็นจีโอไม่สามารถสร้างวาทกรรมที่มีพลังได้ แต่กลับมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสารเชิงลึกที่ไม่สามารถพบได้ในสื่อกระแสหลัก และยังสามารถเป็นที่ยอมรับขององค์กรพัฒนาเอกชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพัฒนา

งานของชาญชัย ชัยสุข โกศล (2552) เรื่อง “เทคโนโลยีกับการต่อสู้ทางการเมืองโดยไร้ความรุนแรง :ศึกษากรณีอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย” ผลการศึกษาพบว่า อินเทอร์เน็ตถูกนำมาใช้เคลื่อนไหวในการต่อสู้โดยไร้ความรุนแรงในกรณีเหตุการณ์ขับไล่รัฐบาลทักษิณ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ของคนทั้งสามกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มขับไล่รัฐบาล กลุ่มสนับสนุนรัฐบาลและกลุ่มไม่เอามาตรา 7 ซึ่งทั้งสามกลุ่มเป็นกลุ่มที่เน้นหนักในการประท้วง โจมตีทางสังคม การไม่ให้ความร่วมมือโดยเป็นการรณรงค์ผ่านเว็บไซต์เป็นสำคัญ ซึ่งในสถานการณ์ความขัดแย้งที่ทุกฝ่ายล้วนใช้วิธีการไร้ความรุนแรงนั้น ได้ใช้ “ทรัพยากรไซเบอร์” ในการสร้างความได้เปรียบทำให้สามารถใช้อำนาจเชิงปริมาณในการปิดล้อมแบบไร้ความรุนแรงต่อประเด็นและข้อมูลข่าวสารของกลุ่มอื่นๆ ได้

2.3 กรอบการศึกษาวิทยานิพนธ์

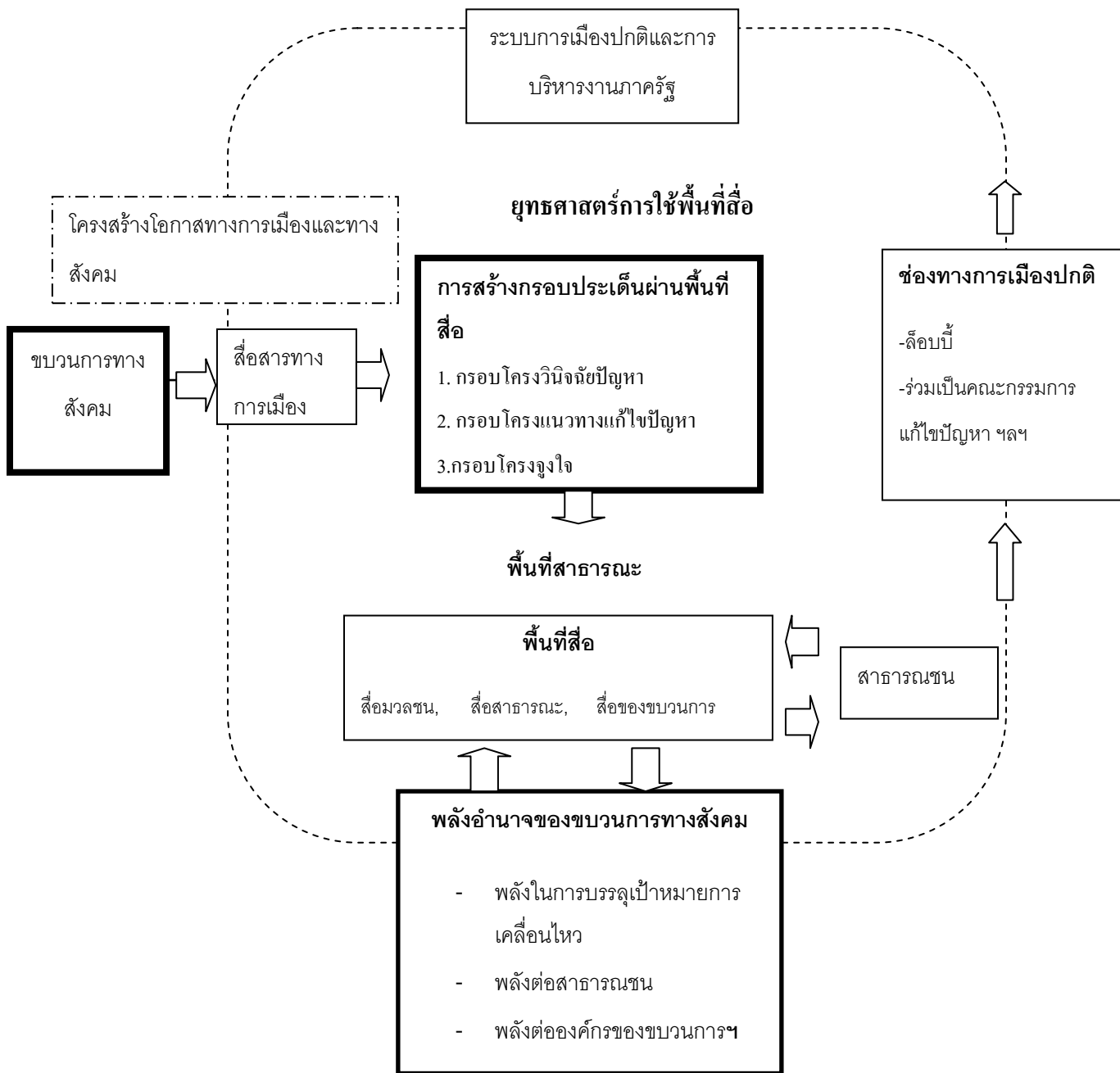
การศึกษายุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมสามารถสร้างพลังอำนาจจากการใช้สื่ออย่างไร มีกระบวนการใช้สื่ออย่างไร และพลังอำนาจที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้างนั้น จำเป็นต้องใช้แนวคิด/ทฤษฎีขบวนการทางสังคมมาประยุกต์ใช้ร่วมกับ

ทฤษฎีสติวิทยาการสื่อสารและทฤษฎีพื้นที่สาธารณะ เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การนำเอาทฤษฎีขบวนการทางสังคมมาใช้เกิดจากการมองว่าขบวนการทางสังคมในประเทศไทยได้มีการเคลื่อนไหวโดยมุ่งใช้สื่อเป็นพื้นที่ในการเคลื่อนไหวมาโดยตลอด แต่มีอาจบรรลุผล เนื่องจากขบวนการไม่อาจกำกับหรือกำหนดทิศทาง การนำเสนอการเคลื่อนไหวผ่านสื่อได้มากนัก จุดหักเหที่ทำให้ขบวนการทางสังคมของคนเล็กคนน้อยในสังคมไทยสามารถนำยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านสื่อมาใช้อย่างจริงจังและก่อให้เกิดผลอันเห็นได้ชัดเกิดขึ้นหลังจากปี พ.ศ. 2550 ซึ่งมีการนำแนวคิดสื่อสารสาธารณะมาใช้ในประเทศไทยอย่างเป็นทางการโดยการบัญญัติ พ.ร.บ.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 ทำให้ขบวนการทางสังคมมีโอกาสในการใช้สิทธิในการสื่อสารเพื่อสื่อสารเรื่องราวประเด็นปัญหาต่างๆต่อพื้นที่สาธารณะตามวิถีทางแห่งสังคมประชาธิปไตย ดังนั้นยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อจึงมีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับอย่างมีนัยยะสำคัญ

กรอบการศึกษาในงานชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาชาวบ้านคนเล็กคนน้อยที่ประสบกับปัญหาความเดือดร้อนและได้รวมตัวกันในรูปแบบขบวนการทางสังคม พวกเขาไม่สามารถเข้าถึงระบบการเมืองปกติที่เป็นทางการ ได้จึงได้ใช้ยุทธศาสตร์การสื่อสารทางอ้อมไปยังภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่ใช้คือ การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ ให้ขบวนการสามารถมีพลังอำนาจในการเคลื่อนไหวโดยอาศัยสาธารณชนเป็นแรงกดดันให้ภาครัฐเข้ามาดำเนินการเจรจาและแก้ไขปัญหา ผ่านการสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหาให้เข้าสู่พื้นที่สื่ออย่างมีพลัง ดังนั้นพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมตามทฤษฎีการเสริมพลังของขบวนการทางสังคมเมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับร่วมกับการใช้แนวคิดสติวิทยาการสื่อสารและแนวคิดพื้นที่สาธารณะ ทำให้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ว่าขบวนการทางสังคมได้ใช้สิทธิในการสื่อสารในยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ เพื่อขยายการถกเถียงไปสู่พื้นที่สาธารณะ ทำให้สามารถพิจารณายุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อโดยพิจารณาถึงกระบวนการใช้พื้นที่สื่อในสื่อมวลชน สื่อสาธารณะและสื่อของขบวนการทางสังคม

สำหรับการพิจารณาความสำเร็จของยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมผ่านพื้นที่สื่อ เพื่อตอบคำถามว่ายุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อเกิดผลลัพธ์ต่อขบวนการทางสังคมอย่างไรนั้น ในการศึกษาได้พิจารณาผลลัพธ์ของการเคลื่อนไหว ซึ่งประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ พลังในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการ พลังต่อสาธารณชนและพลังต่อองค์กรขบวนการทางสังคม ดังมีกรอบการศึกษาตามแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อ

บทที่ 3

ความเป็นมาในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

3.1 บทนำ

การศึกษายุทธศาสตร์การเสริมสร้างพลังในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม จำเป็นต้องพิจารณาที่มาของกรณีศึกษาและลักษณะเฉพาะของความรู้อำนาจที่ของขบวนการฯ โดยในบทนี้ผู้วิจัยจะเริ่มต้นด้วยการอธิบายพื้นฐานกรณีการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิทำกินในที่ดินชาวบ้านคลองโยง การต่อสู้ของชาวบ้านสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราศีไศลและกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ประกอบด้วย 3.2 ภูมิหลังความเป็นมาและประเด็นปัญหาการต่อสู้ของกรณีศึกษา 3.3 สาเหตุและประเด็นปัญหาในการเคลื่อนไหว และ 3.4 สรุป

3.2 ภูมิหลังความเป็นมาและประเด็นปัญหาการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

การต่อสู้กรณีการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิทำกินในที่ดินของสหกรณ์การเช่าที่ดิน ตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม ที่นำมาศึกษาการสร้างพลังของขบวนการทางเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่ที่สื่อ่นั้น เป็นชุมชนที่มีภูมิหลังของสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนเกษตรกร ทำให้ผู้คนในแถบนี้มีประสบการณ์การต่อสู้ที่มีลักษณะเฉพาะ เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางซึ่งมีสภาพดินดี มีแหล่งน้ำให้ใช้ไม่เคยขาด สมกับคำว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ทำให้คนคลองโยงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่สุขสบาย และส่งผลต่อวัฒนธรรมการเคลื่อนไหวที่ไม่สััดทัดในการดิ้นรนต่อสู้

เดิมสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวคลองโยง ถือได้ว่าเป็นชุมชนชานาซึ่งอยู่ท่ามกลางบริบทของเกษตรกรที่ไร่ทำนาในที่ดินซึ่งตนใช้เป็นที่อยู่อาศัย ตามวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายแบบฉบับของชุมชนชนบทดั้งเดิมในประเทศไทย ดังนั้นที่ดินจึงถือเป็นทั้งทรัพยากรที่สำคัญในปัจจัยการผลิตในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ในการใช้เป็นที่อยู่อาศัยและนอกเหนือจากนั้นที่ดินยังเป็นบทบันทึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนคลองโยง ได้เป็นอย่างดี เมื่อประสบปัญหาในเรื่องที่ดิน จึงหมายถึงวิถีชีวิตและชุมชนของชาวบ้านที่นี้อาจต้องล่มสลายตามไปด้วย

ประวัติศาสตร์ที่ดินบริเวณนี้เป็นของเจ้านายมาก่อน ส่งผลให้คนในแถบลุ่มแม่น้ำในภาคกลาง โดยเฉพาะลุ่มน้ำนครชัยศรีมีลักษณะความสัมพันธ์ทางการเมืองกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้มีอำนาจเป็นแบบไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน ดังนั้นเมื่อจำเป็นต้องลุกขึ้นสู้ การสร้างพลังในการต่อสู้ ของคนคลองโยงจึงเป็นไปในลักษณะที่ไม่ใช้ ความรุนแรงทางกายภาพ แต่กลับเลือกยุทธศาสตร์การต่อสู้ อันนำมาซึ่งพลังและความสำเร็จของข้อเรียกร้อง โดยการเลือกใช้พื้นที่สื่อเป็นยุทธศาสตร์หลัก ในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐ

ขบวนการต่อสู้เพื่อที่ดินทำกินของชาวคลองโยงปรากฏขึ้นหลังจากที่มีการขึ้นค่าเช่าในที่ดิน ที่คนรุ่นปู่ย่า ได้หักร้างตากพงมาให้พวกเขาได้ใช้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน อันเนื่องมาจากลักษณะที่ ดำเนินการที่ไม่เป็นธรรมของรัฐผ่านสำนักธนารักษ์ประจำจังหวัดนครปฐมและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเข้า กดดันและบีบบังคับให้ชาวบ้านต้องจ่ายค่ารังวัด ค่าประกันที่ดิน ค่าธรรมเนียม ค่าเช่า ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมในอัตรา สูงมากจนชาวบ้านไม่สามารถรับได้นั้นการเคลื่อนไหวต่อสู้ครั้งนี้ถือว่าเป็นการลุกขึ้นสู้กับภาครัฐอย่างจริงจัง เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชุมชนแถบนี้ เพื่อให้สามารถทำมาหากินและมีที่อยู่อาศัยกัน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็น เงื่อนไขเบื้องหลังที่สำคัญ ในการผลักดันให้เกิดการสร้างพลังการต่อสู้เพื่อคัดค้านกับอำนาจรัฐของชาวบ้านคลอง โยง เนื่องจากในอดีตพวกเขามีวิถีชีวิตที่ผูกติดและเชื่อมโยงอย่างเหนียวแน่นกับผืนดินมาอย่างยาวนาน อาจจะ พอสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

ประวัติศาสตร์ชุมชนคลองโยง

ตำบลคลองโยงเป็นชุมชนเก่าแก่ ซึ่งที่มาของชื่อ“หมู่บ้านคลองโยง” ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งใน ตำบลคลองโยง เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านอยู่ติดกับคลองโยง ซึ่งมีระยะทางประมาณ 3กิโลเมตร และ คลองนี้มีประโยชน์ต่อชาวบ้านเป็นอย่างมากในการใช้น้ำในคลองเพื่ออุปโภค เพื่อการเกษตร และการคมนาคม เดิมคลองโยงเป็นคลองเล็ก ๆ กว้างประมาณ 5เมตร (หมู่บ้านไทย, 2554 : ออนไลน์) เชื่อกันว่าเกิดจากลำธารซึ่ง มีกระบือเดินผ่านจนกลายเป็นทางน้ำ และยังมีทางสาธารณะประโยชน์ในหมู่ที่ 1 เป็นทางกระบือ หน้าแล้งน้ำ จะแห้งติดกันคลองคนสามารถเดินข้ามได้ คลองโยงเชื่อมต่อแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่ชาวบ้านใช้เป็น เส้นทางไปมาหาสู่กัน และมีประวัติความเป็นมาว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3สุนทรภู่ได้เคยใช้เส้นทางนี้ในการเดินทาง ไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ ได้บรรยายสภาพชุมชนคลองโยงไว้ในนิราศพระปฐม ดังนี้

“ ตรีมคลองสองฝั่งเขาตั้งบ้าน นำสำราญเรียงรัยควันโขมง

ถึงชะวากปากช่องซื่อคลองโยง เป็นทุ่งโล่งลึบลิวหวิวหวิวใจ
 มีบ้านช่องสองฝั่งซื่อบางเชือก ล้วนคมเปือกเปอะปะสวะไสว
 ที่เรือน้อยลอยล่องค้อยคล่องไป ที่เรือใหญ่โป่งโล้งคองโยงควาย
 เวทนากาสรู้ถอนถีบ เขาตีริบเร่งไปน่าใจหาย

และอีกครั้งหนึ่งสุนทรภู่ได้บรรยายถึงสภาพการสัญจรไปมาของผู้คนในคลองโยงไว้ในนิราศ
 สุพรรณ ดังนี้

“ ล่วงย่านบ้านวัดร้าง เรือนโรง
 ตกทุ่งถึงคลองโยง หย่อมไม้
 วัดใหม่รงทองโถง ที่ติด ต้นแฮ
 ควายลากฝากเชือกไขว้ เคลื่อนคล้อยลอยเลนฯ”

ในนิราศพระแท่นดงรัง ซึ่งสุนทรภู่ได้บรรยายให้เห็นถึงสภาพความยากลำบากในการเดินทาง
 บริเวณคลองโยง ดังนี้

มาตะบึงลุถึงหัวโยงเชือก เป็นโคลนเทือกห้องนาขลาสินธุ์
 คลองก็เล็กน้ำตื้นเห็นพื้นดิน ไม่น่ากินน้ำท่าระอาใจ
 ต้องจ้างโยงโยงเรือเหลือลำบาก ให้ควายลากเรือเลื่อนเขยื้อนไหว
 ผูกระนาวยาวยัดเป็นพืดไป ทั้งแจ็กไทยปนกันสนั่นอึง
 ไม่พักแจวพักถ่อให้รอร่า เป็นราคาจ้างประจำลำสถึง
 ควายก็เก็นคันดังกันกังกิ่ง พอเชือกตึงเรือตามกันหลามมา
 จนพลบค่าน้ำค้างลงพร่างพร้อย พระจันทร์ลอยเด่นดวงช่วงเวหา
 ดาวประดับวิบวามอร่ามตา ดูท้องฟ้าอ้างว้างกลางอัมพร
 ดูแลทุ่งกับป่ายังอวาร์ณ อนาคตอนนึ่งนิกะนึ่งนาง
 ไม่มีมุ้งยุงกัดสะบัดหนาว ทั้งลมว่าวพัดต้องยิ่งหมองหมาง
 เห็นเพื่อนเรือเมื่อจวนจะรุ่งราง มีมุ้งกลางกอดเมียอยู่เคลียคลอ
 แสนอาภัพก็แต่เราช่างเปล่าปลอด ไม่ได้กอดเหมือนอย่างเขาหรือเราหนอ

นอนก็อึดอูดอู้ดอู่ดอู้อ ในใจคอคับแคบแทบจะตาย
 ทั้งคับใจคับที่เจ้าพี่เฮ้ย ไม่หลับเลยจนสว่างกระจ่างฉาย
 เขาโยงเรือริบรูด ไม่หยุดควาย มาจนสายจึงพ้นตำบลโยงฯ

ต่อมาประมาณปีพ.ศ. 2490 ทางกรเห็นความสำคัญและความยากลำบากของผู้คนที่สัญจรทางน้ำจึงขุดลอกคลองให้ใหญ่ขึ้น ต่อมาเมื่อเรือขนส่งสินค้าผูกโยงกันหลาย ๆ ลำ แล่นผ่านกันมาจนติดตาชาวบ้าน ชาวบ้านจึงเรียกกันติดปากว่า “บ้านคลองโยง” จนถึงทุกวันนี้ (หมู่บ้านไทย, 2554 : ออนไลน์)

วัฒนธรรมการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้านคลองโยงมีความผูกพันกับที่ดินที่ใช้ทำมาหากินในแง่ของการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนแถบนี้มานานแล้ว โดยสามารถสืบหลักฐานย้อนไปถึงการจับจองพื้นที่และการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในตำบลคลองโยงซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ว่าในอดีตคลองโยงเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญมาก เพราะสามารถเชื่อมการเดินทางระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครชัยศรีได้ และมีมาก่อนคลองมหาสวัสดิ์ซึ่งขุดขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 4 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน การบุกเบิกและจับจองที่นาเพื่อทำกินของชาวบ้านในบริเวณคลองโยงมีหลักฐานชัดเจนว่าเกิดขึ้นมาแล้วอย่างยาวนาน ก่อนที่จะมีการจับจองที่ดินเพื่อออกโฉนดเป็นกรรมสิทธิ์โดยผู้มีอำนาจรัฐภายหลัง การครอบครองที่ดินบริเวณนี้น่าจะคล้ายคลึงกับกรณีที่ดินบริเวณคลองมหาสวัสดิ์ซึ่งเป็นที่ดินผืนใหญ่ใกล้กัน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 รัฐบาลได้ดำเนินการขุดคลองมหาสวัสดิ์แล้วเสร็จ ในปีพ.ศ.2403 โดยมีความมุ่งหมายอย่างชัดเจนว่าจะทำให้ที่ดินรกร้างว่างเปล่ากลายเป็นนาในบริเวณทุ่งราบลุ่มแห่งใหม่ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2527,221) คลองที่ขุดใหม่นี้จะส่งน้ำเข้าไปในนาได้ต่อเมื่อน้ำในแม่น้ำหนุนท่วมเข้ามา (J-Homan van der Heide, 1903 : 27 อ้างถึงในฉัตรทิพย์ นาถสุภาและสมภพ มานะรังสรรค์ (บก.), 2527) คลองนี้จึงมีประโยชน์ต่อการขยายเนื้อที่ที่จะใช้ทำนามากขึ้น กระนั้นจึงกล่าวไม่ได้ว่า ชาวนาเข้ามาจับจองที่ดินริมคลองเมื่อขุดคลองเสร็จแล้ว เนื่องจากพระมหากษัตริย์มักจะพระราชทานที่ดินริมคลองให้แก่พระราชวงศ์ และขุนนางข้าราชการชั้นสูงในสมัยนั้น ได้แก่ โปรดให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์จับจองที่ดินว่างเปล่าริมคลองทางแขวงเมืองนนทบุรีฝั่งเหนือ 1,620 ไร่ แขวงเมืองนครชัยศรีฝั่งเหนือ 9,396 ไร่ ฝั่งใต้ 5,184 ไร่ รวมเป็นนาทั้งหมด 16,200 ไร่ แบ่ง 50 ส่วน ได้ส่วนละ 324 ไร่ เป็นที่น่ายาว 60 เส้น กว้าง 5 เส้น 8 วา เพื่อพระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอและพระเจ้าลูกเธอ ที่ดินเหล่านี้มักจะถูกปล่อยเป็นที่รกร้างว่างเปล่ายังไม่ได้กลายเป็นที่ให้ผลประโยชน์

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินในจดหมายเหตุของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ อยู่ในกองจดหมายเหตุแห่งชาติว่า

“ในเวลานั้นคนทำนาก็ยังมีน้อย ที่รกร้างว่างเปล่ามีมาก ผู้ที่ไปตั้งทำนาก็ทำแต่พอกำลังไม่เต็มเนื้อที่ที่พระราชทาน ในชั้นแรกจึงเป็นการเรียบริยไม่ล่วงล้ำกัน ครั้นต่อมาภายหลังข้ามีราคา และที่นารายนี้ดีขึ้นมาตั้งแต่ ร.ศ.115 มีผู้ไปตั้งทำนามากขึ้นจนเต็มเนื้อที่ จึงได้เกิดการรุกล้ำกันด้านข้างแลปลายนาเป็นหลายราย จนต้องโปรดเกล้าฯ ให้ออกไปปักปันในครั้งนี้” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กระทรวงเกษตรวิธิการ 3.3/31,1/290 กรมหลวงดำรงราชานุภาพเรื่องที่ดินในคลองมหาสวัสดิ์ รายงานกราบบังคม ฯ ที่ 72/2412ร.ศ.122อ้างถึงในฉัตรทิพย์, 2527 : 222)

จากหลักฐานนี้ ทำให้เห็นว่า ในสมัยนั้น ยังดำเนินการพัฒนาที่ดินไม่ได้ โดยอาศัยแต่เพียงแรงงานไพร่หรือทาส แม้ว่าจะมีคลองเหล่านี้ เพื่อให้เนื้อที่กว้างขวางกลายเป็นนา ฉะนั้นจึงต้องมีชาวนาอิสระที่เกิดจากการแก้ไขการปกครองในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาที่ดินโดยการขุดคลองในสมัยนั้นเจริญก้าวหน้าได้เฉพาะแต่ภายในระบบเศรษฐกิจของเจ้าขุนมูลนาย

ในปีพ.ศ.2420 รัฐบาลเข้าใจว่าการถือครองที่ดินใหญ่ของเจ้าขุนมูลนายที่ดำเนินมากับโครงการขุดคลองนั้น ยังไม่ได้ประโยชน์ต่อการขยายเนื้อที่ที่ใช้ทำนา ดังนั้น ในปี พ.ศ.2420 จึงมีการออกกฎข้อบังคับเพื่อวางระเบียบในการขุดคลอง คือ “ประกาศขุดคลอง จ.ศ. 1239” ซึ่งมีการชี้แจงถึงข้อบกพร่องในการขุดคลองดังต่อไปนี้

“การขุดคลองแต่ก่อนโปรดเกล้าฯ ตั้งนางงาน ข้างเจ้าผู้ขุดคลองคลองหนึ่ง ก็เป็นเงินหลายร้อยชั่ง ...แต่คลองซึ่งขุดแต่ก่อน ข้าเจ้าบ่าวข้าราชการจึงจองที่นาไว้มากๆเกินกำลังทำไม่หมดหวงแทนที่ไว้ให้รกร้างว่างเปล่า ไม่เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินและราษฎรทั่วไป เพราะเจ้าของผู้จับจองมาไว้ ใ้ใจเสียว่าได้เปล่า จึงไม่มีความอุตสาหะปลูกสร้างเป็นนา เป็นไร่ เป็นสวน ให้ที่นาที่ไร่ที่สวนเป็นผลประโยชน์ ครั้นผู้อื่นที่มีความอุตสาหะจะจับจองทำบ้าง ก็ไม่ได้ด้วยมีเจ้าของหวงแทนอยู่ และ

เป็นที่ก่อการวิวาทด้วยแย้งชิงกัน จับจองทับ โฉนดตราแดงใบจองซึ่งกันและกัน เป็น
ดังนี้โดยมาก”

ดังนั้น เพื่อให้การเตรียมระบับการถือครองที่ดินผืนใหญ่อย่างแต่ก่อน และจากความจำเป็นที่
ต้องลดรายจ่ายเงินหลวงในการขุดคลอง รัฐบาลจึงให้เจ้าพนักงานกรมนาหรือข้าหลวง และกรรมการพิจารณาได้
เลียงควว่า ผู้ขอจองที่ดินมีความสามารถทำได้ตามที่ขอหรือทำได้เพียงใด แล้วออกหนังสือสำคัญใหม่ คือ “โฉนด
จอง” ให้ราษฎรจองที่ดินริมคลองที่จะขุดใหม่ ยิ่งกว่านั้นให้ราษฎรที่จะตั้งทำนาที่ริมคลองนั้น ลงแรง หรือออก
เงินช่วยในการขุดคลอง หลังจากออกประกาศนั้น รัฐบาลใช้นโยบายนี้ต่อโครงการขุดคลองต่างๆ ทางฝั่ง
ตะวันออก เช่น คลองนครเนื่องเขตร์ คลองประเวศบุรีรมย์ คลองเปรี้ง ทางฝั่งตะวันตก เช่น คลองทวีวัฒนา และ
คลองนราภิรมย์ เป็นต้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2527 : 223-224) ถ้าหากสังเกตภูมิประเทศที่คลองขุดขึ้นมา จะ
พบว่าส่วนมากอยู่ในเฉพาะบริเวณทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่ตอนบน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการตั้งหมู่บ้าน และการ
ปลูกข้าวกว่าบริเวณตอนล่าง ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาการขุดคลองดำเนินมาในบริเวณทุ่งราบลุ่มน้ำใหม่
ตอนบนก่อนอื่น

ผลจากการขุดคลองทำให้มีการขยายพื้นที่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับการถือครอง
ที่ดินสองฝั่งคลองนั้น มีสองกรณี คือ การถือครองที่ดินโดยการได้รับพระราชทานอย่างหนึ่ง และการถือครอง
ที่ดินโดยการจับจองอีกอย่างหนึ่ง ในกรณีการถือครองที่ดินโดยได้รับพระราชทานนั้นจะมีกรรมสิทธิ์เหนือกว่า
การจับจอง คือนอกจากไม่ต้องเสียภาษีที่ดินแล้ว ยังสามารถจะละทิ้งที่ดินให้ว่างเปล่าโดยไม่ถูกริบคืนอีกด้วย ซึ่ง
เห็นได้ชัดกรณีการถือครองที่ดินริมฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ ซึ่งรัชกาลที่ 4 พระราชทานแก่พระราชทานแก่พระราช
โอรสและพระราชธิดา จำนวน 16,200 ไร่ กับการถือที่ดินริมคลองเปรี้ง ซึ่งรัชกาลที่ 5 พระราชทานแก่พระราช
ธิดา และเจ้าจอมมารดาแพ จำนวน 6,000 ไร่ ส่วนการถือครองที่ดินริมฝั่งคลองโดยการจับจองนั้น ราษฎรจะต้อง
ออกเงินช่วยเสี่ยค่าขุดคลอง เมื่อขุดคลองเสร็จเรียบร้อยแล้ว ราษฎรก็จะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินริมฝั่งคลองเป็นการ
ตอบแทน ตั้งแต่พ.ศ. 2430 เป็นต้นมา ราษฎรสนใจจับจองที่ดินกันมากขึ้น ทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว
ทำให้ผู้มีบรรดาศักดิ์และคนร่ำรวยซื้อที่ดินเพื่อหวังผลกำไร โดยมีทั้งซื้อไว้ขายต่อและให้เช่า(ฉัตรทิพย์, อ่างแล้ว)

สรุปได้ว่า ขณะที่รัฐบาลประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้มีการขยายพื้นที่การเพาะปลูก
ออกไปอย่างกว้างขวาง รัฐบาลกลับไม่ประสบความสำเร็จมากนักในแง่การกระจายรายได้ไปสู่ราษฎร ชาวนายัง
อยู่อย่างลำบาก ถูกเอาไรด์เอาเปรียบและถูกข่มเหงจากเจ้าของนา ในอีกด้านหนึ่ง ผู้มีบรรดาศักดิ์และมีผู้ที่มีทรัพย์

กลับร่ำรวยขึ้นเรื่อยๆ เพราะสามารถครอบครองปัจจัยการผลิตคือที่ดิน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า บริเวณที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างของไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ถึง รัชกาลที่ 5 ที่ดินส่วนใหญ่อยู่ในกำมือของกลุ่มชนชั้นสูง คือเจ้านาย ขุนนาง และผู้มีทรัพย์สินที่จะอยู่ในมือของราษฎรซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ของประเทศ

ที่ดินผืนที่เป็นปัญหานี้ก็มีเส้นทางคล้ายๆกัน กล่าวคือ จากคำบอกเล่า เมื่อมีการขุดคลองชัยขันธุ์หรือชาวบ้านเรียกว่า “คลองเจ๊ก” ที่ดินของชาวนาเดิมที่บุกเบิกก็ถูกจับจองไปออกโฉนดคล้ายกับที่ดินบริเวณคลองมหาสวัสดิ์ เหตุที่เรียกคลองเจ๊ก เพราะมี “เจ้านาย” ที่มีพระนามหรือนามสกุล “ชัยขันธุ์” จ้างเจ๊กขุด (ช่วยสิทธิสุนทร, สัมภาษณ์ วันที่ 23 มกราคม 2553) มีหลักฐานที่สันนิษฐานว่าเนื่องจากปากคลองมีกลุ่มคนจีนมาตั้งรกรากอยู่ราว 10-20 ครัวเรือน บ้างก็ว่าสันนิษฐานว่าคลองดังกล่าวใช้แรงงานคนจีนเป็นคนขุด โดยราชการเป็นผู้ว่าจ้าง เนื่องจากในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระบบเศรษฐกิจการค้าค่อยๆ แพร่หลายขึ้น ประกอบกับมีกลุ่มคนจีนที่เป็นกรรมกรค่าแรงถูก อพยพเข้ามาในเมืองไทยเพิ่มขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 1 เพราะฉะนั้นในสมัยรัชกาลที่ 3 กรรมกรชาวจีนจึงรับจ้างขุดคลองแทนไพร่คนไทย (ฉัตรทิพย์, อ้างแล้ว)

การขุดคลองเจ๊กระยะทาง 1 กิโลเมตร ได้นำมาสู่การจับจองที่ดินทำกินสองฝั่งคลองข้างละ 1 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ดินผืนใหญ่ที่ซ้อนทับการบุกเบิกและจับจองของชาวนามาก่อนเหมือนกับที่อื่นๆ ในลักษณะเดียวกันอย่างไรก็ดี เมื่อค้นพบหลักฐาน โฉนดที่ดินก็มีความชัดเจนว่า ที่ดินผืนนี้เป็นที่ดินของเจ้านายในรัชกาลที่ 4 ได้ทรงจับจองมาก่อนทั้งสิ้น ดังโฉนดผืนหนึ่งจำนวน 362 ไร่ (น่าจะมีการแบ่งตามเกณฑ์ข้างต้น) ระบุผู้เป็นเจ้าของที่ดินคือ เจ้าจอมมารดาชุ่ม ในรัชกาลที่ 4 ซึ่งต่อมาที่ดินทั้งหมดในผืนเดียวกันนี้ได้ตกทอดมาสู่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ (หลักฐานจากหลังโฉนดที่ดิน)

ซึ่งสอดคล้องกับที่ชาวบ้านค้นพบ คือ หนังสือสัญญาค้ำประกันเงินค่าเช่านาเมื่อปี 2476 ซึ่งผู้รับประกันคือ ขุนพรหมศรสมวณาเดช (ในหนังสือระบุที่ตั้งบ้านอยู่ในตำบลคลองโยง) ได้ทำหนังสือสัญญาประกันค่าเช่านาของ นายจู้ย จินจ้าง ไว้ให้แก่เจ้าของคือ “หลวงสกลดรรักษ์” เป็นที่นา 105 ไร่ คิดค่าเช่าไร่ละ 3 บาท

เอกสารที่พอจะระบุความเป็นมาของที่ดินแปลงนี้อีกชิ้นหนึ่งคือ หนังสือสัญญาเช่านาของ นายจู้ย จินจ้าง เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2481 ที่ระบุผู้ให้เช่าคือ นายขาว ไทยนิยม และนายเถิง กัน โอลาส ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ก้านขาว” (เป็นชื่อคลองก้านขาวเชื่อมระหว่างคลองมหาสวัสดิ์กับคลองโยง) ผู้ซึ่งชาวบ้านคนเก่าคนแก่ระบุตรงกันว่าเป็น “นายกอนนา” ผู้จัดเก็บค่าเช่านาในบริเวณนั้น

ที่น่าสนใจก็คือ มีหลักฐานใบเสร็จรับเงินค่าเช่าที่นาของวังวรดิศ ลงวันที่ “ 3 พฤษภาคม พ.ศ.

2479 “เก็บค่าเช่านาของนายจ้อย ปี 2478 เป็นจำนวนเงิน 20 บาท ใบเสร็จนั้นลงชื่อผู้เก็บเงินคือ” หลวงสกลคณารักษ์”

พระนามของ “หลวงสกลคณารักษ์” ยังปรากฏในหนังสือสัญญาเช่าในปี 2476 ของนายฉาย อ่อนสัมพันธ์ ซึ่งระบุการเช่าที่นาจำนวน 157 ไร่ ค่าเช่า 315 บาท(เอกสารฉบับนี้ถูกหลนค้นพบในกระบอกไม้ไผ่เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคมที่ผ่านมาและอยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์นัก)

ที่ดินผืนนี้ตกทอดกันมาในพระราชตระกูลติดสกุลจนถึงเจ้าของรายสุดท้ายที่ระบุอยู่ในโฉนดที่ดินแปลงนี้ เจ้าของโฉนดที่ดินคือนางประไพพิศ เกตุรายนาค โดยมีนายบุญชิต เกตุรายนาคเป็นผู้จัดการมรดกที่ดินแปลงนี้ได้ถูกขายยกผืนครั้งใหญ่มาครั้งหนึ่งในปี 2496 ในราคา ไร่ละราว 1,100 บาท ดังตัวอย่างกรณีรูปประสิทธิ์-จางง ดวงสร้อยทอง ได้ซื้อไว้จำนวน 15 ไร่ เป็นเงิน 16,500บาท ในปี 2496 ดังปรากฏหลักฐานในจะสัญญาซื้อขายเมื่อปี 2496 ที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งจากคำบอกเล่าก็พบอย่างชัดเจนว่าชาวบ้านที่พอมีกำลังได้ซื้อที่ดินผืนนั้นไว้ในปีเดียวกันอีกหลายราย

อย่างไรก็ดี ที่ดินผืนใหญ่ไม่สามารถขายได้ทั้งหมด ยังเหลืออีกจำนวน 1,800 ไร่ นายบุญชิต เกตุรายนาค ได้มอบให้ “นายกองนา” เก็บค่าเช่าเพื่อส่งให้แก่ตนเอง ชาวบ้านยังสามารถระบุชื่อนายกองนาได้ว่า คือนายเคลือบ นุชศิริ ซึ่งเมื่อเสียชีวิตผู้เก็บค่าเช่าต่อมาก็คือนายโชคชัย นุชศิริ (ลูกชาย)

ในปี 2517 นายบุญชิต เกตุรายนาค ได้มอบให้นายพล ภูระยา สหกรณ์จังหวัดนครปฐม เข้ามาหาผู้นำชุมชน โดยเขาแจ้งแก่ชาวบ้านว่า นายบุญชิตบอกว่าไม่ได้ค่าเช่ามาหลายปีแล้ว “ถึงปีก็บอกว่าหนูกิน ถึงอีกปีก็บอกนำท่วม” จึงอยากให้ชาวบ้านเช่าของตนมีที่เป็นของตัวเอง โดยขอให้ทำในรูปแบบสหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน และตนจะขายที่ดินแปลงนี้ให้ในราคาถูก

หนังสือราชการกองสหกรณ์นิคม กส. 12.8/198 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2518 ได้อ้างถึงคำสั่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ 609/2518 สั่ง ณ วันที่ 29 กันยายน 2518 ให้คณะกรรมการจัดซื้อที่ดินที่ตำบลคลองโยง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พิจารณาราคาที่ดินและความเหมาะสมของที่ดินตามที่เกษตรกรผู้เช่านาได้ร้องขอให้กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดตั้งสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน ซึ่งปรากฏหลักฐานว่า ได้มีการซื้อที่ดินจำนวน ราว 1,800 ไร่ ในราคาไร่ละ 2,500 บาท โดยปรากฏหลักฐานว่า ที่ดินแปลงดังกล่าวนี้ซื้อโดยเงินกองทุนหมุนเวียนจัดซื้อที่ดินเพื่อเกษตรกร เป็นเงินทั้งสิ้น 4,507,500 บาท (หนังสือราชการ โดยนิคมสหกรณ์คลองหลวง ลงวันที่ 1 มีนาคม 2543 ระบุว่าจนถึงปี 2542 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งเงินเข้าบัญชีกองทุนหมุนเวียนจัดซื้อที่ดินเพื่อเกษตรกร 4,141,791 บาท)

ในปี 2519 จึงเริ่มมีการดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์เป็นสหกรณ์เช่าที่ดิน พร้อมกับมีการพัฒนาพื้นที่โดยการขุดคลองซอยและจัดแปลงนา แปลงละ 20 ไร่ จนกระทั่งในปี 2523 ได้มีการจัดชานาลงตามแปลงนาจำนวน 83 แปลง ซึ่งอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 1,5 และ 8 ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และพื้นที่ หมู่ที่ 2 ตำบลลานตากฟ้า อำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐม(การจัดตั้งเป็นนิคมสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง เกิดขึ้นสมบูรณ์ในปี 2524)

พื้นที่ในตำบลคลองโยงเป็นราบลุ่มที่อุดมสมบูรณ์มากพื้นที่หนึ่งของลุ่มน้ำท่าจีน พื้นที่ในเขตนี้สามารถทำนาได้ปีละ 3 ครั้ง ชุมชนแถบนี้จึงถือเป็นชุมชนชาวนาดั้งเดิมที่มีการทำนากันมายาวนานมาก และปัจจุบันยังทำนาอยู่ แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนอาชีพไปสู่การทำเกษตรแบบอื่น และเป็นชุมชนที่อยู่ชานเมืองใกล้กรุงเทพมหานครมาก เดิมชุมชนคลองโยงใช้คลองเป็นเส้นทางหลักในการคมนาคม ชาวบ้านที่ต้องการเข้ามาในตัวเมืองหรือติดต่อราชการที่อำเภอนครชัยศรีเดิม โดยใช้เรือหางยาวเป็นพาหนะ และต้องมาต่อรถไฟที่สถานีคลองมหาสวัสดิ์ รวมถึงพ่อค้าแม่ค้าที่ต้องการนำสินค้าการเกษตรจากหมู่บ้านออกมาขายหรือต้องการซื้อของเข้าไปขายในหมู่บ้านด้วย อย่างไรก็ตาม สภาพวิถีชีวิตแบบเดิมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในราว 10 – 15 ปีที่ผ่านมา หลังจากมีการตัดถนนปิ่นเกล้า-พุทธมณฑล และมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มาตั้งในแถบถนนสาย 4 พุทธมณฑล และการขยายถนนเส้นพุทธมณฑลวัดมะเกลือ ประกอบการตัดถนนเข้ามายังหมู่บ้าน เริ่มมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน รวมทั้งการเติบโตของกิ่งอำเภอพุทธมณฑลซึ่งตั้งเป็นอำเภอเมื่อราวปีที่ผ่านมา (ผู้ใหญ่บุญมา, อ้างแล้ว) ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนเส้นทางมาใช้รถโดยสารออกจากหมู่บ้านผ่านทางเส้นทางอำเภอพุทธมณฑล จนกระทั่งเรือหางยาวเลิกกิจการไปทั้งหมด

กรณีศึกษาคนจนเขื่อนราษีไศล

โครงการเขื่อนราษีไศล เป็นโครงการก่อสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำมูลในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม โครงการโขง-ชี-มูลได้ผ่านการอนุมัติตามมติคณะรัฐมนตรีสมัย พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรน้ำในเขต 14 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เขื่อนราษีไศล อยู่ในโครงการโขง-ชี-มูล ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความเป็นมายาวนาน เหตุผลของของโครงการมาจากการมองปัญหาของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า ประสบปัญหาสำคัญคือ ฝนทิ้งช่วงในฤดูแล้งทำให้พืชพันธุ์เสียหายหรือเกษตรกรไม่สามารถเพาะปลูกและขาดแคลนได้นำเพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภค ขณะที่เมื่อถึงฤดูน้ำหลากบริเวณที่ลุ่มมักได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมเป็นประจำ นอกจากนี้สภาพดินในพื้นที่ดังกล่าวมีคุณภาพต่ำและมีความเค็มทำให้เพาะปลูกไม่ได้ผล จากปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานไปยังกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ต่างๆ ซึ่งสร้างปัญหาสังคมตามมา (วรลักษ์ณ์ อธิพิล โอฟาร, 2538-2539 : 2)

การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมามีความพยายามดำเนินการจัดหาน้ำเพื่อการเกษตรจากทุกโครงการที่สามารถพัฒนาได้ในลุ่มน้ำชี ลุ่มน้ำมูล และลุ่มน้ำสาขาต่างๆ แต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยเหตุดังกล่าวในปี 2530 กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม จึงได้ทำการศึกษาเบื้องต้นโครงการโขง-ชี-มูลขึ้น โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาโครงการซึ่งประกอบด้วย การสร้างระบบกระจายน้ำจากลำน้ำชีและลำน้ำมูลไปยังพื้นที่การเกษตร การพัฒนาโครงการชลประทานเดิม การสร้างระบบผันน้ำจากแม่น้ำโขงมายังลุ่มน้ำชีและมูล ตลอดจนการใช้ประโยชน์ต่อเนื่องจากน้ำที่ผันมาได้ในกิจการต่างๆ โดยแบ่งระบบการวางโครงการออกเป็น 4 ส่วน คือระบบการนำน้ำจากแม่น้ำโขง ระบบการผันน้ำจากลำน้ำชีและลำน้ำมูล ระบบกระจายน้ำจากลำน้ำชีและลำน้ำมูลไปยังลำน้ำสาขาและระบบระบายน้ำ (วรลักษ์ณ์ อธิพิล โอฟาร, 2538-2539:1-5) ซึ่งผลการศึกษาระบุว่า “มีความเป็นไปได้ทางวิศวกรรมศาสตร์และเศรษฐศาสตร์” กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานจึงเสนอโครงการโขง-ชี-มูลบรรจุเข้าในแผนงานของโครงการน้ำพระทัยจากในหลวงเพื่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแนวพระราชดำริเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2531 โดยในขั้นต้นได้รับงบประมาณเฉพาะการสำรวจและเก็บข้อมูล (กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน 2540:1) ต่อมาเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2532 กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน โดยการสนับสนุนและผลักดันของนายประจวบ ไชยสาส์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ขณะนั้น ได้เสนอโครงการโขง-ชี-มูลต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อขออนุมัติเมื่อคราวประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่จังหวัดขอนแก่น โดยคณะรัฐมนตรีมีมติให้กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ดำเนินโครงการโขง-ชี-มูลในวงเงินงบประมาณงวดแรก 18,000 ล้านบาท กำหนดให้ก่อสร้างอาคารและระบบส่งน้ำชลประทานให้แล้วเสร็จภายในเวลา 3 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. 2533-2535 (วรลักษ์ณ์ อธิพิล โอฟาร, 2538-2539:1)

ต่อมาผลการศึกษาความเหมาะสมของโครงการโขง-ชี-มูล ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2535 ชี้ว่าโครงการฯมีศักยภาพทางเทคนิคสามารถส่งน้ำให้พื้นที่การเกษตรได้ประมาณ 4.98 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 15 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้เงินงบประมาณทั้งสิ้น 228,000 ล้านบาท แบ่งระยะพัฒนาโครงการฯเป็น 3 ระยะ ใช้เวลาดำเนินการทั้งสิ้น 42 ปี (2535-2546) กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน จึงได้เสนอผลการศึกษาข้างต้นต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อขออนุมัติทบทวนแผนการดำเนินงานและวงเงินที่จะใช้ในการพัฒนาโครงการโขง-ชี-มูลใหม่ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2537 เห็นชอบในหลักการให้กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานดำเนินการก่อสร้างเฉพาะเขื่อนและระบบชลประทานในกลุ่มน้ำมูน กลุ่มน้ำชี และกลุ่มน้ำสาขาตามแผนระยะที่ 1 จำนวน 13 โครงการ โครงการโขง-ชี-มูลจึงได้รับอนุมัติงบประมาณให้ดำเนินการแล้วทั้งสิ้น 28,346 ล้านบาท จากที่วางไว้ 39,508 ล้านบาทข้างต้น โดยเขื่อนราษีไศลเป็น 1 ในจำนวน 13 โครงการก่อสร้างเขื่อนและระบบชลประทานที่วางไว้ และเป็น 1 ใน 6 เขื่อน (ดู สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552) ที่ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2540 ส่วนอีก 8 โครงการที่เหลืออยู่ในระหว่างการดำเนินการ

เขื่อนราษีไศลได้ถูกบรรจุเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโครงการโขง-ชี-มูล เนื่องจากผลการศึกษาความเหมาะสมของโครงการฯข้างต้น ที่พบว่าภูมิประเทศบริเวณที่ตั้งเขื่อนมีน้ำไหลผ่านในช่วงฤดูน้ำหลากเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดน้ำท่วมขังอยู่เป็นประจำ ขณะเดียวกันภูมิประเทศใกล้เคียงลำน้ำอันเป็นหนอง กุด และแหล่งน้ำธรรมชาติจำนวนมากจะแห้งขอดเมื่อถึงฤดูแล้ง เพราะเหตุนี้ หากมีการก่อสร้างเขื่อนหรืออาคารบังคับน้ำขึ้น นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาน้ำท่วมฤดูน้ำหลากได้แล้ว ยังจะก่อให้เกิดอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้เป็นจำนวนมาก สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำเพื่อการเกษตร และอุปโภคบริโภคในฤดูแล้งได้เป็นอย่างดี เพราะพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ราบเหมาะสำหรับทำการเกษตร เป็นส่วนใหญ่ ขาดแต่เพียงน้ำเท่านั้น นอกจากนี้บริเวณเหนือขึ้นไปตามลำน้ำ จะมีลำห้วยและลำน้ำสาขาไหลมาบรรจบกันเป็นจำนวนมาก หากมีปริมาณน้ำเกินความต้องการเมื่อมีการสร้างเขื่อนฯ ก็สามารถผันน้ำเข้าลำห้วยธรรมชาติเหล่านี้ไปเติมให้กับลำน้ำชีตอนปลายได้อีกทาง โครงการเขื่อนราษีไศลจึงเป็นโครงการที่มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง (ศิริพร ศรีสินธุ์ไร, 2542 : 60 อ้างถึงใน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552)

โครงการเขื่อนราษีไศล ก่อสร้างแล้วเสร็จและสามารถกักเก็บน้ำได้เดือนตุลาคม พ.ศ. 2536 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สเด็จมาเป็นประธานในพิธีเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2537 เขื่อน

รายใส่ตั้งอยู่บริเวณบ้านปากห้วย อำเภอรายใส่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็น โครงการก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตกั้นแม่น้ำมูล พร้อมประตูเหล็กโค้ง 7 บาน ขนาด 12.5X7.5เมตร และกักเก็บน้ำที่ระดับ 119 ม.รทก. มีปริมาณการกักเก็บน้ำทั้งสิ้น 75 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นพื้นผิวน้ำที่กักเก็บ 20 ตร.กม. และจะยกระดับน้ำในลำน้ำมูลเป็นระยะทาง 120 กม. ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 871.9ล้านบาท สามารถสูบน้ำช่วยการเกษตรกรรมได้ตลอดปีในพื้นที่เพาะปลูก 64,000ไร่ (กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน, 2537)

กรณีเครือข่ายรักษาทะเลกรุงเทพฯ

พื้นที่บริเวณชายทะเลบางขุนเทียนเป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร นับตั้งแต่มีการรวมจังหวัดธนบุรีเข้ากับกรุงเทพฯ ในปีพ.ศ. 2514 เป็นต้นมา การเป็นพื้นที่ห่างไกลและการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ผู้คนที่นี่มีสภาพวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติชายฝั่งทะเล และมีระบบความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติแบบเข้มแข็งเป็นหลักประกันในการอยู่รอดร่วมกันในพื้นที่ชายขอบที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของรัฐได้ ในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านบริเวณชายฝั่ง ได้พยายามสะท้อนปัญหาของตนเองต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ แต่ไม่เคยได้รับการตอบสนองต่อปัญหา ยิ่งไปกว่านั้นในบ่อยครั้งที่การแสดงความคิดเห็นตามสิทธิของชาวบ้านได้รับการดูถูกว่าเป็นความคิดของผู้ที่ไม่มีความรู้ ในขณะที่ชาวบ้านเห็นว่าผู้ที่เกี่ยวข้องควรรับฟังเสียงจากชาวบ้าน เพราะเป็นความรู้อีกชุดหนึ่งของผู้ที่มีการศึกษาในระบบไม่มี เนื่องจากเป็นความรู้ของผู้ที่มีประสบการณ์จริง ทักษะคติเช่นนี้ที่ดำรงอยู่ทำให้ภาครัฐไม่มั่นใจนโยบายจริงจังในการดำเนินการกับปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน ประเด็นปัญหาของชุมชนบางขุนเทียนจึงตกอยู่ในสถานะชายขอบของระบบการเมืองเช่นเดียวกับสภาพพื้นที่ที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางการปกครองของกรุงเทพมหานคร โดยสามารถลำดับระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อพื้นที่บางขุนเทียนและการปรับตัวของชุมชนบางขุนเทียนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันตามช่วงเวลาได้ดังนี้

ยุคแลกข้าว การดำรงชีวิตของผู้คนในบริเวณนี้มีความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะป่าชายเลน พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้าน เช่น การดักกุ้ง จับปู และสัตว์น้ำอื่นๆ เป็นอาหาร และนำกุ้งมาทำเป็นกะปิไปขาย หรือนำกุ้งไปแลกข้าว นอกจากนี้ยังมีการหาหิน เพื่อใช้เชื้อเพลิง และจุดตะเกียง เนื่องจากเป็นยุคที่ยังไม่มีไฟฟ้า น้ำประปาและถนน

เข้าถึงพื้นที่ วิธีชีวิตช่วงนี้เป็นระบบการผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตจากภายนอก ก่อนที่ทางการจะออกกฎหมายประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตหวงห้าม

ยุคของการจัดสรรที่ดิน จากประวัติของนิคมสหกรณ์บ้านไร่ระบุว่าที่ดินบริเวณบริเวณแม่น้ำท่าจีน ตั้งแต่สมุทรสาครถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าของรัฐ ได้มีราษฎรเข้ามาบุกรุกแผ้วถางและทำกิน ทำให้รัฐบาลต้องออกกฎหมายกำหนดเขตหวงห้ามที่ดินในบริเวณนี้เมื่อปีพ.ศ. 2481 เพื่อประโยชน์ในการทำนาเกลือ ต่อมา มีการขยายสหกรณ์มาทางตำบลบ้านไร่ และเริ่มขุดคลองพิทยาลงกรณ์เพื่อเชื่อมคลองหลวงกับคลองสรรพสามิตที่ตำบลนาเกลือ จ.สมุทรปราการ หลังจากนั้นจึงมีการดำเนินการจัดตั้งนิคมกสิกรรมและนิคมเกลือในรูปของสหกรณ์ในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดธนบุรี และจังหวัดสมุทรปราการ

ที่ดินบริเวณอำเภอบางขุนเทียนในส่วนที่ดินกับชายทะเล สหกรณ์บ้านไร่ ได้เข้ามาจัดสรรที่ดินให้กับคนที่ทำมาหากินบริเวณนี้ประมาณปี พ.ศ. 2498 หลังจากขุดคลองพิทยาลงกรณ์ เพื่อกั้นน้ำเค็มกับน้ำจืด และกั้นระหว่างนาข้าวกับนาเกลือ พื้นที่การทำนาข้าวจะอยู่ในเขตบางขุนเทียน ส่วนนาเกลือจะอยู่ในเขตสมุทรสาครและสมุทรปราการ การจัดสรรที่ดินให้สมาชิกสหกรณ์ได้ทำกินโดยใช้วิธีการแบ่งที่ดินในจำนวนที่เท่ากัน คือ ครอบครัพละไม่เกิน 50 ไร่ โดยเสียค่าเช่าไม่เกินไร่ละ 50 บาท ผู้ที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ต้องเป็นคนในท้องถิ่น ต่อมากรมส่งเสริมสหกรณ์มาส่งเสริมให้ทำนาเกลือแบบยกเป็นคัน และเมื่อทำกินเต็มเนื้อที่แล้วจะได้สิทธิในการครอบครองที่ดินตามกฎหมาย

ยุคปัจจุบัน พื้นที่บริเวณชายทะเลบางขุนเทียนเคยเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดธนบุรี ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2514 ได้มีการรวมกรุงเทพฯกับธนบุรีเข้าด้วยกัน และใช้รูปแบบการปกครองพิเศษเรียกว่า “กรุงเทพมหานคร” มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ฝั่งพระนคร พื้นที่ “ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน” ป่าชายเลนแห่งเดียวของกรุงเทพมหานคร(กทม.) มีเนื้อที่ 2,735 ไร่ มีอาณาบริเวณครอบคลุมหมู่ที่ 9,10 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน ทิศเหนือจดที่ดินสมาชิกสหกรณ์นิคมบ้านไร่ ทิศใต้จดอ่าวไทย ทิศตะวันออกจดคลองขุนราชพินิจใจ จ.สมุทรปราการ ทิศตะวันตกจดคลองเสาชาง จ.สมุทรสาคร มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบดินตะกอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ติดทะเลอ่าวไทย จึงมีระบบนิเวศวิทยาที่อุดมสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม ส่วนที่เป็นชายทะเลกลายเป็นพื้นที่ชายขอบของเมือง และไม่ได้รับการดูแลในเรื่องสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็น ไม่มีถนนเข้าถึง การคมนาคมขนส่งต้องใช้เรือ การรักษาพยาบาลต้องพึ่งพาโรงพยาบาลในจังหวัดสมุทรสาคร นอกจากนี้กรุงเทพมหานครยังไม่มีนโยบายชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่บริเวณนี้ให้มีความเจริญ เพราะมองไม่เห็นคุณค่าของพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของคนกรุงเทพฯ เพราะแม้ว่าพื้นที่นี้จะขึ้นชื่อว่า “วังกุ่ม” ซึ่งเป็นแหล่งที่ทำการเลี้ยงกุ้งทะเลตามธรรมชาติจนทำให้ชาวบ้านสามารถสร้างฐานะและตั้งเนื้อตั้งตัวได้ นับเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญมาก แต่เนื่องจากปัญหาการขนส่งไม่มีรถไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ ชาวบ้านจึงต้องบรรทุกกุ้งใส่เรือไปขายที่ตลาดมหาชัย ทำให้คนกรุงเทพฯ คิดว่าเป็นสินค้าจากทะเลมหาชัย จึงยังส่งผลต่อการมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น

จนต่อมาความเจริญต่างๆ จากกระแสการพัฒนาได้ไหลจากจุดศูนย์กลางเมืองออกมาสู่ชายขอบปริมณฑล และคณะรัฐมนตรี(ครม.) มีมติเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2532 ให้จำแนกพื้นที่ดังกล่าวออกจากป่าไม้ถาวรแห่งชาติ ทั้งนี้กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบพื้นที่ให้ กรุงเทพมหานคร (กทม.) ดูแล พร้อมทั้งพัฒนาที่ดินเพื่อป้องกันการพังทลายของชายฝั่งทะเล และปลูกสร้างสวนป่าเพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่คนกรุงเทพฯ

ส่วนลักษณะชุมชนบางขุนเทียนบริเวณที่อยู่ใกล้กับชายทะเลมีชุมชนอยู่อาศัยกระจายตามพื้นที่ของนาทุ่ง และหนาแน่นบริเวณใกล้ถนน เขตบางขุนเทียนได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นชุมชน จำนวน 6 ชุมชน สภาพป่าชายเลนที่เคยมีอยู่อย่างหนาแน่นได้ลดจำนวนลงอย่างมากจากเดิมที่มีอยู่ 2,735 ไร่ (เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ .ม.ป.ป.)

3.3 สาเหตุและประเด็นปัญหาในการเคลื่อนไหว

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

ปัญหาเกี่ยวกับการเช่าที่ดินของชาวบ้านคลองโยง เกิดขึ้นหลังจาก ชาวบ้านคลองโยงซึ่งต้องมาชำระค่าเช่าที่ดินกับสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยงในแต่ละเดือนพบว่าตนต้องจ่ายค่าเช่าให้ธนาคารจังหวัดในอัตราที่สูงขึ้นกว่าเดิมจนไม่สามารถรับได้ เนื่องจากเดิมทีการชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ดิน ชาวบ้านจะจ่ายเงินให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ผ่านทางสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินคลองโยง จนเมื่อปี พ.ศ. 2549 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งมอบที่ดินซึ่งมีชาวบ้านคลองโยงถือกรรมสิทธิ์อยู่คืนให้กับกรมธนารักษ์ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้กรมธนารักษ์

รักษ์ทวงที่ดินคืนจากหน่วยงานต่าง ๆ มาดำเนินการจัดเช่าเองภายใต้โครงการรัฐเอื้อราษฎร์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในจำนวนเงินที่จัดเก็บค่าเช่า คือ มีการจัดเก็บในอัตราที่สูงกว่าเดิมโดยที่ไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้านได้ทราบก่อน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องสัญญาเช่าซื้อ เนื่องจากการเปลี่ยนไปจัดเก็บในอัตราที่สูงนั้นทำให้ชาวบ้านบางส่วนต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อใช้ในการชำระค่าเช่า อีกทั้งในสัญญาเช่าที่เปลี่ยนมือผู้ดูแลนี้ไม่ได้ดำเนินการไปในทางของการจัดให้เป็นการเช่าซื้อ ผลที่ตามมาคือกรรมสิทธิ์ในที่ดินอาจจะไม่ได้เป็นของชาวบ้านตามที่ควรจะเป็น ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งนำโดยประธานและกรรมการของสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยงและชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน

การเคลื่อนไหวต่อสู้ของชาวบ้านคลองโยงนั้น สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ในปี 2549 ซึ่งชาวบ้านได้รับแจ้งจากสำนักชธนารักษ์พื้นที่จังหวัดนครปฐมว่า สหกรณ์ไม่มีอำนาจในการนำเอาที่ดินราชพัสดุมาให้ชาวบ้านเช่า เพราะมีมติคณะรัฐมนตรีให้ยกเลิกการดำเนินการเช่านาโดยสหกรณ์ และชนารักษ์ฯ ได้นำที่ดินมาจัดการให้ชาวบ้านเช่าเอง โดยพิจารณาให้เช่าเป็นรายๆ มิได้เป็นการดำเนินการโดยสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง แต่เหตุการณ์ความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ปะทุขึ้นเมื่อปี 2551 เนื่องจากสำนักงานชธนารักษ์พื้นที่จังหวัดนครปฐม ได้เข้ามาแจ้งชาวบ้านในพื้นที่และมีการคิดค่ารังวัด ค่าประกันที่ดิน ค่าธรรมเนียม ค่าเช่า ที่เพิ่มขึ้นจากเดิมในอัตราสูงมาก กว่าเดิมจากที่สมาชิกต้องเสียประมาณ 3,000 - 4,000 บาทต่อ แปลง ประมาณ 20 ไร่ (ค่าเช่าทั้งที่อยู่อาศัยและที่นาไร่ละ 180 บาท) กล่าวคือ

1. ค่าเช่าที่อยู่อาศัย ราคาตารางวาละ .75 บาทต่อเดือน หรือไร่ละ 3,600 บาทต่อปี

ในปีแรกเข้าการเช่าที่ดินต้องเสียค่าใช้จ่ายดังนี้

-	ค่าเช่าไร่ละ	3,600	บาท
-	ค่าธรรมเนียมจัดให้เช่า (2 เท่าของค่าเช่าต่อปี)	7,200	บาท
-	ค่าประกันการเช่าอีก 1 ปี	3,600	บาท
	รวมจำนวนเงินที่ต้องจ่ายการเช่าที่อยู่ในปีแรก	14,400	บาท

2. ค่าเช่าที่นาไร่ละ 350 บาทต่อปี ในปีแรกเข้าการเช่าที่ดินต้องเสียค่าใช้จ่ายดังนี้

-	ค่าเช่าที่นาไร่ละ	350	บาท
-	ค่าธรรมเนียมจัดให้เช่า (2 เท่าของค่าเช่าต่อปี)	700	บาท
-	ค่าประกันการเช่าอีก 1 ปี	350	บาท
	รวมจำนวนเงินที่ต้องจ่ายการเช่าที่อยู่ต่อไร่ในปีแรก	1,400	บาท

(จดหมายถึงกรมช.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2551)

อัตราค่าเช่าที่กำหนดโดยชนารักษ์พื้นที่จังหวัดนครปฐม ทำให้ชาวนาเช่าทั้งที่อยู่อาศัยและที่นาแปลงละ 20 ไร่ราวปีละประมาณ 40,000 - 50,000 บาทในปีแรกเช่า ซึ่งกำหนดต้องจ่ายภายในวันที่ 26 กรกฎาคม 2551 โดยที่สำนักงานชนารักษ์พื้นที่จังหวัด ก็มีได้แจ้งที่มาให้กับสมาชิกทราบล่วงหน้า นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ชนารักษ์ เช่น ชาวบ้านบางคนเตรียมเงินมาไม่พอ กลับถูกเจ้าหน้าที่ข่มขู่ว่าถ้าไม่จ่ายจะไม่ให้อยู่ ทำให้สมาชิกต้องไปกู้หนี้ยืมสินนายทุนมาในอัตราดอกเบี้ยที่สูงเพื่อนำมาจ่าย บางคนก็ต้องแบ่งพื้นที่ทำกินขายเพื่อนำเงินมาจ่ายให้กับค่าเช่า การกระทำดังกล่าวเป็นการสร้างความทุกข์และความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกร เนื่องมาจากการที่รัฐเปิดโอกาสให้มีการขายสิทธิ์ได้ (จดหมายร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐมลงวันที่ 30 มิถุนายน 2551)

หากวิเคราะห์ถึงสาเหตุในการเคลื่อนไหวของขบวนการชาวบ้านคลองโยงจะพบว่าเกิดจากการที่กลุ่มชาวบ้านที่มีปัญหาในสิทธิทำกินในที่ดินราชพัสดุซึ่งได้รับรู้ถึงการเข้ามาเรียกเก็บค่าเช่าในอัตราสูงขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านคลองโยงจึงได้นิยามและระบุสาเหตุของปัญหาความเดือดร้อนของตนจนนำมาสู่การรวมหมู่เพื่อเคลื่อนไหว ซึ่งทำให้ประเด็นปัญหาที่ดินเป็นประเด็นทางการเมืองเพื่อสื่อสารต่อสาธารณชนในวงกว้าง การกรอบโครงการวิจัยปัญหาที่ชาวบ้านคลองโยงต้องการสื่อสารให้สังคมรับรู้ผ่านพื้นที่สื่อต่างๆคือการสร้างกรอบของปัญหาสิทธิการเช่าซื้อที่ดินทำกินในที่ดินราชพัสดुकองโยง จังหวัดนครปฐม ซึ่งพวกเขาได้รับความเดือดร้อนในเรื่องที่ดินการทำมาหากินซึ่งมีสาเหตุมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของชนารักษ์ จังหวัดนครปฐมที่เข้ามาเก็บค่าเช่ากับชาวบ้านในอัตราที่สูงขึ้นจนชาวบ้านไม่อาจรับได้ จาก 1,400 บาท ต่อปี เป็น 40,000 บาทต่อปี โดยการนำเสนอให้เห็นว่าสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง เป็นที่ดินซึ่งเกษตรกร ชาวนาชาวไร่ ทำกินกันอยู่เดิม โดยสามารถสืบประวัติของที่ดินไปได้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร และได้ตกทอดลงมาเป็นของชาวบ้านได้อย่างไร การศึกษาและนำเสนอข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของที่ดิน เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่ และ

สนับสนุน ชาวบ้านมีสิทธิอันชอบธรรมในการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความชัดเจนในประเด็นสิทธิที่ดินของชาวบ้าน เพื่อให้การดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐคำนึงถึงความเป็นมาและลักษณะการใช้ที่ดินเดิม และสิทธิของชาวนาชาวไร่ที่ควรมีที่ดินทำกินของตัวเอง

ขบวนการชาวบ้านคลองโยงต้องการสื่อสารเพื่อ “ส่งเสียง” ของพวกเขาให้ออกไปสู่สังคมในวงกว้าง เพื่อให้ประเด็นปัญหาของพวกเขาได้รับการถกเถียงในพื้นที่สาธารณะ และการกดดันกับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ การสร้างกรอบ (framing) ผ่านสื่อ จึงได้ถูกนำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์หลักในการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างอำนาจในการต่อสู้ของชาวบ้านคลองโยง การใช้สื่อถือเป็นกลยุทธ์ของขบวนการในการสื่อสารเรื่องราวของตัวเองจากภาษาของตัวเองเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมโดย ขบวนการสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวประเด็นปัญหาที่ดินของตนให้เข้ากับความห่วงใยใส่ใจของคนวงกว้างในสังคมโดยชาวบ้านคลองโยงได้ชี้แนะประเด็นผ่านสื่อตามกรอบโครงสร้างประเด็นที่ขบวนการร่วมกันสร้างขึ้น โดยอาศัยเทคนิควิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายในการจัดวางประเด็น เป้าหมาย ความเชื่อ และค่านิยมต่างให้แก่ผู้สนับสนุนขบวนการผ่านยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อต่างๆ

กรณีสหชาคนจนเขื่อนราษีไศล

มีสาเหตุและประเด็นปัญหาในการเคลื่อนไหว จากหลังมีการก่อสร้างและเปิดใช้เขื่อนราษีไศลพบว่าได้ส่งผลกระทบทางสังคมต่อชาวบ้านในพื้นที่ จากความคิดเห็นของชาวบ้านที่มีต่อการดำเนิน โครงการเขื่อนราษีไศลในประเด็นต่างๆ เช่น การให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ การประสานงานรับเรื่องร้องทุกข์ การจ่ายค่าชดเชย และการติดตามแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้าน พบว่า เขื่อนราษีไศลเป็นโครงการที่สะท้อนถึงความไม่มั่นคงในชีวิตของชาวบ้านในอนาคต เนื่องจากการสร้างเขื่อนโดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะใช้ประโยชน์เพื่อการชลประทานนั้น ชาวบ้านมีมุมมองว่านอกจากจะยังไม่ได้เห็นประโยชน์ดังกล่าวอย่างเป็นทางการแล้ว ยังก่อผลกระทบในวงกว้างต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอีกด้วย

การเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้าน โครงการเขื่อนราษีไศล เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนที่จะมีการก่อสร้างเขื่อน เหตุผลของการคัดค้านคือ ความไม่สมเหตุสมผลของโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำเนื่องจากกลุ่มอนุรักษ์เชื่อว่าพื้นที่ทางน้ำมีความสำคัญต่อห่วงโซ่อาหารของภาคอีสาน ซึ่งการสร้างเขื่อนเพื่อขยายพื้นที่ปลูกข้าวไม่คุ้มค่ากับการสูญเสียพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางนิเวศไป อย่างไรก็ตามการคัดค้านโครงการ

ของกลุ่มอนุรักษ์ไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระของโครงการ รวมทั้งไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนากระบวนการทำงานเพื่อรับมือกับปัญหาความคิดเห็นที่แตกต่างเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ เพราะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่และภาคสาธารณะยังไม่รับรู้ว่าขอบเขตของปัญหาผลกระทบ

สาเหตุของความขัดแย้งในกรณีโครงการเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเร่งรัดการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการใช้ทรัพยากรน้ำ และพลังงานที่มีเพิ่มมากขึ้น โดยคาดหวังว่าการใช้ทรัพยากรจะทำให้เกิดการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ แต่โครงการกลับก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก เพราะนอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างฉับพลันแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อกำหนดทิศทางและรูปแบบการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่น และทำให้วิถีการผลิตถูกปรับเปลี่ยนอย่างฉับพลัน เช่น การเปลี่ยนแปลงอาชีพและที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในพื้นที่ สำหรับคนในพื้นที่ ปัญหาน้ำเอ่อท่วมที่นาที่อยู่ทั้งในและนอกพนังกั้นน้ำ จากระดับการกักเก็บน้ำของโครงการเพิ่มสูงขึ้น ทำให้ผลผลิตข้าวได้รับความเสียหาย นับเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่เห็นได้อย่างชัดเจน

“ชาวบ้านก็ลุกขึ้นมาเพราะว่าความเดือดร้อน ผลกระทบที่เห็นชัดเจน คือ ช่วงนี้ปกติหน้าแล้งชาวบ้านเค้าทำนาตาม ในความหมายของคนกรุงคือนาปรัง แต่ที่นี่ใช้พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน พอเขาสร้างเขื่อนเสร็จปี 36 เขาก็ปิดน้ำ น้ำก็ท่วมนา กะทันหัน จากข้าวที่กำลังจะได้เกี่ยวก็ไม่ได้เกี่ยว บางคนอยู่ท้ายน้ำก็ไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นของไม่ทันชาวบ้านก็รู้แล้วว่า เป็นเพราะเขื่อน ต้องทำอะไร ซักอย่างแล้ว เพราะชาวบ้านเดือดร้อน”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

หลังจากการก่อสร้างโครงการเขื่อนราษีไศลแล้วเสร็จในเดือนตุลาคม พ.ศ.2536 และกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงานได้เริ่มดำเนินการกักเก็บน้ำในเดือนเดียวกัน ผลการศึกษาของนักวิจัยที่บ้านราษีไศล พบว่า หลังจากมีการกักเก็บน้ำของเขื่อนราษีไศล ทำให้ความเค็มของน้ำกระจายเข้าพื้นที่ทำกินของชาวบ้านรอบเขื่อน ทำให้ดินข้าวในนา และพืชผักต่างๆที่ปลูกไว้เหี่ยวเฉาตาย นอกจากนี้ป่าทามซึ่งเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของชาวบ้านทั้ง 36 หมู่บ้านรอบป่าทามยังได้รับผลกระทบและส่งผลกระทบต่อดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เนื่องจากป่าทามเป็นทั้งแหล่งสมุนไพร แหล่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ทำเครื่องใช้ไม้สอย

แหล่งเกลือ ซึ่งเป็นธาตุอาหารสำคัญของทั้งคนและสัตว์ รวมถึงเป็นพื้นที่ทำมาหากินที่สร้างความมั่นคงให้แก่ชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการทำนา มีการทำนาตามจำนวน 799 ราย รวมทั้งสิ้น 9,912 ไร่ ในช่วงก่อนปี 2535 แต่หลังจากการสร้างเขื่อนทำให้เกิดความเสียหายจากน้ำท่วมขังนาตาม ในปี 2542 จึงมีผู้ทำนาตามลดลงเหลือเพียง 391 ราย และครัวเรือนที่มีรายได้จากการทำนาลดลงจากรายได้ราว 11,520 บาท (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552 : 4-30) ส่วนการสำรวจสถิติการเลี้ยงวัว - ควายในป่าตามของชาวบ้านเปรียบเทียบระหว่างก่อนการสร้างเขื่อน (พ.ศ. 2535) ช่วงกักเก็บน้ำ (พ.ศ. 2539) และหลังจากการเปิดประตูเขื่อน 1 ปี (พ.ศ. 2544) ช่วงการเก็บกักน้ำในปีพ.ศ. 2539 จำนวนวัว - ควายที่ชาวบ้านเลี้ยงลดลงมากโดยจำนวนวัวลดลงร้อยละ 65 ส่วนจำนวนควายลดลงร้อยละ 60 (คณะวิจัยไทบ้าน, 2550) ส่งผลกระทบต่อรายได้หลักของครัวเรือนในชุมชนแถบนี้ และเป็นสาเหตุหนึ่งให้เกิดขบวนการต่อต้านเขื่อนราษีไศล

ในการศึกษาชิ้นนี้ได้เลือกศึกษากลุ่มผู้ต่อต้านเขื่อนราษีไศลเพียงกลุ่มเดียว คือ สมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ดำเนินการคัดค้านเขื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ยุทธศาสตร์การต่อสู้ที่หลากหลาย จนกระทั่งสุดท้ายได้หันมามุ่งเน้นการเคลื่อนไหวโดยการใช้พื้นที่สื่ออย่างจริงจังโดยตั้ง “กลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน” ซึ่งเป็นทีมงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการผลิตข่าวเพื่อสื่อสารของ กลุ่มที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการชุมนุม 189 วัน ณ สันเขื่อนราษีไศล

ประเด็นการเรียกร้องของสมัชชาคนจนฯ คือ การคัดค้านโครงการด้วยเหตุผลของผลกระทบทางนิเวศ การเรียกร้องค่าชดเชย และการเรียกร้องให้แก้ไขปัญหามลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน โดยเฉพาะโครงการได้มีผลกระทบต่อนิเวศตาม ซึ่งสะท้อนปัญหา ดังต่อไปนี้ 1) ความขัดแย้งของทิศทางการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นหรือการให้คุณค่ากับรูปแบบของวิถีชีวิต 2) สิทธิของการครอบครองและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น 3) ฐานความรู้เกี่ยวกับนิเวศและการใช้ประโยชน์ และ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายอันจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้คนในวงกว้าง แม้ว่าการเรียกร้องเรื่องผลกระทบเชิงนิเวศทางนโยบายได้ถูกบดบังด้วยกระแสการเรียกร้องค่าชดเชยในพื้นที่ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552) อย่างไรก็ตามกลับเห็นได้ชัดว่าการเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้นำเสนอถึงความห่วงใยใส่ใจต่อประเด็นเชิงนิเวศเป็นอย่างดี

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ และสิ่งแวดล้อม

ประเด็นปัญหาและที่มาของการเคลื่อนไหวของกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ เกิดจากการปรากฏตัวของผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาที่กำลังคุกคามโลก คือ สภาวะโลกร้อน พื้นที่บริเวณชายทะเลบริเวณอ่าวไทยกลายเป็นพื้นที่รูปธรรมสำคัญของปรากฏการณ์ดังกล่าว การหายไปของที่ดินบริเวณชายฝั่งทะเลปริมาณน้ำที่สูงขึ้น และความรุนแรงของคลื่นที่มากกระทบกับผืนดินจากกระแสน้ำ พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณชายทะเลบางขุนเทียนได้หายไปมากกว่า 2,000 ไร่ ในช่วงเวลา 40 ปีที่ผ่านมา ทุกวันนี้ชาวบ้านชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนกำลังเผชิญปัญหาแผ่นดินชายฝั่งถูกกัดเซาะ ชาวบ้านกว่า 12 ครอบครัวที่เป็นค่าน้ำที่อยู่อาศัยและทำมาหากินอยู่ชายฝั่งทะเล ในเขตหมู่ที่ 9 และ 10 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีความยาวของชายฝั่งประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งชาวบ้านต้องสูญเสียที่ดินไปอย่างต่อเนื่อง ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ถือว่าเป็นพื้นที่วิกฤติ 1 ใน 4 แห่ง ของอ่าวไทยตอนบนที่มีการกัดเซาะรุนแรง พื้นที่ทั้ง 4 แห่ง ประกอบด้วย บ้านคลองเจริญไผ่ บ้านคลองสีลัง อ.บางประกง จ. ฉะเชิงเทรา, ตะวันตกบ้านคลองสีลัง อ. บางบ่อ ถึงบางสำราญ อ.เมือง จ. สมุทรปราการ, บ้านแหลมสิงห์ อ.พระสมุทรเจดีย์ จ. สมุทรปราการ ถึงปากคลองขุนราชพินิจใจ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ และบริเวณปากคลองขุนราชพินิจถึงบ้านท่าตะโก อ.เมือง จ.สมุทรสาคร โดยมีอัตราการกัดเซาะ 12-20 เมตรต่อปี(ชนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล, 2550) ซึ่งป่าชายเลนที่มีเนื้อที่ประมาณ 2,735 ไร่ ได้ถูกกัดเซาะพังทลายจนมีสภาพป่าเหลืออยู่เล็กน้อย สภาพการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งคือ ปากคลองขุนราชพินิจใจ ซึ่งเป็นคลองขุดลงสู่ทะเลได้ขยายออกไปอย่างต่อเนื่องจากแต่เดิมที่ขุดเอาไว้กว้าง 8 ศอก

ชาวบ้านที่ทำวังกึ่งแถบชายทะเลสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติมาโดยตลอด ก่อนที่จะมีการกัดเซาะชายฝั่ง เดิมที่ดินปากคลองมีการตกตะกอนจนเกิดเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล แต่ในระยะหลังตะกอนเหล่านั้นหายไปและชายฝั่งก็เริ่มหายไปด้วย ผู้เลี้ยงกุ้งริมทะเลต้องถอยร่นบ่อกุ้งของตนเองเข้ามา ดังนั้นแต่ละบ้านจึงเริ่มสร้างแนวป้องกันที่ดินของตนเอง ด้วยการซื้อหินมาทิ้งเพื่อป้องกันการกัดเซาะ การกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนกลายเป็นปัญหาสำคัญที่หลายหน่วยงานได้ทำการศึกษาข้อมูล โดยเฉพาะการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(สกว.) ระบุว่าในช่วง 20 ปี(พ.ศ.2518-2538) พื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนถูกน้ำกัดเซาะหายไปประมาณ 856 ไร่

ในปีพ.ศ. 2534 ได้มีการแก้ไขปัญหาการสูญเสียที่ดินของชุมชนชายทะเลบางขุนเทียนจากภาครัฐเป็นครั้งแรกโดยกรุงเทพมหานคร ได้เข้ามาดำเนินการทิ้งหินตามแนวชายฝั่ง(เอกสารของสำนักงานเขตบางขุนเทียน ระบุว่า กรุงเทพมหานครดำเนินการทิ้งหินตามแนวชายฝั่งเมื่อปี พ.ศ. 2534 ระยะทาง 80 เมตร ปี พ.ศ.2536 ระยะทาง 4,320 เมตร และปี พ.ศ. 2538 มีการดำเนินการเสริมแนวหินให้สูงและกว้างขึ้น) และชาวบ้านได้ร่วมบริจาคที่ดินของตนจากแนวทิ้งหินลึกเข้าไปประมาณ 150 เมตร รวมเป็นพื้นที่ 405 ไร่ เพื่อให้กรุงเทพมหานครดำเนินการปลูกป่าชายเลนเพื่อเป็นแนวป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง แต่แนวหินทิ้งไม่สามารถต้านทานการกัดเซาะชายฝั่งได้ กรุงเทพมหานครจึงได้ว่าจ้างบริษัทที่ปรึกษาทำการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งผลของการศึกษาสรุปว่าจะต้องสร้างแนวป้องกันเป็นรูปแบบทึกรอยน์ เพื่อตัดตะกอนดิน โดยสร้างด้วยวัสดุรูปแบบไส้กรอกทราย(เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ, ม.ป.ป.)

ปรากฏการณ์น้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ส่งผลต่อการเกิดความขัดแย้งและความเข้าใจที่แตกต่างกันในเรื่องสาเหตุและการแก้ไขปัญหาระหว่างชาวบ้านในพื้นที่กับสาธารณชน และระหว่างชาวบ้านและภาครัฐ กล่าวคือ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ชายทะเลหายไปและน้ำจะท่วมกรุงเทพฯ ได้เป็นที่รับรู้ของสังคมในวงกว้าง เมื่อมีการเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ คือ ภาพน้ำท่วมโบสถ์ที่วัดชุมชนสมุทรจีน ได้สร้างความตื่นตระหนกต่อคนกรุง คนจำนวนมากหันมาให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายฝั่ง ในฐานะหน้าด่านสำคัญ หลายคนที่ลงมาในพื้นที่ต่างสรุปว่าการทำนาุ้งของชาวบ้านบริเวณนี้เป็นตัวปัญหา เพราะเห็นป่าชายเลนหลงเหลืออยู่น้อยมาก จำเป็นต้องเร่งให้มีการปลูกป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้นจนเกิดกระแสการปลูกป่าชายเลนจากหน่วยงานต่างๆ

กระแสความตื่นกลัวเรื่องการกัดเซาะชายฝั่งประกอบกับการกล่าวอ้างความผิดให้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ตอบได้ว่า “พวกเขาไม่ใช่ผู้ทำลาย แต่พวกเขาคือผู้ปกป้อง”พื้นที่บริเวณนี้ไม่ให้เกิดการพังทลายมากขึ้น และเกิดความเสียหายต่อต้านในของผืนแผ่นดิน การทำนาุ้งชาวบ้านทำกันมานานตั้งแต่บรรพบุรุษ ปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าชายเลน จึงไม่ได้มีสาเหตุมาจากการทำนาุ้ง จากเอกสารของกรุงเทพมหานคร ได้ระบุชัดเจนว่า “อย่างไรก็ตาม ที่ดินแปลงนี้ถูกน้ำทะเลกัดเซาะไปทั้งหมด สภาพที่ดินมีสภาพเป็นชายเลนที่น้ำทะเลท่วมถึง โดยเฉพาะฤดูกาลที่น้ำทะเลขึ้นมาก แต่ถ้าในช่วงฤดูกาลที่น้ำทะเลลดจะมองเห็นชายเลนตลอดแนว” (เอกสารของกรุงเทพมหานคร ที่ กท.0300/ 865ลงวันที่ 25 มกราคม 2538)

ในขณะที่นายเลิศสิน รักษาสกุลวงศ์ ผู้อำนวยการสำนักธรณีวิทยาสิ่งแวดล้อมและธรณีพิบัติภัย กรมทรัพยากรธรณีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) ยืนยันว่า การกัดเซาะดังกล่าวไม่ได้เกิดจากระดับน้ำทะเลที่เพิ่มสูงขึ้นที่ถูกกล่าวหาเป็นจำเลยต้นๆ ว่า น้ำทะเลจะสูงขึ้นในไม่ช้านี้ เพราะข้อเท็จจริงสาเหตุมาจากหลายปัจจัยทางธรรมชาติที่ผสมปนกัน ไม่ว่าจะเป็นลมมรสุมและพายุที่พัดเข้าฝั่งตามฤดูกาล กระแสน้ำ และลักษณะทางธรณีสัณฐานของชายฝั่งทะเล นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการทรุดตัวของแผ่นดิน และป่าชายเลนที่เคยเป็นปราการก็หายไป จนเหลือพื้นที่อยู่ราว 1.2 ล้านไร่เศษ การกัดเซาะก็มาจากมนุษย์ ถือเป็นภัยคุกคามที่ทำให้การกัดเซาะรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาชายฝั่งทะเล เช่น การสร้างถนนเลียบริมชายหาด การสร้างท่าเรือ การถมทะเล และการทำโครงสร้างป้องกันกัดเซาะ ซึ่งนอกจากจะทำให้ตะกอนทรายไม่สามารถพัดกลับขึ้นฝั่ง และลงทะเลได้ตามธรรมชาติตามวัฏจักรของมันแล้ว กลับยังสร้างปัญหากัดเซาะในจุดอื่นๆ เป็นลูกโซ่ตามมาอย่างเห็นได้ชัด (กรุงเทพธุรกิจ, 2554 : 7)

การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ชาวบ้านทั้ง 6 ชุมชนบริเวณชายทะเลบางขุนเทียน ก็ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะโดยชุมชนเองอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในเดือนมกราคมพ.ศ. 2551 ได้ทำการปักไม้ไผ่เป็นแนวยาว 1 กิโลเมตร เพื่อเป็นแนวสลายน้ำคลื่นและเพื่อทำให้ตะกอนตกหลังแนวไม้ไผ่ และปลูกพันธุ์ไม้ป่าชายเลนในพื้นที่ที่เกิดตะกอนทับถมหนาแน่น เพื่อป้องกันน้ำทะเลซัดทำลายต้นไม้ที่จะปลูก

การแก้ไขปัญหาของรัฐเกี่ยวกับปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งได้สร้างความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชนในพื้นที่ จากโครงการสร้างเขื่อนกั้นทะเลของกรุงเทพมหานคร ที่ได้ยึดเอารูปแบบ “แนวกันคลื่นรูปตัวที” หรือ “ที-กรอยน์” แบบใส่กรอกทราย กลับเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในพื้นที่หวาดวิตกและทำการคัดค้าน เนื่องจากเห็นว่าไม่เหมาะสมทั้งในแง่ความคุ้มค่าและความเหมาะสม เนื่องจากที่ผ่านมา การแก้ไขปัญหาด้วยโครงการดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ชาวบ้านได้เห็นตัวอย่างจากพื้นที่ที่มีการดำเนินการมาก่อน คือบริเวณคลองด่าน จ.สมุทรปราการ ซึ่งใส่กรอกทรายที่ถูกนำไปวางไว้ในทะเลแตกยุบเสียหายเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดลานทรายขนาดใหญ่ ซึ่งทำลายระบบนิเวศน์ชายฝั่ง โดยไม่มีผู้รับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

ความพยายามในการชะลอปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พบว่ามีหลายหน่วยงาน ทั้งกรมโยธาธิการและผังเมือง กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

เข้าไปจัดทำโครงสร้างทางวิศวกรรมขออนุญาตอย่างน้อย 3-4 รูปแบบ อาทิเช่น กำแพงกันคลื่นชายฝั่งทะเล รอดักตะกอน เขื่อนป้องกันคลื่นนอกชายฝั่งทะเล เพื่อเยียวยาในหลายพื้นที่ที่ประสบปัญหารุนแรง โดยพบว่าฝั่งอ่าวไทยมีโครงสร้างป้องกันกัดเซาะถึง 45 จุด ส่วนฝั่งอันดามันมีเขื่อนป้องกันกัดเซาะถึง 7 จุด อย่างไรก็ตามโครงสร้างถาวรเหล่านี้ กำลังกลายเป็นปัญหาให้ทะเลที่ขาดปราการป้องกันต้องเผชิญกับการกัดเซาะตามมาเนื่องจากขาดการวางแผนและศึกษาถึงผลกระทบที่จะตามมาจากโครงสร้างริมทะเลทั้งหลายดังกล่าว

สอดคล้องกับข้อมูลทางวิชาการในปี 2550 จากรศ.ดร. ธนวัฒน์ จารุพงศ์สกุล ผู้ทรงคุณวุฒิด้านธรณีวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รายงานถึงความเสียหายจากการกัดเซาะชายฝั่งทั่วประเทศใน 30 ปีที่ผ่านมา เฉพาะที่ดินเสียไปเกือบ 70,000 ไร่ คิดเป็นมูลค่ามากกว่า 1 แสนล้านบาท และหากประเมินความสูญเสียในด้านอื่นๆ เช่น การใช้ประโยชน์จากชายฝั่งทะเลทั้งทางตรงและทางอ้อม การท่องเที่ยวหรือมูลค่าในทางเศรษฐศาสตร์ มูลค่าทางจิตใจ ความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่สามารถประเมินได้ นอกจากนี้ได้มีการทดลองแก้ปัญหาการกัดเซาะของอ่าวไทยตอนบนทุกแบบ ทั้งแนวไม้ไผ่ หินทิ้ง สร้างถนน สร้างกำแพงกันคลื่น ทั้งใส่กรอกทรายเป็นแนวไว้นอกฝั่ง 200 เมตร โดยใช้งบประมาณเป็นพันล้าน แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ และยังพบว่ายิ่งเร่งให้เกิดการกัดเซาะชายฝั่งมากขึ้นกว่าเดิม (ประกาศสิทธิ์ สิริโพธิ์, 2553)

สภาพปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งที่มีทวีความรุนแรงขึ้นในทุกขณะประกอบกับการแก้ไข ปัญหาที่ไม่ตรงจุดของภาครัฐ ทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณชายฝั่งทะเลบางชุมชนเทียนประสบปัญหาการพังทลายของแนวตลิ่ง และสูญเสียพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกันเป็นเครือข่ายของคนในชุมชนต่างๆ 6 ชุมชน คือ ชุมชนทะเลบางขุนเทียน ชุมชนเสาธง ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ชุมชนแสนตอ และชุมชนหลวงพ่อเต่า ภายใต้ชื่อ “เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ” มีมติเอกฉันท์ในการคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนกันคลื่นกัดเซาะชายฝั่งโดยใช้ใส่กรอกทราย ในขณะที่กรุงเทพมหานครยังคงยืนยันว่าจะดำเนินโครงการดังกล่าว¹ จากสถานการณ์ความขัดแย้งและความเห็นที่แตกต่างกันระหว่าง

¹ เนื่องจากหลังจากนั้นยังมีจดหมายทางราชการจากสำนักกระบวนน้ำ(สนน.) กรุงเทพมหานคร (กทม.) ผ่านมายังสำนักงานเขตบางขุนเทียน เชิญให้ผู้นำชุมชนและตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งมาร่วมประชุมเพื่อรับฟังคำชี้แจงความเป็นมา รายละเอียด ตลอดจนรูปแบบการก่อสร้างรอดักตะกอนรูปตัวทีหรือที-กรอยน์ แบบใส่กรอกทราย จากตัวแทนสำนักผังระบายน้ำ และบริษัท ปัญญาคอนซัลแทนท์ จำกัด ในวันที่ 28 มิ.ย. เวลา 10.00น. ณ บริเวณศาลเจ้าแม่ศรีนิต ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน

ประชาชนในพื้นที่กับภาครัฐและสาธารณชนดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่สังคม และเพื่อปกป้องรักษาวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมของตนจากการทำลายทั้งจากอำนาจของธรรมชาติและจากการดำเนินโครงการที่ผิดพลาดของภาครัฐ

เครือข่ายดังกล่าวได้ร่วมกันคิด วางแผน และเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งตามแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่และงบประมาณ “เป้าหมายสำคัญในการรวมตัว คือ การสร้างความร่วมมือระหว่างชาวบ้านในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง” (คงศักดิ์ ฤกษ์งาม , สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2553) โดยใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่หลากหลายทั้งการยื่นหนังสือต่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง การจัดเวทีประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างภาครัฐและประชาชน พร้อมกันกับการนำเสนอกิจกรรมการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่ออย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น

หลังจากในวันที่ 10 ธันวาคมพ.ศ. 2550 กทม.แจ้งถึงความคืบหน้าโครงการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนว่า หลังจากที่กทม.มีการประชุมร่วมกับนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตอนบนเพื่อหาข้อสรุปการแก้ปัญหาชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน โดยนักวิชาการไม่เห็นด้วยกับผลการศึกษาของบริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ ที่เสนอให้ก่อสร้างรอดักทราย (Groin) รูปตัวที่ดั่งขนานตลอดแนวชายฝั่ง ในวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2550 คณะอนุกรรมการสนับสนุนการแก้ปัญหาและฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ จัดการประชุมเพื่อพิจารณาปัญหาที่พื้นที่ชายฝั่งทะเล เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ โดยมีแกนนำชาวบ้าน 6 ชุมชนเข้าร่วม โดยที่ประชุมมีมติให้ใช้แนวทางการป้องกันคลื่นลมและการพังทลายของพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเล โดยใช้การปลูกป่าแสม โกงกางเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลนและกั้นแนวไม้ไผ่ ตามที่ชาวบ้านนำเสนอ คือ ใช้พื้นที่ป่าชายเลนพื้นที่สาธารณะ หมู่ 9 และหมู่ 10 แขวงท่าข้าม หรือชุมชนชายทะเล – บางขุนเทียนเป็นจุดทดลองการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลอ่าวไทย เป็นระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2551

ต่อมาวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2551 เครือข่ายฯ ได้ยื่นหนังสือต่อรองผู้ว่าฯ บรรณ โสภิษฐ์ เมฆวิชัย เพื่อให้ยกเลิกโครงการไต้กรอกทราย และในวันที่ 31 มีนาคม 2551 ชาวบ้านบางขุนเทียนได้ลงชื่อคัดค้านโครงการไต้กรอกทราย เนื่องจากหวังเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ในขณะที่รองผู้ว่าฯ กรุงเทพมหานคร ยังยืนยันว่าจะดำเนินโครงการต่อโดยอ้างว่าได้ทำประชาพิจารณ์แล้ว ทำให้ชาวบ้านต้องยื่น

หนังสือไปยังผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยและสำนักงานเขตบางขุนเทียน วันที่ 3 เมษายนพ.ศ. 2551 เพื่อให้ยกเลิกโครงการใส่กรอกทราย

หลังจากการเคลื่อนไหวโดยการยื่นหนังสือเพื่อคัดค้านโครงการใส่กรอกทรายต่อเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่สามารถคัดค้านโครงการดังกล่าวได้ เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ จึงได้หันมาเคลื่อนไหวโดยการระดมการแก้ปัญหาตามแนวทางของชาวบ้าน พร้อมกันกับการประชาสัมพันธ์แนวทางการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านต่อสาธารณชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องผ่านการจัดงาน “สร้างดิน ฟื้นป่า เคารพภูมิปัญญาคนบางขุนเทียน” เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2551 ที่โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เขตบางขุนเทียน โดยมีการเปิดป้ายโครงการสร้างแนวกันคลื่นเสาไม้ไผ่ และระดมความคิดเห็นของเครือข่ายชาวบ้านจากเขตต่างๆ ในกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย เพื่อร่วมกันต่อต้านโครงการสร้างแนวกันคลื่นด้วยใส่กรอกทราย มูลค่า 316 ล้านบาท (ข่าวสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 24 เมษายน 2551) ซึ่งไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งได้ เห็นได้จากการรายงานของสื่อ ในวันที่ 10 มิถุนายน ว่าที่ผ่านมาสำนักกระบายน้ำได้จัดทำโครงการการแก้ปัญหาคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง บริเวณชายฝั่งทะเล เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้วยการใช้ใส่กรอกทราย หรือ T-Groin สำหรับป้องกันคลื่นกัดเซาะชายฝั่ง แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มปัญหามากขึ้นจากถุงผ้าที่มีลักษณะคล้ายใส่กรอกที่บรรจุทรายไว้ภายในถูกคลื่นซัดจนแตก ทำให้เศษทรายและวัสดุปนเปื้อนจำนวนมากกระจายอยู่ตามชายฝั่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง

ในขณะที่วันที่ 10 มิถุนายน 2551 ชาวบ้านบางขุนเทียนจึงถวายฎีกาจำนวน 3 หน้า ต่อสมเด็จพระเทพฯระหว่างที่เสด็จมาปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่ เพื่อขอพึ่งบารมีของพระองค์ท่านช่วยให้การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนไม่กระทบกับระบบนิเวศและการทำมาหากินของชาวบ้านในชุมชน (เอกสารยื่นฎีกา ลงวันที่ 10 มิถุนายน 2551 ของเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ) หลังจากนั้นในวันที่ 28 มิถุนายน 2551 สำนักกระบายน้ำ(สนน.)สำนักผังเมือง(สผม.)กรุงเทพมหานคร(กทม.) และบริษัทปัญญา คอนซัลแตนท์ บริษัทที่ปรึกษาโครงการก่อสร้างรอดักทรายรูปตัวที (T-Groin) ป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งมูลค่า 300 ล้านบาท จัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนกรณีการสร้างแนวกันคลื่นกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนโดยการวางใส่กรอกทรายตลอดชายฝั่ง มีประชาชนจากพื้นที่หมู่ 9 และหมู่ 10 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กว่า 121 คน เข้าร่วมประชุม ในครั้งนั้นนายกศักดิ์ ฤกษ์งาม ซึ่งเป็นตัวแทนเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้ชี้แจงในที่ประชุมว่าชาวบ้านไม่สนับสนุนการก่อสร้างแนวกันคลื่นด้วยใส่กรอกทราย เพราะเห็นตัวอย่างจากพื้นที่บ้านคลองด่านจังหวัดสมุทรปราการ และบ้านกาหลงจังหวัดสมุทรสาคร เนื่องจากพบว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุนและทำลายระบบนิเวศเป็นอย่างมาก เพราะใส่กรอกทรายแตกหลังจากวางลงทรายไปเพียง 1 ปี จึงได้เสนอให้ใช้เสาปูนซีเมนต์เป็นแนวกันคลื่นดังโครงการที่บ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมี

ประสิทธิภาพกว่าเนื่องจากใช้งบประมาณเพียง 200 ล้านบาทแต่ความคงทนกว่า อย่างไรก็ตาม นายอรรถพล พรหมศิริ ผู้ประสานงานบริษัทปัญญาฯ ได้ชี้แจงว่าการใช้แนวกันคลื่นแบบเสาปูนใช้งบประมาณการก่อสร้างอย่างเดียวสูงถึง 700 ล้านบาท (สยามจดหมายเหตุ, 2551)

โดยสรุป แนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งของกรุงเทพมหานครที่ผ่านมาได้แก่

- 1)พ.ศ. 2535 ครม. มีมติให้จำแนกป่าชายเลน 2,735 ไร่ ออกจากป่าไม้ถาวรแห่งชาติและให้กทม.รับไปดูแล เพื่อป้องกันการพังทลายของชายฝั่ง และพัฒนาป่าชายเลน
- 2)พ.ศ. 2534-2539 กทม. ก่อสร้างแนวเขื่อนหินทิ้งขนานกับชายฝั่ง และเสริมหินเพิ่มเป็นระยะตลอดมา จนได้ความสูงประมาณ 2 เมตร ฐานกว้าง 6 เมตร ยาว 5,020 เมตร และปักไม้ไผ่ขนานข้างแนวหิน แต่ก็ไม่สามารถยับยั้งการกัดเซาะได้ เพราะพื้นที่ทรุดตัว
- 3)พ.ศ. 2548-2550 กทม. มอบหมายให้สำนักผังเมืองดำเนินการศึกษาโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ผลการศึกษาพบว่าต้องใช้มาตรการสร้างสิ่งก่อสร้าง โดยการก่อสร้างรอดักตะกอนรูปตัวทีและปลูกป่าชายเลนเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุด (เอกสารสรุปโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.)

แนวทางการแก้ไขปัญหของภาครัฐ ซึ่งสรุปว่า มาตรการสร้างสิ่งก่อสร้าง โดยการก่อสร้างรอดักตะกอนรูปตัวทีและปลูกป่าชายเลนเป็นแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ประกอบกับการเคลื่อนไหวกโดยวิธีการที่กล่าวมาแล้วไม่สามารถทำให้ประเด็นปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสม ทำให้เรือต่างๆได้หันมาใช้ยุทธศาสตร์ใหม่ ๆ ในการเคลื่อนไหวกผ่านพื้นที่ลือ พร้อมกับเสนอประเด็นใหม่ในการต่อสู้เคลื่อนไหวกนอกจากการเคลื่อนไหวกเพื่อให้มีกรแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ก็คือ ประเด็นปัญหาการแก้ไขปัญหที่ผิดพลาดและส่งผลเสียต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของชาวบ้านเพิ่มขึ้น เรือต่างๆจึงต้องการเคลื่อนไหวกเพื่อสร้างความเข้าใจและต้องการให้ภาครัฐทบทวนมาตรการการแก้ไขเดิม และหันมาให้ความสำคัญกับการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในนโยบายการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง

3.4 บทสรุป

การศึกษาภูมิหลังของชุมชนและความเป็นมาในการเคลื่อนไหวกของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณีศึกษา ทำให้เห็นถึง“ความไร้อำนาจ” ที่มีอยู่ก่อนเกิดใช้ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่ลือ ของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณี ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีลักษณะเป็นขบวนการฯ คนเล็กคนน้อย ซึ่งไม่

มีช่องทางในการเข้าสู่ระบบการเมืองปกติ เพื่อสื่อสารหรือเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่เกิดจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบ คือ ในกรณีสหกรณ์ฯ ตำบลคลองโยง ชาวบ้านที่มีสิทธิในที่ดินทำกินในฐานะผู้ที่ได้ชำระค่าเช่าให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ผ่านทางสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินคลองโยง จนเมื่อปีพ.ศ. 2549 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งมอบที่ดินซึ่งมีชาวบ้านคลองโยงถือกรรมสิทธิ์อยู่คืนให้กับกรมธนารักษ์ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้กรมธนารักษ์ทวงที่ดินคืนจากหน่วยงานต่าง ๆ มาดำเนินการจัดเช่าเองภายใต้โครงการรัฐเอื้อราษฎร์ ทำให้ได้มีมาตรการขึ้นค่าเช่าที่ดินในอัตราสูง ชาวบ้านมองว่าการกระทำดังกล่าวไม่มีความเป็นธรรม เนื่องจากอาจทำให้ที่ดินทำการเกษตรและที่อยู่อาศัยที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันหักร้างดวงพงมาแต่ในอดีตจะหลุดมือไป อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของชาวบ้านเริ่มแรกยังไม่สามารถอยู่ในฐานะผู้ต่อรองกับเจ้าหน้าที่หรือทำให้ประเด็นปัญหาได้รับความสนใจนำมาสู่การแก้ไขปัญหาได้

ส่วนในกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล ซึ่งมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องค่าชดเชยจากการได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล มา ปีพ.ศ. 2536 หลังจากได้ค่าชดเชยก้อนแรกได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆในท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านสมัชชาคนจนฯถูกมองว่าได้เงินชดเชยแล้วยังไม่หยุดการเคลื่อนไหว จากหลักฐานที่ปรากฏในพาดหัวข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ ชาวบ้านจึงออกมาเคลื่อนไหวอีกครั้งภายใต้ยุทธวิธีหลักคือ ขัดขวางระบบปกติ ได้แก่ การชุมนุม ประท้วง การเดินขบวน รวมไปถึงวิธีการต่างๆที่ผิดกฎหมายจนกระทั่งส่งผลให้แกนนำได้รับโทษจำคุก ลักษณะการต่อสู้เหล่านี้ทำให้เห็นว่าชาวบ้านอยู่ในสถานะไร้อำนาจในความหมายของการไม่สามารถเข้าสู่ระบบการเมืองปกติที่เป็นทางการได้ จึงต้องใช้การต่อสู้ที่ “เสียง” ต่อสวัสดิภาพของตนและเสียงต่อการถูกเกลียดชัง รำคาญจากสาธารณชน และผู้ที่เดือดร้อนจากการกระทำการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม

เช่นเดียวกับกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ คือ เดิมพื้นที่บางขุนเทียนอยู่ในฐานะพื้นที่ชายขอบ ภาครัฐไม่ได้มีการพัฒนาสาธารณูปโภค ในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านบริเวณชายฝั่งได้พยายามสะท้อนปัญหาของตนเองต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ แต่ไม่เคยได้รับการตอบสนองต่อปัญหา ยิ่งไปกว่านั้นในบ่อยครั้งที่การแสดงความคิดเห็นตามสิทธิของชาวบ้านได้รับการดูถูกว่าเป็นความคิดของผู้ที่ไม่มีความรู้ ในขณะที่ชาวบ้านเห็นว่าผู้ที่เกี่ยวข้องควรรับฟังเสียงจากชาวบ้าน เพราะเป็นความรู้อีกชุดหนึ่งที่ผู้ที่มีการศึกษาในระบบไม่มี เนื่องจากเป็นความรู้ของผู้ที่มีประสบการณ์จริง ทศนคติเช่นนี้ที่ดำรงอยู่ทำให้ภาครัฐไม่มีนโยบายจริงจังในการดำเนินการกับปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน

บทที่ 4

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม

4.1 บทนำ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงยุทธศาสตร์ที่ขบวนการทางสังคมใช้พื้นที่สื่อในการสร้างพลังการเคลื่อนไหว โดยเริ่มตั้งแต่พื้นที่สื่อที่ขบวนการทางสังคมนำมาใช้ในการเคลื่อนไหวก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ และกระบวนการใช้พื้นที่สื่อเป็นลำดับต่อไป

4.2 ยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ

ก่อนจะกล่าวถึงขั้นตอนและกระบวนการสร้างจนกระทั่งการนำเสนอกรอบโครงในยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณี ผู้วิจัยขอกล่าวถึงพื้นที่สื่อที่ขบวนการทางสังคมทั้งสามนำมาใช้ซึ่งมีความหลากหลาย เพื่อให้ขบวนการสามารถสื่อสารประเด็นปัญหาและความทุกข์ร้อนออกไปสู่สาธารณชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

การเคลื่อนไหวของทั้งสามกรณีคือชาวบ้านคลองโยง สมัชชาคนจนเขื่อนราศีไศลโดยกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานซึ่งเป็นทีมงานเพื่อผลิตข่าวสารขึ้นมา และเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้ใช้พื้นที่สื่อที่มีความหลากหลาย สามารถจำแนกพื้นที่สื่อออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ พื้นที่สื่อในสื่อกระแสหลัก พื้นที่สื่อภายในขบวนการซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก) พื้นที่สื่อในสื่อกระแสหลัก

1) สื่อการกระจายภาพและเสียงรายการทางสถานีโทรทัศน์(Broadcast Media) ในกรณีคลองโยงมีการผลิตและนำเสนอข่าวจำนวน 2 รายการหลัก ได้แก่ รายการนักข่าวพลเมือง รายการเวทีสาธารณะ ซึ่งออกอากาศรวมกันมากกว่า 10 ตอน เช่นเดียวกับกรณีกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ได้ผลิตข่าวออกสู่หน้าจอโทรทัศน์ระหว่างปี 2552 -2553 จำนวนทั้งสิ้น 23 ตอน แบ่งออกเป็น ปี พ.ศ. 2552 จำนวน 11 ตอนและ ในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 12 ตอน ข่าวที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิตในปีพ.ศ. 2552 ช่วงการประชุม 189 วัน ณ สันเขื่อนราศีไศล ถือเป็น “

ประเด็นร้อน” ดังนั้น สารที่ผลิตขึ้นและนำเสนอในพื้นที่สื่อโดยมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้าใจแก่สาธารณชนเกี่ยวกับการนำเสนอปัญหาของพื้นที่ราชสีไศลเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบผ่านนำเสนอภาพความเคลื่อนไหวและเหตุผลในการเคลื่อนไหวว่า ทำไมชาวบ้านราชสีไศลจึงยังคงมีการเคลื่อนไหวต่อไปไม่จบสิ้น แม้จะได้รับเงินค่าชดเชยจากรัฐบาลแล้ว โดยนำเสนอแง่มุมที่หลากหลายเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในพื้นที่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งสิ้นสุดการชุมนุม ชาวบ้านยังคงมีการวางยุทธศาสตร์การนำเสนอข่าวอย่างต่อเนื่อง โดยนำเสนอให้สาธารณชนเห็นถึงพัฒนาการในกระบวนการคิดของชาวบ้านและนำเสนอข่าวเพื่อต่อ ยอดจากเดิมซึ่งได้ปูพื้นฐานไว้แล้วในการนำเสนอข่าวปีแรก จากทำข่าวการชุมนุม มาเป็นการนำเสนอข่าว “ในประเด็นเย็น” หรือประเด็นเฉพาะ โดยสอดแทรกวิถีชีวิตของชาวบ้าน และพัฒนาประเด็นให้มีความกว้างขวางและมองปัญหาได้ไกลมากขึ้นกว่าการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมเท่านั้น นอกจากนี้ ยังได้มีการใช้พื้นที่สื่อใน รายการ/ข่าวที่ผลิตขึ้นจากภายนอกโดยที่สมาชิกคนจนๆเป็นตัวละครหลักในรายการ ได้แก่ รายการเปิดปม และรายการหมู่บ้านฐานไทย

2) สื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์(New Media) ในกรณีคลอง โขงได้มีการเขียนบทความลงเว็บไซต์กรุงเทพฯ ธุรกิจ จำนวน ๑๔ บทความ ได้แก่ “ที่ราชพัสดุ 1 ล้านไร่ : หายนะใหม่ของการจัดที่ดิน?”, “ประชาชนต้องตายก่อน”, “กระจายการถือครองที่ดินแบบจิวระทวย”, “ที่ดินสำหรับคนจนเมือง”, “โฉนดชุมชนจากเบื้องล่าง”, “บัวปากด้วยนโยบายปฏิรูปที่ดิน” (ฉบับสังเขป), “ปฏิวัติการถือครองที่ดิน”, “มาตรการทางภาษีและกองทุนธนาคารที่ดิน”, “สวนป่าคอนสารและข้อจำกัดของระเบียบฯ โฉนดชุมชน”, “ประชาพิจารณ์โฉนดชุมชน”, “โฉนดชุมชนและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม”, “สองมาตรฐานคิดคนจน” เป็นต้น ในขณะที่ในกรณีสมาชิกคนจนเขื่อนราชสีไศลจะใช้การสื่อสารผ่านเว็บไซต์ของขบวนการฯ ได้แก่ เว็บไซต์อีสานวอยซ์พื้นที่สื่อใหม่เป็นพื้นที่ที่สมาชิกคนจนกรณีเขื่อนห้วยนา-ราชสีไศล โดยมีแนวทางในการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำมูล กลุ่มเป้าหมายในเว็บไซต์นี้คือ คนอีสาน เว็บไซต์นี้เกิดขึ้นตั้งแต่แรกในช่วงที่มีเครือข่ายสื่อในภาคอีสานซึ่งรวมกลุ่มต่างๆที่ทำหน้าที่ของภาคประชาชนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีศูนย์กลางที่ทำการอยู่ที่จังหวัดสุรินทร์ จุดประสงค์ในการนำเสนอผ่านพื้นที่นี้คือ ผู้ผลิตสื่อต้องการให้คนในภาคอีสานได้สื่อสารถึงความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในภาคอีสานและสามารถเปิดพื้นที่การสื่อสารไปยังทั่วโลกด้วย เดิมทีมงานของเว็บไซต์จะลงมาทำข่าวและเขียนบทความของสมาชิกคนจนๆเอง แต่ต่อมาเมื่อกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายและมุ่งใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อโดยต้องการสื่อสารในทิศทางที่หลากหลายมากขึ้น

จึงได้ผลิตบทความในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนฯ ส่งให้ทีมงานส่วนกลางของเว็บไซต์

3) สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) กรณีคลองโยงนำเสนอประเด็นปัญหาผ่านบทความต่างๆ เช่น นิตยสารเวย์ ในบทความชื่อ “บ้านปากด้ายนโยบายปฏิรูปที่ดิน” (ฉบับเต็ม) ส่วนกรณีกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานจะมีการพิมพ์หนังสือของตนเองได้แก่ “หนังสือเครือข่ายภาคประชาชน” เป็นการทำงานของภาคประชาชนที่ถูกขืนมาทำสื่อ ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก พอช. ผลิตวารสาร “สารแม่มูล” และ “หนังสือไทบ้าน” เพื่อสื่อสารทางวัฒนธรรมภาคอีสาน แต่ปัจจุบันได้ถูกยกเลิกไปแล้ว เนื่องจาก พอช. ยกเลิกการสนับสนุนงบประมาณทุกเครือข่าย ทั้ง 9 เครือข่าย แต่เลือกให้งบประมาณเฉพาะบางเครือข่าย ทำให้เครือข่ายทั้ง 9 ปฏิเสธการรับงบประมาณดังกล่าว

4) พื้นที่ในการสื่อสารอื่นๆ ได้แก่ เวทีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับประเด็นการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่น เช่นการประชุมสมาชิกสหกรณ์คลองโยง หรือ เวทีการประชุมเสวนาในสถาบันวิชาการ เช่น เวทีการปรึกษาหารือเรื่อง “ปัญหาในสิทธิที่ดินของชาวนาดำบลคลองโยง : บทบาท และความร่วมมือของหน่วยงานรัฐองค์กรปกครองท้องถิ่น และชุมชนในการหาทางออก” ในวันที่ 9 กรกฎาคม 2551 เวลา 9.00 น. – 12.00 น. ณ ห้องประชุมชั้น 1 ตึกสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา) จัดโดยสำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่าคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และการประชุมเสวนาที่จัดที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในวันที่ 2 กันยายน เป็นต้น

ข) พื้นที่สื่อที่ภายในขบวนการฯ

เป็นพื้นที่สื่อที่ขบวนการไม่ได้เป็นผู้กระทำหลัก ในกรณีคลองโยง เช่น รายการสารคดีข่าวซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยหรือ สารคดีข่าวที่มีนักข่าวติดตามประเด็นปัญหาลงไปทำข่าว ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุช่องต่างๆ หลายครั้ง การเคลื่อนไหวของชาวบ้านคลองโยงในพื้นที่สื่อข้างต้น สามารถวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีของแกมสัน ที่กล่าวถึงการใช้พื้นที่สื่อเพื่อเป็นทรัพยากรทางอำนาจของคนเล็กคนน้อยซึ่งที่มีความจำกัดทางด้านทรัพยากรทางอำนาจและถูกจำกัดการเข้าถึงผู้มีอำนาจการตัดสินใจ พวกเขาจึงเลือกใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ เพื่อมีอิทธิพลต่อนโยบายของภาครัฐ โดย กลยุทธ์หลักที่

ชาวบ้านคลองโยงใช้คือ การชักชวนผู้ชมหรือฝ่ายที่สามให้มาสนใจในประเด็นปัญหาที่ขบวนการสื่อสารผ่านทางสื่อ โดยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สาธารณชนและผู้เฝ้ามองเข้าใจประเด็นการต่อสู้ของขบวนการ หรือการทำให้ฝ่ายต่อต้านหรือฝ่ายที่เป็นกลางนิยมผลประโยชน์และคุณค่าที่พวกเขาได้รับผลกระทบใหม่ ถือเป็น การเพิ่มการไหลเวียนทรัพยากรไปสู่องค์กรและเครือข่ายซึ่งสร้างพฤติกรรมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับมุมมองคุณค่า และบรรทัดฐานเฉพาะที่มากกว่า วิธีการคิด ปฏิบัติการ ทรัพยากรและกฎซึ่งสนับสนุนให้ ขบวนการทางสังคมสามารถสร้างกรอบโครงเฉพาะเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเรียกร้องให้เข้าสู่ในพื้นที่ สาธารณะทั้งหมด

ส่วนในกรณีกลุ่มสมาชิกคนจนกรณีเขื่อนราษีไศลได้ผลิตและใช้สื่อเพื่อสื่อสารในที่ชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศล ปี พ.ศ.2552 มีการ ใช้สื่อ 3 ประเภท ได้แก่ ทามทีวี วิทยุภายในสันเขื่อน บอร์ดข่าวกำแพง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ทามทีวี เป็นทีวีของคนทาม หรือทีวีที่ออกอากาศภายในที่ชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศล ในปี 2552 กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิตข่าวเพื่อสื่อสารกับสมาชิกสมาชิกคนจนฯ โดยออกอากาศผ่านจอโปรเจกเตอร์ บนเวทีการชุมนุม ออกอากาศในช่วงเย็นทุกวันพุธและวันอาทิตย์ ก่อนการฉายทามทีวีจะมีการประกาศบอกให้สมาชิกรับรู้ว่าจะมีการฉายทามทีวีบนเวที ให้ชาวบ้านที่สนใจมารวมกันหน้าเวทีแล้วเปิดฉาย เรื่องที่ออกอากาศประกอบด้วย สารคดี แต่ละครึ่ง การนำเสนอจะเริ่มด้วย นิทานก้อม (นิทานสั้น) และสารคดีที่ทีมงานได้ไปตัดต่อกิจกรรมการเคลื่อนไหวในเหตุการณ์ที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการชุมนุม

จุดประสงค์ในการผลิตทามทีวีคือ ความต้องการการสื่อสารกันเองระหว่างสมาชิกในสมาชิกคนจนฯ และชาวบ้านในพื้นที่ให้ได้รับรู้ถึงความคืบหน้าในการเคลื่อนไหว เนื่องจากในช่วงกลางวันชาวบ้านบางส่วนต้องไปประกอบอาชีพและทำภารกิจส่วนตัว ไม่ได้อาศัยอยู่ในที่ชุมนุมตลอดเวลา ชาวบ้านซึ่งเสร็จจากภารกิจส่วนตัวได้ออกจากบ้านมารวมกันในที่ชุมนุม เมื่อมีทามทีวี ทำให้ชาวบ้านที่แม้จะไม่ได้อยู่ ณ ที่ชุมนุมตลอดเวลา สามารถเข้าใจว่าการชุมนุมไปถึงไหนแล้ว และได้รับรู้ว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้างในแต่ละวัน เนื่องจากกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานจะผลิตทามทีวีโดยเอาสรุปกิจกรรมภายใน 2 - 3 วันมารายงานผ่านทามทีวี

ปัจจุบันทามทีวีไม่มีการผลิตแล้วหลังจากได้มีการยกเลิกการชุมนุม การใช้ทามทีวีถือเป็นพื้นที่สื่อที่สำคัญในการสื่อสารกันเองภายในสมัชชาคนจนฯ

2) วิทยุภายในสันเขื่อน เป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในที่ชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศล ในปี 2552 กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิตข่าวเพื่อสื่อสารกับสมาชิกสมัชชาคนจนฯ โดยออกอากาศทุกวันเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมงตั้งแต่เที่ยง ถึงบ่ายโมง

การถ่ายทอดวิทยุภายในสันเขื่อน ใช้วิธีการถ่ายทอดจากเครื่องเสียงภายในที่ชุมนุมซึ่งมีพื้นที่การถ่ายทอดจำกัดอยู่ภายในสันเขื่อนราษีไศลเท่านั้น มีรูปแบบการถ่ายทอดเช่นเดียวกับรายการที่ออกอากาศทางวิทยุ คือ มีดีเจคนทามเป็นผู้สัมภาษณ์แกนนำหรือพ่อครัวใหญ่เพื่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่และข้าราชการที่ทำงานอยู่ ณ สันเขื่อน เกี่ยวกับกิจกรรมการเคลื่อนไหวในแต่ละวัน และสามารถขอเพลงในรายการได้ เพื่อให้ผู้ชุมนุมมีความผ่อนคลาย ดังที่ทีมงานคนทามได้กล่าวถึงวิทยุคนทามว่า

“ที่แรกทุกคนที่ชุมนุมเชื่อว่าเรามีสถานีจริง คนทำงานที่เขื่อน(เจ้าหน้าที่เขื่อนอยู่ในสำนักงานเขื่อนราษีไศล-ผู้วิจัย)ก็คิดว่าเรามีการถ่ายทอดจริง ...หลักๆคือ เราอยากให้ออครัวใหญ่มาบรรยายสื่อสารกับเจ้าหน้าที่รัฐหรือข้าราชการที่ทำงานอยู่ตรงเขื่อนว่าวันนี้เราจะทำอะไร เราก็จะเชิญพ่อครัวใหญ่มาสัมภาษณ์ว่าวันนี้เราจะเคลื่อนไหวอะไร ชาวบ้านมีแนวทางทำอะไร แล้วก็โทรขอเพลงผ่อนคลายกันเอง

(มด , สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

3) บอร์ดข่าวกำแพง เป็นการใช้พื้นที่สื่อซึ่งมีรูปแบบในการนำเสนอผ่านตัวอักษรเพื่อสื่อสารต่อสมาชิกของขบวนการฯ โดย ในทุกวันที่มีข่าวต้องมาช่วยกันเขียนข่าวกำแพงเพื่อสรุปกิจกรรมและความเคลื่อนไหวในการชุมนุมในแต่ละวัน และนำไปติดบอร์ดที่เตรียมไว้ เพื่อให้สมาชิกสามารถอ่านได้ตลอดเวลา

กรณีเครือข่ายรักษาระเบียงกรุงเทพฯ

พื้นที่สื่อหลายรูปแบบที่เครือข่ายฯนำมาใช้ได้แก่ สื่อโทรทัศน์รายการนักข่าวพลเมืองจำนวน 5 ตอน และสื่อสิ่งพิมพ์ รวมถึงสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบหนังสือออนไลน์ประกอบรูปภาพในการนำเสนอในวาระโอกาสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายในสถานศึกษา ที่ประชุมในระดับต่างๆทั้งที่เป็นทางการและไม่

เป็นทางการ โดยแกนนำ จะทำหน้าที่เป็นแหล่งข่าวด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการโทรแจ้งข่าวให้กับนักข่าวหรือหนังสือพิมพ์ที่รู้จักให้นำเสนอข่าวของตน นอกจากนี้แกนนำยังใช้วิธีรับนัดจากนักข่าวและผู้ที่ต้องการลงพื้นที่เพื่อศึกษาปัญหาการกีดเซาะชายฝั่ง ในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2551 -2553 สื่อได้นำเสนอ จำนวน 14 ชิ้น โดยประเด็นที่มีการนำเสนอมีทั้งการนำเสนอการติดตามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาระหว่างเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ กับภาครัฐ มีจำนวน 10 ชิ้น

ตาราง 2 : ตารางแสดงหัวข้อข่าวของหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับกรอบโครงการปัญหาการกีดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน

หนังสือพิมพ์	วันที่	หัวข้อข่าว
มติชน	21 ก.ค. 2551	ชาวบางขุนเทียนไม่หยุด จี้บริษัทเล็กทีกรอยน์
ข่าวสด	21 ก.ค. 2551	ชาวบางขุนเทียนยื่นหนังสือบริษัท ค้านหินใส่กล่องพลาสติกกม.- หวันไม่ได้ผล
สวัสดีกรุงเทพ	25 ก.ค. - 1ส.ค. 2551	เสียงจากชาวทะเลบางขุนเทียน
สยามรัฐ	15 ส.ค. 2551	“บางขุนเทียน”พวามรสมุประชิด/ลุยตั้งเวทีแก้ปัญหา
ผู้จัดการ	26 ส.ค. 2552	ชาวบางขุนเทียนบุกพบผู้ว่าฯ กทม.จี้แก้ปัญหาหน้าทะเลกัดเซาะชายฝั่ง
บ้านเมือง	23 มี.ค. 2552	กทม.เร่งแก้ปัญหาชายฝั่งบางขุนเทียนทรุด
กรุงเทพธุรกิจออนไลน์	18 ส.ค. 2552	ความคืบหน้าการแก้ไขปัญหาหน้ากัดเซาะชายฝั่งทะเลเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร(กทม.)
คมชัดลึก	24 ม.ค. 2553	บางขุนเทียนมีเฮ กทม.เทงบแก้ปัญหาหน้ากัดเซาะชายฝั่ง
ASTV ผู้จัดการ	3 ก.พ. 2553	ชาวบ้านหวังไม่ไฟแวกันคลื่นเสร็จไม่ทัน

หนังสือพิมพ์	วันที่	หัวข้อข่าว
สยามรัฐ	25 ก.พ. 2553	เครือข่ายรักษ์ทะเลร่วมตรวจสอบไม้ไผ่สร้างแนวกันคลื่น ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน

ผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามที่ชาวบ้านเรียกร้องปรากฏขึ้น โดยเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2553 มีการนำเสนอข่าวว่า นายสัญญา ชินนิมิต ผู้อำนวยการสำนักงานระบายน้ำ(สนน.)กทม. กล่าวถึงการแก้ปัญหาแนวทะเลกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนว่า ขณะนี้การปิดไม้ไผ่อยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยช่วงแรกผู้รับเหมาได้นำไม้ไผ่ซึ่งบางกว่ามาใช้ จึงได้ให้ขนย้ายออก ปัจจุบันไม้ไผ่ที่นำมาปิดได้ผ่านการตรวจสอบร่วมกันระหว่างเครือข่ายรักษ์ทะเลฯ และสนน. พบถูกต้องตามแบบและสัญญาทุกประการ ซึ่งได้เร่งรัดให้ผู้รับเหมาดำเนินการก่อสร้างให้แล้วเสร็จตามกำหนดในวันที่ 10 มิ.ย. 2553 (สยามรัฐ, 25 กุมภาพันธ์ 2553) และในวันที่ 23 พ.ย. 2553 หนังสือพิมพ์แนวหน้าได้รายงานผลว่า “กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการปิดไม้ไผ่เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น โดยได้เพิ่มความหนาแน่นเป็นแนวสามชั้นทั้งด้านหน้าและด้านข้างลักษณะบล็อกเพื่อเพิ่มตะกอนดินเลนแล้วค่อยปลูกต้นไม้เพิ่มพื้นที่ป่าชายเลน”(แนวหน้า, 23 พฤศจิกายน 2553)

4.2.1 การนำเสนอกรอบโครงประเด็นเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะ

ยุทธศาสตร์ในการสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของทั้งสามกรณีศึกษามีการนำเสนอกรอบโครงประเด็นเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะในพื้นที่สื่อ ซึ่งสามารถ 3 ประการตามที่ Benford และ Snow (1988)กล่าวได้แก่ 1. กรอบการวินิจฉัยปัญหา 2. กรอบโครงเสนอทางออก และ 3. กรอบโครงการจูงใจ ดังที่จะนำเสนอต่อไปตามลำดับ

1. การนำเสนอกรอบโครงการวินิจฉัยปัญหาในพื้นที่สื่อ

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

การนำเสนอกรอบโครงปัญหาของสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยงผ่านพื้นที่สื่อต่างๆ โดยให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ทำให้ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิของตัวเอง โดยนำเสนอกรอบโครงปัญหาที่ดินให้เป็นประเด็นทางการเมืองในระดับชาติโดยการกล่าวถึงการดำเนินนโยบายด้านการ

จัดการที่ดิน ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาของชาวบ้านคลองโยงในเรื่องการจัดสรรที่ราชพัสดุโดยภาครัฐ ในลักษณะการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการดำเนินนโยบายด้านความเป็นธรรมในการกระจายการถือครองที่ดิน และการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจของคนในสังคม โดยเน้นประเด็นการกระจายการถือครองทรัพยากรที่ดินและความมั่นคงในที่ทำกินของเกษตรกร ซึ่งใช้ยุทธวิธีการนำเสนอผ่านบทความ กรอบการนำเสนอบทวิเคราะห์นโยบายและปฏิบัติการอันไม่เป็นธรรมของภาครัฐ (รวมถึงหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง) ในการดำเนินการต่อเกษตรกรรายย่อย โดยสอดแทรกกรณีศึกษาปัญหาที่ดินคลองโยงในเป็นระยะๆ รวมถึงการสอดแทรกประเด็นให้ผู้ที่อ่านหรือติดตามบทความมาก่อนจะสามารถอ้างอิงหรือมีความรู้สึกเชื่อมโยงไปถึงประเด็นปัญหาที่ดินของชาวบ้านคลองโยงได้

กรณีศึกษาคนจนเขื่อนราษีไศล

กรอบโครงการวินิจฉัยปัญหาของสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศลที่ใช้และนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อในช่วงการประชุม 189 วัน ณ สันเขื่อน เริ่มตั้งแต่ชว่นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านจากการที่ชาวบ้านเห็นถึงความไม่ชอบธรรมและไม่จริงจังในการแก้ไขปัญหาการจ่ายค่าชดเชย ประกอบกับปัญหาเดิมที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขเสร็จสิ้น คือ การจ่ายค่าชดเชยในที่ดินทำกินต่อผู้ได้รับผลกระทบซึ่งมีการต่อสู้มาอย่างยาวนาน เมื่อปัญหาเดิมกับปัญหาใหม่ก่อตัวขึ้นเป็นชนวนปัญหาทำให้สมัชชาคนจนต้องการสร้างความเข้าใจให้แก่สาธารณะชนพร้อมกับการเรียกร้องความเป็นธรรมในการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ

การนำเสนอกรอบโครงประเด็นปัญหาในการชุมนุม ณ สันเขื่อนในครั้งนี้ จึงเป็นการนำเสนอกรอบโครงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากผลกระทบของเขื่อน ซึ่งเมื่อชาวบ้านได้วินิจฉัยอย่างละเอียดผ่านกระบวนการต่อสู้ เรียนรู้และสรุปบทเรียนจากการเคลื่อนไหวมาอย่างยาวนาน ทำให้พวกเขาตระหนักว่าแท้จริงแล้วผลกระทบที่เกิดขึ้นมันมีมากกว่าข้อร้องเรียนเดิมที่พวกเขาเคยเรียกร้อง โดยข้อเรียกร้องเดิมของชาวบ้านซึ่งมีการเคลื่อนไหวกันมานานตั้งแต่ปี 2536 คือ เป็นการกรอบโครงปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าและมีความเป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนซึ่งทำให้น้ำท่วมที่นาและพื้นที่การทำมาหากินของชาวบ้านบริเวณรอบฝั่ง และความไม่สมเหตุสมผลของโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบต่อระบบนิเวศทาง ซึ่งความสำคัญต่อห่วงโซ่อาหารของภาคอีสาน

อย่างไรก็ตามในการชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศลในปี 2552 นี้มีการนำเสนอกรอบโครงประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ การนำเสนอให้เห็นถึงความชอบธรรมให้แก่สมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล จากสถานการณ์ที่

เกิดขึ้นหลังการจ่ายค่าชดเชยซึ่งชาวบ้านยังคงถูกภาครัฐ โจมตีด้วยวิธีการต่างๆ เช่น มีใบปลิวจากทางการให้ชาวบ้านนำเงินที่ได้ไปคืนเจ้าหน้าที่ และมีการแจ้งจับชาวบ้านทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องมิดี เพราะภาครัฐคิดว่าชาวบ้านนำที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ไปเรียกร้องเงินค่าชดเชย หลังจากเกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันจนกระทั่งปัญหาความขัดแย้งขยายตัว สมัชชาคนจนจึงต้องมิดีในการลุกขึ้นมาต่อสู้อีกครั้ง เพื่อแสดงความความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน นอกจากนี้กรอบโครงปัญหาก็ได้มีการขยายใหญ่ขึ้นจากการเรียกค่าชดเชยไปสู่การเรียกร้องให้มีการฟื้นฟูฯ ดังที่ปัญญา คำลาภ(สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)ได้สะท้อนถึงความรู้สึกของสมัชชาคนจนฯ ว่า

“ตอนนั้น สมัชชาคนจนมิดีว่าจะไม่ลุกขึ้นมาต่อสู้อีกหลังจากที่ได้รับค่าชดเชยแล้ว แต่พอถูกคดีให้เอาเงินไปคืนนี้แหละ ก็เลยบอกว่า รัฐบาลความจริงใจในการแก้ปัญหา ก็เลยบอกว่าเราจะอยู่อย่างนี้ไม่ได้แล้ว เราเลิกไม่ได้แล้ว ต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ จนถึงที่สุด...ปัจจุบันนี้นอกจากชาวบ้านจะเรียกร้องเรื่องค่าชดเชย ชาวบ้านก็ให้เรียกร้องเรื่องค่าสูญเสียรายได้ แล้วก็เรื่องค่าชดเชยขึ้นมาอีก เชื้อนราสีฯสร้าง 800 ล้าน ตอนนี้อย่าจ่ายค่าชดเชยไปแล้ว ไป 1600 ล้าน ยังไม่จบ ยังเหลือค่าชดเชยสูญเสียโอกาสอีก เหลือค่าฟื้นฟูอีก ไม่ต่ำกว่า 5000 ล้านแล้ว”

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

การนำเสนอโครงกรอบปัญหาร่วมกันของชาวบ้านบางขุนเทียนได้ข้อสรุปว่า ปัญหาอย่างแรก ที่คนพื้นที่นี้มองว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดคือ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งกลืนกินแผ่นดินหายไปหลายพันไร่ แล้วกว่าพวกเขาจะหาทางหยุดปัญหาได้ก็ต้องลองผิดมาหลายครั้ง กว่าจะลองได้ถูกและมีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยเหลือก็เพิ่งจะราว 3 ปีที่ผ่านมาเอง

“เราอยู่ เราหากินกับชายฝั่ง ทั้งคนบางขุนเทียน สมุทรสาคร สมุทรปราการ เมื่อแผ่นดินถูกทะเลตีร่นเข้ามา พื้นที่ประมงน้ำเค็มและทรัพยากรน้อยลง มันเป็นปัญหาใหญ่สำหรับเราที่ต้องแก้ไขเพื่อความอยู่รอด มีคนบอกว่าปัญหากัดเซาะ ชายฝั่งที่นี่เรื่องเล็กเพราะไม่ใช่พื้นที่เศรษฐกิจหลักของประเทศ ไม่เหมือนชายฝั่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ของเรามันแค่หลังฉาก แต่ผมแย้งนักวิชาการว่า ถ้าพินันกับผมไหมว่าพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนมีคุณค่าทางเศรษฐกิจมากกว่า เมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นในอ่าวไทยตั้งแต่ภาคกลางไปถึงสงขลาเลย”

(คงศักดิ์ อุภย์งาม ในผู้จัดการ 360° 30 มีนาคม 2554)

อย่างไรก็ตาม หลังจากมีการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ กลับทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงและเกิดเป็นปัญหาใหม่เพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงได้ทำการคัดค้านและสร้างกรอบโครงการนำเสนอถึงปัญหาที่เกิดจากการแก้ปัญหาที่ผิดพลาดของภาครัฐ เนื้อหาที่นำเสนอในพื้นที่สื่อจึงเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวยของเครือข่ายฯซึ่งได้มีการร่วมกันยื่นหนังสือขอคัดค้านการสร้างแนวกันคลื่นรูปแบบ T-groin โดยใช้วัสดุที่เป็นถุทราย ต่อหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้อำนวยการเขตบางขุนเทียน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่เขตบางขุนเทียน แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้า และทางหน่วยงานที่รับผิดชอบยังยืนยันที่จะใช้รูปแบบเดิม

กรอบโครงการเครือข่ายได้นำเสนอถึงประเด็นปัญหาที่ต้องการคัดค้านการใส่กรอกทราย ดังปรากฏในเอกสารที่แจ้งให้กับสื่อ ตอนหนึ่งว่า

“จากการที่กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการศึกษา โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และได้ผลสรุปจากการศึกษาว่าจะมีการนำ T-groin มาใช้เป็นอุปกรณ์ในการแก้ปัญหการกัดเซาะชายฝั่ง จากการศึกษาถึงข้อดี ข้อเสียของอุปกรณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณนี้มีความวิตกกังวลกับปัญหาที่จะตามมาเมื่อตัวของใส่กรอกทรายเกิดความเสียหาย ดังที่ทางเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพได้เคยเสนอปัญหากับทางกรุงเทพมหานครมาแล้ว และได้ไปดูใส่กรอกทรายแตกที่ อ.คลองด่าน จ.สมุทรปราการ และบ้านกาหลง อ.เมือง จ.สมุทรสาคร” (เอกสารแจ้งนักข่าวของเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ, 2551)

2.การนำเสนอกรอบโครงแนวทางแก้ไขปัญหในพื้นที่สื่อ

การนำเสนอข้อเรียกร้องและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาก็เกิดมาจากการรวบรวมจากประสบการณ์และองค์ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ของชาวบ้านที่ค่อนข้างได้รับการยอมรับจากขบวนการเพื่อนำเสนอผ่านพื้นที่สื่ออย่างเป็นทางการ โดยให้หลักการมีส่วนร่วมและการ

ปรึกษาหารือในกระบวนการแสวงหาทางออกของปัญหา และนำเสนอการเปรียบเทียบผลดีของแนวทางการแก้ไขปัญหามาของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ กับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่เป็นธรรมของภาครัฐ

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อในการเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาที่พวกเขาต้องการไปยังสาธารณชนและภาครัฐ จัดกระทำขึ้นโดยการพยายามยื่นข้อเสนอชุดทางเลือก ซึ่งเป็นความต้องการของคนในท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งได้ข้อสรุปมาจากการประชุมของชาวบ้านที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ การปรึกษาหารือกันกับนักวิชาการรวมถึงเครือข่ายต่างๆ ที่สำคัญเช่น เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยซึ่งมีประสบการณ์ในและมีความสนใจ รวบรวมและศึกษาปัญหาดังกล่าว โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างขบวนการภายในเครือข่าย ทั้งมีการเชิญนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์จากเครือข่ายมาช่วยคิดแก้ไขปัญหในพื้นที่คลองโยง และมีการต่อสู้ร่วมกันเพื่อให้สามารถสรุปเป็นข้อเสนอที่สามารถยื่นให้แก่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจพิจารณาและเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ความต้องการของการเคลื่อนไหว นำเสนอผ่านพื้นที่สื่อขบวนการชาวบ้านคลองโยงสร้างโครงกรอบทางออกให้มีการแก้ไขปัญหาที่ดิน โดยให้มีการจัดการในรูปแบบโฉนดชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดได้ต่อไปนี้

ก. ข้อเสนอให้มีการชะลอการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในกรณีการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดิน โดยต้องการให้กลับมาดำเนินการเช่าซื้อตามเจตนารมณ์ เดิมของเจ้าของที่ดิน นั่นคือจัดสรรที่ดินให้ชาวบ้านที่เป็นผู้เช่ามาตลอด ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองอย่างมั่นคงและตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2550 มาตรา 85 วรรค 2 ที่ระบุให้รัฐต้องจัดสรรให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินด้วยวิธีการปฏิรูปที่ดินและอื่นๆ ในกรณีกรรมนารักษ์ซึ่งต้องเปลี่ยนฐานคิด และการปฏิบัติให้มีกระบวนการที่ไม่ละเมิดสิทธิที่ชาวบ้านมีอยู่เดิม

ข. ข้อเสนอ นโยบาย โฉนดชุมชนเป็นทางออกของการแก้ปัญหาที่ดินราชพัสดุ โดยเสนอให้มีการเปลี่ยนนโยบายสาธารณะในการจัดการที่ดินให้สามารถสร้างความมั่นคงในที่ดินให้แก่เกษตรกรรายย่อย รวมถึงสนับสนุนการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่การรวมกลุ่มต่างๆ เพื่อให้มีอำนาจต่อรอง และให้ชาวบ้านผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินการของภาครัฐในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในระดับนโยบาย หรือการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยให้มีการนำนโยบายโฉนดชุมชนมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

ก. กฎหมายโฉนดชุมชน เพื่อให้สิทธิแก่ชุมชนในการจัดการทรัพยากร เสนอให้มีการกระจายการถือครองกรรมสิทธิ์ในการที่ดินทำกินให้แก่ชาวนาชาวไร่ เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน และคุ้มครองพื้นที่การเกษตร โดยให้สิทธิการจัดการที่ดินส่วนรวมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ต้องเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรโดยการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปสู่อุตสาหกรรมหรือกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อการทำเกษตร ดังนั้น ในแง่ของการบริหารจัดการ จึงมีกฎว่า ให้ชุมชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกันโดยโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งแปลงให้เป็นกรรมสิทธิ์สหกรณ์คลองโยง กล่าวคือ “ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์สหกรณ์เป็นของสมาชิก ที่ดินเป็นของสมาชิกโดยสหกรณ์” ที่ดินดังกล่าวสามารถคดทอดไปยังทายาทโดยธรรมของผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยมีการออกเอกสารรับรองการครอบครองและการใช้ประโยชน์แก่สมาชิกผู้มีสิทธิ

รูปแบบการนำเสนอทางออกและแนวทางแก้ไขปัญหของชาวบ้านซึ่งกระทำผ่านพื้นที่สื่อไม่ว่าจะเป็น การนำเสนอผ่านรายการนักข่าวพลเมือง บทความในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯธุรกิจออนไลน์ รายการเวทีสาธารณะ หรือแม้กระทั่งรายการต่างๆที่แกนนำถูกสัมภาษณ์ออกรายการ เป็นการกระทำเพื่อต้องการให้ได้รับการพิจารณาจากภาครัฐอย่างมีความหมายมากกว่าการร้องเรียนทั่วไป แต่ชาวบ้านเชื่อว่าการที่พวกเขาได้นำเสนอผ่านพื้นที่สื่อจะทำให้รัฐต้องให้ความสนใจมาคุยและรับเอาข้อเสนอไปตัดสินใจนั่นเอง

กรณีสหประชาคนจนเขื่อนราษีไศล

ข้อเสนอของสหประชาคนจนฯที่ได้นำเสนอผ่านพื้นที่สื่อต่างๆ คือ ให้มีการลดระดับการกักเก็บน้ำไม่ให้ท่วมป่าทาม ตลอดจนการเรียกร้องให้ชาวบ้านในพื้นที่มีส่วนร่วมในการกำหนดระดับการกักเก็บน้ำ และให้การรับรองสิทธิในที่ทำกินในรูปของการมีคณะกรรมการดูแลป่าทาม ข้อเรียกร้องหลักจึงมีขอบเขตเกี่ยวกับการจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้ที่มีที่ดินซึ่งได้รับผลกระทบ ในขณะที่ข้อเรียกร้องในต่อมาเริ่มมีการสร้างกรอบโครงเป็นประเด็นปัญหาที่มากกว่าปัญหาเฉพาะหน้า นั่นคือ ผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วม ซึ่งหมายรวมถึงผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น เมื่อชาวบ้านไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าทามได้ดั้งเดิมแล้วได้ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นฐานเพื่อหาที่ประกอบอาชีพใหม่ เป็นต้น จนนำไปสู่ข้อเรียกร้องให้มีการศึกษาผลกระทบทางสังคมอันเกิดจากการสร้างเขื่อนราษีไศลขึ้นในเวลาต่อมา ดังตัวอย่าง ที่ได้ถูกนำเสนอในรายการ นักข่าวพลเมืองตอนหนึ่งที่น่าสนใจผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคอีสานของประเทศต่อพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำมูลทำให้ชาวบ้านบริเวณนี้ได้รับความเดือดร้อน ระดับน้ำในเขื่อนราษีไศลที่สูงขึ้นทำให้ชาวบ้านช่วยกัน

เสริมคันไถรื้อเขื่อนให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันน้ำทะเลลัก นอกจากนี้ ชาวบ้านบริเวณเขื่อนเห็นตรงกันว่าหากเขื่อนมีการกักเก็บน้ำอย่างเหมาะสมจะทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์ทั้งในฤดูแล้งและฤดูฝน ดังนั้นสองเหตุการณ์สำคัญคือการปล่อยน้ำในเขื่อนช่วงหน้าแล้งปี 2553 และเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในโคราชและจังหวัดใกล้เคียงถือเป็นบทเรียนในการนำมาแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในอนาคตของเขื่อนราษีไศล

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

หลังจากเครือข่ายฯ ได้มีการปรึกษาหารือร่วมกัน และสรุปออกมาว่าให้ทางกรุงเทพมหานครยกเลิกโครงการที่จะสร้างตัวไส้กรอกทรายทั้งหมด แล้วให้มีการจัดเวทีพูดคุยเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกัน เพื่อยุติปัญหาบนความถูกต้อง และเหมาะสม ไม่ทำลายระบบนิเวศตลอดจนวิถีชีวิตของชาวบ้าน ดังการนำเสนอแนวทางแก้ไขผ่านพื้นที่สื่อใน รายการนักข่าวพลเมือง ตอน “บางขุนเทียน 1” ได้นำเสนอประสบการณ์ที่ชาวบางขุนเทียนปัญหาที่เกิดจากการวางไส้กรอกทรายที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านกาหลง จังหวัดสมุทรสาคร ชาวบ้านพิสูจน์ว่าไส้กรอกทรายมีสภาพเสียหายภายในเวลา 6 เดือน ทำให้พื้นทรายแตกออกมาบนชายฝั่งส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำชายฝั่ง ในภาพข่าวชาวบ้านบางขุนเทียนได้ไปสำรวจสภาพความเสียหายและแสดงเจตนาพร้อมในการคัดค้านการวางไส้กรอกทราย และเรียกร้องให้มีการตรวจสอบวิธีการแก้ไขปัญหของภาครัฐ

แนวทางการแก้ปัญหาด้านกัดเซาะชายฝั่งที่เครือข่ายฯ เห็นร่วมกันว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ การใช้ไม้ไผ่ชะลอคลื่น

“...เราใช้คำว่า “แนวไม้ไผ่ชะลอคลื่น” เคยเรียกว่าเขื่อนไม้ไผ่ แต่เป็นเขื่อน เดี่ยวต้องทำประชาพิจารณ์ แต่ถ้าพูดว่าเป็นแนวไม้ไผ่มันเป็นโครงสร้างอ่อน ไม่ต้องรอ ทำได้เลย เราเลือกทำจุดแรกตรงด้านหน้าที่ราชพัสดุเพราะเป็นที่ไม่มีเจ้าของและเว้าลึกที่สุด”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

การนำเสนอทางแก้ไขปัญหา โดยการคัดค้านการสร้างโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ของรัฐให้หันมาใช้วิธีการของชาวบ้าน ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน แนวทางการชะลอคลื่นด้วยไม้ไผ่รวมทั้งการฟื้นฟูป่าชายเลน โดยการปลูกป่าโกงกาง ป่าแสม ตามแนวทางออกที่ชาวบ้านเสนอ เป็นแนวทางที่ชาวบ้านสรุป

ร่วมกันว่าได้ผลดีกว่าหากเปรียบเทียบกับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ ทั้งในแง่งบประมาณ ผลดีต่อสิ่งแวดล้อม และต่อการดำเนินชีวิตและรักษาแหล่งทำกินของชาวบ้าน

แม้ว่านักวิชาการส่วนใหญ่อาจจะมองว่า การแก้ปัญหาของพื้นที่บางขุนเทียนไม่ใช่การปรับแก้ ปัญหาที่สอดคล้องกับการแก้ปัญหการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาใหญ่ที่สร้างผลกระทบต่อปัญหาของน้ำทั้งระบบ รวมถึงน้ำที่กักเซาะชายฝั่งนี้ด้วย แต่ในความเห็นของกงศักดิ์ เขาเห็นว่านี่คือสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชุมชนซึ่งต้องเริ่มจาก ช่วยเหลือตัวเอง ทำให้ตัวเองยืนหยัดได้ด้วยตัวเองให้ได้เสียก่อน อะไรก็ได้ที่ได้ผลเกิดขึ้น ในท้องถิ่น จากนั้นจึงนำโครงการที่เกิดขึ้นไปกระตุ้นหน่วยงานรัฐให้เข้ามาร่วมแก้ปัญหาร่วมกับชาวบ้านอีกต่อหนึ่ง “เมื่อเราทำแล้วได้ผลก็ต้องพยายามทำให้หน่วยงานภาครัฐมาดูแล เพราะเราก็เสียภาษี เราเริ่มช่วยตัวเองไปแล้วคุณมาช่วยต่อหน่อยได้ไหม นี่คือเทคนิคของชุมชน” (กงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

การเคลื่อนไหวในการนำเสนอกรอบโครงการในการแก้ไขปัญหานี้ เครือข่ายได้ดำเนินการผ่านพื้นที่สื่ออย่างต่อเนื่องเพื่อให้ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณตามที่ชาวบ้านได้ร้องขอไป ปีละจำนวน 10 ล้านบาททุกปี จนกว่าโครงการขนาดใหญ่ของกรุงเทพมหานครจะแล้วเสร็จ เพื่อให้กทม.ดำเนินการทำแนวไม้ไผ่

“การเคลื่อนไหวอยู่ตลอด เพราะว่างานช่วงนี้เราหยุดไม่ได้แล้ว เราต้องขยับอยู่ตลอด พอเย็นก็เริ่มทำให้ร้อน ให้สื่อขยับ ...เข้าประชุมที่ทำเนียบ รองผู้ว่าฯพรเทพ เตชะไพบูลย์ก็เข้า แล้วก็คุยกันเรื่องนี้แหละว่าเราจะดำเนินการอย่างไรกันต่อ เราก็ชี้แจงว่าบขท.ที่ชาวบ้านไปร้องขอ ปีละ 10 ล้าน ทุกปีจนกว่าโครงการใหญ่ของกทม.จะแล้วเสร็จ ชาวบ้านก็สบายใจแล้ว”

(กงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

หลังจากที่พวกเขาเคยได้รับงบประมาณจำนวน 3 ล้าน จากเอ็นจีโอเพื่อดำเนินการช่วยเหลือกันเอง และนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อโทรทัศน์ให้สาธารณชนและภาครัฐรับทราบที่ผ่านมาชาวบ้านได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยตนเองอย่างไร ในขณะที่ภาครัฐไม่ได้มีส่วนในการแก้ไขปัญหาดังที่กงศักดิ์ กล่าวไว้ว่า

“ชาวบ้านเคยขอจากเอ็นจีโอ ได้แค่สามล้านทำเป็นตัวอย่าง ชาวบ้านต้องทำก่อนว่าน้ำท่วมชาวบ้านก็เอาทรายใส่ถุง เอาหินใส่ถุงมาวาง ชาวบ้านต้องทำก่อนแล้วเอาสี่ออกไปเลย คำสี่ให้อยู่สำคัญ เสนอไป บางขุนเทียนอยู่ตรงนี้นี่ ชาวบ้านเค้าทำอย่างนี้รัฐบาลทำไรมอยู่”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม,สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

3. การสร้างและนำเสนอกรอบในการจูงใจในพื้นที่สี่

การสร้างและนำเสนอกรอบการจูงใจในการใช้พื้นที่สี่เป็นการสร้างเครื่องมือต่อผู้และคำชี้แจงเพื่อใช้เป็นปฏิบัติการต่อสู้ของขบวนการ การสร้างอาณาบริเวณที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถครอบครองประเด็นให้ไปสู่ปริมาตรที่กว้างขวางขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวให้ประชาชนเข้าร่วมกับขบวนการในการแก้ปัญหาตามวิธีการที่ขบวนการได้เสนอไว้ ยุทธศาสตร์นี้เป็นการทำให้สาธารณชนรับรู้ว่าการกระทำของขบวนการเป็นการกระทำที่มีเหตุผลและเป็นประเด็นสำคัญโดยการนำเสนอสถานการณ์การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสาธารณะเกี่ยวกับเหตุผลและความเป็นมาที่ทำให้ชาวบ้านต้องออกมาเรียกร้องชุมนุม วิธีการใช้พื้นที่สี่เพื่อสร้างกรอบในการจูงใจให้แก่สาธารณชนร่วมกันติดตามประเด็นการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ประกอบด้วย 1. การใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร(บุคคล,ตัวแทนที่เป็นรูปธรรม,รูปภาพฯลฯ) 2. การนำเสนอถ่ายทอดวัฒนธรรม 3. การใช้พื้นที่สี่ควบคู่การกับเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

3.1.) การใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสาร(บุคคล,ตัวแทนที่เป็นรูปธรรม,รูปภาพฯลฯ) เพื่อวัตถุประสงค์หลายประการได้แก่ การใช้เพื่อระดมการเห็นอกเห็นใจจากสาธารณะ เพื่อสร้างการจดจำ เป็นต้น)

กรณีชาวบ้านคลองโยงก็ได้มีการใช้สื่อบุคคลในกรณีการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สี่ของชาวบ้านคลองโยงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการใช้อย่างสัญลักษณ์เพื่อการจดจำประเด็นปัญหาและการสร้างความเห็นอกเห็นใจต่อสาธารณชน โดยใช้ “ลุงช่วย” ในภาพของ “คนชรา” เป็นตัวแสดงสำคัญ โดยจะเห็นว่า “ลุงช่วย” เป็นสัญลักษณ์ในการเคลื่อนไหวในประเด็นคลองโยง ภาพข่าวที่ถูกนำเสนอออกไปจะสื่อให้ผู้ชมสามารถรับรู้ถึง สัญลักษณ์ในการต่อสู้ วิธีการเคลื่อนไหว ภาพและเสียงที่สะท้อนถึงความห่วงใยใส่ใจในปัญหาของคนในชุมชนโดยเฉพาะชายชราอย่างเช่นลุงช่วย และชาวบ้านซึ่งถูกนำเสนอออกมาเป็นตัวแทนภาพลักษณ์

ของเกษตรกรคนเล็กคนน้อยซึ่งมีความยากจน และมีความจำเป็นในการดำรงอยู่กับผืนแผ่นดินเกิดของพวกเขาที่ปรากฏผ่านสื่อซึ่งเป็นปริวิตกสาธารณะ ส่วนการเก็บวัตถุดิบเพื่อมาใช้ทำข้าว ชาวบ้าน โดยเฉพาะแกนนำจะทำการเก็บภาพและเสียงควบคู่ไปกับกิจกรรมการเคลื่อนไหวของพวกเขา การเดินทางไปประท้วง ชุมนุมหรือประชุมที่ไหนก็จะมีคนเก็บภาพไว้ตลอดเวลาเพื่อนำมาใช้ทำข่าว การทำข่าวพลเมืองของเราก็จะถ่ายวิดีโอ “ลุงช่วย” ที่เข้าร่วมกิจกรรมไว้ตลอด มีการคิดว่าจะสร้าง “ลุงช่วย” ให้เป็นสัญลักษณ์ของประเด็นที่ดินปัญหากรณีคลองโยง เพื่อให้เป็นรูปธรรมของการแก้ปัญหา การใช้ลุงช่วยเป็นภาพหลักทำให้ลุงช่วยสามารถเป็นข่าวให้สื่อกระแสหลักสามารถติดตามประเด็นการต่อสู้และความคืบหน้าในปัญหาของชาวบ้านคลองโยงได้ชัดเจนขึ้น

“การคิดประเด็นและการพัฒนาประเด็นเริ่มจากทีมพี่เลี้ยงแล้วทำให้เราทำต่อ ได้ นี่คือข้อดี การทำงานข่าวให้เป็นข่าวได้ การคิดประเด็นเรื่องพวกนี้สำคัญ มันไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ เราวางลุงช่วยในภาพของ “คนแก่” เพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นอื่นๆที่สังคม หรือผู้อ่านอาจเห็น ดังนั้นนี่คือ เทคนิคในการวางโครงเรื่องซึ่งสำคัญ ทำให้เกิดการยกระดับประเด็นว่าไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเล็กแต่มันสามารถทำให้รัฐบาลคิดได้ว่า รัฐบาลช่วยคนจน เพราะถ้างานข่าวพลเมืองจะคิดเพียงประเด็นการแก้ปัญหาเล็กๆของเรา มันคงไม่ทำให้ประเด็นข่าวมาได้ไกลมากเท่านี้

(ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2553)

ในขณะที่กรณีสมัชชาคนจนใช้ยุทธศาสตร์ผ่านพื้นที่สื่อ โดยการกระตุ้นให้เกิดความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชนผู้เฝ้ามอง โดยการนำเสนอเนื้อหาที่ไม่มีความรุนแรงแต่มีความเข้มข้น สามารถกระทบต่อเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาก็ได้ ดังที่ปัญญา(สัมภาษณ์)กล่าวว่า

“เนื้อหาเข้มข้นแต่ไม่รุนแรง พูดไม่ให้อึดใจว่ารุนแรง คนที่โดนมากคือข้าราชการ เขารู้ว่ามันกระทบเค้า โดยที่เราไม่ได้พูดตรงๆ ต่างจากการ

เคลื่อนไหวรูปแบบอื่นๆ เช่นการชุมนุมที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง แต่กลับ
ให้ผลตอบรับมากขึ้น ”

ในขณะที่เดียวกันสารดังกล่าวสามารถเข้าถึงจิตใจของคนได้ เช่น การผลิตข่าวที่กระทบ
สามารถสร้างความรู้สึกร่วมให้แก่ผู้เฝ้ามองในวงกว้าง ยกตัวอย่าง รายการนักข่าวพลเมืองเรื่อง “การแต่งงาน
ของผู้ชุมนุม” ดังต่อไปนี้

ตอน “การแต่งงานของป้าสาวจากหมู่บ้านคนจน” นำเสนอพิธีแต่งงานของป้าสาวคู่หนึ่งที่
ปักหลักชุมนุม ณ สันเขื่อนกว่า 5 เดือน เป็นการแต่งงานที่ผู้ชุมนุมช่วยกันจัดงานแต่งงานในที่ชุมนุม
ในขณะที่คู่ป้าสาวมีความกังวลว่าจะได้กลับไปใช้ชีวิตปกติเมื่อไร เนื่องจากความล่าช้าของหน่วยงาน
ราชการในการแก้ไขปัญหา ผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ได้แก่ การจ่ายค่าชดเชยการสูญเสียที่ดิน การ
จ่ายค่าสูญเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากป่าบุ่งป่าทาม

การนำเสนอในตอนนี้ขบวนการมีจุดประสงค์ในการนำเสนอภาพชีวิตครอบครัว ในวันสำคัญ
ที่สุดวันหนึ่งของการใช้ชีวิตครอบครัว คือการแต่งงาน ซึ่งการแต่งงานในที่ชุมนุม นอกจากจะสะท้อนถึง
ขั้นตอนและประเพณีการแต่งงานตามวัฒนธรรมชาวอีสานแล้ว นัยยะสำคัญที่กลุ่มฯ ต้องการสื่อสารคือ ชีวิต
ครอบครัวที่ต้องมาอาศัยอยู่ในที่ชุมนุม แทนที่จะอยู่ในบ้าน เช่นคนทั่วไป ที่เป็นเช่นนี้มีสาเหตุมาจากปัญหาการ
สร้างเขื่อน ทำให้พวกเขาได้รับผลกระทบและต้องมาชุมนุมประท้วง ดังนั้นหากปัญหาได้รับการคลี่คลาย ก็จะทำให้
ให้คู่สามีภรรยาได้กลับไปใช้ชีวิตครอบครัวได้อย่างปกติ

และส่วนที่สอง คือ การอ้างอิงถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องการนำเสนอถึงตัวบุคคลและผู้มีอำนาจใน
หน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับแก้ไขปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ จากการตอบคำถามของ
สื่อมวลชน การลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการประชุมของคณะกรรมการแก้ไขปัญหา
วิธีการนำเสนอคำพูดหรือหน้าตาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการส่งผลให้สื่อสนใจและตามมา
ทำข่าวการลงพื้นที่ของรัฐมนตรีด้วยอันจะทำให้ประเด็นปัญหาที่คนคลองโพงยิ่งเป็นที่รู้จักของสาธารณชนหรือ
ผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

ส่วนการสร้างสัญลักษณ์ผ่านพื้นที่สื่อ เพื่อสร้างตัวแทนหรือภาพจำให้แก่ผู้รับสาร
เห็นได้จากกรณีสัมภาษณ์คนจนในการชุมนุม ณ หมู่บ้านคนจน สันเขื่อนราศีไศลในการชุมนุม 189 ของสมัชชา

คนจนเขื่อนราศีไศลถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพ และฉากหลังในทุกข่าวที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิต ไม่ว่าจะ เป็นข่าวที่ถูกนำเสนอผ่าน ทามทีวี หรือ รายการข่าวที่ถูกผลิตผ่านรายการ “นักข่าวพลเมือง” สัญลักษณ์ ดังกล่าวถูกนำเสนอโดยทางอ้อมเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ว่าพวกเขายังคงชุมนุมเพื่อต่อสู้ในประเด็นปัญหา เขื่อน การนำเสนอข่าวต่างๆในชื่อนวาระดังกล่าวไว้อย่างแยบยลและเกี่ยวพันกับปัญหาเขื่อนอย่างแยกไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นการซ่อนอยู่ภายใต้การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าทาม เพื่อดำรงชีวิตของชาวบ้าน ตลอดจนการซ่อนนวาระดังกล่าวอยู่ภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่น ของ ชาวบ้านซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยนำเสนอถึงความสำคัญของวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่กำลังจะสูญสลายไป เนื่องจากการสร้างเขื่อน

อีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดถึง การครอบ โครงเชิงสัญลักษณ์ในสื่อที่ชาวบ้านผลิตขึ้น แล้วกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ได้นำมาถ่ายทอดให้ออกสู่สายตาสาธารณะคือ ข่าวที่ผลิตออกสู่รายการนักข่าว พลเมือง ตอน “หนุมานทูปเขื่อน” เรื่องราวเกี่ยวกับหนังสือ หรือ หนังสือตุง ถูกนำเสนอในข่าว ชาวบ้านได้ใช้ สัญลักษณ์ของตัวละครตัวหนึ่งในนิยายเรื่องรามเกียรติ์ คือ หนุมาน เป็นตัวดำเนินเรื่องราว ว่าเขื่อนได้ก่อให้เกิด ความเสียหายต่อชาวบ้านมากมาย จนทำให้หนุมานทนไม่ไหวจนต้องทูปทำลายเขื่อน สัญลักษณ์ดังกล่าว ทำให้ เนื้อหาการนำเสนอสามารถเข้าถึงประชาชนผู้ชมได้ง่าย เนื่องจากหนุมานเป็นตัวละครหลักในเรื่องรามเกียรติ์ที่ รู้จักกันดี นอกจากนี้ การนำเสนอดังกล่าวยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ยากของชาวบ้านที่เกิดจากการ สร้างเขื่อนจนไม่สามารถทนได้อีกต่อไปได้เป็นอย่างดียุทธศาสตร์นี้เห็นได้ชัดเจนจากรณีกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ได้ทำให้ประเด็นปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านมีความชัดเจน จากการนำเสนอภาพปัญหาน้ำท่วม และเปรียบเทียบวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งไม่สามารถประกอบอาชีพทำกินได้อย่างเดิมหลังจากมีการสร้างเขื่อน และภาพจำนวนผู้ชุมนุมและกิจกรรมการชุมนุมบริเวณสันเขื่อนราศีไศล โดยภาพดังกล่าวได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อ ที่พวกเขาผลิตขึ้นและถ่ายทอดผ่านรายการนักข่าวพลเมือง ดังตอนต่อไปนี้

ตอน “หนังสือ” นำเสนอถึงประวัติวิถีชีวิตของ พ่อสิงห์ จำเรียม ซึ่งเป็นเจ้าของคณะหนัง ตะลุงในชุมชนบ้านผึ้ง ที่ใช้การแสดงสื่อพื้นบ้านนี้เพื่อสื่อสารเรื่องราวการได้รับผลกระทบจากการ สร้างเขื่อนราศีไศล ตอน “หนุมานทูปเขื่อน” โดยนำบทเรื่องรามเกียรติ์มีดัดแปลง ให้เข้ากับ ความ ยากลำบากในการใช้ชีวิตของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนซึ่งมีมากมาย จนต้องถูก ถ่ายทอดออกมาทางหนังตะลุง โดยสรุปว่า ความหวังของพ่อสิงห์ในการแสดงหนังตะลุง ตอนหนุมาน

ทพบเขื่อน ว่าการสื่อสารเรื่องราวผ่านหนังสือ จะทำให้ปัญหาความเดือดร้อนกว่า 16 ปีได้รับการแก้ไขเสียที

ตอน“อาชีพปั้นหม้อ” นำเสนอ วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ทำอาชีพปั้นหม้อของชาวบ้าน โก อ.ราชสีห์ ไสล จ.ศรีสะเกษ โดยใช้ ประเทือง โพธิ์งามเป็นผู้เดินเรื่อง เขาได้บรรยายว่าต้องไปหาดินและส่วนผสมในการปั้นหม้อในป่าทาม รายได้ต่อวันละ 400 แต่ตอนนี้ชาวบ้านกังวลว่าตอนนี้ชาวบ้านจะหายไป เพราะการสร้างเขื่อนห้วยนา ซึ่งเป็นเขื่อนขนาดใหญ่จะทำให้หน้าท่วมป่าทามซึ่งเป็นแหล่งดินที่นำมาใช้ในการปั้นหม้อและ ไม้ฟืนที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง

ตอน“ใบตองขาด” นำเสนอภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนที่นำใบตองชามามุงหลังคา โดยนำเสนอผ่านภาพชาวบ้านได้นำใบตองชามามุงหลังคาในที่ชุมชน การนำเสนอข่าวนี้นับมีระยะสะท้อนถึงการอนุรักษ์ และการรู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดของชาวบ้าน แต่ใบตองขาดที่เคยมีอยู่อย่างมากมายในป่าทามได้มีจำนวนลดลงเนื่องจากน้ำจากเขื่อนท่วมป่าทาม เป็นการเชื่อมโยงปัญหาการสร้างเขื่อนที่กระทบกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ดั้งเดิมเข้ากับการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและเหตุผลของการชุมนุมของสมัชชาคนจน ณ สันเขื่อนราชสีห์ ไสล ได้อย่างชัดเจน

อีกตัวอย่างหนึ่งคือการกรอบ โครงสัญลักษณ์ที่ทำให้เห็นความสำคัญของป่าบุงป่าทาม โดยให้เยาวชนเป็นสัญลักษณ์ของคนรุ่นหลัง ที่ชาวบ้านจะเป็นต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเอาไว้ โดยการนำเสนอถึงประโยชน์ของป่าบุงป่าทามเนื้อหาต้องการเรียนรู้ของนักเรียนเกี่ยวกับป่าบุงป่าทาม เพื่อต้องการนำเสนอว่าให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังการรักทรัพยากรธรรมชาติ ต้องการสืบทอดจิตสำนึกไปสู่คนรุ่นต่อไป ซึ่งมีความสำคัญถึงขั้นต้องบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนมี ซึ่งกรอบโครงการนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ดังกล่าวมีที่ต่อสาธารณะคือ ต้องการแผ่ขยายเกี่ยวกับการพัฒนาของภาครัฐที่มุ่งเน้นการสร้างโครงการขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อนซึ่งเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าทาม กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานเห็นว่าการนำเสนอผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ จะทำให้สาธารณชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการนำข้อถกเถียงดังกล่าวเข้ามาในพื้นที่สาธารณะเพื่อให้เป็นประเด็นที่สังคมควรขบคิดและตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงความยั่งยืนโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนในกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ใช้การจูงใจโดย ยุทธศาสตร์ที่เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ 1 ภาพแทน 1,000 คำ” ที่เครือข่ายฯ ใช้ คือ การนำภาพทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเคลื่อนไหว ทั้งภาพในอดีตและปัจจุบัน มาปะติดปะต่อเรียงร้อยกับสคริปต์ที่ได้วางไว้ เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว การจูงใจให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและ เพื่อให้สาธารณชนเห็นอกเห็นใจชาวบ้านที่แก้ไขปัญหา เครือข่ายฯ ได้ใช้เทคนิค “หนึ่งภาพแทนพันคำ” เป็นเทคนิคสำคัญที่เครือข่ายใช้ในการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ ภาพถ่ายแผนที่ทางอากาศบริเวณอ่าวไทย ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปตัว “ก” หรือแม้กระทั่งความสูญเสียที่เกิดจากการกัดเซาะชายฝั่ง สภาพความเสียหายของไม้กระอกรทรายหรือการทิ้งหินจากการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ หรือรูปภาพในการแก้ไขปัญหของชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นแนวกันคลื่นไม้ไผ่ สภาพดินเลนที่เพิ่มขึ้น รวมไปถึงภาพความอุดมสมบูรณ์ เช่น สัตว์น้ำที่กลับเข้ามาอยู่อาศัยในดินเลน และสภาพการทำประมงชายฝั่งของชาวบ้านที่สามารถกลับมาทำกินได้อีกครั้ง ได้ถูกถ่ายทอดด้วยภาพในพื้นที่สื่อต่างๆ เป็นจำนวนมาก เพื่อให้ผู้ที่รับสารในรูปแบบต่างๆ มองเห็นและเปรียบเทียบสถานการณ์ประกอบกับการอธิบายได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ทั้งในรูปแบบของภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว

“เทคนิคของชุมชน เป็นหลักการที่เหมือนการใช้ภาพหนึ่งภาพแทนคำพันคำ
โครงการของเราคือภาพที่ใช้แทนคำ อธิบายกับหน่วยงานรัฐว่า เราต้องการอะไร
และอยากให้เขาช่วยเราสานต่อในเรื่องงบประมาณ”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีข้อดีคือสามารถทำให้เห็นได้ในสื่อทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น บทความ ข่าวต่างๆ สื่อในเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เช่น สื่อประกอบการบรรยายในรูปแบบ power point และสื่อโทรทัศน์ที่สามารถทำให้ผู้รับสารเห็นเป็นลักษณะภาพเคลื่อนไหวได้อย่างชัดเจนที่สุด ทำให้เข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยใช้การนำเสนอในระยะเวลาสั้น ยกตัวอย่างเช่น รายการนักข่าวพลเมือง ตอน “บางขุนเทียน 2” นำเสนอ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการปรับตัวของเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาลิ้นกัดเซาะชายฝั่ง โดยเปรียบเทียบให้เห็นภาพความแตกต่างระหว่าง การแก้ไขปัญหาลิ้นกัดเซาะชายฝั่ง ตามกำลังความสามารถของชาวบ้าน เช่น การนำโอ่งใส่ทรายเพื่อกันคลื่น และมีแนวหิน ไม้ กระสอบใส่ดินมัดปากวางเรียงกัน เป็นต้น ซึ่งวิธีการต่างๆ สามารถกันคลื่นได้แตกต่างกัน แม้ว่าข่าวในตอนดังกล่าวจะเป็นการนำเสนอวิธีการแก้ปัญหของ

ชาวบ้าน แต่จุดประสงค์ในการนำต้องการบอกกล่าวถึงความเดือดร้อนและการดิ้นรนเอาตัวรอดจากปัญหาที่ชาวบ้านกำลังประสบอยู่ เห็นได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านถึงเรื่องค่าใช้จ่ายที่หมดไปกับการทำแนวกันคลื่นในลักษณะต่างคนต่างทำ ในแต่ละครั้ง ราวหมื่นบาทต่อคน แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.2) การสร้างกรอบโครงเชิงวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์นี้เห็นได้ชัดเจนในการใช้พื้นที่สื่อกรณีสัมภาษณ์ชาวบ้านจนเขื่อนราศีไศล แต่ไม่เห็นอย่างชัดเจนในกรณีคลองโขงและเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ เนื่องจากลักษณะและประสบการณ์ของขบวนการฯ ทางสังคมที่แตกต่างกัน หลังมีการชุมนุมแบบสันติวิธีทางจริงจังๆ เกิดขึ้น ณ สันเขื่อนราศีไศล สมาชิกคนจนฯ ได้เคลื่อนไหว โดยใช้ “วัฒนธรรมนำหน้าการเมือง” ซึ่งการใช้พื้นที่สื่อเป็นหนึ่งในวิธีการเคลื่อนไหวแบบสันติที่สำคัญ จากมุมมองของชาวบ้านที่เห็นว่าการเมืองคือการแก้ไขปัญหามาแต่เอาวัฒนธรรม นำไปก่อน โดยที่ไม่ต้องให้เกิดความรุนแรง แล้วก็หลังจากนั้นก็เกิดทีมข่าว ซึ่งวิธีการนำเสนอและเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อ ซึ่งถูกผลิตขึ้นจากกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานมุ่งเน้นไปที่การเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี และขนบธรรมเนียมของชาวบ้านท้องถิ่นอีสาน สอดแทรกกับการนำเสนอปัญหาที่เกิดจากการสร้างเขื่อนซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้าน ยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตอน “ร่ำวงโบราณ /รำโทน” นำเสนอการละเล่นรำโทนซึ่งเป็นการละเล่นของคนอีสานที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต โดยชมรมผู้สูงอายุคณะผ่างผ่าง บ้านจาน ต.ทับใหญ่ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ โดยเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหว ณ สันเขื่อนราศีไศล เนื่องจากร่ำวงคณะผ่างผ่างได้แสดงอยู่ที่ หมู่บ้านคนจน อาทิตย์ละครั้งเพื่อช่วยผ่อนคลายความเครียดของผู้ชุมนุม และสุดท้ายเนื้อหาข่าวสรุปว่า ถึงแม้จะอยู่ในช่วงเวลาการชุมนุมชาวบ้านก็ยังคงให้ความสำคัญและช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมของพื้นที่บ้านอีสานไว้ให้ลูกหลาน

ตอน “ลงแขกทำนา” สมาชิกคนจนราศีไศล ได้มาช่วยกันลงแขกทำนา โดยมีการนำเสนอบรรยากาศในการลงแขกทำนาตามประเพณีของชาวอีสาน เนื้อหาโดยสรุปคือถึงแม้พวกเขาจะได้รับความเดือดร้อนและผลกระทบจากการสร้างเขื่อน และกำลังทำการชุมนุมอยู่ในสันเขื่อน แต่พวกเขาก็ยังต้องสืบทอดประเพณีการลงแขกเอาไว้เช่นเดียวกัน

ตอน“พิธีกรรมลงช่วง”นำเสนอพิธีกรรมการลงช่วง ซึ่งสะท้อนถึงการสืบทอดความเชื่อ ประเพณีของคนอีสาน เพื่อบูชาครูบาอาจารย์เป็นความเชื่อระหว่างการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับดวง วิญญาณ โดยพิธีกรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าเป็นการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ แล้ว ยังเป็นเครื่องมือในการหลอมรวมความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งจะต่อสู้กับผลกระทบที่เข้ามา กับความเจริญของกระแสสังคมในยุคปัจจุบัน

4.3 กระบวนการนำเสนอประเด็นผ่านพื้นที่ของขบวนการทางสังคม

4.3.1 การนำประเด็นปัญหาเข้าสู่ปริมณฑลสาธารณะ(bringing it to light)เป็นการจัดวาง ประเด็น(Process of Agenda setting) ของขบวนการทางสังคมและที่มาของการคิดประเด็นปัญหาของขบวนการ ทางสังคมเพื่อนำเสนอในพื้นที่สื่อ

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

การคิดประเด็นข่าวให้มีความเชื่อมโยงประเด็นปัญหาจากพื้นที่ไปสู่ระดับนโยบายของ ขบวนการสมาชิกสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยงสามารถวิเคราะห์ได้จากการคิดประเด็นข่าวชิ้นแรกซึ่งเริ่มมีฐานคิด จากความต้องการให้ข่าวของคลองโยงเป็นประเด็นสาธารณะ โดยสะท้อนจากประเด็นปัญหาในพื้นที่ จึงเป็นการ นำเสนอข่าวในประเด็นที่กว้างที่สุดก่อนหน้านั้นคือ การเสนอข่าวเกี่ยวกับประเด็นความไม่เป็นธรรม โดยสร้างความ เชื่อมโยงประเด็นข่าวของนักข่าวพลเมืองคลองโยงเกิดมาจากการทำให้ประเด็นข่าวมีความกว้างขวางและ ครอบคลุมนโยบายสาธารณะซึ่งจะทำให้คนดูสามารถเห็นถึงความเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ได้ อย่างชัดเจน นอกจากนี้ในมิติของการต่อสู้ในเรื่องที่ดินของชาวบ้านคลองโยงยังทำให้ผู้ชมหรือคนในชุมชนอื่น ที่มีปัญหาใกล้เคียงกันสามารถเข้าสนับสนุนหรือเป็นแนวร่วมในการต่อสู้อีกทางหนึ่งด้วย แล้วจึงนำเสนอ ประเด็นให้แคบลงมาสู่ปัญหาของพื้นที่

นอกจากนี้ หลังจากการประชุมเสวนาหรือเหตุการณ์การเคลื่อนไหวต่างๆของประเด็นปัญหา ขบวนการจะทำการขยายประเด็นออกสู่สาธารณะโดยสื่อต่างๆ เช่น ในกรณีคลองโยง หลังจากชาวบ้านได้ เรียกร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแล้ว ต่อมากรรมการวุฒิสภา และกรรมการแก้ไขปัญหามาไม่นำโดย คุณสุนีย์ ไชยรส ภายใต้โครงการรัฐเอื้อราษฎรมีการจัดเสวนาเรื่องปัญหาที่ดินราชพัสดุ 1 ล้านไร่ ถ่ายทอดผ่าน วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ซึ่งในวันนั้นชาวบ้านได้ขยายวงขอบของผู้รับรู้ให้เห็นสภาพปัญหาคลองโยง

โดยให้ทางรายการนำเสนอข่าวพลเมืองในสองตอนแรกด้วย หลังจากนั้นชาวบ้านคลองโยงได้เขียนบทความ “รัฐเถื่อนรายหญ้า” ลงในเว็บไซต์กรุงเทพฯธุรกิจออนไลน์ เพื่อให้สาธารณชนเห็นถึงปัญหาของโครงการดังกล่าวที่เกิดขึ้น

การเคลื่อนไหวก่อเพื่อสิทธิในที่ดินทำกินและการคัดค้านการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินของกรมธนารักษ์ในกรณีที่ดินราชพัสดุคลองโยงนั้น ชาวบ้านได้ยกระดับการเคลื่อนไหวกจากการเคลื่อนไหวกในท้องถิ่นเป็นการขยายระดับการรับรู้ไปยังสาธารณะ ซึ่งแกนนำได้ใช้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือสำคัญจนแกนนำได้ใช้เป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวกที่เป็นการต่อสู้ด้วยข่าวสาร แกนนำชาวบ้านจึงเป็นผู้ผลิตข่าวสาร และอยู่ในฐานะผู้นำเสนอข่าวสารที่ชาวบ้านต้องการให้สาธารณชนรับรู้

กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล

การคิดประเด็นข่าวถือเป็นขั้นตอนแรกในกระบวนการผลิตและใช้พื้นที่สื่อ โดยการคิดสารคดีหรือว่าทำข่าว ทางกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานจะช่วยกันคิดเรื่อง ซึ่งในบางสถานการณ์กลุ่มพอครวใหญ่จะมีบทบาทในการประชุมร่วมเพื่อคิดประเด็นข่าวด้วย จากนั้นจึงเขียนบนกระดาน คิดร่วมกัน โดยมีปัญญา คำตากเป็นคนคิดหลัก และช่วยกันคิดชื่อเรื่องในแต่ละข่าว การวางแผนโครงเรื่องในการนำเสนอข่าวแต่ละตอนจะมีความต่อเนื่องกัน นอกจากนี้ข่าวแต่ละครั้งที่ผลิตออกไปจะต้องมีความสัมพันธ์กับช่วงจังหวะเวลาในการนำเสนอ เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ที่ชาวบ้านต้องผลักดันและขับเคลื่อนให้มีการดำเนินการจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้ผลิตสื่อเพื่อนำเสนอปัญหาของตนเข้าสู่พื้นที่สื่อหลายครั้ง เนื้อหาที่นำเสนอมาจากการที่ชาวบ้านได้สรุปบทเรียนเพื่อเสนอปัญหาให้แก่รัฐบาล โดยเฉพาะการนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อ เช่น บทเรียนที่เกิดขึ้นกับเขื่อนราษีไศลอันเกิดจากการดำเนินการผิดพลาดของภาครัฐ เพื่อเสนอให้ภาครัฐต้องตระหนักถึงความสำคัญในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินนโยบาย รวมถึงการนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านโดยตรงหลังจากการก่อสร้างเขื่อนดังนี้

“ราษีไศลมีทั้งทำนา ป่าบุงป่าทาม แล้วก็หาปลา ระบบนิเวศน์เราอุดมสมบูรณ์มาก พอมีเขื่อนเราเลยลำบาก เพราะเรามีวิถีชีวิต อาชีพที่หลากหลาย แลวันนี้เป็นป่าทาม ที่ใหญ่มาก และอุดมสมบูรณ์ เรากำลังเปรียบเทียบว่ามันสำคัญ เหมือนป่าชายเลน ซึ่งพอเกิดปัญหา มันก็สำคัญ เรื่องใหญ่ กับวิถีชีวิตของ

เรามาก จึงต้องนำเสนอมุมมองให้หลากหลาย วิถีชีวิตประมงก็เปลี่ยน ต้องซื้อเครื่องมือที่แพงขึ้น เพราะ น้ำแรงขึ้น จะใช้เครื่องมือแบบเดิมไม่ได้”

(ปัญญา คำลาก, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

นอกจากนี้ ในส่วนของการต่อสู้เพื่อให้ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสามารถใช้พื้นที่สื่อในการถ่ายทอดความต้องการของตนนั้น ขบวนการฯ ได้ผลักดันให้มีการนำเสนอเนื้อหาและทิศทางในการผลิตเนื้อหาตามสารที่ขบวนการต้องการสื่อ เพื่อให้สาธารณะได้รับรู้ถึงมุมมองและความคิดเห็นของขบวนการ ซึ่งแตกต่างไปจากมุมมองที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อกระแสหลัก เหตุการณ์ที่เห็นได้ชัดในกรณีนี้คือ การต่อสู้เพื่อให้บรรณาธิการรายการนักข่าวพลเมืองยอมรับแนวทางการนำเสนออย่างตรงไปตรงมาเกี่ยวกับปัญหา และข้อเรียกร้องของ กลุ่มเสียงคนอีสาน ที่นำเสนอกรณีปัญหาเขื่อนราษีไศลเพื่อให้ ขบวนการสามารถใช้คำว่า “เขื่อน” แทนคำว่า “ฝาย” เมื่อขบวนการใช้ คำว่า “เขื่อน” กลับถูกทางรายการเอานำกลับมาทบทวนและเปลี่ยนคำเนื่องจากอ้างว่าคำว่า “เขื่อน” เป็นคำที่อ่อนไหว ดังที่ปัญญา คำลาก (สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554) ได้กล่าวถึงสถานการณ์ดังกล่าวว่า

“ตอนที่เรทำข่าว 2 เรื่องแรก คำไม่ให้เราใช้คำว่าเขื่อนนะ คำให้เราใช้คำว่า ‘เราได้รับ ผลกระทบจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐ’ ไม่ให้พูดคำว่า ‘เขื่อน’ เลย จนเราถึงบอกว่าถ้าถึงขนาดไม่ให้เราพูดคำว่า ‘เขื่อน’ เราก็จะไม่ทำส่งแล้วคราวหน้า เราก็จะไปทำส่งที่อื่นก็ได้ เพราะคำให้เหตุผลว่ามันกระทบกับรัฐมันเป็นประเด็นอ่อนไหวเรารู้กับทีวีไทยอยู่นานพอสมควร”

ในช่วงแรกที่มีการเกิดขึ้นของรายการนักข่าวพลเมือง ซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่องทีวีไทย ในฐานะสื่อสาธารณะนั้น ทิศทางการนำเสนอของรายการนักข่าวพลเมือง มีรูปแบบที่ให้ชาวบ้านต้องนำเสนอเนื้อหาที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงหรือความขัดแย้ง ในขณะที่ฝ่ายกลุ่มเสียงคนอีสานต้องการให้มีการนำเสนอที่ชัดเจนและเป็นไปตามแนวทางการต่อสู้ของขบวนการซึ่งส่งผลต่อการแก้ไขปัญหา เนื่องจากต้องการให้รัฐ ยอมรับ ว่าสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นเป็น โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ในรูปแบบ “เขื่อน” ได้ส่งผลต่อความรุนแรงของปัญหาและความเดือดร้อนของชาวบ้านจริง ดังนั้นการใช้คำว่า “เขื่อน” จึงมีผลต่อการสร้างความสนใจและความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งเป็นหนึ่งในเทคนิคการเลือกใช้ “คำ” ซึ่งมีนัย

ยะสำคัญต่อทิศทางการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา มาใช้ในการสื่อสารเพื่อสร้างความสนใจต่อสาธารณชน จึงเห็นว่านอกจากชาวบ้านต้องสู้กับภาครัฐในประเด็นปัญหาของตนและเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสาธารณะแล้ว ในอีกด้านหนึ่งชาวบ้านยังต้องต่อสู้เพื่อให้พื้นที่สื่อสามารถเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวได้อีกด้วย

ขบวนการเคลื่อนไหวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้ใช้จังหวะในช่วงที่รายการนักข่าวพลเมืองยังไม่ มีทิศทางที่ชัดเจนในการนำเสนอในช่วงแรก เพื่อผลักดันให้พื้นที่สื่อดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สามารถตอบสนองความต้องการใช้สื่อที่พลเมืองผลิตขึ้นให้ตรงตามความต้องการมากที่สุด เพื่อให้ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่นี้เป็นช่องทางในการเคลื่อนไหว โดยให้สามารถผลิตข่าวทั้งในมุมมองที่ดีและไม่ดีต่อสภาพการณ์ต่างๆ ที่กระทบต่อตัวคน ชุมชนและสังคมของผู้ที่ต้องการสื่อสารได้ ซึ่งในการผลิตข่าวเพื่อส่งให้รายการนักข่าวพลเมือง ทุกรายก็ตามในที่สุดการปะทะกันระหว่างแนวคิดของสื่อสาธารณะกับความต้องการนำเสนอความจริงผ่านพื้นที่สื่อทำให้ขบวนการสามารถผลักดันให้รายการนักข่าวพลเมืองเป็นพื้นที่สำคัญในเวลาต่อมา

4.3.2 การทำให้ประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจน

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

ในขั้นตอนนี้ชาวบ้านคลองโยงใช้วิธีการที่ประเด็นทางสังคมจะถูกกรอบโครง(Framed)ในข่าว จากสื่อ โดยการถามทวง/ตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐบาล สังเกตเห็นได้ชัดจากลักษณะการนำเสนอที่ หลากหลายในการทำการฉายให้เห็นประเด็นปัญหาได้อย่างชัดเจนและมุ่งเน้นไปที่สาเหตุอันเป็นต้นเหตุของ ปัญหา โดยมีการนำเสนอถึงตัวบุคคลและผู้มีอำนาจในหน่วยงานต่างๆซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับการ แก้ไขปัญหาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเห็นได้ชัดจากลักษณะการนำเสนอผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น ในเดือน กรกฎาคม 2552 นายนิพนธ์ บุญญภัทโร ผ.ช.รมต.ประจำสำนักนายกฯ สํารวจพื้นที่ปัญหาที่ดินคลองโยง และพบ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และในสิงหาคม 2552 ชาวบ้านได้ทำการประสานงานให้ นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย ล่องเรือลงมาสำรวจสภาพปัญหาที่ดินในพื้นที่คลองโยง ซึ่งมีการออกข่าวทาง โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ในหลายสำนัก การลงมาสำรวจพื้นที่คลองโยงของรัฐมนตรีครั้งนี้ นอกจากต้องการ ให้เขาลงมาเพื่อรับรู้และหาวิธีการหรือเพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขปัญหาต่อไปแล้ว ยังเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการ ส่งผลให้สื่อสนใจและตามมาทำข่าวการลงพื้นที่ของรัฐมนตรีด้วยอันจะทำให้ประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยง ยิ่งเป็นที่รู้จักของสาธารณชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

การนำเสนอผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น คอลัมน์ข่าวในสำนักข่าวออนไลน์ ข่าวทางโทรทัศน์ ได้แก่ รายการนักข่าวพลเมืองที่ชาวบ้านจัดกระทำเอง รวมไปถึงการนำเสนอประเด็นผ่านเวทีการประชุมต่างๆ มีลักษณะการนำเสนอที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการนำเสนอ เช่น การนำเสนอผ่านโทรทัศน์ ในรายการข่าวพลเมืองหรือเวทีสาธารณะ จะมีความแตกต่างจากการเสนอผ่านบทความผ่านสื่อออนไลน์ ความแตกต่างคือเรื่องความเข้มข้นในภาษาที่ใช้นำเสนอ โดยบทความจะมีลักษณะการนำเสนอที่ดูคั่น จริงจังและตรงไปตรงมา พร้อมกับหลักฐานและข้อเท็จจริงชัดเจน ในลักษณะการวิเคราะห์เหตุการณ์หรือสถานการณ์ รวมถึงเสนอประเด็นการถกเถียงให้สังคมรับทราบเพื่อให้เกิดการถกเถียงกันในพื้นที่สาธารณะ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและนโยบายการจัดการที่ดินของภาครัฐ รวมถึงการเคลื่อนไหวในเรื่องที่ดินของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินในภาพรวม โดยนัยยะของการนำเสนอเป็นการถามทวง/ตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐบาลในเรื่องดังกล่าว รวมถึงสะท้อนสถานการณ์ความคับหน้าให้แก่สาธารณชนรับรู้ สามารถยกตัวอย่างลักษณะคำพูด ที่เป็นการถามทวงการดำเนินนโยบายของรัฐบาลอย่างคุดัน เช่น “ผลงาน 6 เดือนของรัฐบาลด้านนโยบายกระจายการถือครองที่ดินโดยรวมพอไปได้ แต่เป็นการดำเนินนโยบายแบบกระจุกกระจิม ค่อยๆ ขยับอย่างเบาๆ” ในบทความ “กระจายการถือครองที่ดินแบบจิวระทวย” ที่ลงในกรุงเทพธุรกิจออนไลน์ วันที่ 5 ส.ค. 2552 และบทความที่ถูกเผยแพร่ หลังจากการประชุมคณะกรรมการอำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหาของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 2 ณ ทำเนียบรัฐบาล ในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 การประชุมครั้งนั้นมีนายกฯเป็นประธานในการประชุม และมีการเสนอเรื่องให้ทบทวนเรื่องปัญหาที่ดินคลองโยง โดยอนุกรรมการ ในการประชุมครั้งนี้ มีการเสนอให้นายกพิจารณาตรม. ซึ่งรัฐมนตรีสาทิศย์ วงศ์หนองเตย²แจ้งต่อที่ประชุมว่าได้มีการลงสำรวจพื้นที่ตัวอย่าง 2 พื้นที่ หนึ่งในนั้นคือพื้นที่คลองโยง จ.นครปฐม และเสนอว่าต้องการให้เป็นโฉนดชุมชนแบบ 30 ปีและไม่มีการโอนสิทธิ์กัน เนื่องจากรัฐบาลมักจะคิดเรื่องโฉนดชุมชนในรูปแบบของโฉนดของรัฐ ในขณะที่ชาวบ้านพยายามชี้แจงเรื่องโฉนดชุมชนที่เป็นของเอกชน ทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างชาวบ้านและรัฐมนตรีสาทิศย์ วงศ์หนองเตย ทำให้นายกฯเองต้องให้กลับไปพิจารณาทบทวนกันมาใหม่

² ซึ่งเป็นประธานในส่วนของคณะอนุกรรมการชุดที่ 6 มีบทบาทสำคัญในการผลักดันการแก้ปัญหาที่ดินนโยบาย เนื่องจากทำหน้าที่ศึกษาแนวทางกฎหมายและมาตรการอื่นๆเพื่อรองรับนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินของรัฐบาล โดยมีคณะทำงาน อีก4คณะ ซึ่งคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดินคลองโยง คือ คณะทำงานชุดที่3 มีบทบาทในการรวบรวม ศึกษา วิเคราะห์ ตรวจสอบ ทบทวนองค์ความรู้และมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการกระจายการถือครองที่ดิน การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และการรับรองสิทธิที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน เพื่อรองรับนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินของรัฐบาล

นักวิชาการตัวแทนชาวบ้านได้เผยแพร่บทความเพื่อทำความเข้าใจในประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงในที่ประชุม คณะกรรมการแก้ไขปัญหาค้างที่ 2 ระหว่างรัฐมนตรีสาทิศย์ วงศ์หนองเตย กับชาวบ้านคลองโยงและการนำ ประเด็นข้อถกเถียงดังกล่าวสื่อสารไปยังพื้นที่สาธารณะผ่านการใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ โดยข้อความและคำพูดที่ ปรากฏในบทความ “บ้านปากด้วยนโยบายปฏิรูปที่ดิน” ที่ลงในนิตยสาร Way ยกตัวอย่างเช่น

“... คุณอภิสิทธิ์และรัฐบาลของเขาต้องการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของ เขามีนโยบายปฏิรูปที่ดิน และกำลังดำเนินการหาที่ดินของรัฐ คือ ที่ราชพัสดุ มาแจกให้แก่เกษตรกรผู้ยากจนและไร้ที่ดินทำกิน แต่ขอโทษเถอะ ชาวเหล่านี้ น่าจะถูกจัดอยู่ในอันดับต้นๆ ของชาวลวงโลก เพราะนั่นไม่ใช่การเอาที่ดินไป แจกชวามา แต่เป็นการ ไปปล้นกรรมสิทธิ์ที่ดินที่พวกเขาต้องได้.....บทเรียนที่ ได้จากปฏิบัติการลวงโลกของคุณอภิสิทธิ์ ซึ่งคาดว่าท่านคงทำตามสคริปต์ของ นักสร้างภาพแบบไม่รู้เรื่องรูราว ก็คือ หากที่ดินเหล่านี้ไม่สามารถเป็น กรรมสิทธิ์ของชวามาแล้วจะมีที่ดินที่ไหนอีก ที่จะนำมาสู่การกระจายการถือ ครองที่ดิน สะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลเองไม่ได้คิดอะไรจริงจังกับนโยบายนี้ ความเข้าใจเรื่องโฉนดชุมชนมีอยู่แค่ไหน ...สิ่งที่จะเกิดขึ้นหวังว่าจะเป็นบท เรียนให้รัฐบาลได้ตระหนักว่า จะต้องคิดอย่างจริงจังกับโฉนดชุมชน และ มาตรการที่จะนำมาสู่การกระจายการถือครองที่ดินไม่ใช่พูดถึงแบบดุษฎีน้ำลาย” (ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, 2552)

ลักษณะภาษาที่ใช้นำเสนอตั้งตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึง ความจริงจังและการใช้ความรู้ ทางวิชาการและข้อเท็จจริงในการนำเสนอประเด็นถกเถียงไปสู่พื้นที่สาธารณะ ผ่านสื่อออนไลน์ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารทางสื่อออนไลน์ ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นคนชั้นกลาง โดย การนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์นั้น สามารถมีอิสระในการนำเสนอมากกว่าสื่อโทรทัศน์ซึ่งมีข้อจำกัดด้านการจัด ระดับความนิยมของผู้ชม(rating) เป็นต้น การนำเสนอแบบตรงจุดจึงมีจุดประสงค์ในการหาความสนับสนุนจาก กลุ่มผู้ชมที่ชมชอบกับลักษณะการนำเสนอเช่นนี้ นอกเหนือไปจากการนำเสนอผ่านสื่อที่มีข้อจำกัดทางภาษา และความหนักแน่นของเนื้อหา

ในขณะที่ลักษณะการนำเสนอผ่านรายการนักข่าวพลเมืองซึ่งออกอากาศผ่านสื่อโทรทัศน์นั้น ด้วยเหตุผลหรือข้อจำกัดของสถานีหรือผู้ควบคุมรายการต้องการให้รายการออกมาในรูปแบบที่คนทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงได้ เนื่องจากเวลาออกอากาศคือเวลา หลังข่าวในพระราชสำนักซึ่ง จะเป็นเวลาที่ “ชาวบ้าน” หรือกลุ่มผู้ชมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสามารถติดตามดูรายการได้ทัน (ภูมิพัฒน์ บุญเลี้ยง, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2552) นอกจากนี้ทางรายการยังไม่ต้องการให้มีการนำเสนอที่ล่อแหลมต่อการสร้างความขัดแย้งในสังคม จึงทำให้ภาษาและลักษณะการนำเสนอเป็นลักษณะค่อนข้างประนีประนอม ประกอบกับการนำเสนอด้วยภาพ ซึ่งจะทำให้ผู้รับชมสามารถเห็นภาพและสารที่ชาวบ้านคลอญงต้องการนำเสนอได้อย่างชัดเจน โดยไม่จำเป็นต้องมีคำพูดมากมายเหมือนการนำเสนอผ่านบทความ ส่วนนัยยะในการนำเสนอเนื้อหาผ่านรายการนักข่าวพลเมืองนั้น ไม่แตกต่างจากการนำเสนอผ่านบทความมากนักคือต้องการนำเสนอข่าวเพื่อการถามทวง/ตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐบาลและนำเสนอให้สาธารณชนได้รับรู้ปัญหาของชาวบ้านคลอญง

กรณีสัมภาษณ์คนจนเขื่อนราษีไศล

กระบวนการจัดกระทำผ่านพื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ได้มีการวางแผนและดำเนินการอย่างมีแบบแผนควบคู่ไปกับการเรียนรู้เพื่อตั้งประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจนและ ให้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหว เพื่อนำเสนอ หุดความจริงของชาวบ้าน โดยลักษณะสำคัญของการใช้พื้นที่สื่อผ่านการทำข่าวของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน คือ การนำเสนอประเด็นที่นอกเหนือจากที่สื่อกระแสหลักรายงานและให้ความสนใจ ดังนั้น ยุทธศาสตร์หลักในการผลิตข่าวของชาวบ้านคือ “การทำให้เรื่องที่ไม่เป็นกระแสให้เป็นกระแส การทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่” ดังที่ตัวแทนกลุ่มกล่าวถึงวิธีคิดในการทำข่าวว่า

“เราคิดว่าเราทำในสิ่งที่คิดว่าสื่อกระแสหลักไม่ทำ แต่เราจะนำเสนอแง่มุมที่มาจากเราเอง คนในพื้นที่อยากนำเสนอจริงๆ เพราะสื่อกระแสหลักจะทำตามเรตติ้ง ตามที่คนดูให้ความนิยมหรือกำไรหรือเปล่า ตามตลาดถ้าข่าวนั้นหรือเรื่องนั้นได้รับความนิยม แต่ของเราเราไม่คิดเรื่องนั้น ของเราอาจจะมีคนดูไม่เยอะ แต่เราก็จะสื่อสารกับคนที่อยากดูเรื่องของเรา”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

กลุ่มฯ จะนำเสนอแง่มุมที่สื่อกระแสหลักไม่ได้นำเสนอ และมีมุมมองที่ลึกซึ้งไปกว่าสื่อที่ถูกผลิตจากสื่อกระแสหลัก กล่าวคือในขณะที่สื่อกระแสหลักลงมาในพื้นที่เพื่อนำเสนอปัญหาความเดือดร้อน และ

น้ำท่วมป่าทาม ซึ่งเป็นการรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ชาวบ้านจะผลิตข่าวที่นำเสนอถึงความหมายและความสำคัญของป่าทามต่อวิถีชีวิตของพวกเขาโดยสะท้อนจากมุมมองของคนใน ลักษณะเด่นของข่าว ที่ถูกนำเสนอจากมุมมองของ “คนใน” คือ เป็นข่าวที่คนในท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถนำเสนอได้ และเป็นการนำเสนอข่าวโดยทีมข่าวของตนเอง มีการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาจากพื้นที่ของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน และชาวบ้านเองได้ทำการรายงานข่าวให้สังคมได้รับรู้ โดยกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานเป็นผู้วางยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ

การวางแผนการใช้พื้นที่สื่อของสมาชิกคนจนฯ มีลักษณะแบ่งงานกันทำโดยมีกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานมีหน้าที่หลักในการผลิตข่าวในเกือบทุกขั้นตอน เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากการผลิตสื่อต้องอาศัยบุคคลที่มีเวลา และเข้าใจวิธีการผลิตและการจัดการการใช้สื่อในหลากหลายรูปแบบ นอกจากนี้บุคลิกของชาวบ้านที่สามารถทำข่าวได้หรือใช้พื้นที่สื่อได้จากบทเรียนของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานคือ เป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ รับรู้ถึงประเด็นปัญหาในการต่อสู้เคลื่อนไหวและมีความกระตือรือร้นที่จะทำข่าว เห็นได้จากสมาชิกกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้เล่าถึงการทำข่าวในช่วงเริ่มต้น “ตอนนั้นมันอินมากสนุกมาก และชาวบ้านก็เข้าใจว่ามันมีความสำคัญ เราต้องเก็บภาพ ข้อมูลข่าว ความเคลื่อนไหวไว้ ตอนทำข่าวใช้เวลาทั้งวันกว่าจะนอนก็ตีสอง ประชุมกันดึกทุกวัน เสร็จแล้วก็นอนกันหลังเวที ” (ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

พัฒนาการในการวางแผนการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้อกันระหว่างการพัฒนาการเคลื่อนไหวและการพัฒนาตนเองของชาวบ้าน กล่าวคือ ยิ่งชาวบ้านได้มีโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อและผลิตสื่อของตัวเองมากขึ้นยิ่งทำให้หัวข้อข่าวที่นำเสนอ ความเชี่ยวชาญในการผลิตสื่อ ความแหลมคมในการนำเสนอประเด็นมีมากขึ้น ซึ่งทำให้ประเด็นปัญหาที่ชาวบ้านนำเสนอได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อพลังในการเคลื่อนไหวด้วย

กระบวนการจัดกระทำผ่านพื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้มีการวางแผนและดำเนินการอย่างมีแบบแผนควบคู่ไปกับการเรียนรู้เพื่อให้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหว เพื่อนำเสนอ ชุดความจริงของชาวบ้าน โดยลักษณะสำคัญของการใช้พื้นที่สื่อผ่านการทำข่าวของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน คือ การนำเสนอประเด็นที่นอกเหนือจากที่สื่อกระแสหลักรายงานและให้ความสนใจ ดังนั้น ยุทธศาสตร์หลักในการผลิตข่าว

ของชาวบ้านคือ “การทำให้เรื่องที่ไม่เป็นกระแสให้เป็นกระแส การทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่” ดังที่ตัวแทนกลุ่มกล่าวถึงวิธีคิดในการทำข่าวว่า

“เราคิดว่าเราทำในสิ่งที่คิดว่าสื่อกระแสหลักไม่ทำ แต่เราจะนำเสนอแง่มุมที่มาจากเราเอง คนในพื้นที่อยากนำเสนอจริงๆ เพราะสื่อกระแสหลักจะทำตามเรตติ้ง ตามที่คนดูให้ความนิยมหรือกำไรหรือเปล่า ตามตลาดถ้าข่าวนั้นหรือเรื่องนั้น ได้รับความนิยม แต่ของเราเราไม่คิดเรื่องนั้น ของเราอาจจะมีคนดูไม่เยอะ แต่เราก็จะสื่อสารกับคนที่อยากดูเรื่องของเรา”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

กลุ่มฯ จะนำเสนอแง่มุมที่สื่อกระแสหลักไม่ได้นำเสนอ และมีมุมมองที่ลึกซึ้งไปกว่าสื่อที่ถูกผลิตจากสื่อกระแสหลัก กล่าวคือในขณะที่สื่อกระแสหลักลงมาในพื้นที่เพื่อนำเสนอปัญหาความเดือดร้อนและน้ำท่วมป่าทาม ซึ่งเป็นการรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ชาวบ้านจะผลิตข่าวที่นำเสนอถึงความหมายและความสำคัญของป่าทามต่อวิถีชีวิตของพวกเขาโดยสะท้อนจากมุมมองของคนใน ลักษณะเด่นของข่าว ที่ถูกนำเสนอจากมุมมองของ “คนใน” คือ เป็นข่าวที่คนในท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถนำเสนอได้ และเป็นการนำเสนอข่าวโดยทีมข่าวของตนเอง มีการรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมาจากพื้นที่ของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนและชาวบ้านเองได้ทำการรายงานข่าวให้สังคมได้รับรู้ โดยกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานเป็นผู้วางยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ

การวางแผนการใช้พื้นที่สื่อของสมาชิกคนจนฯ มีลักษณะแบ่งงานกันทำโดยมีกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานมีหน้าที่หลักในการผลิตข่าวในเกือบทุกขั้นตอน เพื่อประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากการผลิตสื่อต้องอาศัยบุคคลที่มีเวลา และเข้าใจวิธีการผลิตและการจัดการการใช้สื่อในหลากหลายรูปแบบ นอกจากนี้บุคลิกของชาวบ้านที่สามารถทำข่าวได้หรือใช้พื้นที่สื่อได้จากบทเรียนของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานคือ เป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ รับรู้ถึงประเด็นปัญหาในการต่อสู้เคลื่อนไหวและมีความกระตือรือร้นที่จะทำข่าว เห็นได้จากสมาชิกกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้เล่าถึงการทำข่าวในช่วงเริ่มต้น “ตอนนั้นมันอินมากสนุกมาก และชาวบ้านก็เข้าใจว่ามันมีความสำคัญ เราต้องเก็บภาพ ข้อมูลข่าว ความเคลื่อนไหวไว้ ตอนทำข่าวใช้เวลาทั้งวันกว่าจะนอนก็ตีสอง ประชุมกันดึกทุกวัน เสร็จแล้วก็นอนกันหลังเวที” (ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

พัฒนาการในการวางแผนการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกัน ระหว่างการพัฒนาการเคลื่อนไหวและการพัฒนาตนเองของชาวบ้าน กล่าวคือ ยิ่งชาวบ้านได้มีโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อและผลิตสื่อของตัวเองมากขึ้นยิ่งทำให้หัวข้อข่าวที่น่าสนใจ ความเชี่ยวชาญในการผลิตสื่อ ความแหลมคมในการนำเสนอประเด็นมีมากขึ้น ซึ่งทำให้ประเด็นปัญหาที่ชาวบ้านนำเสนอได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อพลังในการเคลื่อนไหวด้วย

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

การใช้พื้นที่สื่อของเครือข่ายฯ ในการดึงประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจน (spotlight on the issue) โดยแกนนำเครือข่าย ซึ่งเป็นผู้ที่คลุกคลีอยู่กับการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหว สามารถแนะนำให้ชาวบ้านตระหนักว่า ไม่ว่าชาวบ้านจะเดือดร้อนเรื่องอะไร อย่างไร เสียงของชาวบ้านก็เป็นแค่เสียงที่ตะโกนท่าทีไรก็ไม่มีใครได้ยิน เพราะปัญหาของชาวบ้านไม่ใช่ปัญหาใหญ่ของคนนอกพื้นที่ เขาแนะนำให้ชาวบ้านรวมตัวเป็นเครือข่ายเริ่มจากในชุมชนก่อน ขยับไปชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้เกิดพลัง จากนั้นต้องเข้าหาสื่อ ใช้สื่อเป็นตัวกระตุ้นความสนใจด้วยการกระจายข่าวปัญหาผ่านสื่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

“ประสบการณ์จากการเป็นเจ้าหน้าที่ควบคุมโรคทำให้ผมรู้ว่าเวลา

มีปัญหาอะไร คุณพูดไปเถอะ ไม่มีใครฟังหรอก แต่ถ้าออกสื่อเมื่อไร

ดังเป็นพลุแตกเลย”

(คงศักดิ์ งามฤกษ์, สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2554)

คำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเคลื่อนไหวในกรณีการกีดเซาะชายฝั่งของเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ให้ความสำคัญกับการใช้ศักยภาพของพื้นที่สื่อ

ต่อจากนั้น เมื่อโครงการต่างๆ ไม่มีความคืบหน้าจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ จาก 6 ชุมชนชายฝั่ง ได้ใช้สื่อสารไปยังพื้นที่สาธารณะโดยได้จัดเวทีเสวนาเนื่องในโอกาส 149 วันของการเข้ารับตำแหน่งผู้ว่าฯ กทม. ของม.ร.ว. สุขุมพันธุ์ บริพัตร ในวันที่ 11 มิถุนายน 2552 ณ ลานชายทะเลเขตบางขุนเทียน เพื่อสอบถามความคืบหน้าของโครงการสร้างเขื่อนสลายกำลังคลื่นตามนโยบายการแก้ไขปัญหาคารกีดเซาะชายฝั่งที่ผู้ว่าฯ สุขุมพันธุ์ได้รับปากไว้ขณะหาเสียง เนื่องจากยังไม่รับการแก้ไขตามที่ได้หา

เสียงไว้ ในวันนั้นได้มีตัวแทนจากกทม.คือ นายชัยนาท นิยมธูร ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบหลักสำนักงาน ระบายน้ำและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม สำนักผังเมือง กทม. เข้าชี้แจงถึงความ คืบหน้าของโครงการดังกล่าวว่า โครงการดังกล่าวได้นำเสนอไปยังผู้ว่าฯแล้ว และไม่เกินสี่เดือนจะสามารถ ดำเนินการแก้ไขเฉพาะหน้าได้

ข่าวดังกล่าวได้ถูกนำเสนอทั้งในพื้นที่สื่อหนังสือพิมพ์โดยสื่อมวลชน ยกตัวอย่างเช่นใน หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน วันที่ 12 มิ.ย.2552 นำเสนอผ่านหัวข้อข่าวว่า “กทม.ย้ำแคร่รอ “คุณชาย” อนุมัติขุดเปิดประมูลหาผู้รับเหมาบ่บ นักวิชาการระบุไม่รีบทำวันนี้ 40 ปี แผ่นดินหายอีก 3 กม. ชี้ถ้ากทม.แก้ไม่ได้ อย่า หมายชายฝั่งทั่วไทยจะเหลือ” เนื่องจากเป็น โอกาสที่ชาวบ้านได้นำประเด็นการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะ ชายฝั่งบางขุนเทียน เข้าไปนำเสนอในเวทีซึ่งมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้าร่วมในเวทีด้วย ต่อมาในวันที่ 14 สิงหาคม เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้จัดเวทีใหญ่เพื่อระดมชาวบ้านให้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะ ณ ห้องประชุม โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ เขตบางขุนเทียน

หลังจากนั้น ได้มีคณะกรรมการ, คณะอนุกรรมการหลายชุดลงพื้นที่เก็บข้อมูลและพบปะ พูดคุยกับชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว หนึ่งในนั้นมีคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของสภา กทม.ด้วย โดยมีตัวแทนสำนักงานระบายน้ำ สำนักผังเมือง และเขตบางขุนเทียนร่วมให้ข้อมูลและชี้แจงถึง แนวทางแก้ปัญหา พร้อมประชุมรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน โดยสนน.ได้เสนอเชื่อมกันคลื่นตัวที่ (ที- กรอยน์)ว่า ได้ปรับปรุงจากไส้กรอกทรายที่ชาวบ้านคัดค้านเป็นวางแนวหินแทน โดยจะลงเสาเข็ม หล่อปูน และ ทิ้งหินเป็นแนวสลับพื้นปลาดลอด 4.7 กม.ที่อยู่ในเขตกทม. คาดใช้เวลาสร้าง 2-3 ปี ใช้งบฯราว 800 ล้านบาท ซึ่งนาย คงศักดิ์ ฤกษ์งาม (สยามรัฐ 29 มกราคม 2552) “กล่าวว่าชาวบ้านยอมรับรูปแบบและสำนักงานระบายน้ำแก้ไข ปรับปรุงและนำข้อเสนอของชาวบ้านไปปรับใช้แล้ว แต่ยังกังวลเรื่องความล่าช้าในการดำเนินงานเนื่องจาก ปัญหาการกัดเซาะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี เฉลี่ย 2-3 เมตร ต่อปีในภาวะปกติ และ6 เมตรต่อปี ในปีที่มีฤดู มรสุมรุนแรงจึงต้องการให้มีการเร่งจัดหางบประมาณสร้างเขื่อนไม้ไผ่เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน” ซึ่งใน หนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว ชาวบ้านได้ใช้โอกาสนี้ในการระบุคำสัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์เพื่อร้องขอให้มีการ เร่งแก้ไขปัญหา เป็นการทิ้งท้ายในสื่อว่า “ช่วงนี้ลมทะเลเริ่มเข้าทำให้มีคลื่นบ้างแล้ว และมีปลาโลมาเข้ามาใน อ่าวด้วย ชาวบ้านเป็นห่วงมรสุมปีนี้จึงอยากให้กทม.ทำอะไรเสียที อย่างน้อยช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก็ยังดีฝาก ถึงคุณชายด้วยว่าคนที่เนี่ยอยากให้งบพื้นที่อีกสักครั้ง ชาวบ้านขอจริงจริงๆ พวกเรากลัวเหลือเกินว่าผ่านไปอีก เทอมแล้วจะไม่ได้ทำอะไรเหมือนผู้ว่าฯที่ผ่านมา” (คงศักดิ์ ฤกษ์งาม ใน สยามรัฐ 29 มกราคม 2552)

หลังจากชาวบ้านเห็นว่ากว่า 8 เดือนที่ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร ผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ เข้ารับตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่ยังไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาจากกทม. ในวันที่ 26 สิงหาคม 2552 เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ กว่า 50 คน จึงรวมตัวกันเดินทางมาขอเข้าพบผู้ว่าฯ ณ ศาลาว่าการกทม. เพื่อทวงถามความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาที่กักตุน ในขณะที่ยังไม่มีการแก้ไขปัญหาน้ำก่อนที่จะมีการสร้างเขื่อนสลายกำลังคลื่นนั้น เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้ยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพฯ เพื่อขอความชัดเจนเรื่องงบประมาณฉุกเฉินในการสร้างเขื่อนไม้ไผ่ จนกระทั่งระยะเวลาผ่านไปราว 5 เดือนคือในเดือนมกราคม 2553 เหตุการณ์ดังกล่าว ได้ถูกถ่ายทอดอีกครั้งในพื้นที่สื่อหนังสือพิมพ์ และสำนักข่าวในสื่ออินเทอร์เน็ต ยกตัวอย่างเช่น ใน ASTV ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 4 ก.พ. 2553 ในหัวข้อข่าวว่า “ชาวบ้านห่วงไม้ไผ่แนวกันคลื่นเสร็จไม่ทัน” แม้ว่าข่าวดังกล่าวจะถูกสื่อมวลชนเป็นผู้นำเสนอ แต่ว่าส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของเครือข่ายเช่นกัน เนื่องจากทิศทางหรือหัวข้อข่าวที่นำเสนอผ่านสื่อ นั้นได้ทำให้เห็นการเดินทางมาพบเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนความกังวลกับการแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ และในเนื้อข่าวได้ระบุถึงวิธีการแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่ชาวบ้านต้องการ เช่นที่ระบุว่า “ผู้บริหารกทม. จึงได้อนุมัติงบประมาณเร่งด่วนแก่สำนักระบายน้ำ(สนน.) เพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการสร้างเขื่อนไม้ไผ่จำนวน 4.7ก.ม. มูลค่า 5.8 ล้านบาท โดยให้ชุมชนไปออกแบบเพื่อความเหมาะสมตามลักษณะทางกายภาพของชุมชนเอง” (ASTV ผู้จัดการออนไลน์, 4 กุมภาพันธ์ 2553)

4.3.3 การยกระดับประเด็นปัญหาพื้นฐานให้เป็นประเด็นสาธารณะ

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

การเคลื่อนไหวผ่านสื่อของชาวบ้านคลองโยงสามารถขยายประเด็นข่าวให้ไปสู่สาธารณะ เพื่อเสริมสร้างพลังให้แก่การทำกิจกรรมของชาวบ้านคลองโยงผ่านพื้นที่สื่อต่างๆ ได้สำเร็จ และผลงานการผลิตข่าวที่สื่อสาธารณะออกไปผ่านพื้นที่สื่อของชาวบ้านคลองโยงจัดว่ามีความโดดเด่น เช่น การผลิตข่าวออกสู่รายการนักข่าวพลเมือง ซึ่งนำเสนอผ่านสถานีโทรทัศน์ในช่วงข่าวภาคค่ำ เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการนำความรู้สึก ข้อเท็จจริง และความจริงที่เกิดขึ้นกับปัญหาการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินในอัตราสูงของกรมธนารักษ์ไปตีแผ่ให้ปรากฏในสังคม

ปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านคลองโยงซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม สามารถเชื่อมโยงไปยังปัญหาซึ่งมีความกว้างขวางและกระทบกับสังคมวงกว้าง ในประเด็นปัญหาความเหลื่อม

ถ้าในการกระจายการถือครองที่ดินในประเทศไทย ซึ่งเน้นที่ปัญหาการให้เช่าที่ดินราชพัสดุในระดับฐานคิดและปัญหาในระดับปฏิบัติที่สุดท้ายจะทำให้ที่ดินตกอยู่กับนายทุนจนทำให้ที่ดินหลุดมือจากเกษตรกรรายย่อย การนำเสนอประเด็นดังกล่าวจึงถือเป็นการเสนอปัญหาความล้มเหลวของนโยบายปฏิรูปที่ดินให้แก่เกษตรกร ที่ไม่ตระหนักถึงเจตนารมณ์ของการจัดหาที่ดินให้แก่ชาวนาชาวไร่ให้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวคลองโยงสามารถเชื่อมโยงประเด็นเล็กๆ ให้ขยายไปสู่ประเด็นใหญ่ซึ่งคนกลุ่มอื่นในสังคมต้องประสบพบเจอร่วมกันเป็นจำนวนมากเพื่อหาแนวร่วมเป็นเครือข่ายต่างๆ และจุดจูงใจสาธารณชนให้เข้าใจและเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน

ชาวบ้านคลองโยงใช้พื้นที่สื่อในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่กว้างขวางมากขึ้น คือมีการจัดทำเอกสารสรุปเกี่ยวกับการประชุมสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยงแต่ละครั้ง อธิบายโดยการชุมนุมประท้วง การประชุมสัมมนา การสื่อสารผ่านเวทิสาธารณะต่างๆ การทำข่าวนักข่าวพลเมือง การออกรายการทีวี การเขียนบทความหรือคอลัมน์ต่างผ่านช่องทางการสื่อสาร เช่น เว็บไซต์ของสำนักข่าวต่างๆ ที่คนในขบวนการมีเครือข่ายอยู่

การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยงเข้ากับแนวนโยบายแห่งรัฐดังกล่าวสามารถทำให้ประเด็นปัญหาในท้องถิ่นเล็กๆ ในรับความสนใจและเป็นที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการข่าวพลเมืองควรมีการคิดถึงประเด็นการเชื่อมโยงประเด็นในท้องถิ่นเข้ากับประเด็นพื้นฐานอื่นในสังคมด้วย โดยขบวนการได้ทำการเชื่อมโยงประเด็นข่าวในกรณีเล็กๆ อย่างปัญหาที่ดินราชพัสดุตำบลคลองโยงให้เป็นประเด็นใหญ่ ทำให้ข่าวพลเมืองคลองโยงเป็นที่รู้จักและประเด็นปัญหาในชุมชนมีความคืบหน้าอย่างรวดเร็ว เนื่องจากกรณีของนักข่าวพลเมืองคลองโยงเป็นการต่อสู้กับภาครัฐเพื่อเรียกร้องโฉนดชุมชนให้ชาวบ้านมีสิทธิในการใช้ที่ดินร่วมกัน ทำให้กลวิธีในการต่อสู้ไม่สามารถสำเร็จได้โดยวิถีทางใดเพียงวิถีทางเดียว ดังนั้นการเริ่มต้นการต่อสู้จากการใช้ช่องทางสื่อสารสาธารณะในรายการนักข่าวพลเมืองซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นไม่เพียงพอในการทำให้พวกเขาบรรลุวัตถุประสงค์ได้ จึงทำให้มีการสร้าง/ขยายประเด็นข่าวจากข่าวพลเมืองเข้าสู่ปริมณฑลของสื่อมวลชนกระแสหลัก และสื่อสารสาธารณะอื่นๆ ซึ่งในกรณีคลองโยงถือว่าสามารถทำการขยายประเด็นข่าวได้อย่างดี

หลังจากการข่าวพลเมืองชิ้นแรกได้ออกสู่สายตาสาธารณชนทั่วประเทศ สำนักข่าวจากสื่อกระแสหลักและสื่อสารสาธารณะต่างเข้ามาทำข่าวในพื้นที่คลองโยง ทำให้พื้นที่นี้เป็นที่รู้จักของสาธารณชนมากขึ้น ชาวบ้านคลองโยงทำการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ ประกอบด้วยสื่อหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ เช่น รายการเวทิสาธารณะ 3-4 ตอน รายการนักข่าวพลเมืองคลองโยงประมาณ 8 ตอน ออกอากาศทาง

สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย สกู๊ปการปฏิรูปที่ดิน 3 ตอน ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 รวมถึง รายการ คุยกับ ภัทร ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 รวมถึงข่าวอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งออกอากาศทางช่องฟรีทีวี สื่อวิทยุ สื่ออินเทอร์เน็ต เช่น บทความในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ ซึ่งบทความเหล่านี้ได้ถูกนำไป ลงในเว็บไซต์อื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง เช่น เว็บไซต์ฐานทรัพยากรอาหาร (www.food-resources.org) ในระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2553 ,สื่อสิ่งพิมพ์ บทความในนิตยสารเว็ รวมถึงการสื่อสารผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ ตลอดจนสื่อ ทางเลือกในรูปแบบอื่นๆ

บทความที่ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจและนิตยสารเว็ ทั้งหมดจำนวน 14 เรื่อง เป็นประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยง ทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ บทความเรื่อง “ปฏิวัติการถือครองที่ดิน” วันที่ 19 มิ.ค. 2552 “มาตรการทางภาษีและกองทุนธนาคารที่ดิน วันที่ 11 มิ.ย. 2552 “โฉนดชุมชนและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม” วันที่ 25 มิ.ย. 2552 “กระจายการถือครองที่ดินแบบจิวระทวย” วันที่ 6 ส.ค. 2552 “ประชาพิจารณ์โฉนดชุมชน” วันที่ 3 ก.ย. 2552 บทความเรื่อง “ที่ราชพัสดุ หนึ่งล้านไร่ หายนะใหม่ของการจัดการที่ดิน” บทความ “ที่ดินหนองเสือ รัญบุรีที่ปทุมธานี” บทความเรื่อง “บัวปากด้วย นโยบายที่ดิน ...” เอกสารชิ้นนั้นถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในนิตยสารเว็ และเป็นเอกสารประกอบการเสวนาเรื่องการ สัมมนา “ปัญหาที่ดินราชพัสดุ คลองโยงกับสิทธิของเกษตรกร” และ วันที่ 2 ก.ย. 2552 ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง “โฉนดชุมชนกับการแก้ไขปัญหาที่ดินในสังคมไทย” หลังจากนั้นบทความชิ้นนี้ เป็นที่แพร่หลายหลังจากเสวนา มีสื่อหลายสำนักนำบทความนี้ไปลง เช่นบทความขนาดยาวในประชาไท หนังสือพิมพ์คมชัดลึก และข่าวในวันสัมมนาก็ได้ถูกรายงานผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์มติชน และกรุงเทพ ธุรกิจ หลังจากนั้นได้มีการจัดเวทีสัมมนาที่มหาวิทยาลัยมหิดล จ.นครปฐม ในวันที่ 29 ก.ค. 2552

การขยายประเด็นข่าวให้เป็นประเด็นสาธารณะและสามารถทำให้ประเด็นปัญหาที่ดินในคลอง โยงขยายไปสู่ประเด็นที่ใหญ่ขึ้นทั้งในมิติของประเด็นความสนใจและประเด็นของพื้นที่ในการสื่อสาร

“การเชื่อมต่อประเด็นข่าวระหว่างที่ดินคลองโยงกับที่ดินอื่นที่มีปัญหา เดียวกันเช่นที่ดินหนองเสือรัญบุรีทำให้การทำข่าวมันไปได้ไกลเพราะ มีการคิดเรื่องการเชื่อมโยงประเด็นปัญหา เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ อธิปดิกรม ธารักษ์เข้ามาบอกกับผมว่า อาจารย์พูดน้อยๆหน่อย ผมเสียหาย”

(ประกาศ ปับตบแต่ง, สัมภาษณ์ 6 กุมภาพันธ์ 2553)

ภาพข่าว เรื่องราวหรือบทความที่ถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อ ที่ชาวบ้านจัดทำขึ้นในวาระต่างๆ ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของแกนนำและชาวบ้านในการใช้เหตุผลร่วมกับการบริหารอารมณ์ความรู้สึกของผู้รับสาร ผ่านการใช้สำนวน ภาษาตามจังหวะเวลาและลักษณะของสื่อที่ใช้ ซึ่งสามารถสะท้อนความรู้สึกและความวิตกกังวลต่อปัญหา พร้อมด้วยการเสนอเหตุและผลรวมทั้งข้อเท็จจริงที่ชัดเจน และเข้าใจง่าย แต่หนักแน่นไปด้วยเนื้อหา หลักฐาน ที่สามารถพิสูจน์ได้ เช่น เอกสารเก่าแก่ ๆ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชาวบ้าน คำพูดของบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นฝั่งรัฐบาลหรือฝั่งชาวบ้าน ภาพและวิดีโอการประชุม การตอบโต้คำพูดในลักษณะคำสัญญาจากประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหา คำพูดจากนายทนายสิทธิ เวชชาชีวะ รวมถึงข้อสรุปต่างๆ ในที่ประชุมแต่ละครั้ง เป็นต้น ข้อมูลประเภทนี้ถือเป็นทรัพยากรชั้นดีในการทำข่าว ซึ่งได้ถูกชาวบ้านเก็บรวบรวมไว้ที่อ้างอิงในรูปของภาพและเสียง และถ่ายทอดสู่สาธารณะผ่านพื้นที่สื่อ ดังนั้นเมื่อความจริงปรากฏทำให้ไม่มีใครสามารถปฏิเสธได้ รัฐบาลก็จะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับข้อสรุปผลการเจรจา ความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา คำพูดของผู้นำรัฐบาล หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นกระทำได้ของชาวบ้านซึ่งมุ่งตรงไปยังผู้รับผิดชอบ ซึ่งก็คือกรมธนารักษ์จังหวัดนครปฐม รมว. สาทิตย์ วงศ์หนองเตย และนายกรัฐมนตรื เป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดในการดำเนินการให้เป็นรูปธรรมตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภาในคราวขึ้นดำรงตำแหน่ง

การนำเสนอข้อมูลข่าวสารผ่านพื้นที่สื่อ ให้ผลดีต่อการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในด้านการรับรองการเคลื่อนไหวตามข้อคัดค้านและปัญหาที่ชาวบ้านต้องประสบจากการกระทำของภาครัฐ ได้เป็นการเสริมสร้างความมั่นใจกับการเคลื่อนไหวของตนด้วย เพราะเท่ากับว่า การเป็นการรับรองว่าสิ่งที่ชาวบ้านพูดและนำเสนอเป็นความจริง ชาวบ้านไม่ได้โกหก ดังนั้นผลตอบสนองที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อถือเป็นการแสวงหาความชอบธรรมจากสาธารณะ แกนนำชาวบ้านไม่ได้มองว่าหน่วยงานรัฐเป็นคู่กรณี แต่มองว่านายกรัฐมนตรื และหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบ การนำเสนอเนื้อหาข่าวสาร หรือบุคลิกของการนำเสนอข่าวจึงไม่ได้เป็นการต่อต้านภาครัฐแบบสุดโต่ง แต่ค่อนข้างไปทางลักษณะการประนีประนอมเพื่อให้เกิดการนำปัญหาไปดำเนินการแก้ไข เพื่อให้สร้างเสริมแนวทางความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและภาครัฐ โดยแกนนำได้ปฏิบัติไปตามแนวทาง 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก การเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการและแนวที่สองคือ นำเสนอภาพการร่วมมือกันแก้ปัญหาระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านคลองโยง เช่น เมื่อรัฐบาลต้องการ

ประชาสัมพันธการเปิดสำนักงาน โฉนดชุมชน และต้องการนำเสนอข่าวสู่สาธารณะ สำนักข่าวไทย ยังได้ออกอากาศผ่านรายการพิเศษ ในรายการ “คุยโขมงบ่ายสามโมง” ออกอากาศทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ในงานวันนั้น นายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะจะเป็นประธาน สำนักนายกรัฐมนตรีได้เชิญเป็นเจ้าภาพในการเชิญชาวบ้านคลองโยงมายังทำเนียบเพื่อเป็นสักขีพยาน ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเข้ามาเป็นพยานในการเปิดพิธีและงานดังกล่าวได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อหลายช่องทางไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธและข่าวในช่วงต่าง ๆ นอกจากนี้ เป็นต้น

กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล

การเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน เป็นการขยายประเด็นเฉพาะคือปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศลเข้ากับประเด็นปัญหาในระดับมหภาค โดยทำให้ปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านบริเวณเขื่อนราษีไศลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในพื้นที่อื่น ในกรณีที่ชัดเจนคือ เขื่อนห้วยนา ซึ่งมีการก่อสร้างหลังจากเขื่อนราษีไศล ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านทั้งสองเขื่อนทำให้เกิดการขยายกลุ่มก้อนของผู้ได้รับผลกระทบ เมื่อชาวบ้านจากทั้งสองเขื่อนเกิดเป็นแนวร่วมในการชุมนุมถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อ โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่เป็นสื่อกระแสหลัก การที่ขบวนการทางสังคมเลือกใช้สื่อประเภทที่เป็นฟรีทีวี มีข้อดีคือมีผู้ชมที่หลากหลายจะเข้าถึงได้ง่ายรับสามารถมีผู้รับชมได้กว้างขวาง และไม่จำกัดกลุ่มคนดู ช่องทางนี้ ขบวนการทางสังคมใช้ให้เป็นประโยชน์ก็ทำให้การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการมีพลังและเกิดผลต่อการขยายประเด็น ดังที่ชาวบ้านเล่าว่า

“มีสื่อกระแสหลักติดตามข่าวของเรา ตามข่าวพลเมืองมาเยอะมาก คนได้เห็นเราถือเป็นการเปิดตัวตนเปิดชุมชน เปิดประเด็น ปัญหาของตนเอง ออกสู่สาธารณะ ในวงกว้างไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและที่สำคัญในการช่วยขยายประเด็นให้ออกไปหลายสื่อยิ่งขึ้นคือ สื่อกระแสหลัก อื่นก็จะตามมาทำข่าวจากช่องทางนี้ และก็ช่วยขยายจำนวนคนดูให้มากขึ้นอีกทางหนึ่ง”

(ผา กองธรรม, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2554)

นอกจากนี้การใช้พื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ทำให้เห็นว่า ปัญหาจากเขื่อนราษีไศลเป็นปัญหาที่ขยายวงกว้างไปสู่ประชาชนในหลายพื้นที่และมีการขยายประเด็นปัญหาเขื่อนราษีไศลให้ใหญ่ขึ้นจาก

การที่นักข่าวในสื่อกระแสหลัก คือ นักข่าวในสื่อไทยทีวีสีช่อง 3 ได้ตามลงมาทำข่าวในโครงการคาราวานข่าว 3 เรื่อง “ผลกระทบโขง-ชี-มูล ในครั้งนั้นนักข่าวอาชีพได้ลงมาพบปะกับกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานซึ่งมีฐานะเป็นคนข่าวผู้ได้รับผลกระทบในท้องถิ่น ทำให้พวกเขาเห็นตัวตนของกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบในปัญหาเขื่อน หลังจากที่เห็นข่าวที่ชาวบ้านผลิตออกสู่รายการนักข่าวพลเมือง ในตอน “ระบบชลประทานชุมชน” ถือว่ากลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้สามารถใช้ข่าวพลเมืองในการดึงสื่อกระแสหลัก และสื่ออื่นลงมา ถือเป็นการใช้พื้นที่สื่อ โดยขยายวงขอบของพื้นที่สื่อ ลงมาทำประเด็นของเขื่อนราษีไศล เพื่อเชื่อมโยงประเด็นและช่องทางการสื่อสารให้กว้างใหญ่ขึ้น และสามารถทำให้ประเด็นเล็กๆเป็นประเด็นที่ขยายใหญ่ คือจากประเด็นเขื่อนห้วยนา-ราษีไศล เป็นประเด็นโครงการผลกระทบโขงชีมูล ซึ่งทำให้มีแนวร่วมในพื้นที่สื่อมากขึ้น

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับประเภทของคำที่ใช้ต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ คำว่า “เขื่อน” กับคำว่า “ฝาย” เดิมโครงการก่อสร้างเขื่อนราษีไศลได้ถูกนำเสนอผ่านสังคมว่าเป็นโครงการก่อสร้าง “ฝาย”ราษีไศล แต่เมื่อโครงการสร้างแล้วเสร็จกลับมีลักษณะ “เขื่อน” ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานจึงได้นำเสนอปัญหาดังกล่าวโดยเรียกว่า “เขื่อน” และเรียกร้องให้รัฐบาลยกเลิกการบิดเบือนความจริงจากการใช้คำ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“เขื่อนสร้างมาตั้งแต่ปี 2533 มาเสร็จปี 2535 เกือบ 2536 เมื่อก่อนเค้าบอกว่าจะมาทำเป็นฝายขางพอเอาจริงๆ เป็นคอนกรีตมีประตู แล้วก็เรียกฝายมาถึงปัจจุบัน แต่พอกรมชลประทานรับมาจากกรมพัฒนาพลังงาน กระทรวงวิทย์ฯ เมื่อก่อนเดี๋ยวนี้มาเป็นกรมชลประทาน ก็มารับผิดชอบต่อ ปี 45 เค้าโอนให้กรมชลประทาน เราก็เรียกร้องว่าคุณต้องเลิกใช้คำว่าฝาย ถ้าคุณโมเมเรียกฝายได้ยังไง มันเขื่อนชัดๆ พวกคุณก็เลียงบาลีไม่พูดความจริงกันซักที แล้วก็จะแก้ปัญหาคำได้ยังไง”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

ชาวบ้านมีทัศนคติว่า การใช้คำว่า “ฝาย” ทำให้ผู้ฟังไม่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นมากนักเพราะอาจมองว่าเป็นปัญหาเล็กๆ แต่คำว่า “เขื่อน” มีความสำคัญและระดับของปัญหาที่ใหญ่กว่า การยกระดับปัญหาจากการใช้คำว่า “ฝาย” มาเป็นการใช้คำว่า “เขื่อน” จึงถูกนำเสนอเพื่อทำให้สาธารณชนเห็นว่าเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“คำว่า “ฝาย” จะดูเล็กเวลาเป็นข่าแล้วดูไม่เค็ดรื้อน แคฝาย เราเลย
เรียกร้องให้เปลี่ยนมาเรียกว่า “เขื่อน” ของราศี 7 บานประตู ของหัวนา
14 บานประตู ตามปกติหน้าฝนน้ำขึ้น หน้าแล้งน้ำลงชาวบ้านก็จะเก็บเกี่ยว
แต่พอสิ้นหน้าฝนเขื่อนก็จะปิดประตูให้น้ำท่าเดิมที่นี้ชาวบ้านจะไปเก็บเกี่ยว
ไม่ได้มันก็ท่วม แล้วเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวบ้าน วิธีการผลิตของชาวบ้านไป
เลย”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

การขยายวงขอบปัญหา จากปัญหาเขื่อนราษีไศล ไปสู่ปัญหาสาธารณะเกี่ยวกับผลกระทบทาง
สังคมในวงกว้าง ซึ่งเกิดจากการไม่สามารถหาอยู่หากินในพื้นที่เดิม ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพิงและใช้
ทรัพยากรธรรมชาติทำให้ต้องอพยพย้ายถิ่นไปแสวงหาอาชีพในเมือง ไปจนถึงปัญหาความชอบธรรมจากการ
ดำเนินนโยบายอันผิดพลาดของภาครัฐอย่างไม่มีประสิทธิภาพ กระทบต่อเงินงบประมาณและภาษีของคนทั้ง
ประเทศ

การใช้พื้นที่สื่อในการขยายประเด็นปัญหาเฉพาะให้เชื่อมโยงกับประเด็นในสังคมที่มีขนาด
ใหญ่กว่าเพื่อให้สามารถเข้าถึงความตระหนักรู้ของผู้เฝ้ามอง กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้นำเสนอข่าวผ่านพื้นที่
สื่อ โดยนำเสนอในมุมมองกลับ กล่าวคือทำให้เรื่องปัญหาเขื่อนราษีไศล ไปเกี่ยวพันกับเรื่องใหญ่ๆ ในสังคม โดย
ต้องการทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องที่สาธารณะชนต้องให้ความสนใจ ยกตัวอย่าง มุมมองในการประเมินถึง
ประสิทธิภาพในการทำงานของภาครัฐ เช่น ความไม่คุ้มทุนอันเกิดจากการก่อสร้างเขื่อน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการ
บริหารจัดการน้ำโดยการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ และยังต้องนำเงินภาษีของประชาชนมาจ่ายเป็นค่าชดเชย
ให้แก่ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเป็นเงินหลายเท่าหากเทียบกับต้นทุนการก่อสร้างเขื่อน เป็นต้น วิธีการดังกล่าว
นอกจากสามารถลดความชอบธรรมของภาครัฐแล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสาธารณะชน
ในสังคมด้วย เนื่องจากเงินภาษีที่รัฐนำมาสร้างเขื่อนและต้องจ่ายค่าชดเชยจากการดำเนินโครงการที่ผิดพลาดเป็น
เงินภาษีของประชาชนโดยรวมทั้งประเทศ นอกจากนี้กลุ่มฯยังนำเสนอข่าวเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงวิธีการ
บริหารจัดการน้ำโดยคนในชุมชนคิดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพในการแก้ไขปัญหาโดยที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด

เอง โดยไม่พึ่งพากรัฐ ซึ่งสามารถสะท้อนนัยยะว่าการกระทำของภาครัฐสร้างปัญหาและเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตตามวิถีที่ชุมชนต้องการ

การนำเสนอให้ภาครัฐและสาธารณะเห็นว่าปัญหาเขื่อนหรือปัญหาที่ชาวบ้านเรียกร้องไม่ได้ เป็นเรื่องเล็ก แยกส่วนหรืออยู่โดดเดี่ยวจากประเด็นอื่นๆ ในสังคม แต่เป็นปัญหาที่กระทบต่อองค์กรวม เชื่อมโยงกันหมด กับวิถีชีวิตของประชาชน ไม่ได้ถูกตัดขาดซึ่งกันและกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหาเขื่อน จะสามารถแก้ไข ปัญหาอื่นที่เกิดขึ้นตามมาจากการสร้างเขื่อนได้ การทำข่าวซึ่งสามารถทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงประเด็น ปัญหาเข้ากับวิถีชีวิตหรือมิติอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อปัญหา ทำให้ปัญหาที่ชาวบ้านเรียกร้องขยายใหญ่ขึ้น เพื่อให้ผู้เฝ้ามองตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญ อันจะส่งผลกระทบต่อภารกิจการสนับสนุนหรือความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน ดังนั้น การสร้างความเชื่อมโยงประเด็นปัญหาให้ผ่านพื้นที่สื่อ จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้การใช้พื้นที่สื่อประสบผลสำเร็จ

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

ใช้วิธีการยกระดับประเด็นปัญหาเป็นประเด็นสาธารณะโดยการพยายามนำเสนอคุณค่า และความสำคัญของพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน ว่าเป็น “ความโชคดี” ของคนกรุงเทพฯ ที่มีทะเลบางขุนเทียนเป็นทั้งพื้นที่สีเขียว แหล่งพักผ่อน แหล่งเรียนรู้ และเป็นแผ่นดินหน้าด่านที่ปกป้องกรุงเทพฯ ชั้นในไว้จากการรุกดินแดนโดยธรรมชาติ อีกด้านหนึ่งพื้นที่แห่งนี้ยังเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำทางทะเลที่ทำรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศสูงไม่แพ้พื้นที่ชายฝั่งในจังหวัดอื่น รวมทั้งเป็นแหล่งจับกุ้ง หอย ปลา ปูจากธรรมชาติเกรดเอที่คนทั่วไปมักเข้าใจว่ามาจากชายฝั่งนอกกรุงเทพฯ

การนำเสนอข้อเท็จจริงดังกล่าวสามารถทำให้เชื่อมโยงถึงผลกระทบที่เกิดจากการกัดเซาะชายฝั่งอันจะสามารถทำให้ประเด็นปัญหาสามารถทำให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหาในพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากปัญหาสำคัญที่ส่งผลจากการกัดเซาะชายฝั่งคือ ปัญหาการสูญเสียรายได้และที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เพราะกรุงเทพฯ และชายฝั่งทะเลบริเวณส่วนหัวของอ่าว ก.ไก่ เป็นแหล่งทำประมงน้ำเค็มที่สำคัญของประเทศ เฉพาะกรุงเทพฯ มีพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตสัตว์น้ำจากประมงน้ำเค็มคิดแล้วสูงถึง 84% ของประมงน้ำเค็มทั้งหมด ถ้าจะเทียบรายได้กันวันต่อวันกับแหล่งท่องเที่ยวว่าเศรษฐกิจใครดีกว่ากัน ซึ่งชาวบ้านรับประกันว่าพื้นที่แห่งนี้ทำรายได้ไม่แพ้ที่อื่น

“เรามีรายได้จากการขายสินค้าประมาณทุกวัน เป็นรายได้จากการทำงานแค่ช่วง 3-4 ชั่วโมงต่อวัน แต่แหล่งท่องเที่ยววันหนึ่งมีนักท่องเที่ยวลงเท่าไร วันต่อวันเขาสู้เราไม่ได้หรอก ผมเคยนำข้อมูลนี้ไปแย้งในที่ประชุม เพื่อให้นักวิชาการเห็นความสำคัญของพื้นที่ก็เป็นที่ยอมรับในที่ประชุมเลย ”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม ในผู้จัดการ 360 องศา 30 มีนาคม 2554)

ดังนั้น เครือข่ายได้สร้างกรอบนำเสนอปัญหาว่า พื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนเป็นพื้นที่ที่สำคัญและมีคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ เช่น เรื่องการเป็นแหล่งอาหารทะเลของคนกรุง และมีคุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าชายเลนเป็นพื้นที่อนุบาลสัตว์น้ำ เป็นต้น แต่ภาครัฐไม่เห็นความสำคัญและละเลย ดังนั้น สื่อที่ชาวบ้านจัดทำจึงมักเป็นเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและคุณสมบัติของทรัพยากรชายฝั่งโดยใช้การเชื่อมโยงกับปัญหาโลกร้อนที่กำลังอยู่ในความสนใจของสาธารณชนและคนทั่วโลก เช่น เอกสาร บทความที่หน่วยงานต่างๆจัดทำ และเผยแพร่โดยการใช้ข้อมูลหลักฐานเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อน เพื่อการต่อสู้และเคลื่อนไหวเพื่อให้ประเด็นเป็นที่รู้จักจากมุมมองของคนในพื้นที่ โดยมีหน่วยงานวิชาการลงมาศึกษาความสำคัญของพื้นที่ชายฝั่งบางขุนเทียน นอกจากนี้เครือข่ายยังมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารให้สาธารณชนภายนอกรับรู้โดยตรงจากเอกสารที่ใช้บรรยายให้กับสถานศึกษา เช่น เทคโนโลยีพระจอมเกล้า ซึ่งลงมาศึกษาข้อมูลในพื้นที่ เป็นต้น

4.4.4 การผลิตซ้ำในพื้นที่สื่อ

การซ้ำหรือซ้ำบ่อยๆ (repeating) เพื่อช่วยให้เกิดความน่าสนใจและเป็นที่ยอมรับเพิ่มขึ้น โดยแกนนำได้ทำให้ภาพลุงช่วยและเรื่องราวประเด็นปัญหาของชาวบ้านคลองโยงออกสื่อทางโทรทัศน์ได้หลายครั้งและหลายรายการผ่านช่องต่างๆ และนำภาพที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ มาใช้ในการเคลื่อนไหวต่างๆเช่นการนำข่าวที่นำได้ถูกนำเสนอมาใช้ในการประชุมเสวนาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาทำให้มีการผลิตซ้ำประเด็นอยู่อย่างต่อเนื่อง

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ ตามกรอบโครงหลักสามารถวิเคราะห์ได้จาก การนำเสนอประเด็นการรวมหมู่ของชาวบ้านคลองโยง โดยการสร้างและผลิตซ้ำความหมายผ่านกิจกรรมการเคลื่อนไหว

เพื่อตอกย้ำให้ชาวบ้านหรือสมาชิกในสหกรณ์คลองโยงและเครือข่ายต่างๆ รวมถึงสาธารณชนเห็นด้วยกับจุดหมายของขบวนการและสนับสนุนการเคลื่อนไหวในประเด็นปัญหาที่ดิน การผลิตซ้ำความหมายและกิจกรรมของการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน กล่าวคือในช่วงแรก การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านคลองโยงเกิดขึ้นมาจาก การที่แกนนำที่เข้าไปเรียกร้องหรือเข้าพบตัวแทนภาครัฐ ต้องการเก็บภาพการทำกิจกรรมการต่อสู้ของคนกลับมาให้คนในชุมชนดู เพื่อเป็นหลักฐานในการสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้านว่า กลุ่มแกนนำได้มีการต่อสู้เพื่อสิทธิเกี่ยวกับปัญหาที่ดินคลองโยงจริง ดังที่ตัวแทนกลุ่มกล่าวว่า

“แต่เดิมไม่ได้ตั้งใจ แต่พองานของเราออก 5-6 ตอน ตอนแรกภาพที่เรา
กลับมา เราไม่ได้ต้องการมา เป็นนักข่าว เราต้องการบอกคนในชุมชนว่า
พวกเรา ผู้นำไปทำอะไรมาบ้าง เราอยากให้เค้าเชื่อใจเรา เวลาเราไปพบ
ผู้ว่าฯ ก็ถ่ายไว้ เราต้องการบอกด้วยภาพ เพราะอยากให้คนในชุมชนหัน
เข้ามาช่วยเรา แต่พอทีวีไทยเข้ามา ก็เอาภาพที่พวกเราเก็บไว้มาตัดต่อ”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2553)

หลังจากนั้นภาพต่างๆ ได้ถูกทีมงานทีวีไทยนำไปตัดต่อเพื่อทำข่าวเกี่ยวกับปัญหาที่ดินคลองโยง จ.นครปฐมเป็นข่าวพลเมืองขึ้นแรกของประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยงก็ได้นำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำกิจกรรมการยื่นหนังสือและการประชุมกับหน่วยงานต่างๆ ของแกนนำชาวบ้าน หลังจากทีภาพกิจกรรมเหล่านั้น ได้ถูกนำเสนอผ่านเวทีการประชุมในระดับท้องถิ่นในการประชุมสมาชิกสหกรณ์แล้ว ได้นำมาเสนอเป็นภาพข่าวพลเมืองผ่านทางสถานีโทรทัศน์ออกอากาศไปทั่วประเทศแล้ว นอกจากจะยังทำให้คนในท้องถิ่นเองมีความเชื่อมั่นในการต่อสู้เพราะเห็นว่าประเด็นของตนได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อแล้ว ยังทำให้สาธารณชนและผู้มีอำนาจตัดสินใจได้เห็นภาพและการนำเสนออื่นอีกด้วย ในลักษณะผลิตซ้ำผ่านพื้นที่สื่อของการเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลายควบคู่กันไป นั้น ขบวนการชาวบ้านคลองโยงใช้สื่อที่หลากหลายทั้งรายการนักข่าวพลเมือง บทความ และเวทีการประชุมต่างๆ และทำให้การนำเสนอผ่านสื่อแต่ละประเภทเข้าไปอยู่ในการใช้สื่อประเภทอื่นๆ ด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในการประชุมเสวนา เรื่อง “ปัญหาในสิทธิที่ดินของชาวนาตำบลคลองโยง : บทบาท และความร่วมมือของหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น และชุมชนในการหาทางออก” วันที่ 9 กรกฎาคม เวลา 9.00 น. – 12.00 น. ณ ห้องประชุมชั้น 1 ตึกสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา) นั้น ได้นำข่าวพลเมืองไปฉายในวันงานด้วย นอกจากนี้ยังมีการเขียนบทความ

เกี่ยวกับปัญหาที่ดิน ลงในเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ ซึ่ง เว็บไซต์ที่ชาวบ้านคลองโยงใช้คือ เว็บไซต์กรุงเทพมหานครธุรกิจออนไลน์ โดยลงบทความรายสัปดาห์ ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551-2554 ซึ่งเป็นช่วงการเคลื่อนไหว

เช่นเดียวกับกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานใช้ช่องทางหลากหลายในการนำเสนอเพื่อให้สามารถนำเสนอประเด็นปัญหาให้ผู้เฝ้ามองได้รับชมปัญหาซ้ำๆ บ่อยๆ เพื่อให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญ กลุ่มได้วางแผนในการใช้พื้นที่สื่อ โดยการนำเสนอเรื่องราวของตนเองทั้งทางโทรทัศน์ เช่น รายการข่าว รายการสารคดีข่าว ข่าวสั้น หรือบทความในเว็บไซต์ การประชุมที่หน่วยงานต่างๆจัดขึ้นเช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ สื่อ และเวทีซึ่งขบวนการฯจัดขึ้นในที่ชุมนุมเป็นต้น กลุ่มมีจุดประสงค์ในการสื่อสารทุกทิศทางและทุกช่องทางผ่านการผลิตซ้ำเพื่อเปิดหน้าสื่อให้กว้างออกไปเพื่อคนทุกคนสามารถรู้ข่าวกันได้ทั่วถึง จากการบันทึกสิ่งที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อไว้ในสื่อใหม่ต่างๆไม่ว่าจะเป็น เว็บไซต์เฟซบุ๊ก (www.facebook.com) เว็บไซต์ยูทูป (www.youtube.com) เป็นต้น

4.4.5 การติดตามการแก้ไขประเด็นปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ

การติดตามการแก้ไขประเด็นปัญหาผ่านพื้นที่สื่อเห็นได้ชัดจากทั้งสามกรณีศึกษา ทั้งในกรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยงและในกรณีกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานใช้พื้นที่สื่อตั้งแต่เริ่มการชุมนุม ณ สันเขื่อนราศีไศล ในปีพ.ศ. 2552 โดยใช้สื่อที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามหลังจากการชุมนุมเสร็จสิ้น ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อยังไม่จบลง ทางกลุ่มได้ผลิตข่าว บทความเพื่อถ่ายทอดผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะการสื่อสารกับสาธารณชนหรือภาครัฐ เพื่อให้ภาครัฐและสาธารณะตลอดจนสมาชิกของขบวนการตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไขนั้น กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานยังคงกระตุ้นให้มีการแก้ไขปัญหา และไม่ได้ละเลยต่อปัญหา ยกตัวอย่างข่าวดังต่อไปนี้

ตอน“บทสรุปของการชุมนุม ณ สันเขื่อน ปี 2552” นำเสนอบทสรุปของการชุมนุมของสมาชิกคนจนห้วยนา-ราศีไศล ซึ่งดำเนินการมายาวนานกว่า 6 เดือน ตั้งแต่วันที่ 4 มิถุนายน ถึง 9 ธันวาคม 2552 และได้นำเสนอถึงผลที่เกิดขึ้นจากการชุมนุมทั้งผลที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มสมาชิกคนจนและผลต่อประเด็นข้อเรียกร้อง คือ สิ่งที่แตกต่างกันจากครั้งก่อนๆคือ สมาชิกคนจนได้มีการจัดตั้งทีมข่าวของตนเองเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทุกด้านเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการชุมนุมและรายงานข่าวภายในที่เกิดขึ้น ณ หมู่บ้านคนจน โดยใช้ชื่อ “ทีมข่าวสมาชิกคนจนนิวส์” เพื่อให้ผู้ชุมนุมได้รับรู้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน

แต่ละวันไปพร้อมกัน โดยการสื่อสารผ่านหนังสือพิมพ์กำแพงและหนังสือพิมพ์คนตาม หนังสือพิมพ์เพื่อคนตาม และมีการจัดตั้งทีมข่าวเพื่อสื่อสารกับสังคมภายนอกให้เข้าใจเหตุผลในการชุมนุมครั้งนี้ของพวกเขาผ่านทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยโดยใช้ชื่อว่า “ทีมข่าวพลเมืองกลุ่มเสียงคนอีสาน” นอกจากนี้ยังได้นำเสนอผลสรุปของการชุมนุมอย่างเป็นระบบ เช่น ผลสรุปของจำนวนผู้ชุมนุม จำนวนตัวเลขของรายรับรายจ่ายกองทุนสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราศีไศลเพื่อใช้เป็นเงินกองกลางในการชุมนุม รวมเงินที่ชุมนุมที่เกิดขึ้นในการชุมนุมครั้งนี้กว่าหกล้านบาท และพวกเขาได้ย้ำถึงความสำคัญของเป้าหมายว่าหากการชุมนุมครั้งนี้พวกเขาไม่ได้ใช้ทรัพยากรในการก่อสร้างหมู่บ้านและการหาอาหารจากป่าบุงป่าตามแล้ว การชุมนุมครั้งนี้จะต้องใช้เงินเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่า 9 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ชาวบ้านสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราศีไศลมีมติร่วมกันในการยุติการชุมนุม ณ สันเขื่อน เนื่องจากข้อเรียกร้องได้รับการแก้ไขปัญหาแล้วบางส่วน โดยได้มีมาตรการในการแก้ไขปัญหาการฟื้นฟูร่วมกับภาครัฐ

ตอน “รายงานพิเศษนักข่าวพลเมืองราศีไศล” เป็นการนำเสนอถึงการใช้พื้นที่ข่าวพลเมืองเพื่อสื่อสารปัญหาเขื่อนราศีไศลการต่อสู้ของชาวบ้านจากสันเขื่อนราศีไศลผ่านหน้าจอโทรทัศน์สู่สาธารณะ เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่สาธารณชนถึงสิ่งที่กลุ่มผู้ชุมนุมต้องการนำเสนอ โดยมีการนำเสนอสรุปภาพกว่า 6 เดือนที่มีการชุมนุมสันเขื่อนราศีไศล และสัมภาษณ์ ปัญญา คำลาภ บุคคลที่เป็นแกนนำในการทำข่าวของขบวนการ เกี่ยวกับจุดประสงค์และความมุ่งหวังในการสื่อสารผ่านรายการนักข่าวพลเมืองและการยกตัวอย่าง หนังสือบักต้อ หรือหนังสือตุงตอนหนุมานทูปเขื่อนเป็นตัวอย่างในการนำเสนอสภาพปัญหา และสรุปถึงทิศทางการต่อสู้ของชาวบ้านราศีไศลเป็นเวลากว่า 16 ปี จากการประท้วงบนท้องถนนไปถูกปรับเปลี่ยนมาสู่การแสดงเหตุผลผ่านพื้นที่สื่อเพื่อสื่อสารต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

ตอน “การชุมนุมที่ยึดหลักสันตือหงสา” นำเสนอกิจกรรมการชุมนุมครบรอบ 1 ปี ของการต่อสู้ภาคประชาชน และติดตามความคืบหน้าของการแก้ไขปัญหาที่ยังค้างอยู่ รวมถึงเสนอปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐที่เกิดจากการชุมนุมอย่างสันตือหงสา คือ เกิดการเปิดใจร่วมกันฟื้นฟูระหว่างภาครัฐและประชาชน เพื่อเสนอต่อสาธารณะถึงบทเรียนที่เกิดขึ้นกับเขื่อนห้วยนา-ราศีไศล ให้รัฐบาลรับทราบถึงความผิดพลาดที่เกิดจากโครงการขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อ

ชาวบ้าน และทำให้ภาครัฐรับรู้ที่ชาวบ้านยังคงรอคอยและเฝ้ามองการดำเนินการจากภาครัฐอยู่ทุกขณะ โดยไม่ได้นิ่งเฉยแม้การชุมนุมจะยุติไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพื้นที่สื่อที่ใช้ในปีพ.ศ.2553 จะลดลงมาเป็นเพียงสื่อที่ถูกถ่ายทอดผ่านโทรทัศน์และเว็บไซต์ของขบวนการ แต่พลังและอิทธิพลที่เกิดขึ้นไม่ได้ลดลงแต่อย่างใด ดังที่สมาชิกกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานกล่าวถึงความจำเป็นในการใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่องว่า

“หลังจากสิ้นสุดการชุมนุมที่สันเขื่อน เราก็ไม่หยุดนะทีมข่าว แต่ว่าหยุดตามทีวี วิทยูแต่เราก็ทำข่าวพลเมือง ทำเรื่อยๆ เพื่อ “ตามงาน” เพราะการแก้ไขปัญหามันมีหลายเรื่องที่ภาครัฐยังแก้ไขให้เราไม่เสร็จ เราก็ต้อง “ตามงาน” ทำข่าวไปด้วย เช่นกรณีทับซ้อนตอนนี้ภาครัฐแก้ไขคืบหน้าไปถึงไหนแล้ว ถ้ามันเงียบหรืออะไรเราก็ต้องตาม โดยใช้ข่าวที่วิทบที่เราไม่ได้ตามตรงๆนะ เช่นทำข่าว เรื่องการใช้ชีวิต เราก็ทำข่าวสื่อออกไปในข่าว ออกทางทีวีไทยพลเมือง แล้วก็ออกอีสานวอยซ์

(ประพันธ์ พาชู, สัมภาษณ์ 19 มีนาคม 2554)

การผลิตข่าวหรือเรื่องราวเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเขื่อนราษีไศล อาจไม่ได้ผลิตขึ้นโดยถ่ายทอดถึงปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่สื่อที่ถูกถ่ายทอดออกไป ผู้ผลิตต้องการสื่อให้เห็นถึงนัยยะของปัญหาที่เกิดขึ้นและต้องการให้ผู้รับชมสื่อเหล่านั้น สามารถเชื่อมโยงไปยังประเด็นปัญหาดังกล่าวได้ การวางแผนการใช้สื่อจะต้องสร้างกรอบโครงประเด็นในการสื่อสารเพื่อให้การใช้สื่อมีประสิทธิภาพ โดยสามารถยกตัวอย่างข่าวที่ออกอากาศผ่านรายการนักข่าวพลเมืองในปี 2553 ดังต่อไปนี้

ตอน“การทำเครื่องปั้นดินเผา” นำเสนอถึงการทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นรายได้หลักของชาวบ้านที่นี่ โดยใช้แหล่งดินจากป่าบุงป่าทามซึ่งเป็นข้อได้เปรียบของชาวบ้านเพราะเป็นดินที่ไม่มีทรายปน ซึ่งทำให้ได้หาดินได้ทั้งปีช่วงลูกช้าวหลาน จนชาวบ้านพูดกันติดปากว่า หากยังมีป่าทาม ชาวบ้านไม่มีวันหมดทางทำกิน สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอย่างสำคัญ

ตอน“งานลด ละ เลิกเหล้า” นำเสนอแนวความคิดที่เกิดจากชาวบ้านในการจัดงานรณรงค์ลด ละ เลิกเหล้าของชมรมผู้สูงอายุบ้านจวน ต.ทับใหญ่ อ.รัตนบุรี ในงานบุญประเพณีต่างๆ โดยกล่าวถึงข้อดีใน

การให้ยกเลิกเหล่านี้ในงานบุญ จนเป็นแบบอย่างของชาวบ้านในตำบลอื่นๆ สะท้อนความภาคภูมิใจของ ผู้สูงอายุในการสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ

ตอน“ป่าบุ่งป่าทาม” ความสำคัญของป่าบุ่งป่าทาม หรือพื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณริมน้ำมูล ได้เป็นที่รับรู้ ของคนโดยทั่วไปมากขึ้น โดยชาวบ้านได้สังสมองค์ความรู้เกี่ยวกับป่าบุ่งป่าทามและชาวบ้านได้ร่วมกัน อนุรักษ์ป่ามาเป็นเวลายาวนานเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เนื่องจากป่าทามมีความสำคัญกับวิถีชีวิต ของชาวบ้านเป็นอย่างมากมาเปรียบเสมือน ผู้กับข้าวใบใหญ่ของชาวบ้าน ในปัจจุบันชาวบ้านได้ร่วมกับ โรงเรียนในชุมชนทำหลักสูตรการเรียนการสอนว่าด้วยเรื่องป่าทามกุดเป่ง เช่นหลักสูตรผักและสมุนไพร ในป่าทาม หลักสูตรการท่องเที่ยว การถนอมอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น โดยนำวัตถุคิที่มีอยู่ในป่าทามมาใช้เพื่อ การเรียนรู้ของนักเรียน และนำนักเรียนลงพื้นที่ป่าจริง เพื่อถ่ายทอดให้แก่เยาวชนได้ดูแลป่าต่อไป

ตอน“ความล่าช้าของการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากเขื่อนห้วยนา” การแก้ไขปัญหาผลกระทบกรณี เขื่อนห้วยนา เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยกลุ่มองค์กรชาวบ้านเครือข่ายสมัชชาคนจนห้วยนาได้ออกมา เคลื่อนไหวเพื่อให้มีการศึกษาผลกระทบจากการสร้างเขื่อน และให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของชาวบ้านที่ ได้รับผลกระทบก่อนจะปิดประตูเขื่อนเพื่อเก็บกักน้ำ เมื่อวันที่ 27 เมษายนที่ผ่านมา คณะรัฐมนตรีมีมติ รับรองผลการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมโดยให้เขื่อนห้วยนากักเก็บน้ำในระดับ 112 ม.รทก. แต่ให้มีการชดเชยผู้ที่ได้รับผลกระทบในระดับน้ำ 114 ม.รทก. และให้ตัวแทนกรมชลประทานและสมัชชาคนจน ทำข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้มีการปักเขตแดนเขื่อนใหม่ทั้งหมด อย่างไรก็ตามทางการได้เข้ามาปักหมุดโดย ไม่ได้ทำตามข้อตกลงเดิมที่ได้ทำไว้กับชาวบ้านทำให้เกิดการคัดค้านจากชาวบ้าน พี่น้องจึงได้แสดงถึง ความกังวลในเรื่องดังกล่าว เนื่องจากกลัวว่าจะเป็นปัญหาไม่จบสิ้นซ้ำรอยเดิมกับปัญหาเขื่อนราษีไศล

ตอน“ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง” นำเสนอความเป็นมาและการเปิดศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง ซึ่งเกิดจากการสรุปบทเรียนของการเคลื่อนไหวของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อน ห้วยนา-ราศี ไศล ซึ่งมีการเผชิญหน้าระหว่างประชาชนกับภาครัฐมาอย่างยาวนาน จากบทเรียนดังกล่าว จึงมีความพยายามใน การสร้างองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งโดยมีการสร้างการเรียนรู้ใหม่อันเกิดจากงานวิจัยด้านทรัพยากรของชุมชน ประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในขณะที่เครือข่ายวิทยุทะเลกรุงเทพฯ ใช้ยุทธศาสตร์การติดตามทวงถามการแก้ไขปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ ที่เรียกว่า “การเขย่าข่าว” ดังที่ผู้ประสานงานเครือข่ายกล่าวว่า

“เราต้องขยับอยู่ตลอด พอเย็นก็เริ่มทำให้ร้อน ให้สื่อขยับ ตอนนี้แม้ว่าจะยกระดับเป็นวาระแห่งชาติแล้ว แต่ดูว่าเป็นวาระแห่งชาติเร่งด่วนหรือเปล่า ที่เราต้องขยับเพราะว่าต้องให้เป็นวาระแห่งชาติเร่งด่วน ...ผมก็จะยังเขย่าข่าวหรือสร้างความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ตอนนี้ก็ผลักคั้นจน การกักเซาะถูกยกเป็นวาระแห่งชาติไปแล้ว แต่พอเป็นวาระแห่งชาติแล้วนี่แหละ อันตรายที่สุด เพราะวาระแห่งชาติคือเอกสารที่วางอยู่บนโต๊ะที่จะกลายเป็นเรื่องหนึ่ง”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2554)

4.4.6 การกำหนดวันออกอากาศ

ขบวนการฯต้องรับทราบหรือสามารถกำหนดวันและเวลารวมถึงช่องทางในการออกอากาศทางโทรทัศน์ เพื่อให้ข่าวที่ผลิตได้นำเสนอในช่วงจังหวะเวลาที่ชาวบ้านวางแผนไว้นั้น เนื่องจากพวกเขาจะต้องได้บอกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับชมข่าวในวันที่ออกอากาศ โดยการกำหนดวันออกอากาศที่ชาวบ้านสามารถทำได้เพียงข่าวที่ออกอากาศผ่านรายการนักข่าวพลเมืองทางช่องทีวีไทย เท่านั้น โดยชาวบ้านได้อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับทีมงานของรายการเพื่อเตรียมการได้ทันวันออกอากาศที่ชาวบ้านได้วางไว้ ส่วนรายการข่าวหรือรายการที่สื่ออื่นๆ เข้าไปทำข่าวนั้น กลุ่มฯต้องเป็นผู้สอบถามจากทีมงานของรายการถึงวันออกอากาศโดยไม่สามารถกำหนดวันได้

4.4.7 การประชาสัมพันธ์กับผู้รับสาร

การประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ชมได้รับทราบข่าวยุทธศาสตร์หรือข่าวที่เกี่ยวข้องกับขบวนการฯจะออกอากาศในวัน เวลาใด ผ่านสื่อชนิดไหน ถือเป็นพลังสำคัญที่ทำให้สิ่งที่ชาวบ้านต้องการนำเสนอได้รับความสนใจและรับรู้ วิธีการในการประชาสัมพันธ์ของขบวนการฯ คือ เมื่อรู้ว่วันไหนข่าวที่พวกเขาผลิตหรือข่าวที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของพวกเขาจะออกอากาศทางทีวี สมาชิกจะส่งข้อความสั้นทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ (sms) ให้แก่ ผู้ชมที่กลุ่มต้องการให้ได้รับรู้ โดย ระบุวันเวลาและสถานีที่ออกอากาศ ผู้รับชมประกอบด้วยสองส่วน

หลักคือ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา ทั้งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น อธิบดีและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐในส่วนกลางที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาด้วย อีกส่วนคือชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของ ขบวนการรวมถึงเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่างๆของประเทศ ซึ่งการสื่อสารผ่านโทรศัพท์ เคลื่อนไหว ถือเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งซึ่งอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร และสามารถเข้าถึงตัวผู้รับได้ อย่างรวดเร็ว และมีความแน่นอนสูง จึงเป็นสื่อที่ใช้สนับสนุนการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการได้อย่าง มีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง

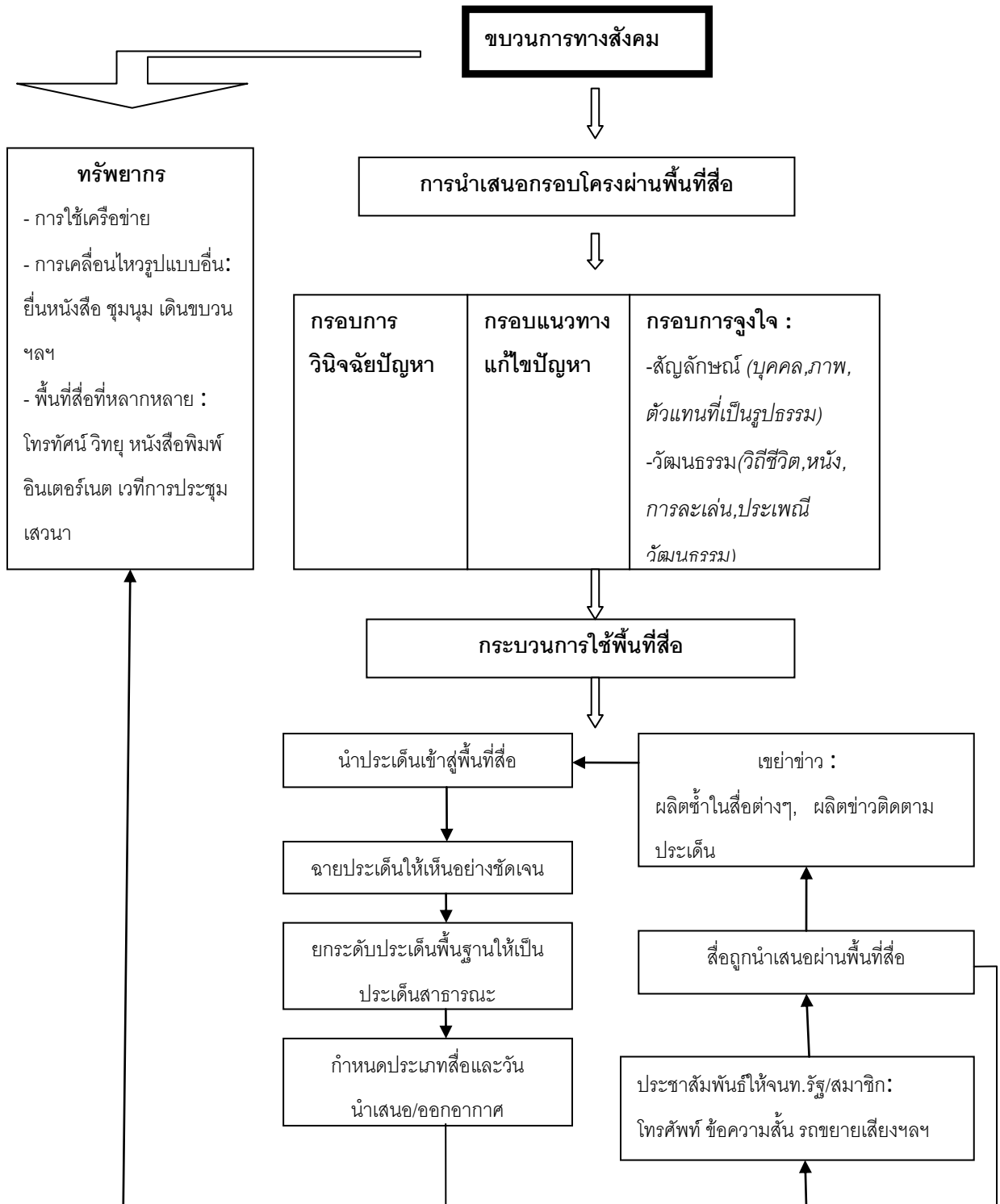
4.4.8 การออกอากาศ

การออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ถือเป็นการใช้พื้นที่สื่อที่สำคัญสำหรับขบวนการเคลื่อนไหว เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อคนดูสูง ขบวนการจึงใช้วิธีการอันหลากหลายเพื่อให้กลุ่มผู้เกี่ยวข้องได้ เข้ามาดำเนินการในกระบวนการแก้ไขปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ วิธีการที่สำคัญประการหนึ่งคือ การเปิดเวทีให้ทุกภาค ส่วนเข้ามาพูดคุยกัน ซึ่งขบวนการฯ พยายามเชิญเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้หันมาให้ความร่วมมือ และทำตามข้อเรียกร้อง ตลอดจนสนับสนุนกิจการของชาวบ้าน โดยกระบวนการการพูดคุยดังกล่าว ต้องถูก นำเสนอผ่าน วิธีการดังกล่าวนอกจากชาวบ้านมีจุดประสงค์เพื่อให้สาธารณะเป็นพลังในการช่วยเป็นสักขีพยาน และตรวจสอบว่าข้อตกลงหรือคำมั่นสัญญาจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐสามารถกระทำได้ตามที่ตกลงหรือไม่ ก็ยังสามารถเป็นพลังในการดึงดูเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทได้เข้ามาอยู่ในกระบวนการแก้ไขปัญหา ร่วมกับชาวบ้านด้วย หลักฐานสำคัญคือการบันทึกการพูดคุย และการถ่ายทอดออกสู่สาธารณะผ่านสื่อจึงเป็น พลังในการตรวจสอบความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องได้อีกทางหนึ่งด้วย

4.5 บทสรุป

ยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 แผนภาพยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สีเขียวของขบวนการทางสังคม

บทที่ 5

บริบทในการเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย

5.1 บทนำ

สภาพการณ์สื่อสารภายในสังคมไทย ประชาชนคนธรรมดาซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ไม่มีสิทธิมีเสียงในเวทีสาธารณะ เมื่อคนส่วนใหญ่ไม่สามารถส่งเสียงของพวกเขาได้ จึงดูเหมือนหนึ่งว่า ตัวตนของพวกเขาในทางการเมืองกลายเป็นความว่างเปล่า จึงอาจเปิดโอกาสให้มีตัวตนของคนอื่นเข้ามาแทนที่สิทธิของพวกเขาได้ ซึ่งเครื่องมือหนึ่งที่มีอิทธิพลในโลกยุคปัจจุบันที่ทำให้พวกเขามีสิทธิมีเสียงได้ คือ ระบบสื่อสารมวลชนหรือการสื่อสารในพื้นที่สื่อต่างๆ แต่การจะทำให้พวกเขามีโอกาสในการใช้พื้นที่ในการสื่อสารได้ในสาขานั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทแวดล้อม หากพิจารณาจากเหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองของสังคมไทยแล้ว พบว่าหลายครั้งที่การต่อสู้เรื่องสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารมักมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับการต่อสู้เพื่อปฏิรูปการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตย โดยการเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีของประชาชนต้องการแสดงตัวตนให้ปรากฏในพื้นที่สาธารณะของสื่ออย่างชัดเจน

การเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีของคนเล็กคนน้อยซึ่งอยู่ในฐานะผู้ที่อยู่นอกระบบการเมืองที่เป็นทางการได้พัฒนายุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีที่หลากหลาย โดยความสำเร็จ ความล้มเหลวและกลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์แวดล้อม ในบทนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาถึงพัฒนาการของคนเล็กคนน้อยที่ได้มีโอกาสใช้พื้นที่สีในการสื่อสารตัวตนออกมาสู่สาธารณะและสร้างอำนาจต่อรองอย่างเสมอหน้ากับภาครัฐ และนำมาพิจารณาถึงบริบทแวดล้อมการเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีทางการเมืองของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณีที่เป็นกรณีศึกษา โดยพิจารณาโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ประกอบด้วย 1. การขยายสิทธิของประชาชนในการใช้พื้นที่สีในประเทศไทย 2. การหาพันธมิตรที่มีอิทธิพลในสังคม 3. การเคลื่อนไหวก้าวผ่านพื้นที่สีควบคู่กับการเคลื่อนไหวก้าวผ่านรูปแบบอื่นๆ 4. ช่วงการเปลี่ยนแปลงอำนาจในสังคม

5.2 โครงสร้างโอกาสทางการเมือง

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยต้องการอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเป็นประชาธิปไตยในแง่ของสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นกับความพยายามเคลื่อนไหวเพื่อให้มีเปิดโอกาสให้มีการใช้พื้นที่สื่อจากภาคประชาชน ซึ่งการกล่าวถึงบริบทแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการเคลื่อนไหว ไม่สามารถละเลยการกล่าวถึงพัฒนาการของขบวนการทางสังคมที่มีความพยายามเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อมาตลอดระยะเวลายาวนาน เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญพื้นที่สื่อในมิติของการเคลื่อนไหวทางสังคม

5.2.1 .การขยายสิทธิของประชาชนในการใช้พื้นที่สื่อในประเทศไทย

พัฒนาการของการเมืองภาคประชาชนในประเทศไทยตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 20 เป็นต้นมา มีความสัมพันธ์กับระดับการมีสิทธิเสรีภาพทางการสื่อสารของภาคสังคม ซึ่งขบวนการทางสังคมพยายามที่จะเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองในฐานะการเมืองนอกรัฐสภา การเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมในประเทศไทยที่ผ่านมาจึงมีฐานอยู่บนความต้องการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยขบวนการทางสังคมได้สร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อริเริ่มมีการก่อตัวตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองปีพ.ศ. 2475 เริ่มตั้งแต่การเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้หญิงในการเรียกร้องเรื่องสิทธิในการตัดสินใจชีวิตของตนเอง เมื่อผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาจัดพิมพ์หนังสือและนิตยสารชื่อ “สตรีนิพนธ์และสตรีศัพท์” เพื่อนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับความเท่าเทียมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งขบวนการผู้หญิงสมัยนั้นเน้นการเรียกร้องเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา และมีการมีตัวเดียวเมียเดียว บรรยาการเรียกร้องในสมัยนั้นทำให้ผู้หญิงมีโอกาสเข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนในเรื่องความเสมอภาคในการแต่งงาน ต่อมาได้เกิดขึ้นหลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวปีพ.ศ. 2478

ต่อมา ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ธงชัย วินิจจะกูล (2548) มองว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น “การเมืองของกลุ่มประชาชนไม่ได้มีอำนาจหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายหรือการเมืองสำคัญใดๆ” อย่างไรก็ตาม แม้พลังของประชาชนยังอ่อนแอ แต่ยังมี การนำเสนอของภาคประชาชนผ่านสื่อ โดยในช่วงนี้จะเป็นการ

นำเสนอความคิดเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตยและความเป็นธรรมในสังคม จากนักคิดและนักหนังสือพิมพ์ เช่น เทียนวรรณ และนรินทร์ ภายศิต (ช้อยนันต์ สมุทวนิช, 2517 และ ศักดินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา, 2544) ส่วนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว ได้แก่ การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการฟื้นฟูสามเณรีและภิกษุณีขึ้นในประเทศไทย โดยการเคลื่อนไหวของนรินทร์ ภายศิต ผู้ที่มีความคิดหัวก้าวหน้าในยุคนั้นซึ่งออกหนังสือ “สารธรรม” และ “โลกกับธรรม” ขึ้นเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนะทางศาสนาที่สำคัญ รวมทั้งเครื่องมือในการเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องให้มีการฟื้นฟูให้สตรีสามารถบวชเป็นสามเณรีและภิกษุณีได้ตามที่บัญญัติไว้ในสมัยพุทธกาล (อมรา พงศาพิชญ์, 2547 : 8-9) อย่างไรก็ตามขบวนการผู้หญิงได้หยุดกิจกรรมหลังการเปลี่ยนแปลงพ.ศ. 2475 เมื่อมีพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 กำหนดให้มีการควบคุมการจัดตั้งองค์กรให้เป็นการตั้งองค์กรส่งเสริมวัฒนธรรมเท่านั้น ห้ามยุ่งเกี่ยวกับการเมือง การเคลื่อนไหวจึงขาดตอนไป องค์กรด้านสตรีที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2485 – 2516 จึงเป็นองค์กรการกุศลที่ไม่มีการเคลื่อนไหวใดๆ (อมรา พงศาพิชญ์, 2548)

ในอีกด้านหนึ่งก็ได้มีการเคลื่อนไหวของคณะสงฆ์กลุ่มหนึ่ง ชื่อว่า “คณะปฏิสังขรณ์การพระศาสนา” ปลายปี พ.ศ. 2477 เป้าหมายในการเคลื่อนไหวคือ เพื่อให้มีการรวมธรรมยุติกนิกายและมหานิกายให้เป็นนิกายเดียวกัน ซึ่งการเคลื่อนไหวในครั้งนั้นได้ใช้วิธีการต่างๆ เช่น ยื่นเรื่องราวต่อฝ่ายบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งการใช้พลังกลุ่มร้องเรียนเรื่องราวทั้งจากภิกษุในกรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาคเสนอต่อมหาเถรสมาคมและรัฐบาล ที่สำคัญคือ การใช้พลังนักการเมืองและสื่อมวลชนในรูปหนังสือพิมพ์สนับสนุน (คะเนิงนิตย์, 2532 : 29)

จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองผ่านพื้นที่สื่อของภาคประชาชนที่ผ่านมา จึงเป็นการต่อสู้ของกลุ่มคนที่คิดว่าตนเองไร้สิทธิไร้เสียงทางการเมือง หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมทางการเมือง จึงได้พยายามขยายพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ตนสามารถมีพื้นที่ในการติดต่อสื่อสารกันภายในเครือข่ายและเชื่อมโยงกับสาธารณชนรวมไปถึงการสร้างผู้สนับสนุนหรือสร้างความเข้าใจให้แก่คนในวงกว้างและ เพื่อให้การเรียนรู้แก่ผู้กำหนดนโยบาย โดยการสร้างและใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลายมากกว่าการรอคอยการรายงานจากสื่อกระแสหลัก

ต่อมาในช่วงสมัยริเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำการพัฒนาอย่างเบ็ดเสร็จ ทำให้รัฐไม่ค่อยยินยอมให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างในสังคม เนื่องจากรัฐให้

ความสำคัญต่อการรักษาความสงบมั่นคงภายในประเทศ และไม่สนับสนุนให้มีการชุมนุมหรือเรียกร้องใดๆ ทั้งสิ้น การต่อสู้เคลื่อนไหวขององค์กรประชาชนจึงลดบทบาทลง ในขณะที่ พัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองก็ได้กลุ่มคนรุ่นใหม่และแนวความคิดใหม่ๆ โดยเฉพาะสื่อมวลชนซึ่งมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นในการเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั้งในวงกว้างและลึกเพิ่มขึ้น ดังนั้น หลังจากการถูกปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นมาเป็นเวลานาน กลุ่มคนรุ่นใหม่โดยเฉพาะนักศึกษาได้ “ระเบิด” การแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะเป็นครั้งแรกๆ ในปี พ.ศ. 2514 ด้วยการณรงค์ให้ใช้สินค้าไทย และสืบเนื่องไปถึงการเรียกร้องประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง(จามะรี เชียงทอง, 2543)ระหว่างเหตุการณ์ไม่สงบ 2 ครั้งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 และเดือนตุลาคมปีพ.ศ. 2519 สังคมไทยเริ่มเห็นการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะจากกลุ่มคนที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ชาวนา ในรูปสหพันธ์ชานาชาวไร่ และการเคลื่อนไหวของสหพันธ์กรรมกรกลุ่มต่างๆ ทั้งการเรียกร้องประชาธิปไตยและการเรียกร้องเชิงเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาปากท้อง เช่น ปัญหาที่ทำกิน ค่าเช่า พืชผลราคาตกต่ำ ค่าจ้างแรงงานและสวัสดิการ เป็นต้น

เครื่องมือยุคแรกในการสร้างพลังของขบวนการเคลื่อนไหวยุคแรกของสหพันธ์ชานาชาวไร่แห่งประเทศไทยหลังปี พ.ศ. 2516 คือ การชุมนุมประท้วงและเรียกร้องหน้าทำเนียบรัฐบาลท้องสนามหลวง และเป็นเครื่องมือหรือทรัพยากรทางอำนาจที่สำคัญ ในการสร้างอำนาจกดดันรัฐบาลให้กำหนดนโยบายและมาตรการที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของชานา อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันการใช้ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิมดังที่ได้กล่าวมาไม่เพียงพออีกต่อไปแล้ว หากการต่อสู้นั้นไม่สามารถสื่อสารให้สังคมได้รับรู้ ดังที่ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (ปาฐกถาประจำปี2546 โดยศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง) เห็นว่า ยุคทองของขบวนการประชาชนภายใต้ยุทธศาสตร์ “การเมืองบนท้องถนน” ได้ผ่านพ้นไปแล้ว เนื่องจากคนเล็กคนน้อยอยู่ในฐานะของผู้ที่อยู่นอกระบบการเมืองที่เป็นทางการ ขบวนการเคลื่อนไหวจึงต้องแสวงหาแนวทางและพื้นที่ทางการเมืองใหม่ สภาพการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการทบทวนเครือข่ายองค์กรที่มีลักษณะกระจัดกระจาย ต่างคนต่างเคลื่อนไหว ต่างคนต่างมีวาระของตนเอง รวมทั้งการเกิดลักษณะองค์กรแบบวิชาชีพ ล้วนทำให้ขบวนการไร้พลังและพื้นที่ในปริภูมิทางการเมือง (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2551 : 26 - 27)

การใช้พื้นที่สื่อของการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนนั้น เทคโนโลยีการสื่อสารได้มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวใหญ่ทางการเมืองหลายครั้ง ตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยมีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ หรือวิทยุ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือเหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.

2535 ที่มี การเคลื่อนไหวก่อนเพื่อขับไล่พลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งหนังสือพิมพ์ได้รายงานข่าวและเรียกการเคลื่อนไหวก่อนของกลุ่มผู้ชุมนุมว่า “มือบมือถือ” เนื่องจากการเคลื่อนไหวก่อนของคนชั้นกลางที่ระดมมวลชนและติดต่อข่าวสารผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทย (ทรงยศ บัวเพื่อน, 2546 : 30) ทำให้เห็นว่าเมื่อสื่อของรัฐถูกควบคุมและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมใช้ ประชาชนจึงต้องหันไปหาช่องทางเพื่อขยายพื้นที่ในการสื่อสารโดยการอาศัยแฟกซ์ โทรศัพท์ เพจเจอร์ หรือการพูดคุยปากต่อปากเพื่อส่งผ่านข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน การเดินขบวนประท้วงใหญ่ในครั้งนี้ได้ถือเป็นการจุดหักเหสำคัญครั้งหนึ่งในการสร้างอำนาจในพื้นที่สาธารณะของชนชั้นกลางและนายทุน สื่อวิทยุและโทรทัศน์ซึ่งเคยเป็นฐานการเมืองที่สำคัญของภาครัฐในการระดมประชามติเพื่อสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจรัฐได้ถูกช่วงชิงมาสู่ชนชั้นใหม่มากขึ้นเห็นได้จากกรณีที่สื่อมวลชนได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นผ่านคลื่นวิทยุและจอโทรทัศน์มากขึ้นและสังคมเริ่มเห็นพลังของภาคประชาชนมากยิ่งขึ้น

เมื่อสื่อมวลชนเริ่มมีบทบาทและเปิดช่องทางให้ประชาชนคนเล็กคนน้อยเริ่มเข้ามาใช้พื้นที่ในการสื่อสาร สังคมไทยในยุคประชาธิปไตยเริ่มได้เห็นการต่อสู้ของคนเล็กคนน้อยที่เป็นที่จดจำได้อย่างดีคือกรณีการต่อสู้ของ “ยายไฮ” ที่ได้รับการปฏิเสธความช่วยเหลือจากช่องทางหรือกลไกของรัฐในการแก้ปัญหาเขื่อนทำให้แกเลื่อวิธีการต่อสู้ด้วยการกระทำแบบถึงลูกถึงคน (direct action) ด้วยการขัดขวางการเก็บกักน้ำ ทำให้ประปาหมู่บ้านใช้ไม่ได้ ซึ่งเป็นการกระทำที่ท้าทายกฎหมาย การกระทำเช่นนี้ทำให้ความสำเร็จและผลสะท้อนไปผูกขาดกับฝ่ายที่สาม คือ สื่อมวลชน ซึ่งทำให้เรื่องราวของยายไฮได้เป็นที่รับรู้ของคนชนชั้นกลาง ทำให้คนในเมืองเกิดความเห็นอกเห็นใจคนแก่ สิ่งเหล่านี้มีส่วนในการสร้างมติดีสารณะในบริบทประชาธิปไตยร่วมสมัย คนชั้นกลางในเมืองจึงมีส่วนสำคัญต่อความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวก่อนของคนจน คนด้อยโอกาสความน่าสนใจของกรณีนี้คือเหตุใดจึงได้รับการตอบสนองจากสาธารณชนคนชั้นกลางอย่างกว้างขวาง กรณีปัญหาถูกหยิบยกขึ้นมาในสาธารณะจนรัฐบาลต้องตัดสินใจเปิดเขื่อนคืนผืนนา เหตุใดการเคลื่อนไหวก่อนในลักษณะเดียวกัน เช่นการบุกยึดที่ดินในช่วงรัฐบาลเดียวกัน กลับถูกปราบปรามโดยรัฐ น่าสนใจว่า ในการปรากฏตัวของสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสร้างประเด็นสาธารณะในรายการ “คม ชัด ลึก” และรายการ “ถึงลูกถึงคน” ยายไฮไม่เคยกล่าวเลยว่า เคยร่วมต่อสู้กับสมัชชาคนจน รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนเดียวกัน ดังนั้นจึงเป็นความตั้งใจที่จะแสดงว่า ยายไฮต่อสู้แบบปัจเจกบุคคล ไม่ได้ต่อสู้ในลักษณะกลุ่มและขบวนการ ปัจเจกในภาพของคนแก่ที่มีความทุกข์ยาก การที่ยายไฮสามารถถอนตัวเองออกจากขบวนการเคลื่อนไหวก่อนหรือกลุ่ม คนดูราวร้อยละ 98 เห็น

ด้วยการต่อสู้ของยายไฮ อยากให้รัฐบาลคืนที่นาให้ยาย ความเห็นอกเห็นใจของชนชั้นกลางในเมืองจึงอยู่ที่ ความเมตตา ต่อความทุกข์ยากของคนแก่ ที่เป็นปัจเจกมาร้องขอความเมตตา แต่ไม่สามารถยอมรับการ เคลื่อนไหวในลักษณะการรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน ความสำเร็จของยายไฮ อยู่ภายใต้เงื่อนไข หรือกรอบกำหนดของ รัฐบาลโดยตรงที่ต้องการสลายการรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนและสอดคล้องกับความเมตตาของคนจนเมือง (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2551 : 18-19)

หลังจากนั้นสังคมไทยก็เริ่มได้เห็นปรากฏการณ์การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวอย่าง กว้างขวางของภาคประชาชนหลังจากที่มีการครอบงำสื่อจากรัฐบาลอีกครั้ง เครือข่ายประชาชนที่เป็นที่รู้จักใน นาม “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” เป็นตัวอย่างที่ดี ที่ทำให้เห็นการใช้ศักยภาพของสื่อในการ ต่อสู้ทางการเมืองเพื่อต่อต้านรัฐบาลไทยรักไทย ในปี พ.ศ. 2549 ก่อนรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็น ปรากฏการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นพลังทางการเมืองของภาคประชาชน ในการต่อสู้กับนักการเมือง หลังกรณีการ ขายหุ้นกลุ่มชินคอร์ป จนกลุ่มพันธมิตรระดมมวลชนเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก ก่อนรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรถูกโค่น ล้ม โดยการรัฐประหาร จนเมื่อพรรคพลังประชาชนได้เป็นรัฐบาล และนายสมัคร สุนทรเวชได้เป็น นายกรัฐมนตรี กลุ่มพันธมิตรฯ ก็เริ่มมีการเคลื่อนไหวอีกครั้ง โดยการใช้สื่อเอเอสทีวี โจนดีทักษิณ ชินวัตร และ มีการเคลื่อนไหวในปี พ.ศ. 2551 จนสามารถกดดันให้นายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวชลงจากตำแหน่งได้สำเร็จ ต่อมาเมื่อนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี กลุ่มพันธมิตรก็ได้เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องโดยใช้ยุทธวิธีที่ หลากหลาย โดยการเข้ายึดพื้นที่ทำเนียบรัฐบาล และจัดชุมนุมที่ทำอาภาศยานคอนเมืองและสุวรรณภูมิ เพื่อ กดดันให้มีการตัดสินใจยุบพรรคพลังประชาชน และสื่อสารข้อเรียกร้องของตนต่อสาธารณชน (ทศวรรษ พันธมิตร :ปรับแฉแนวรบด้านม็วมานฯ ,2554: ออนไลน์)

การเคลื่อนไหวของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยสามารถสร้างพื้นที่สื่อในการสร้าง ความสนใจต่อสาธารณชนอย่างกว้างขวาง ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่ทำงานในประเด็นต่างๆ มาหลายปี ได้เข้ามาร่วมกับพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เช่น ขบวนการรณรงค์เคลื่อนไหวเรื่อง ข้อตกลงการค้าเสรี กลุ่มทำงานด้านสิทธิมนุษยชน ฯลฯ โดยมุ่งหวังว่าจะใช้เวทีของพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตยเป็นพื้นที่สื่อสารสาธารณะ เพื่อให้ประเด็นต่างๆ เหล่านั้นได้รับฉันทมติจากประชาชน และ สามารถผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นโยบาย กฎหมาย กฎ กติกาต่างๆ (สายรุ้ง ทองปลอน, 2550 อ้าง ถึงใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2540-2550 : 192-227) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวภาค

ประชาชนในประเด็นต่างๆ ที่เคยอ่อนแรงและกระจัดกระจายต่างเข้ามาใช้พื้นที่และพยายามหาแทรกนือหา สาระเข้าไปในการชุมนุมของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยทั้งการทำเอกสารเผยแพร่ การจัดทำโพลล์ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมได้มีส่วนร่วมและขบคิดถึงปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขปัญหาจากนโยบายของรัฐบาล หากพิจารณาถึงยุทธวิธีการต่อสู้ของกลุ่มพันธมิตรฯแล้วถือว่ามีความหลากหลายโดยได้ใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่ สำคัญในการใช้ต่อสู้ โดยเฉพาะสื่อในเครือข่ายผู้จัดการ ไม่ว่าจะเป็น เว็บไซต์ วิทยุ สถานีโทรทัศน์เอเอสทีวี ในการ สื่อสารและส่งข้อมูลข่าวสารให้เครือข่ายและผู้คนจำนวนมาก ทำให้สามารถระดมมวลชนจากพื้นที่ต่างๆ ให้มา รวมตัวกันและร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อขับไล่รัฐบาล

ต่อมาเมื่อเกิดการเปลี่ยนขั้วทางการเมืองเป็นรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ “กลุ่มคนเสื้อแดง” หรือ “แนวร่วมประชาชนต่อต้านเผด็จการ” ซึ่งเกิดขึ้นหลังการรัฐประหาร ก็หันมาเดินขบวนประท้วงและเกิดการ สร้างเครือข่ายขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยการใช้พื้นที่สื่อเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหวและระดมมวลชนเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นสื่อโทรทัศน์วิทยุ กล่าวคือ การเปิด ดี สเตชั่นของนักการเมืองที่มีแนวคิดกับทักษิณ ชินวัตร และ การเปิดสถานีโทรทัศน์พีเพิลชาแนลหรือ “พีทีวี” และใช้วิทยุชุมชนเพื่อเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร การ ใช้อินเทอร์เน็ต ทั้งในรูปแบบเว็บบอร์ด โซเชียลเน็ตเวิร์ค อีเมลล์หรือเว็บไซต์เฉพาะกิจเสื้อแดง รวมไปถึงสื่อ สิ่งพิมพ์ของคนเสื้อแดงทั้งหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ รายเดือน พ็อกเก็ตบุ๊ก และสื่อเชิงสัญลักษณ์อื่นๆ ให้ กลายเป็นพลังในการยืนยันสิทธิทางการเมืองและสิทธิความเป็นมนุษย์ รวมถึงสิทธิในการทวงถามและจดจำ เหตุการณ์และความรับผิดชอบจากภาครัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง จนกระทั่งกิจกรรม “วันอาทิตย์สีแดง” การรวมตัว แต่ละครั้งมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงคำสั่งห้ามตาม พ.ร.ก การบริหาร ในสถานการณ์ฉุกเฉิน โดยที่จุดเริ่มต้นในการรวมตัวเกิดจากการชักชวนผ่านทางสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะ เครือข่ายทางสังคม (social network)

การต่อสู้ทางการเมืองโดยใช้สื่อในยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสาร ผู้ที่ต้องการมีอำนาจ จึงต้องเป็นผู้ที่สามารถช่วงชิงจังหวะในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อให้ประเด็นของตนเข้าไปสู่พื้นที่สื่อและการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่จะสามารถสร้างพลังในการเคลื่อนไหวและระดมมวลชนในวง กว้างได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้สื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมผู้คนให้เข้ามาชุมนุมทางการเมือง และใช้สื่อเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการสร้าง ถ่ายทอด และดำรงความคิดทางการเมืองให้แก่เครือข่าย

กระแสโลกาภิวัตน์มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารในสังคมไทยเนื่องจากการไหลบ่าเข้ามาของเทคโนโลยีและความทันสมัยทางด้านวิทยาการการสื่อสาร ทั้งสื่อดิจิทัล วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต นิตยสาร วารสาร มีสื่อทางเลือกที่หลากหลายมีความรวดเร็วและราคาถูกลง ทำให้ประชาชนมีทางเลือกในการสื่อสารมากขึ้นประกอบกับเมื่อภาคประชาชนเติบโตขึ้นทำให้ภูมิศาสตร์ทางการสื่อสารใหม่เปลี่ยนแปลงไปและไม่หยุดยั้งอยู่กับที่ ในรูปแบบที่ไม่มีใครสามารถผูกขาดการใช้พื้นที่สื่อได้ เนื่องจากพื้นที่สื่อได้ขยายปริมาณออกไปอย่างกว้างขวาง การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นท่ามกลางบริบทในสังคมซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ ได้แก่ 1. การเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศ (ระดับนานาชาติ) และสื่อข้ามชาติ 2. การปฏิรูปสื่อในประเทศไทย 3. การกำเนิดสถานีโทรทัศน์สาธารณะในประเทศไทย

1) การเติบโตของเทคโนโลยีสารสนเทศ (ระดับนานาชาติ) และสื่อข้ามชาติ

แนวคิดเรื่องการปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมาพร้อมกับสื่อสมัยใหม่ก็เติบโตคู่ขนานกันมาด้วยกันและมีนัยยะสำคัญเป็นอย่างมากต่อนโยบายการสื่อสารและสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารของสังคมไทย ดังที่ สุเมธ วงศ์พาณิชย์เลิศและนิตย์ จันทรมังคละศรี (2538) กล่าวว่า “ความต้องการในข่าวสารข้อมูลของสังคมไทยมีรากเหง้ามาเป็นเวลาช้านาน แต่กระแสความตื่นตัวจะมีความเด่นชัดรุนแรงที่สุดในช่วงพฤษภาทมิฬ ทั้งนี้เบื้องหลังความตื่นตัวในความต้องการและความสำเร็จของการตอบสนองที่นำไปสู่การรับและแพร่กระจายของข่าวสารข้อมูลอย่างฉับพลันและกว้างไกล ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเสียง รูป ข้อความ และภาพเคลื่อนที่ดังเช่นในขณะนี้คงเป็นไปได้ หากมิใช่เพราะวิวัฒนาการของเทคโนโลยีกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) ช่วงหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 ที่เป็นจุดเปลี่ยนทางการเมืองไปสู่แนวโน้มที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ประกอบกับเศรษฐกิจเฟื่องฟูในยุคฟองสบู่ทำให้สังคมไทยเปิดรับแนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์ โลกไร้พรมแดนที่โลกจะเป็นหนึ่งเดียวในลักษณะหมู่บ้านโลก (global village) ตามแนวคิดคลื่นลูกที่สาม ทำให้วาทกรรมเรื่องเทคโนโลยีการสื่อสารและการปฏิวัติสารสนเทศเกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างคึกคักตามแนวคิดตะวันตก”

จากความคิดของ เคิร์นครอส (Cairncross, 1997) ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง “ความตายของระยะทาง : วิถีการปฏิวัติการสื่อสารใหม่ที่เปลี่ยนแปลงชีวิตของเรา” (The Death Distance, How the New Communications Revolution Will Change Our Lives) ได้กล่าวถึงด้านบวกของเทคโนโลยีการสื่อสารว่า “จะมี

อิสระและมีความเป็นประชาธิปไตยสูงมาก ซึ่งจะนำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างความใหญ่ และเล็ก คนรวยกับคนจน ซึ่งเราควรชื่นชมยินดีกับการเปลี่ยนแปลงนี้” ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสารและการสื่อสาร เช่น การกระจายเสียงผ่านระบบดิจิทัล และผ่านสัญญาณดาวเทียม ตลอดจนการพัฒนาของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และโทรศัพท์มือถือ เริ่มทำให้การสื่อสารมีความทันสมัยและสามารถสื่อสารได้แบบสองทางโดยมีการตอบโต้กันได้ที่ผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารต่างๆ เมื่อเทียบกับราคาที่ถูกลงและการใช้งานที่ง่ายและหลากหลายมากขึ้น ทำให้การสื่อสารสามารถแทรกซึมเข้ามายังทุกครัวเรือนได้ง่ายดายและแพร่หลายมากขึ้นจนเทคโนโลยีด้านการสื่อสารกลายเป็นเสมือนสิ่งหนึ่งที่สำคัญสำหรับคนทั่วไป เทคโนโลยีทางข่าวสารและการสื่อสาร จึงได้กลายเป็นพลังในการขับเคลื่อนให้ประชาชนทุกชนชั้นสามารถสร้างและกระจายข่าวสารและความรู้ได้โดยเกือบจะไม่มีข้อจำกัดด้านทางสถานที่และเวลา จนกระทั่งพื้นที่กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มเอ็นจีโอและองค์กรประชาชน ดังที่เห็นได้จากการชุมนุมประท้วงกระบวนการโลกาภิวัตน์ (อนุช อภาภิรม, 2547) ขบวนการทางสังคมก็ได้มีการใช้พื้นที่สื่อที่ขยายตัวและเข้มแข็งขึ้นจากการปรับเปลี่ยนและสร้างยุทธศาสตร์การต่อสู้ของตนขึ้นมา

2) การปฏิรูปสื่อในประเทศไทย

ปัญหาสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารนับเป็นปัญหาสำคัญในสังคมไทย ในอดีตที่ผ่านมาพื้นที่สื่อถูกรวบงำจากผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ซึ่งถูกนำเข้ามาในสังคมไทยในช่วงสมัยอำนาจนิคมทหาร (ในช่วงรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม ถึงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรี) เนื่องจากผู้นำประเทศต้องการใช้สื่อโทรทัศน์ตอบโต้การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ที่เปิดดำเนินการโดยเอกชน และเพื่อตอบสนองต่อการโฆษณาทางการเมืองในสมัยนั้น (ทรงยศ บัวเฟื่อน, 2547 : 22)

ต่อมาเมื่อมีกฎหมายว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ฉบับแรกของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498 ทำให้ประเทศไทยมีสถานีโทรทัศน์แห่งแรกเกิดขึ้น โดยมีกรมประชาสัมพันธ์เป็นผู้ถือหุ้่นใหญ่ จากนั้นพัฒนาการของสื่อโทรทัศน์เริ่มมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้นตามลำดับ เห็นได้จากเหตุการณ์ทางการเมืองในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่รัฐบาลในสมัยนั้นได้ใช้ประโยชน์จากสื่อโทรทัศน์เป็นกระบอกเสียงให้กับคณะรัฐบาลในการเผยแพร่ และไม่เผยแพร่สิ่งที่เกิดขึ้นให้ประชาชนซึ่งอยู่ในสถานะผู้รับข่าวสาร การกระทำดังกล่าวทำให้รัฐบาล

ถูกสังคมวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางถึงความไม่เป็นธรรมที่สาธารณชนถูกบิดเบือนข่าวสาร ถูกปิดหูปิดตา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์รุนแรงทางการเมือง(ทรงยศ บัวเพื่อน, อ้างแล้ว)

ดังนั้น กระแสการเรียกร้องให้รัฐหยุดครอบงำสื่อ โทรทัศน์และวิทยุเพื่อการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองเกิดขึ้นควบคู่กับพัฒนาการการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีมาตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 จนถึงเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้กระแสการปฏิรูปสื่อของรัฐเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เพราะผลกระทบจาก “ปิดหู ปิดตา” ประชาชน จนนำไปสู่การออกมาชุมนุมขับไล่รัฐบาลเผด็จการของขบวนการประชาชน จากยุควิกฤตการณ์ทางการเมืองเข้าสู่กระแสการเปิดเสรีสื่อ (2535-2540) เพราะผลพวงจากการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของขบวนการทางสังคมในเดือนพฤษภาคมพ.ศ.2535 สะท้อนให้เห็นถึงพลังทางการเมืองของชนชั้นกลางที่ใช้โอกาสนี้ในการแสดงออกอย่างชัดเจนว่า สิทธิเสรีภาพด้านข่าวสารเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ของพลเมือง เพราะเชื่อว่าการเปิดเสรีสื่อจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยและเป็นภัยของเผด็จการ ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

หลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” สังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์กับการใช้พื้นที่สื่อเป็นอย่างมาก เช่นเกิดกระแสการเรียกร้องเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชน ประกอบกับการมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทั้ง “ความหลากหลาย”และ “ความเร็ว”ของเทคโนโลยีการสื่อสาร ประชาชนสามารถรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารจำนวนมากในพื้นที่สื่อต่างๆ จนกล่าวได้ว่าสื่อไทยก้าวข้ามพ้นจากยุคที่สื่อถูกควบคุมโดยเบ็ดเสร็จจากอำนาจรัฐที่ควบคุมสื่ออย่างเบ็ดเสร็จมาสู่ยุคของการแข่งขันเพื่อขายข่าวที่มีความรวดเร็ว และเมื่อข่าวกลายเป็นสินค้าที่มีราคา ข่าวของการชุมนุมและการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมซึ่งแพร่หลายในช่วงนั้นคือ การชุมนุมของสมัชชาคนจน ก็เป็นข่าวที่ขายได้ ทำให้สื่อได้กลายเป็นเวทีที่กลุ่มคนเล็กคนน้อยในสังคมได้เข้ามาในพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้อธิบายความทุกข์ร้อนหรือข้อเรียกร้องจากฝั่งของผู้ที่ไม่มีอำนาจในสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2541 : 132 -135)พื้นที่สื่อในขณะนั้นจึงกลายเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างวิถีคิด ข้อถกเถียงและติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลให้คนที่หลากหลายในสังคมมากขึ้นกว่าทำหน้าที่เพื่อตอบสนองภาครัฐอีกครั้งหนึ่ง

ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวให้สื่อมีความเป็นอิสระมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อกระจายเสียง ได้มีการเปิดให้มีการกระจายเสียงโทรทัศน์ช่องใหม่ขึ้นในพ.ศ. 2538 (ออกอากาศ พ.ศ.2539) เรียกว่า ทีวีเสรี หรือ ITV ซึ่งคาดหวังกันว่าจะเป็นช่องทางเลือกใหม่ที่จะทำให้มีการเสนอข่าวสารมากขึ้น แต่ในความเป็นจริงกลับประสบปัญหาจากเงื่อนไขข้อสัญญาต่าง ๆ โดยเฉพาะการแบ่งผลประโยชน์ให้แก่รัฐ ทีวีเสรีจึงเป็นเพียงเสรีภาพในการดำเนินธุรกิจโทรทัศน์มากกว่าเป็นโทรทัศน์ทางเลือกสำคัญคนไทย บทบาทของพื้นที่สื่อได้ถูกกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมใช้เพื่อสื่อสาร การมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียงและกิจการ โทรคมนาคม พ.ศ. 2543 และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีข้อบังคับให้รัฐลดบทบาทของตนเพื่อเปิดให้มีการแข่งขันเสรี และให้เกิดสื่อเพื่อสาธารณะขึ้น เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 40 ในรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 ได้สร้างแรงบันดาลใจให้ประชาชนทั่วประเทศแสดงความต้องการในการผลักดันให้เกิดวิทยุชุมชนจนนำไปสู่บทบัญญัติเรื่องการรองรับสิทธิในการเป็นเจ้าของคลื่นความถี่ของประชาชนอย่างน้อยร้อยละ 20 ตามกฎหมายลูกของมาตรา 40 คือ พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่กิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ พ.ศ. 2543

หลังจากกฎหมายดังกล่าวประกาศใช้ แนวคิดเรื่องสื่อภาคประชาชนได้กลายเป็นข้อถกเถียงในสังคมอย่างกว้างขวาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐนำโดยกรมประชาสัมพันธ์ออกมาแสดงท่าทีไม่เห็นด้วยและคัดค้านการให้ประชาชนเป็นเจ้าของสื่อด้วยเหตุผล เรื่องคุณภาพ ความมั่นคง และภาววัฒนธรรมที่ไม่ถูกแบบแผนตามมาตรฐานภาษาไทยกลาง เป็นต้น รวมทั้งความตื่นตัวของสื่อธุรกิจบันเทิง ค่ายเพลงต่างๆ ที่เริ่มให้ความสนใจกับการปฏิรูปสื่อ (อุบลรัตน์, 2545)กล่าวได้ว่าหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 ประกาศใช้ในเดือนตุลาคม สื่อกระจายเสียงของรัฐได้ถูกผลักดันให้เข้าสู่บรรยากาศในยุคปฏิรูปสื่อ ปฏิรูปการเมือง(พ.ศ.2540-2544) อย่างเต็มรูปแบบ อีกทั้งหลักการเรื่องสิทธิในสื่อมวลชนสาธารณะที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ได้ทำให้เกิดความตื่นตัวของประชาชนทั่วประเทศในการเคลื่อนไหวติดตามผลักดันการปฏิรูปสื่อ อันสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการปฏิรูปการเมือง การสร้างระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) วาทกรรมหลักเกี่ยวกับทิศทางการปฏิรูปสื่อที่ถูกเสนอโดยนักวิชาการในช่วงนั้นคือ การปฏิรูปสื่อที่ต้องนำไปสู่การส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ ในการสื่อสารของประชาชน (communication rights) ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับการบรรจุไว้ในระดับสากลมานานแล้ว

รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 หรือที่เรียกกันว่า “รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” ได้เปิดช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสื่อต่าง ๆ โดยรัฐธรรมนูญฉบับปีพ.ศ. 2540 บัญญัติ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระในการจัดสรรคลื่นความถี่ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรคมนาคม 40 ดังนี้

มาตรา 40 คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสาธารณะของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขัน โดยเสรีอย่างเป็นธรรม

จากข้างต้นแสดงให้เห็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญปี 2540 คือ ทำลายการผูกขาดสื่อวิทยุ โทรทัศน์ จัดสรรคลื่นความถี่อย่างเป็นธรรม เปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่างๆ เข้าถึงการใช้คลื่นความถี่อย่างทั่วถึง และกว้างขวาง จึงเป็นเหตุให้กำหนดมีสององค์กร คือ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ แห่งชาติ (กสช.) และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) เพื่อแยกการกำกับดูแลกิจการสองกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน (คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคม, 2554 : ออนไลน์) ทำให้ความเคลื่อนไหวของ ขบวนการสื่อภาคประชาชนของประเทศไทย จึงเริ่มมีความเข้มข้นขึ้น

ในขณะที่หลังจากนั้นทิศทางการปฏิรูปสื่อซึ่งได้ถูกริเริ่มไว้ในช่วงปีพ.ศ. 2540 ก็ได้มาถึงยุค ถดถอยอีกครั้ง ในยุคที่สิทธิเสรีภาพในการสื่อสารถูกเปลี่ยนเป็นเรื่องของการแปลงคลื่นความถี่ให้เป็นทุน การเมือง ซึ่งอยู่ในระบบผูกขาดและการกึ่งกำไร ภายใต้การเมืองใน “ระบอบทักษิณ” และระบอบเศรษฐกิจแบบ “ทักษิณนิคมิตส์” ที่เต็มไปด้วยข้อกังขาเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน การทุจริตเชิงนโยบายและจากกรณีอื้อฉาวกรณี สถานีไอทีวี ที่หัวหน้าพรรคไทยรักไทยมีส่วนผูกพันใกล้ชิดกับทั้งบริษัทชินคอร์ป ไอทีวีและพรรคการเมือง ใหญ่ที่เตรียมตัวเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 6 มกราคม 2544 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกันของอำนาจ และอิทธิพลทางการเมือง การเงิน และสื่อ อย่างไม่เคยมีมาก่อน ปราบปรามการฉ้อโกงการครอบงำสื่อจากกรณี ผลประโยชน์ทับซ้อนส่งผลต่อเสรีภาพในการสื่อสารและการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เนื่องจากรัฐบาล

ไม่ต้องการรับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์ใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียงกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบต่างๆ เช่น กลุ่มสมัชชาคนจน กลุ่มเกษตรกร คนเล็กคนน้อยในสังคม ในทางตรงข้าม รัฐบาลกลับใช้วิธีการควบคุมการแสดงความคิดเห็นจากประชาชนอย่างเข้มงวดผ่านสื่อของรัฐและเอกชนที่รัฐบาลสามารถกำกับหรือสั่งได้ พื้นที่สื่อในช่วงนี้จึงประสบปัญหาราวกับย้อนกลับไปสู่ยุคสมัยที่รัฐบาลสามารถสั่งปิดปากสื่อและประชาชนได้ ทำให้คนซึ่งไร้สิทธิไร้เสียง และคนเล็กคนน้อยเช่น ผู้ได้รับผลกระทบจากเขื่อน ต้องตกอยู่ในฐานะไร้สิทธิไร้เสียงต่อไป โดยต้องหันไปใช้ยุทธวิธีการต่อสู้แบบเดิม เช่น การชุมนุมประท้วง เพื่อให้คนได้ยินเรื่องราวความทุกข์ร้อนของตนเป็นยุทธวิธีหลักในการเคลื่อนไหว แทนที่จะมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นในสื่อเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนในสังคม

3) การกำเนิดสถานีโทรทัศน์สาธารณะในประเทศไทย

เมื่อปีพ.ศ. 2549 มีการปฏิวัติและคุกคามสื่อ จนก่อให้เกิดการสังปีควิทยุชุมชน และล้มรัฐธรรมนูญ 2540 จนได้มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี 2550 ซึ่งในช่วงที่การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 กำลังเริ่มต้นประเด็นเรื่องการปฏิรูปสื่อจึงกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในเชิงมิติทางการเมืองอันเกี่ยวเนื่องด้วยกรณีรายการยามเฝ้าแผ่นดิน กรณีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมพีทีวี และกรณีของไอทีวีที่เปลี่ยนเป็นทีไอทีวี ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็เกิดความเคลื่อนไหวอย่างมากในขบวนการสื่อภาคประชาชน แม้สื่ออาจไม่ส่งผลกระทบในมิติทางการเมืองในสถานการณ์ปัจจุบัน หากแต่เป็นกลไกสำคัญยิ่งในขบวนการพัฒนาภาคประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาของประเทศโดยรวม ขบวนการสื่อภาคประชาชนเกิดขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศ และได้ร่วมคิดร่วมทำบนเป้าหมายเพื่อให้เกิดสื่อภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญปีพ.ศ. 2550 อันเป็นที่มาแห่งข้อเสนอการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน

ข้อเสนอต่อการปฏิรูปสื่อโดยภาพรวมในการปฏิรูปการเมืองรอบใหม่ ภายใต้อุดมการณ์ มีความเท่าเทียม เป็นธรรมและทั่วถึง สนับสนุนสื่อที่หลากหลาย เน้นประโยชน์สาธารณะมากกว่าประโยชน์ทางการค้า และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งกลุ่มเด็กเยาวชน เกษตรกร ผู้พิการ ชนกลุ่มน้อย กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ในการสื่อสาร

รูปธรรมของข้อเสนอ เช่น รัฐต้องจัดให้มีวิทยุและโทรทัศน์บริการสาธารณะ รัฐต้องมีหลักประกันที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ไม่ใช่เป้าหมายหลักของธุรกิจสื่อเชิงพาณิชย์ เช่น

เด็ก เยาวชน คนพิการ ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาส ฯลฯ เข้าถึงช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายในทุกระดับ ทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ และในการดำเนินงานสื่อเพื่อบริการสาธารณะของภาครัฐ และสื่อภาคธุรกิจเอกชน รัฐต้องกำหนดสัดส่วนเนื้อหารายการสาระและบันเทิง รวมทั้งต้องเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้าไปใช้เพื่อสื่อสาร บอกเล่าปัญหา และความต้องการของกลุ่มคนต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งถึง และเท่าเทียม

นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นต้องมีสิทธิเป็นเจ้าของสื่อ เพื่อประโยชน์สาธารณะของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรและผู้บริโภคสื่อ ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดและตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับสื่อ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดสรรคลื่นความถี่ กำหนดเนื้อหา ช่วงเวลา รายการ ที่สอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มคนที่แตกต่างกันในสังคมอย่างเพียงพอ รวมถึงการผลักดันให้มีกฎหมายลูก องค์กรอิสระ และกลไกต่างๆ ที่ทำให้บทบาทผู้ถือใบอนุญาตใช้งานได้จริงภายใน 2 ปี และต้องยืนยันให้แยกองค์กรอิสระที่จัดสรรและกำกับดูแลระหว่างกิจการวิทยุโทรทัศน์ กับกิจการโทรคมนาคมออกจากกัน

ข้อเสนอประเด็นต่อมาคือ รัฐต้องจัดตั้งกองทุนสื่อบริการสาธารณะ และกองทุนสื่อภาคประชาชน โดยที่มาของงบประมาณ ให้มาจากส่วนแบ่งรายได้ของการประกอบกิจการคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ และงบประมาณแผ่นดิน พร้อมกันนั้น รัฐต้องมีมาตรการป้องกันการแทรกแซงสื่อทุกประเภทจากกลุ่มการเมืองและกลุ่มธุรกิจ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยต้องจัดให้มีองค์กรอิสระด้านสิทธิเสรีภาพการสื่อสาร เพื่อป้องกันการแทรกแซง ตั้งปิด และให้มีองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคด้านสื่อด้วย สำหรับประเด็นการจัดสรรคลื่นความถี่ รัฐต้องแบ่งช่วงคลื่นตามสัดส่วนโดยแยกจากกันอย่างชัดเจน ระหว่างการประกอบกิจการบริการสาธารณะ ภาคธุรกิจ และภาคชุมชน/ประชาชน

นอกจากข้อเสนอต่อการปฏิรูปสื่อโดยภาพรวมในการปฏิรูปการเมืองรอบใหม่แล้ว ขบวนการสื่อภาคประชาชนยังได้กำหนดข้อเสนอต่อทิศทางการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ด้วยการจัดเวทีระดมความคิดเห็นการปฏิรูปสื่อภาคประชาชนในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การปฏิรูปการเมืองรอบใหม่

ประการต่อมาคือ การจัดกลไกการสื่อสารระหว่างเครือข่ายวิทยุชุมชน เครือข่ายสื่อภาคประชาชน เครือข่ายสื่อทางเลือก ฯลฯ ในการติดตามสถานการณ์ การส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร ระหว่างกัน กิจกรรมรณรงค์เผยแพร่สื่อสองทางในระดับพื้นที่ ทั้งเผยแพร่สถานการณ์/ข้อเสนอ และเปิดระดมความคิดเห็นจากคนในชุมชนต่อการปฏิรูปสื่อ ต่อการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

กิจกรรมรณรงค์เผยแพร่ ผลักดันนโยบาย เช่น การล่ำรายชื่อเพื่อสนับสนุนข้อเสนอการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน การสื่อสารข้ามเครือข่าย อาทิ เครือข่ายทรัพยากร เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายผู้บริโภค ฯลฯ ทั้งในระดับจังหวัด ภาค และประเทศ และการประสานพลังร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ของสังคม เช่น เครือข่ายนักวิชาการ องค์กรวิชาชีพ องค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชนทุกภาคส่วน ในการผลักดันข้อเสนอการปฏิรูปสื่อทั้งระบบ และต่อการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2551 มีการประกาศใช้ พ.ร.บ. การประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายลูกด้านสื่อฉบับที่ 2 ซึ่งห่างกับตัวแรก คือ พ.ร.บ. องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ 2543 ถึง 8 ปี (อีสานวอยซ์, 2550 : ออนไลน์) จนกระทั่งสถานีโทรทัศน์

ไทยพีบีเอสได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2551 มาตรา 5 ให้จัดตั้งองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยเป็นนิติบุคคล เรียกโดยย่อว่า “ส.ส.ท.” และให้ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า “Thai Public Broadcasting Service” เรียกโดยย่อว่า “TPBS” ในวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2551 โดยทำหน้าที่เป็นองค์การสื่อสารสาธารณะด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐ ที่ไม่ใช่ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ แต่ดำเนินการภายใต้ทุน ทรัพย์สิน และรายได้ขององค์การ (พ.ร.บ. กระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพและคุณธรรมผ่านข่าวสารที่เที่ยงตรง เพื่อผลิตรายการข่าวสารที่มีสารประโยชน์โดยปราศจากอคติทางการเมืองและผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ และโดยยึดถือประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก ผ่านการส่งเสริมการรับรู้และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมของประชาชน ในการสร้างสังคมระบอบประชาธิปไตยที่เป็นธรรม มีความกล้าหาญในการรายงานข่าวสารและเสนอประเด็นได้เถียง โดยยึดถือประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ด้วยแนวนโยบายนี้เองที่ทำให้ทีวีไทยเข้ามามีบทบาทในการตอบสนองความต้องการของประชาชนที่หลากหลาย โดยการสร้างเครื่องมือซึ่งเป็นช่องทางในการสื่อสารในหน้าจอโทรทัศน์ โดยผลักดันให้ประชาชนเป็นผู้สื่อสารด้วยตนเอง ผ่าน “รายการนักข่าวพลเมือง” หากพิจารณาวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งสื่อโทรทัศน์สาธารณะจะเห็นว่า มีเจตนารมณ์ที่ต้องการจะเป็นสื่ออิสระพ้นจากการครอบงำจากรัฐและทุน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม ได้ใช้รายการทีวีเป็นพื้นที่ในการแสดงออก

แนวคิดนักข่าวพลเมืองซึ่ง เป็นแนวคิดที่ทำให้ภาคประชาชนสามารถใช้พื้นที่สื่อโทรทัศน์เป็นเวทีในการแสดงออกถึงเรื่องราวที่นอกเหนือจากสิ่งที่สื่อกระแสหลักสนใจ สำหรับกำเนิดนักข่าวพลเมืองในประเทศไทยถือได้ว่าเติบโตมาพร้อมกับการมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ปรากฏการณ์ข่าวสารเกี่ยวกับการขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ถูกปรากฏจากสื่อโทรทัศน์มีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่สังคมเริ่มรู้จักคำว่า มีอบ จนปัจจุบัน กล่าวคือ เดิมกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อ ถูกใส่ป้าย ผู้ก่อความวุ่นวายในสังคม แต่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาสังคมเริ่มเห็นวิธีการมองกลุ่มผู้เสนอข่าวกลุ่มผู้ชุมนุมในแง่มุมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้เกิดการทำข่าวในส่วนที่ไม่เคยถูกนำเสนอมาก่อน ทำให้ข่าวที่ไม่เคยเป็นข่าวจึงปรากฏสู่สังคมมากขึ้น

หลังจากการปฏิรูปสื่อและเกิดสถานีโทรทัศน์สื่อสาธารณะ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ใช้ช่องทางนี้ในการต่อสู้ เพื่อให้ประเด็นข้อเรียกร้องของพวกเขาเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจ และเป็นที่ยอมรับของสาธารณะเพิ่มมากขึ้น จุดเปลี่ยนที่สร้างรูปแบบของการต่อสู้ผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการเคลื่อนไหว เกิดขึ้นเมื่อประเด็นปัญหาของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้รับความสนใจจากทีมงานของรายการนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส (TPBS) เข้ามาทำข่าวในช่วงแรก ๆ ประกอบกับการที่มีผู้นำของขบวนการทางสังคมสามารถ ปรับและรับเอาช่องทางของสื่ออย่างสถานีไทยพีบีเอส (TPBS) เข้ามาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการต่อสู้ของขบวนการฯ ได้ เห็นได้จากการเข้ามาของทีมงานสื่อ ในช่วงแรกนั้น ทางทีมงานได้นำข้อมูลส่วนหนึ่งจากผู้นำชุมชนไปใช้ในการทำข่าว อาทิ ภาพที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านบางส่วนได้บันทึกเอาไว้ด้วยตนเอง เมื่อครั้งเข้าไปร้องเรียนในประเด็นปัญหากับหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ตลอดจนภาพการเข้าร่วมเดินขบวนเคลื่อนไหวหรือการชุมนุมซึ่งเกิดขึ้นก่อนการเข้ามาของทีมงานจากรายการนักข่าวพลเมือง ซึ่งภาพและเสียงที่บันทึกนั้น เดิมขบวนการฯทำได้เพียงการนำเสนอให้สมาชิกภายในดูกันเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการฯ โดยไม่ได้ส่งผลต่อความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหามากนักเนื่องจากประเด็นปัญหาในการเคลื่อนไหวไม่ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่สายตาของสาธารณชนในวงกว้าง

การได้เข้ามาหนุนเสริมการทำข่าวของทีมงานรายการนักข่าวพลเมืองจึงถือเป็นการเปิดช่องทางการนำประเด็นปัญหาของขบวนการทางสังคมให้เข้าสู่พื้นที่สาธารณะ ประกอบกับการฝึกอบรมให้ชาวบ้านที่สนใจทดลองทำข่าวพลเมืองในนามของ “นักข่าวพลเมือง” นับจากจุดเริ่มต้นทำให้นักข่าวพลเมืองในนามของขบวนการทางสังคมในพื้นที่ต่างๆ ได้ก่อร่างสร้างตนเองขึ้น เนื่องจากการมีข่าวของชุมชนเผยแพร่สู่พื้นที่

สาธารณะทำให้ชาวบ้านบางส่วนในชุมชนที่ยังไม่เข้าใจในประเด็นปัญหาหรือไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกขบวนการฯ ได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาและหันมาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเพื่อการต่อสู้เรียกร้องมากขึ้น

“รายการนักข่าวพลเมือง” มีบทบาทสำคัญในการเปิดพื้นที่สื่อโทรทัศน์ให้แก่ขบวนการทางสังคมสามารถผลิตและนำเสนอสารที่ขบวนการฯ ต้องการถ่ายทอดได้ด้วยตนเอง โดยทีมงานนักข่าวพลเมืองจะเดินทางมาฝึกอบรมในพื้นที่ เพื่อให้ชาวบ้านมีการพัฒนาทักษะเกี่ยวกับงานด้านสื่อมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการฝึกเทคนิคการถ่ายภาพ การฝึกเทคนิคการตัดต่อภาพวิดีโอ เป็นต้น จนกล่าวได้ว่าทักษะและวิธีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ขบวนการฯ มีทักษะในการผลิตสื่อรูปแบบต่างๆ ในการเคลื่อนไหว

นอกจากนี้การนำเสนอประเด็นปัญหาในมุมมองของขบวนการฯ เองผ่านรายการนักข่าวพลเมืองยังถือเป็นจุดเริ่มต้นในการทำให้สื่อกระแสหลักอื่นๆ เข้ามาให้ความสนใจและนำเสนอข่าวหรือประเด็นปัญหาอย่างกว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากผู้บริหารรายการต่างๆ ของทีวีไทยที่ได้เข้ามาในพื้นที่ที่มีประเด็นปัญหาและร่วมรับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทำให้ขบวนการฯ ประสบความสำเร็จในการดึงเอาเครือข่ายสื่อเข้ามาช่วยเรื่องของการติดตามประเด็น โดยการหาวิธีการในการติดต่อประสานงานกับผู้บริหารรายการต่างๆ ของทีวีไทย (TPBS) จากเครือข่ายและการรู้จักกันเป็นการส่วนตัว อีกทั้งยังเป็นรายการที่เชื่อมร้อยขบวนการทางสังคมหรือเครือข่ายภาคประชาชนให้มีปฏิสัมพันธ์กันผ่านพื้นที่สื่อ โดยสรุปบริบทแวดล้อมที่เกิดจากการเกิดทีวีสาธารณะและรายการนักข่าวพลเมือง จึงมีผลดีต่อขบวนการฯ ที่สามารถใช้เครือข่ายสื่อที่ตัวเองมีอยู่ ได้ถูกจังหวะเวลาและโอกาส ใช้เป็นพื้นที่ในการเริ่มต้นใช้พื้นที่สื่อสารและทำให้ประเด็นปัญหาของขบวนการเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น

จากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญและความตื่นตัวในการใช้สิทธิทางการสื่อสารของภาคประชาชน บทบาทของพื้นที่สื่อที่มีเพิ่มมากขึ้น ทำให้แนวคิดในการให้ชุมชนหรือภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง “สื่อ” และ “สาร” หรือการมีสื่อ ที่สามารถใช้เพื่อแลกเปลี่ยนและแสวงหาสาระความรู้จึงมีความจำเป็น ในส่วนต่อจากนี้ ผู้วิจัยจึงพิจารณาคูณลักษณะของสื่อประเภทต่างๆ ที่ขบวนการทางสังคมจะนำมาใช้ในการเคลื่อนไหว

5.2.2. การขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับสื่อมวลชน

เครือข่าย (network) มีความสำคัญต่อการเคลื่อนไหวในพื้นที่สื่อ เนื่องจากการสร้างเครือข่าย และมองหาทรัพยากร หรือวิธีการในการสร้างทรัพยากรในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นตัวคนที่จะผลิตสื่อ เครื่องมือ หรือ

ประเด็นในพื้นที่ นักวิชาการหรือว่าผู้ที่สามารถรวบรวมทรัพยากรต่างๆเข้ามาบูรณาการเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดผล ดังนี้ 1. การทำให้เกิดพื้นที่ข่าวที่หลากหลาย 2. การเป็นตัวกลางในการ “ชักใย” ให้เกิดการประสานงาน ระหว่างภาคส่วนต่างๆ ทั้งระหว่างคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชน 3. การอำนวยความสะดวกในเรื่องข้อมูล ข้อเท็จจริงที่เป็นหลักฐานในการต่อสู้ เพราะ “การเป็นข่าว” เพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้ประเด็นปัญหา สามารถได้รับการแก้ไขได้ การต่อสู้กับภาครัฐจำเป็นต้องมีข้อมูล หลักฐานที่เป็นข้อเท็จจริง มีแหล่งอ้างอิงที่ เชื่อถือได้ เช่น การค้นหาที่มาของปัญหาจากข้อมูลทางวิชาการ 4. เติมเต็มช่องว่างด้านการสื่อสาร คือ ช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างแกนนำกับทีมสื่อมวลชน พื้นที่สื่อที่ใช้และสมาชิกภายในขบวนการ

กรณีสหกรณ์เข้าที่ดินคลองโยง เริ่มต้นใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวจากตัวแกนนำซึ่งมีความ สนใจในการค้นหาช่องทางต่าง ๆ เพื่อใช้ในการสานต่อให้ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชนนั้นได้รับการ แก้ไข โดยใช้ช่องทางในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ทั้งการจัดทำและรวบรวมเอกสาร เกี่ยวกับการเข้าที่ดินในพื้นที่คลองโยงตั้งแต่สมัยเริ่มแรก การชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมกลุ่มเพื่อเข้าร้องเรียน ประเด็นปัญหายังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการให้นักวิชาการเข้ามาช่วยเหลืออีกทางหนึ่ง ความใส่ใจ ในปัญหาแสดงให้เห็นว่าผู้นำชุมชนคลองโยงเองมีการใช้เครือข่ายที่ตนเองมีอยู่ รวมทั้งการหาช่องทางใหม่ ๆ ของการสื่อสารประเด็นปัญหาของกลุ่มตนเอง

ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้บริหารรายการ “นักข่าวพลเมือง” จากสถานีโทรทัศน์ไทย พีบีเอสกับแกนนำของขบวนการชาวบ้านคลองโยงมีส่วนสำคัญในการเป็นจุดเริ่มต้นของคลองโยงได้ถูก นำเสนอออกสู่จอโทรทัศน์และมีการขยายสู่พื้นที่สื่ออื่นๆ เนื่องจากแกนนำมีจุดประสงค์ในการใช้พื้นที่รายการ “นักข่าวพลเมือง” เพื่อนำเสนอประเด็นจึงได้ต่อโทรศัพท์เพื่อให้ผู้บริหารรายการนำทีมงานเข้ามาช่วยเหลือชาว คลองโยงผ่านทางแกนนำเสนอประเด็นปัญหาที่ดินในคลองโยงในครั้งแรกๆ รวมทั้งต่อมาได้ส่งเสริมและ แนะนำให้ชาวบ้านคลองโยงบางส่วนเป็นนักข่าวพลเมือง เพื่อให้ชาวบ้านสามารถ ที่จะนำเสนอประเด็นปัญหา เรื่องที่ดินของพวกเขาเองได้ โดยนักข่าวมืออาชีพเข้ามาฝึกอบรมและให้การช่วยเหลือ ตลอดจนการจัดอบรมการ เป็นนักข่าวเมือง เริ่มแรกนั้นกลุ่มชาวบ้านที่สนใจที่จะเรียนรู้และฝึกอบรมการเป็นนักข่าวพลเมือง คือ กลุ่มของ กรรมการสหกรณ์การเข้าที่ดินคลองโยงจำนวน 9 คน รวมกับชาวบ้านส่วนหนึ่ง และนักวิชาการที่เข้ามา

ช่วยเหลือ การเรียนรู้และทดลองฝึกปฏิบัติของชาวบ้านกลุ่มนี้เอง ทำให้เกิดเป็นผลงานข่าวพลเมือง³ โดย “นักข่าวพลเมืองคลองโยง” เองเกิดขึ้นจริง

เมื่อประเด็นปัญหาเรื่องที่ดินในคลองโยงได้รับความสนใจจากทีวียไทย (PBS)เข้ามาทำข่าวในช่วงแรก ๆ รูปแบบของการต่อสู้ของชาวคลองโยงจึงได้เปลี่ยนแปลงตั้งแต่ตอนนั้น ปัจจัยสำคัญคือการที่มีผู้นำของชุมชนสามารถ ปรับและรับเอาช่องทางของสื่ออย่างทีวียไทย (PBS) เข้ามาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการต่อสู้ของพวกเขาได้ เห็นได้จากการที่ในช่วงแรกของการเข้ามาของทีวียไทย (PBS) นั้น ทางทีวียไทย (PBS) เอง ได้นำข้อมูลส่วนหนึ่งจากผู้นำชุมชนไปใช้ในการทำข่าว อาทิ ภาพที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านบางส่วนได้บันทึกเอาไว้ เมื่อครั้งที่เข้าไปร้องเรียนเรื่องปัญหาที่ดินกับผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม หรือภาพการเข้าร่วมเดินขบวนเคลื่อนไหวกับสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ เป็นต้น ซึ่งเป็นการดำเนินงานเรียกร้องของกลุ่มคนในคลองโยงมาตั้งแต่ก่อนที่จะมี ทีวียไทย (PBS) เข้ามานั้นเอง การเข้ามาหนุนเสริมของทีวียไทย (PBS) ในช่วงแรกได้เข้ามาทำข่าวในพื้นที่ จนต่อมาจึงได้มีการฝึกอบรมให้ชาวบ้านที่สนใจทดลองทำข่าวพลเมืองในนามของ “นักข่าวพลเมืองคลองโยง” ซึ่งนับจากจุดเริ่มต้นอันนั้นเอง ที่ทำให้ชาวบ้านคลองโยงได้นำเสนอข่าวของชุมชนเผยแพร่สู่สาธารณะ

หลังจากการฝึกถ่ายภาพ ทีมงานนักข่าวพลเมืองก็เข้ามาในพื้นที่เพื่อฝึกนักข่าวพลเมืองคลองโยงเกี่ยวกับเทคนิคการตัดต่อ อย่างไรก็ตามในช่วงแรก ข่าวพลเมืองที่ออกอากาศยังคงเป็นฝีมือการทำข่าวของทีมงานนักข่าวพลเมืองของทีวียไทย แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนคือคนในชุมชนเริ่มมีความตื่นตัวในการทำข่าวรวมถึงเริ่มมีการรวบรวมกำลังพลในการผลิตข่าวสารต่างๆของขบวนการฯ

เดิมการออกอากาศครั้งแรกๆของข่าวพลเมืองคลองโยงมีทีมงานจากรายการนักข่าวพลเมืองเข้ามาในพื้นที่เพื่อทำข่าวให้เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายภาพกิจกรรมการต่อสู้ของชาวคลองโยง ซึ่งข่าวที่ออกอากาศไปประมาณ ๘ ตอนนั้น มีหลายชิ้นที่เป็นฝีมือของนักข่าวพลเมืองคลองโยงเองทั้งหมด เนื่องจาก

³ ข่าวของพลเมืองในสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศไทย เริ่มต้นครั้งแรกเมื่อเดือนเมษายน 2551 ทางสถานีโทรทัศน์ทีวียไทยเป็นการใช้พื้นที่สื่อครั้งแรกของชาวบ้านคลองโยงซึ่งทำให้พวกเขาสามารถผลิตข่าวจากชุมชน เป็นการเปิดช่องทางของการสื่อสาร ทั้งระหว่างชาวบ้านกันเองและกับภายนอกทำให้เกิด ความเข้าใจในปัญหาและเงื่อนไขของการต่อสู้เพื่อกรรมสิทธิ์ในที่ดินของพวกเขาเองมากขึ้น อีกทั้งสร้างความตระหนักในปัญหาในพื้นที่ของตนเองของชาวบ้านเองมากขึ้นด้วย ซึ่งทีมงานรายการนักข่าวพลเมืองได้ถ่ายทอดทักษะการผลิตข่าวในลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้อบรมฯไปแล้ว 50 รุ่น จำนวนผู้อบรมราว 1,500 คน ผลิตงานกว่า 500 ชิ้น ออกอากาศในช่วง “นักข่าวพลเมือง” หลังข่าวในพระราชสำนัก เวลาประมาณ 20.15 น. ทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ ทางทีวียไทย ทีวียสาธารณะ.

หลังจากมีการอบรมนักข่าวพลเมืองที่ตำบลคลองโยงเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2552 ทำให้เริ่มมีคนที่ต้องการเข้ามาเรียนรู้การทำข่าวพลเมืองเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ในเรื่องการใช้เทคโนโลยี จากเดิมจำนวนนักข่าวพลเมืองมีจำนวน 3 คน ปัจจุบันได้เพิ่มจำนวนเป็น 10 คนและมีพัฒนาการ ในเรื่องเทคนิคในการผลิตในการถ่ายภาพ ตัดต่อ ใช้เครื่องมือได้ดี ตัดต่อได้เร็วขึ้น สามารถพากย์เสียงได้ การทำข่าวจากมุมมองของนักข่าวพลเมืองคลองโยงมีประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาในด้านเทคนิคการทำงานข่าวเพื่อเสนอผ่านสื่อ ทั้งการคิดประเด็นและการเขียนบท เทคนิคการถ่ายภาพ เทคนิคการตัดต่อ และเทคนิคการพากย์เสียง ในด้านเทคนิคการถ่ายภาพ เทคนิคการตัดต่อและเทคนิคการพากย์เสียงนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำข่าวส่วนใหญ่เกิดจากความชำนาญและทักษะในการใช้เครื่องมือ ไม่ว่าจะเป็น เทคนิคการถ่ายภาพให้นิ่ง เทคนิคการปรับโฟกัส เทคนิคการถ่ายภาพเป็นช็อต การวางเสียงใส่บนภาพที่ตัดต่อแล้ว ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์ในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะ

“นักข่าวพลเมือง ผมว่าพอสร้างคนได้ พอผลิตได้ แต่เรื่องทิศทาง และประเด็น ยังไม่เป็นมืออาชีพที่ส่งไปแล้วสามารถนำเสนอออกอากาศได้เลย ประเด็นเรื่องภาพ การตัดต่อที่ต้องเนียบ ยังไม่ดี ต้องช่วย ยังประหม่ออยู่”

(ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

“หนูเป็นโปรแกรมตัดต่อก็เพราะนักข่าวพลเมือง คำสอนให้ตัดต่อ ทำเป็นก่อนไปอบรมอีก หนูใช้ในห้องเรียนด้วยก็เลยทำเป็น เรื่องถ่าย ... คำก็สอนเรื่องมุมกล้อง ต้องใช้ประสบการณ์อีกหน่อย ข่าวที่ออกไปล่าสุดก็ภาพสั้นนิดหน่อย”

(พรรณนา เอี่ยมสุวรรณ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

ต่อจากนั้นจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับผู้บริหารรายการต่างๆของทีวีไทยก็ได้เข้ามาในพื้นที่และการเก็บข้อมูลข้อเท็จจริงต่างๆเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ชาวบ้านคลองโยงต้องการดึงสื่อเข้ามาเอง มีเครือข่ายทีวีไทย ซึ่งชาวบ้านสามารถใช้เครือข่ายสื่อที่ตัวเองมีอยู่อย่างถูกจังหวะเวลาและโอกาส โดยการหาวิธีการในการติดต่อ เนื่องจากเห็นว่าตนมีเครือข่ายรู้จักผู้บริหารรายการนักข่าวพลเมือง การติดต่อกันในครั้งนั้นมีวัตถุประสงค์ในการใช้พื้นที่ของรายการนักข่าวพลเมืองสะท้อนเรื่องราวปัญหาของตน เพื่อเป็นการต่อสู้ ดังนั้น ข่าวพลเมืองจึงเป็นครั้งแรกในการเริ่มต้นใช้พื้นที่สื่อและทำให้คลองโยงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมาก

ขึ้น จากกรณีดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าขบวนการทางสังคมที่จะสามารถนำเสนอประเด็นปัญหาเข้าสู่พื้นที่สื่อได้ อย่างต่อเนื่องนั้น ความสัมพันธ์ส่วนตัวไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์เดิมหรือการสร้างความสัมพันธ์ขึ้นใหม่กับ สื่อมวลชนย่อมมีความสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง

หลังจากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการชาวบ้านครั้งแรกผ่าน “รายการนักข่าวพลเมือง” ทาง สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ประเด็นปัญหาของชาวบ้านคลองโยงซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรมเล็กๆใกล้เมืองหลวงก็ ได้ถูกฉายให้สาธารณชนทั่วประเทศได้รับทราบไปพร้อมๆกันกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาดังกล่าว ด้วย ทำให้มีการตรวจสอบติดตามและขยายประเด็นคลองโยงจนกลายเป็นประเด็นสาธารณะในเวลาต่อมา ใน พื้นที่สื่อต่างๆ ทั้งจากข่าวที่ถูกนำเสนออย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นทางช่องทีวีไทย ทีวีสาธารณะ เนชั่นชาแนล และตามหน้าหนังสือพิมพ์

การใช้พื้นที่สื่อ ทำให้ขบวนการสามารถสร้างเครือข่าย ทำให้คนภายนอกรับรู้ปัญหา และทำให้ เครือข่ายอื่นที่เกี่ยวข้องยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยงเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ได้เข้ามาช่วยเหลือขบวนการชาวบ้านคลองโยงทั้งการให้ความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการระดม การสนับสนุน รวมไปถึงการระดมทรัพยากร ต่างๆ ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพลังอำนาจด้วย ทำให้ ขบวนการสามารถทำให้ประเด็นของตนเข้าสู่สาธารณะและขับเคลื่อนประเด็นร่วมกับกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม กลุ่มอื่นๆ เช่น สมาพันธ์ชาวไร่นา การออกไปร่วมเดินขบวนกับกลุ่มปฏิรูปที่ดินที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ทำให้ ชาวบ้านรู้สึกว่ประเด็นของตนไม่ใช่ประเด็นส่วนตัวอีกต่อไป และทำให้โลกชีวิตของชาวบ้านได้ขยายออกไป จากการรับรู้โลกชีวิตของกลุ่มคนอื่นๆ

การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหว ทำให้ประเด็นปัญหาความไม่เป็นธรรมจากภาครัฐในกรณี ปัญหาที่ดินราชพัสดุคลองโยงที่เกิดขึ้นได้รับการขยายออกไปสู่การเชื่อมโยงกับประเด็นสาธารณะในเรื่อง นโยบายการกระจายการถือครองที่ดินของรัฐ รวมถึงการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยงกับที่อื่นๆซึ่งมี ปัญหาที่ดินเช่น ที่ดินราชพัสดุในจังหวัดอุดรดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี หลังจากการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้มี การชะลอคำสั่งการจ่ายค่าเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง และมีการเรียกร้องจากชาวบ้านให้มีการจัดการที่ดินผืน ดังกล่าวในรูปแบบชุมชน การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายขบวนการของชาวบ้านที่ได้ ประสบปัญหาในแต่ละพื้นที่ โดยการใช้พื้นที่สื่อสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกันให้ได้มีการ

รับรู้ประเด็นปัญหาาร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันทั้งในเรื่องการแก้ไขปัญหาเฉพาะและการเรียนรู้เพื่อผลิตข้อมูล ข่าวสาร เพื่อใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งในเครือข่าย และใช้ในการเคลื่อนไหวด้วย

“คลองโยงเป็นแม่พิมพ์ดีดให้สหกรณ์เช่าซื้อที่ดินพิชัยฯ อุดรดิตต์ ดึงตัวเองขึ้นมาจากรนกรเค้าโทรมาหาเรา ปรีक्षाเรา ว่าเราต่อสู้ยังไง หลังจากเราออกข่าวไป 5-6 ตอน เค้าเริ่มโทรหาเราว่า มาร่วมประท้วงกับกลุ่มพี่น้องที่มีปัญหาด้วยกัน เรานัดเจอกันทั้งๆที่ไม่เคยเห็นหน้ากัน มาปรึกษาแก้ปัญหาาร่วมกัน”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2553)

อย่างไรก็ตาม การทำให้ประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยง “เป็นข่าว” ได้ส่งผลทำให้คนในชุมชนอื่นไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่มีปัญหาาร่วมเดียวกันหรือคนที่ได้รับรู้ปัญหาของคลองโยงดีความไปแล้วว่า เรื่องราวที่เป็นปัญหาของคลองโยงสามารถแก้ไขได้แล้วเนื่องจากมีสื่อเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุน

ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในเรื่องนี้ เห็นได้จากหลังจากชาวบ้านได้ทำการเคลื่อนไหวโดยวิธีการยื่นหนังสือเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ในระดับต่างๆ มาระยะหนึ่งแต่ก็ไม่ได้รับการแก้ไขจากผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงต้องอาศัยดั่งกรณีในเดือนกันยายน 2551 แกนนำของชาวบ้านได้เชิญให้คณะอนุกรรมการสิทธิในการจัดการที่ดินและป่า ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สะพานหัวช้าง มีข้อตกลงสำคัญดังต่อไปนี้ คือ ระหว่างการดำเนินการแก้ไขปัญหา สหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยงยินยอมที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงที่มีการเจรจากับกรมธนารักษ์ที่ให้สมาชิกจ่ายค่าเช่าในปี 2552 ไร่ละ 200 บาท (ทั้งที่อยู่อาศัยและที่นา) ตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงกันคือ

1) การจ่ายค่าที่ดินต้องเป็นไปตามหลักการที่เคยดำเนินการมาภายใต้กรมส่งเสริมสหกรณ์ กล่าวคือ การเช่าทั้งแปลงโดยสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยง และหักค่าเช่าส่วนหนึ่งไว้เป็นงบประมาณดำเนินการกิจกรรมของสหกรณ์ และสำนักธนารักษ์พื้นที่จังหวัดนครปฐมต้องหยุดการอ้างและดำเนินการใดๆ ที่จะให้มีการเช่าที่ดินรายบุคคล

2) ต้องระบุเงื่อนไขสัญญาว่าเป็นการเช่าชั่วคราวในปีเดียวเพื่อรอการดำเนินการเช่าซื้อที่ดิน และการยินยอมจ่ายค่าเช่าต้องไม่ทำให้เป็นการเสียสิทธิเรื่องการดำเนินการเช่าซื้อที่ดินตามเจตนารมณ์เดิม

3) ให้ธนาคารฯพื้นที่ค้ำเงินส่วนเกินแก่สมาชิกที่จ่ายเงินไปแล้วในอัตราค่าเช่าแรกกำหนด (ที่อยู่อาศัยไร่ละ 75 สตางค์ต่อตารางวาต่อปี ที่นาไร่ละ 350 บาทต่อปี) โดยสหกรณ์หักออกจากค่าเช่าที่จะต้องจ่ายในส่วนที่เหลือ

อย่างไรก็ตามข้อเรียกร้องดังกล่าวไม่ได้รับการปฏิบัติ เนื่องจากธนาคารฯพื้นที่ยังดำเนินการเก็บค่าเช่าเป็นรายๆ ดังนั้นสมาชิกสหกรณ์คลองโยงจึงได้รวมตัวกันราว 100 คน และเดินทางไปพบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม แต่ได้เจรจากับรองผู้ว่าราชการจังหวัด นายอุทาร์ ชวมณี เพื่อให้จังหวัดสั่งการให้มีการดำเนินการตามข้อตกลง ต่อมาตัวแทนสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินคลองโยงและสมาชิกจำนวนหนึ่งได้เข้ายื่นคำร้องต่อคณะอนุกรรมการ สิทธิผู้บริโภคซึ่งมีนายสมชาย แสวงการ ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา และนาย ประสาร มฤคพิทักษ์รองประธานฯ หลังจากนั้นกรรมการ วุฒิสภา และกรรมการแก้ไขปัญหาป่าไม้ฯ โดยคุณสุณีย์ ไชยรส ภายใต้โครงการรัฐเอื้อราษฎรมีการจัดเสวนาเรื่องปัญหาที่ดินราชพัสดุ 1 ล้านไร่ ถ่ายทอดผ่านวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล เป็นยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวเริ่มอย่างจริงจังตั้งแต่ปี 2552 โดยสมัชชาคนจนใช้เป็นยุทธศาสตร์ที่เสริมสร้างพลังอำนาจในการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลควบคู่ไปกับการชุมนุมบนสันเขื่อนราษีไศลเป็นเวลา 189 วัน โดยกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานซึ่งเป็นทีมข่าวของสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล นั้น มีจุดเริ่มต้นมาจาก เครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นผู้ประสานงานให้ ทีมนักข่าวพลเมืองของสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย เข้ามาอบรมเพื่อฝึกให้ชาวบ้านสามารถจัดกระทำสื่อขึ้นด้วยตนเองเพื่อสื่อสารสิ่งที่ตนต้องการต่อสาธารณะ ในช่วงแรกเป็นการจัดอบรมเฉพาะกลุ่มผู้ทำงานเอ็นจีโอ(NGOs) ก่อนเพื่อให้มาถ่ายทอดให้แก่ชาวบ้าน ในตอนแรก ปัญญา คำลาภ ซึ่งเป็นหัวเรือในทีมข่าวขบวนการเคลื่อนไหวในกรณีเขื่อนห้วยนา ราษีไศล โดยการของบประมาณการสนับสนุนจากโครงการกองทุนสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรฯ ทำให้เกิดทีมข่าวตามมูลขึ้น เขาได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่ในการเคลื่อนไหวกรณีเขื่อนราษีไศลและทีมข่าวตามมูลก็ได้ก่อตั้งขึ้น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2552 การทำงานข่าว

ควบคู่กับการเคลื่อนไหวในพื้นที่ได้มีการขยายตัวอย่างจริงจัง เนื่องจากชาวบ้านมีความเห็นว่าจะต้องสร้างชาวบ้านให้มีความรู้และเข้าใจความสำคัญของการ “เป็นข่าว” ให้ได้ และต้องทำให้ชาวบ้านรับรู้และตระหนักว่าการเป็นข่าวมีความยากเพียงใด และเมื่อได้เป็นข่าวแล้ว ส่งผลต่อตัวเองแค่ไหน

ปฏิบัติการในการใช้พื้นที่ข่าวครั้งแรกจึงเกิดขึ้นในการชุมนุมที่สันเขื่อนราษีไศลในปี พ.ศ. 2552 ขั้นตอนการปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการใช้พื้นที่ข่าวเริ่มตั้งแต่ การประกาศรับอาสาสมัครในการทำงานข่าวให้แก่การเคลื่อนไหวผ่านทางเครื่องเสียงในที่ชุมนุม โดยแกนนำหมู่บ้านประกาศให้แต่ละหมู่บ้านคัดสรรคนมาทำข่าว 2 วิธี คือ วิธีแรกเป็นการ ประกาศบนเวทีการชุมนุมเพื่อรับอาสาสมัครทำข่าว และวิธีที่สองเมื่อ มีการประชุมพ่อครัวใหญ่ ให้ตัวแทนพ่อครัวใหญ่นำมาบอกในการประชุมหมู่บ้านของตัวเอง แล้วให้มีการส่งทีมข่าวหมู่บ้านตัวเอง หมู่บ้านละ 1 คนซึ่งจะเห็นได้ว่าการสร้างทีมข่าวและการทำข่าวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ เพราะมีการนำไปบรรจุอยู่ในวาระการประชุมพ่อครัวใหญ่และมีข้อผูกพันให้แต่ละหมู่บ้านส่งตัวแทนไปทำข่าว โดยที่ปัญญา คำลาภเป็นผู้ถ่ายทอดไปพร้อมๆกับการทำข่าวจริง โดยมีการประชุมกันเพื่อจัดทำประเด็นข่าวทุกวัน แม้ว่าทีมข่าวแต่ละคนจะไม่ได้จบการศึกษาในระดับสูง ไม่ได้จบการศึกษาที่เกี่ยวกับการสื่อสารมวลชนและไม่มีประสบการณ์ในการผลิตข่าวเลย แต่เนื่องจากปัจจุบันการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารทำได้ง่ายมาก ชาวบ้านในฐานะคนเล็กคนน้อยในชนบทจึงสามารถพัฒนาการเรียนรู้ในการผลิตข่าวสารจากสื่อตั้งที่ทีมงานกลุ่มเสียงคนอีสานคนหนึ่งได้กล่าวว่

“เราสนใจทำข่าวเพราะมันเป็นปัญหาของท้องถิ่นเราอยู่แล้วก็เลย เข้าไปช่วย
พอดีช่วงชุมนุมก็ไม่มียานอะไรจะทำไง ก็เลยเข้าไปช่วยพี่เค้าทำงาน ตอนแรก
เราก็ไม่มีความรู้เลย เรียนจบ ป.6 ไม่มีความรู้เรื่องคอมอะไรเลย ก็ไม่เป็นเลย แต่
พอเข้ามาพี่เค้าก็ช่วยสอนให้เป็นหน่อย ตอนหลังเปิดอบรม พอมีคนอยากให้เรา
ข่าวก็แจ้งมาทำเรา ก็เขียนสคริปได้ ตัดต่อได้”

(มด, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

การถ่ายทอดประเด็นปัญหาข้อเรียกร้องและวิธีการชุมนุมเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ ของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสามารถทำให้สมาชิกคนจนๆ สามารถขยายวงขอบผู้ให้ความสนใจในประเด็นข้อเรียกร้องได้มากมายแม้ว่า การชุมนุมของสมาชิกคนจนๆจะตั้งขึ้น ณ สันเขื่อน ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ แต่ได้มีพันธมิตรจากทั่ว

ประเทศรวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐเดินทางมาให้กำลังใจกลุ่มผู้ชุมนุมและเยี่ยมชม กิจกรรมที่เกิดขึ้น ณ ที่ชุมนุม การเคลื่อนไหวกว่าพื้นที่สื่อจึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สมาชิกคนจกฯ ใช้เพื่อสร้างพลังในการดึงดูดให้เครือข่ายต่างๆ มาเป็นผู้สนับสนุนการเรียกร้องขบวนการฯ ดังที่ ผศ.กองธรรม (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554) กล่าวว่า “วันๆ หนึ่งจะมีพันธมิตรมาเยี่ยมเราเยอะมาก เค้ามาคั่วว่า ที่เราชุมนุมอยู่ตรงนี้มีมันจริงอย่างที่ป็นข่าวหรือไม่”

คุณูปการที่ต่อเนื่องจากการดึงเครือข่ายเข้ามาหาสมาชิกคนจกฯ ณ พื้นที่ชุมนุมที่เห็นได้ชัดคือ พันธมิตรต่างๆ จะช่วยเสริมพลังในการระดมทรัพยากรในการเคลื่อนไหว ได้แก่ เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงความรู้ต่างๆ ที่เครือข่ายเหล่านี้ได้สนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อทำให้การเคลื่อนไหวมีพลังทวีมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างกิจกรรมที่ ชาวบ้านในที่ชุมนุมจะจัดกิจกรรมแบ่งกลุ่มการสาธิตการประกอบอาชีพของตนในยามปกติ ที่ต้องให้ประโยชน์จากป่าทาม เพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของชาวบ้านหลังจากการสร้างเขื่อน ที่ทำให้ชาวบ้านต้องสูญเสียรายได้จากอาชีพเหล่านั้น เช่น กลุ่มอาชีพการสานอุปกรณ์หาลา การปั้นหม้อ ฯลฯ จุดประสงค์ในการจัดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ นอกจากจะต้องสื่อสารให้ผู้ที่มาเยี่ยมชมได้รับรู้สภาพวิถีชีวิตดั้งเดิมแล้วยังเป็นการหารายได้เพื่อสนับสนุนการชุมนุม โดยนำสิ่งทีชาวบ้านประดิษฐ์ขึ้นมาขายด้วย นอกจากนี้อีกตัวอย่างหนึ่งที่เกิดจากการที่มีพันธมิตรเข้ามาสนับสนุนการเคลื่อนไหวให้มีพลังมากขึ้นคือ พลังที่เกิดจากการที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้ถ่ายทอดปัญหาของตนผ่านพื้นที่สื่อ เช่น รายการนักข่าวพลเมือง แล้วทำให้สถาบันการศึกษาให้ความสนใจนำนักศึกษา มาเรียนรู้และหาคำตอบว่าชาวบ้านซึ่งจบการศึกษาในระดับประถมและไม่ได้ศึกษาในสาขานิเทศศาสตร์ สามารถจัดกระทำสื่อโดยใช้วิธีการนำเสนอที่แบบคล มีความน่าสนใจและมีพลังได้อย่างไร เมื่อนักศึกษาได้มาดูงานการทำสื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ก็มักจะตอบแทนด้วยการบริจาคอุปกรณ์ในการผลิตสื่อ เช่น กล้องวิดีโอ คอมพิวเตอร์เพื่อตอบแทนให้แก่กลุ่มได้ทำงานสื่ออย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นต่อขบวนการสมาชิกคนจกฯ คือ การเพิ่มความเหนียวแน่นในเครือข่ายและการเกิดเครือข่ายที่เข้ามาเป็นพันธมิตรในการต่อสู้เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการใช้พื้นที่สื่อช่วยให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พันธมิตรจากองค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ พลังของการใช้พื้นที่สื่อช่วยในการเชื่อมต่อให้เกิดพลังในการดึงดูดทรัพยากรจากพันธมิตรเพื่อมาเป็นพลังในการเคลื่อนไหวอีกต่อหนึ่งต่างๆ ให้เข้ามาผลักดันร่วมกัน เช่น พันธมิตร หน่วยงานภาครัฐ การศึกษาเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ เป็นต้น บทสรุปในการสนทนากลุ่มขบวนการฯ กล่าวถึงความเชื่อมโยงดังกล่าวว่า

“มันเกิดการเชื่อมต่อ แต่ก่อนเหมือนชาวบ้าน “สู้อย่างโดดเดี่ยว”

ถ้ามีเครือข่าย ก็มีแต่เครือข่ายสมัครคนจน ที่เกาะเกี่ยวกัน ทั่วประเทศ แต่ว่าพันธมิตรด้านอื่น เช่น พรรครัฐยังไม่มองครที่ เป็นหน่วยงานของรัฐ ไม่มีส่วนองค์กรที่เป็นคนเดือดร้อนด้วยกันก็ยังไม่เข้ามา หลังจากเราก็เกิดทีมข่าว ก็เกิดพันธมิตรขึ้นมาด้วย ข้าราชการ นายอำเภอก็ลงมาเยี่ยม ส.ส. ส.ว. ก็ลงมาเยี่ยม มหาลัยต่างๆพานักศึกษามาศึกษาค้นคว้าทำงานที่นั่น (สันเขื่อน ราชภัฏ-สุวิชัย)เลย มันเกิดพันธมิตรเกิดอะไรขึ้นมากมาย”

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

จุดเริ่มต้นในการนำประเด็นน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนเข้ามาสู่พื้นที่สาธารณะมีความแตกต่างจากกรณีชาวบ้านคลองโยงเล็กน้อย กล่าวคือ กรณีคลองโยงเริ่มต้นในการนำประเด็นเข้าสู่พื้นที่สื่อ โดยขบวนการเป็นผู้จัดกระทำเอง จากการที่แกนนำมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้บริหารรายการนักข่าวพลเมือง จึงได้เริ่มต้นเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อโดยใช้รายการนักข่าวพลเมือง เปิดประเด็นปัญหาที่ดินให้แก่สังคมในวงกว้างรับรู้ แล้วจึงขยายไปสู่สื่อประเภทอื่นๆ ในเวลาต่อมา ส่วนกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ มีจุดเริ่มต้นในการนำเสนอประเด็นผ่านพื้นที่สื่อ โดยเกิดจากการที่นักข่าวหนังสือพิมพ์ได้ให้ความสนใจและเข้ามาทำข่าวในพื้นที่บางขุนเทียนในประเด็นการกัดเซาะชายฝั่ง ทำให้ชายฝั่งเกิดความเสียหาย ซึ่งในระยะแรกชาวบ้านมีบทบาทเพียงผู้ให้รายละเอียดเพื่อให้นักข่าวไปเขียนข่าวลงในหนังสือพิมพ์เท่านั้น หลังจากข่าวในหนังสือพิมพ์เริ่มปรากฏสู่สายตาสาธารณชน ทำให้ประเด็นดังกล่าวเป็นที่สนใจของสื่ออื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์อื่นๆ นักข่าวในสื่อโทรทัศน์ เคเบิลทีวี เริ่มเข้ามาสัมภาษณ์เครือข่ายฯ ซึ่งเป็นแหล่งข่าว ทั้งการลงมาสัมภาษณ์ในพื้นที่และการเชิญไปสัมภาษณ์ในห้องส่ง ซึ่งในขณะนั้น ทั้งภาพและเสียงของตัวแทนเครือข่ายได้ถูกถ่ายทอดออกสู่พื้นที่สาธารณะ ทำให้ตัวตนของคนในพื้นที่ประสบปัญหา เริ่มปรากฏชัดขึ้น การรู้จักใช้โอกาสในพื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวของเครือข่ายฯก็เริ่มต้นขึ้นดังคำกล่าวนี้

“เค้าเริ่มมาถามรายละเอียด แล้วเอาไปเขียนข่าวลงหนังสือพิมพ์

พอหนังสือพิมพ์เริ่มออก ตอนแรกเรายังไม่ทำข่าวเองนะ พอหนังสือพิมพ์ออก

หนังสือพิมพ์อื่นก็รู้ซิ ทิวี่เริ่มรู้ เเคเบิ้ลทิวี่เริ่มรู้ เค้าก็มาเชิญเรา เราก็ใส่ตรงนั้นเลย
(เน้น โดยผู้วิจัย)

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2554)

ต่อมาเมื่อโอกาสในการเปิดกว้างที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเกิดรายการที่ทำให้ภาคประชาชนเป็นผู้นำเสนอปัญหาด้วยตนเองในฐานะคนเล็กคนน้อย ใน สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ทำให้เครือข่ายฯ ซึ่งนำโดยนายคงศักดิ์ ฤกษ์งามซึ่งเชื่อในพลังของสื่อ ได้ใช้สิทธิในการสื่อสารในฐานะพลเมือง ควบคู่ไปกับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่ออื่น ซึ่งในระยะหลัง เครือข่ายฯ ได้ใช้วิธีการทำจดหมายแจ้งต่อสื่อต่างๆ ที่สามารถติดต่อได้เพื่อให้มีการกระจายข่าวออกไปได้หลายทาง ซึ่งสามารถสังเกตได้จากเนื้อหาในสื่อว่าจะปรากฏลีลาเหล่านี้ เช่น “.....เมื่อวันที่ 25 มิ.ย. ผู้สื่อข่าวรายงานว่าได้รับแจ้งจากนายคงศักดิ์ ฤกษ์งาม ตัวแทนเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ 6 ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ว่า...” เป็นต้น

เครือข่ายฯ มีเป้าหมายในการใช้พื้นที่สื่อเพื่อสร้างพลังในการเรียกร้องให้สาธารณชนและภาครัฐเกิดการตระหนักถึงปัญหาสภาพแวดล้อม และคัดค้านการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐ โดยใช้โครงสร้างทางวิศวกรรมขนาดใหญ่ที่ส่งผลต่อการทำลายระบบนิเวศน์ ผ่านการนำเสนอกรอบโครงประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสภาพที่เกิดขึ้นจริง รวมทั้งวิธีการแก้ไขปัญหาคัดค้านการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐ จนกระทั่งส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและการทำมาหากินของชาวบ้านชายฝั่ง พร้อมทั้งการสร้างกรอบการนำเสนอแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาคัดค้านการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐจนกระทั่งส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและการทำมาหากินของชาวบ้านชายฝั่ง พร้อมทั้งการสร้างกรอบการนำเสนอแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาคัดค้านการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐจนกระทั่งส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมและการทำมาหากินของชาวบ้านชายฝั่ง ชาวบ้านได้พิสูจน์ถึงประสิทธิภาพและนำเสนอต่อสาธารณะเพื่อสร้างการสนับสนุนตามแนวทางดังกล่าว โดยอาศัยการสร้างกรอบโครงการจงใจให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งมีจะความเชื่อมโยงและกระทบต่อสาธารณชนโดยรวมในเวลาต่อมา ซึ่งที่เครือข่ายฯ ได้ขยายการใช้พื้นที่สื่อให้มีความครอบคลุมและหลากหลาย มากขึ้นเป็นลำดับ ดังคำกล่าวของผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวว่า

“มีโครงการนักข่าวพลเมือง ทิวี่ไทย ให้คนในพื้นที่ขึ้นมาทำข่าวเอง โดยให้อุปกรณ์ทั้งหมด ที่นี้จังหวัดเราได้พอดี ตั้งแต่ปี 51 รุ่นแรกแหละ ตั้งแต่มีโครงการแล้วเราก็เป็นฟรีเซนเตอร์มาให้ตลอด จนตอนนี้ขยายไปเยอะแล้ว อันดับแรกก็เคเบิลทิวี่มาก่อนเลย เชิญเราไปสัมภาษณ์ อัคเสียงบ้าง ไปออกรายการบ้าง ก็มีช่อง 3 ที่ไม่ได้ออก

นอกนั้นไปออกรายการมาหมดแล้ว ตอนหลังจังหวะเราทำสื่อเองได้ดีด้วย สามารถติดต่อ
สามารถปะติดปะต่องานทั้งหมด”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 13 มีนาคม 2554)

เมื่อขบวนการฯ ได้เข้าร่วมงานกับรายการนักข่าวพลเมืองในฐานะนักข่าวพลเมือง ทำให้
ขบวนการฯ สามารถสร้างเครือข่ายที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับภาคส่วนต่างๆ ได้ เนื่องจากคณะทำงานข่าว
ของทีวีไทยทุกคนจะมีการติดต่อถึงกันหมด

“ตัวเชื่อมจริงๆคือทีวีไทย เชื่อมให้ทุกคนมาคุยกัน ขึ้นเวทีด้วยกัน เวทีล่าสุดตอนน้ำมา
มีคลองโยง ชายทะเล นครปฐม น้ำผ่านมาที่เชิงชุม ครึ่งสุดท้ายมีเวทีใหญ่สี่ภาค ที่ ม.ธรรมศาสตร์ รังสิต
ถ่ายทอดหมดเลย เราก็ได้เครือข่ายที่อื่น ทำให้เรารู้ว่ามีผลกระทบกันหมด ตั้งแต่ ภูเขา ลุ่มน้ำ คูคลอง ลำ
ห้วย ได้พี่น้องเข้ามาทำงาน ร่วมกัน เพราะเรื่องมันถึงกันหมด”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและรวมเครือข่ายจังหวัดที่อยู่ชายฝั่งต่างๆ ให้เข้ามาร่วมกัน
แก้ไขปัญหาหน้าทะเลกัดเซาะชายฝั่งเป็นพลังหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อขบวนการฯ โดยได้อาศัยการเชื่อมโยงภาคีต่าง ๆ ให้
มาทำงานร่วมกันในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเกิดจากการสร้างพื้นที่สาธารณะในการสื่อสารระหว่างฝ่ายต่างๆ ให้
ร่วมกันผนึกกำลังเพื่อเคลื่อนไหวต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นภาควิชาการ ภาคประชาชน ภาคเอกชน สื่อมวลชน รวมไปถึง
เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ดังที่คงศักดิ์ ได้เล่าเรียงถึงภาคีของเครือข่ายฯว่า

“มีหมด ภาคี แม้กระทั่งนักวิชาการ มีระดับรศ. ฝ่ายกฎหมายก็มี ถ้าเราจะสู้ เพราะฝั่ง
นั้นฝ่ายกฎหมายเค้ามีแน่ๆ เราก็เอากฎหมายเข้าสู่ชาวบ้านๆ ปลูกๆ ปลูกๆ ไม่รู้ เราต้องมีพวกนี้เข้า
มาร่วม ไม่ว่าจะวัด โรงเรียน สนง.เขต ห้างร้าน โรงงานใหญ่ เอามาร่วม ใช้ตัวนี้เข้ามาเป็นตัว
ขับเคลื่อน เดียวเค้ามาสื่อกันเอง สื่อสำคัญที่สุด...”

5.2.3 การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อควบคู่กับการเคลื่อนไหวรูปแบบอื่น

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวที่เน้นการสื่อสารนั้น ไม่สามารถทำได้จากการสื่อสารผ่าน
สื่อมวลชนเท่านั้น ยุทธวิธีดั้งเดิมในการเคลื่อนไหวของขบวนการ เช่น การร่วมชุมนุม เดินขบวนประท้วง ฯลฯ

ยังคงเป็นกิจกรรมที่ขบวนการต้องใช้ เพื่อสร้างทรัพยากรในการเคลื่อนไหวอื่นๆ ในขณะที่เดียวกันกิจกรรมเหล่านี้ก็ถือเป็นทรัพยากรในฐานะเป็นเรื่องราวที่ใช้ในการสื่อสารต่อสาธารณะด้วย จะเห็นได้ว่าหลายครั้งที่การผลิตสื่อเพื่อนำเสนอเกิดขึ้น หลังจากที่เมื่อมีการร้องเรียนปัญหาต่อเจ้าหน้าที่แล้วยังไม่มีความคืบหน้า ขบวนการฯ ได้มีการวางแผนในการใช้พื้นที่การเคลื่อนไหวต่างๆ ประกอบด้วยการเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ การชุมนุม เดินขบวนประท้วง การประชุมวิชาการ การเขียนบทความในหนังสือพิมพ์ออนไลน์ หลังจากนั้นก็นำภาพหรือเหตุการณ์ต่างๆ จัดทำเป็นข่าวพลเมืองนำเสนอ รวมทั้งรายการอื่นๆ เช่น รายการเวทีสาธารณะ เพื่อถามทวง/ตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐ

จากประสบการณ์การเคลื่อนไหวของขบวนการชาวบ้านคลองโยงที่เริ่มตั้งแต่การยื่นหนังสือเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ชนารักษ์ในพื้นที่นครปฐม นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดจนกระทั่งรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังไม่เห็นถึงความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งได้ตัดสินใจในนำภาพการเคลื่อนไหวต่างๆ มาจัดทำเป็นข่าวนำเสนอต่อสาธารณะ ถึงกระนั้นสุดท้ายขบวนการฯ ก็ตัดสินใจเข้าร่วมเดินขบวนประท้วงกับเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยจำนวนราว 700 คน ซึ่งประกอบด้วย สหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ เครือข่ายองค์กรชุมชนรักเพื่อเกษตรกร เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ สหกรณ์การเช่าที่นาคลองโยงและพิชัยภูเบนทร์ และเครือข่ายสลัม 4 ภาค การชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งหนึ่งเป็นเวลา 3 วัน ตั้งแต่วันที่ 11-13 มกราคม 2553 เพราะความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ ซึ่งได้เคยมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการอำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหาของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2552 ตลอดเวลาราว 10 เดือน 10 วัน แม้จะมีการเจรจาเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาหลายต่อหลายครั้ง แต่กลับไม่มีความคืบหน้า บางคณะอนุกรรมการฯ เช่น กรณีปัญหาที่ดินสหกรณ์การเช่าที่นาคลองโยงและพิชัยภูเบนทร์ มีข้อมูลอย่างชัดเจนแต่กลับไม่มีการดำเนินการต่อ

ผลจากการชุมนุม ทำให้นายกรัฐมนตรีได้เร่งลงมาแก้ปัญหาเรื่องคดีความ และให้ความช่วยเหลือญาติผู้เสียชีวิตของนายสมพร พัฒนภูมิ⁴ นำไปสู่การเร่งประชุมคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหา

⁴ สาเหตุการตายของนายสมพร ใน “บทเรียนการตายของเกษตรกรไร้ที่ดิน สมพร พัฒนภูมิ” ตอนหนึ่งระบุว่า...เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2553 ที่ผ่านมา สมพร พัฒนภูมิ สมาชิกชุมชนบ้านคลองไทรพัฒนา ได้ถูกลอบยิงจากคนร้ายที่ลอบเข้ามายิงพร้อมชาวบ้านที่ตั้งวงนั่งคุยกัน จนกลายเป็นเหตุการสังหารชีวิตให้กับความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล สมพร พัฒนภูมิ เป็นเกษตรกรไร้ที่ดินเช่นเดียวกับสมาชิกสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ (สกต.) ซึ่งเคยเป็นครอบครัวเกษตรกร แต่ด้วยความไร้ที่ดินจึงไปยึดอาชีพเป็นช่างเคาะ-ปะผุ รถยนต์ ก่อนจะตัดสินใจเข้าร่วมกับ

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ ที่ไม่มีการประชุมมากกว่า 6 เดือน การเคลื่อนไหวในขณะนั้นเห็นได้ว่าชาวบ้านคลองโยง ร่วมกับเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ ได้มีการเร่งให้มีการดำเนินการแก้ปัญหาที่ดิน ทั้งจากการชุมนุม การเขียนบทความ 2บทความ ลงเว็บไซต์กรุงเทพฯธุรกิจออนไลน์ (บทความประชาชนต้องตายก่อนและบทเรียนการตายของ เกษตรกรไร้ที่ดิน สมพร พัฒนภูมิ) และการทำข่าวพลเมือง ส่งผลให้ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2553 ได้มีการประชุม คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหา คปท. ครั้งที่ 3 โดยมีนายกเป็นประธาน มีมติอนุมัติให้โอนที่ให้สหกรณ์ฯ โดยให้ กรมธนารักษ์เป็นผู้จัดทำเอกสารเพื่อเข้าไปเสนอเข้ามติคณะรัฐมนตรี ในครั้งนั้นนายกฯเสนอว่าต้องการ ให้เสร็จภายใน 1 มีนาคม 2553 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการเกษตรและสหกรณ์ นาย ชีระ วงศ์สมุทร รับปากว่าจะช่วยทำเอกสารให้เสร็จใน 2 อาทิตย์ หลังจากนั้น ซึ่งต่อมาได้มีมติ กรม. 30 มีนาคม 2553 ให้โอน ที่ดินคลองโยง ซึ่งถือว่าเป็นการประสบความสำเร็จที่สำคัญที่สุดครั้งหนึ่งสำหรับกรณีคลองโยง

จะเห็นได้ว่าการใช้พื้นที่ของขบวนการชาวบ้านคลองโยงนำไปสู่การต่อสู้เคลื่อนไหวทาง สังคม ยกกระดับแนวคิดในการใช้ยุทธศาสตร์การต่อสู้จากการต่อสู้บนท้องถนนเพียงอย่างเดียว ไปสู่การต่อสู้ใน พื้นที่อื่นๆที่สามารถทำให้ประเด็นข้อเรียกร้องขยายออกไปได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ การต่อสู้บนท้องถนนใน ระยะเวลาแรกขบวนการเคลื่อนไหวมักได้รับปฏิกิริยาจากสาธารณชนในแง่ลบมากกว่าในแง่บวก ทั้งจาก ข่าวที่ออก ผ่านสื่อต่างๆและจากการวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มผู้ชุมนุมว่าเป็นพวกก่อวุ่น สร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นใน บ้านเมือง ดังนั้นแม้ว่าการเคลื่อนไหวบนท้องถนนจะสามารถทำให้เป็นข่าวได้ แต่ภาพข่าวที่ออกข่าวไปในรูป

สกต. ที่ดินซึ่ง สมพร พัฒนภูมิ และสมาชิก สกต. เข้าไปบุกยึดเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลนำมากระจายการถือครองในรูปแบบโฉนดชุมชน เป็นพื้นที่ซึ่ง บริษัทธุรกิจการเกษตรกิจวิจัย เข้าไปใช้พื้นที่ของส.ป.ก. ปลุกสวนปาล์มตั้งแต่ปี 2524 จำนวน 1,081 ไร่ สำนักงานเขตปฏิรูปที่ดินฯ ได้ดำเนินการ ฟ้องขับไล่และเรียกค่าเสียหายจำนวนราว 210 ล้านบาท โดยเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2550 ศาลได้มีคำพิพากษาให้ ส.ป.ก. ชนะคดี โดยวินิจฉัยว่า ที่ดิน ดังกล่าวเป็นกรรมสิทธิ์ของ ส.ป.ก. และสั่งให้บริษัทฯ และบริวารออกจากที่ดินแปลงนี้ แต่ได้มีการยื่นอุทธรณ์ขอทุเลาบังคับคดีโดยขออยู่เพื่อเก็บ เกี่ยวผลประโยชน์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2551 สมพร พัฒนภูมิ และชาวบ้านอีกประมาณ 120 ครอบครัว จึงได้ขอเข้าไปครอบครองใช้พื้นที่ตั้งเป็น ชุมชน เพื่อติดตาม ตรวจสอบผลักดันให้เจ้าหน้าที่รัฐเร่งนำผืนดินแปลงนี้กลับมาดำเนินการตามนโยบายการปฏิรูปที่ดินฯ เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ ประโยชน์ร่วมกันสมพร พัฒนภูมิ ได้ประกาศกับพี่น้องที่ร่วมกันเข้าไปบุกยึดที่ดินแปลงนี้ว่า “จะขอสู้ตายที่นี่” ซึ่งเขาได้ใช้ชีวิตตลอดเวลา 14 เดือน ในที่ดิน 1 ไร่ ที่ได้ขุดบ่อเลี้ยงปลา และปลูกกระท่อมน้อยไว้ 1 หลัง ด้วยความหวังว่า จะได้ครอบครองที่ดินแห่งนี้อย่างมั่นคงตามนโยบายโฉนด ชุมชน ..

แบบเดิมที่ถูกนำเสนอผ่านมุมมองของสื่อกระแสหลัก ทำให้เพียงแค่การเสนอข่าวแล้วก็เงียบหายไปจากสายตาสาธารณชน ดังที่แกนนำกล่าวว่

“ตอนสุดท้ายคือเป็นเรื่องผลการเจรจาเรื่องการเสนอประเด็นความคืบหน้า เพราะปัญหาที่ดินตอนนี้คือมันไม่คืบ เราเลยใช้งานนักข่าวพลเมืองกดดัน ให้ลุงช่วยเป็นตัวเดินเรื่อง “ถ้ามองในเชิงวิเคราะห์อย่างน้อยคนรู้ปัญหา การกดดัน รัฐบาล การใช้วิธีการชุมนุมไม่เพียงพอ เรื่องเหตุผลไม่พอ ข่าวพลเมืองมีเหตุผล แต่ไม่พอ สุดท้ายเราก็ต้องตัดสินใจไปชุมนุมกับเครือข่าย นายกฯถึงลงมาเจอสื่อช่วยเอาประเด็นข้อเท็จจริงกระจายลงไป ที่มาของเหตุผล ที่มาของปัญหา เราต้องค้นหลักฐานด้วย เพื่อยืนยันข้อเท็จจริง การค้นหาความเป็นมาของปัญหา หาหลักฐานมันก็ควบคู่ไปกับการนำเสนอผ่านสื่อด้วย”

(ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2553)

และภาพการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ได้ถูกผลิตและนำเสนอผ่านข่าวพลเมืองในชื่อตอน “8 เดือนกับการรอคอยของลุงช่วย” คือการประชุมร่วมกับกรรมการสิทธิข่าวที่ออกเป็นการขยายประเด็นแรก คือพูดถึงความคืบหน้าของประเด็นความไม่เป็นธรรมของปัญหาคลองโยง

การผลิตสื่อเพื่อเป็นยุทธศาสตร์สำคัญควบคู่กับการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่น เช่น การชุมนุม ทำให้การเคลื่อนไหวโดยรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น จากประสบการณ์เคลื่อนไหวของสมาชิกคนจนเขื่อนราษีไศล พบว่า การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อควบคู่กับการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นๆ มีคุณูปการดังต่อไปนี้

1) การผลิตสื่อในที่ชุมนุม เพื่อช่วยขับเคลื่อนได้ง่ายขึ้น ทั้งในแง่ทรัพยากรในการผลิตสื่อและเนื้อหาที่จะทำมาผลิตเป็นสื่อ การทำข่าวสื่อพร้อมกับการเคลื่อนไหวอื่น เช่น การชุมนุม ทำให้การระดมทรัพยากรง่ายขึ้น เนื่องจากความสะดวก ในการหาทรัพยากรในการทำสื่อ ทำข่าว เช่น คน เงิน สมอ เรื่องราวประเด็นทำข่าว อุปกรณ์ เครื่องเสียง แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นข้อความเรียกร้อง ที่ต้องการสื่อสาร ภาพข่าว โปสเตอร์ และอื่นๆที่คนมาช่วยกันชุมนุมระดมกันมา รวมถึงความรู้สึกร่วมต่างๆของคนในที่ชุมนุม การชุมนุมในพื้นที่ที่เป็นปัญหาถือเป็นข้อได้เปรียบของผู้ชุมนุมในเรื่องความคุ้นเคยของพื้นที่ การหาภาพข่าวประเด็นข่าวและการผลิตข่าว

จากการสรุปบทเรียนและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการชุมนุม ณ สันเขื่อน พบว่า สันเขื่อนราศีไศล ถือเป็นสมรรถุมิครบชั้นเยี่ยมของสมาชิกคนจนๆ เนื่องจากทำให้ชาวบ้านสามารถประหยัดงบประมาณในการชุมนุม จากการคำนวณค่าใช้จ่ายในการชุมนุม ณ สันเขื่อนในปี พ.ศ. 2552 เป็นระยะเวลา 6 เดือนมีค่าใช้จ่ายราว 6 ล้านบาท เฉลี่ยเดือนละ 1 ล้านบาท แม้ว่าพวกเขาจะมีการวางแผนบริหารจัดการรายรับรายจ่ายอย่างดี โดยในการชุมนุมชาวบ้านได้ก่อตั้งสหกรณ์คนทาม เพื่อนำเงินมาเป็นรายจ่ายในการชุมนุม นอกจากนี้เรื่องการหาอยู่หากินของผู้ชุมนุม ชาวบ้านก็ได้อาศัยการเก็บเห็ด หาหน่อไม้ในป่าตามมาบริโภคในที่ชุมนุม ชาวบ้านเชื่อว่าเงินจำนวน หากเงินหลักล้านบาทคือค่าอาหารที่ต้องใช้จ่ายขณะที่ชุมนุม ถ้าการชุมนุมเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ชาวบ้านต้องเสียค่าอาหารเป็นจำนวนกว่า 12 ล้านบาทเพื่อซื้ออาหาร ดังนั้น การชุมนุม ณ สันเขื่อน จึงช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเคลื่อนไหวของชาวบ้านได้ เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกกิจกรรมการเคลื่อนไหวต้องอาศัยเงินทุนในการดำเนินการ ชาวบ้านซึ่งเป็นคนเล็กคนน้อยและเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นส่วนใหญ่เป็นคนยากจนของสังคม หากยังต้องทำการเคลื่อนไหวเพื่อให้รัฐแก้ไขปัญหาโดยเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากโดยไม่ได้ผลตอบแทนที่ควร ถือเป็น การเคลื่อนไหวที่ไม่มีประสิทธิภาพ

การใช้ยุทธศาสตร์ผ่านพื้นที่สื่อจึงช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกคนจนๆ ให้ไม่ต้องเดินทางไกลมายังเมืองหลวงเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องการเดินทางเพิ่มขึ้นอีกหลายเท่าตัว และไม่ต้องทิ้งไร่นา ครอบครัวยุหรืออาชีพของตนมาเพื่อชุมนุมในกรุงเทพฯ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในเมือง โดยเฉพาะการทำให้เกิดความไม่พอใจจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการชุมนุม ซึ่งส่งผลต่อจำนวนพันธมิตรหรือผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุม ดังนั้นการใช้ยุทธศาสตร์ในการสื่อสารผ่านพื้นที่สื่อจึงสามารถลดและแก้ไขปัญหอันเกิดจากการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิมๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันยังลดอุปสรรคในเรื่องความห่างไกลของระยะทาง แต่กลับส่งผลต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาโดยการส่งเสียงให้ภาครัฐและสาธารณะได้รับรู้ถึงความเดือดร้อนของตน ซึ่งสามารถสร้างแรงกดดันให้ภาครัฐได้อย่างมีพลัง โดยสามารถส่งสารในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ภาพ เสียง ความรู้สึก ตัวอักษรทั้งจากพื้นที่สื่อเช่น โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ กระจายออกไปสู่ผู้ที่กำลังเฝ้ามองได้ไกลลึก ชัดเจน ตรงจุดและถูกต้องตามชุดของความจริงที่ชาวบ้านต้องการถ่ายทอดและสื่อสารเอง

2) การดึงสื่อจากภายนอก กลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ได้สื่อสารข่าวที่กลุ่มผลิตออกสู่สาธารณชนแล้วยังสามารถช่วยดึงสื่อจากภายนอกให้เข้ามายังกลุ่มผู้ชุมนุม อันจะช่วยเสริมให้การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวมีพลังมากยิ่งขึ้นอีกด้วย จากการทำให้เกิดประเด็นปัญหาหรือข้อเรียกร้องของขบวนการฯ ได้รับความ

สนใจจากสาธารณชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดผลวนกลับมาสู่กับกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานในการได้รับโอกาสหรือช่องทางใหม่ๆ เพื่อผลิตข่าว จากการมีเนื้อหาและเรื่องราวให้กลุ่มได้ผลิตข่าวในการต่อยอดและขยายประเด็นรวมถึงช่องทางการสื่อสารเพิ่มมากขึ้นนั่นเอง

3) การทำสื่อภายในควบคู่กับสื่อนอก ทำให้ชาวบ้านสามารถมีช่องทางในการเสนอความจริงที่แตกต่างออกไปจากสื่อกระแสหลัก ซึ่งเป็นสื่อจากมุมมองคนในคนที่ประสบปัญหาเอง ทำให้ชาวบ้านมีวิธีการนำเสนอความจริง ป้องกันการโดนสื่อหลักผูกขาดการนำเสนอข่าวแต่เพียงฝ่ายเดียว

เช่นเดียวกับในกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้ทำการใช้พื้นที่สื่อควบคู่กับการเดินขบวนการคัดค้านและการยื่นหนังสือต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐหลายครั้งแต่ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา จนกระทั่งเครือข่ายฯ ได้ใช้วิธีการนำเสนอข่าวในพื้นที่สื่อควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นระยะๆ ยกตัวอย่างเช่น หลังจากนั้นในวันที่ 7 กรกฎาคม 2551 เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้ยื่นหนังสือคัดค้านใส่กรอกทรายต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และยื่นหนังสือต่อนายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในวันที่ 21 กรกฎาคม เพื่อคัดค้านการเปลี่ยนแนวทาง การแก้ไขปัญหาคัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนของกรุงเทพมหานครจากการใช้ใส่กรอกทรายเป็นการใช้กล่องพลาสติกใส่หินวางเป็นรูปตัวที และตัวแอลยื่นออกไปในทะเลตลอดระยะทาง 5 กิโลเมตร เพราะไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านและเรียกร้องให้ใช้เสาปูนตามรูปแบบที่บ้านขุนสมุทรจีน จังหวัดสมุทรปราการ (มติชน, 17 กรกฎาคม 2251: น.10)

หลังจากกลับมาจากการยื่นหนังสือต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ชาวบ้านจึงได้เหตุการณ์การเคลื่อนไหวและความห่วงใยใส่ใจต่อปัญหาที่จะมีการใช้กล่องหินวางกันคลื่น มาผลิตเป็นข่าวพลเมือง และออกอากาศทางสถานีไทยพีบีเอส มีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

รายการนักข่าวพลเมือง ตอน “บางขุนเทียน ตอน 3” นำเสนอความวิตกกังวลของชาวบ้านเกี่ยวกับโครงการใหม่ที่กทม.เสนอ หลังจากชาวบ้านประชุมกันจึงได้ข้อสรุปว่าจะร่างหนังสือไปยื่นต่อผู้ว่าฯ โดยนำเสนอภาพการเดินทางไปพบผู้ว่าราชการพร้อมกับเสนอเสียงข้อเรียกร้องให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห

หลังจากข่าวได้ออกสู่หน้าจอโทรทัศน์ ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2552 ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งเขตบางขุนเทียน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของกทม.ที่เกี่ยวข้องได้รับเชิญจาก

คณะกรรมการป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากภัยธรรมชาติและสาธารณภัย สภาผู้แทนราษฎร เพื่อร่วมกันหารือเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหา ในวันนั้นได้ข้อสรุปว่า กทม.จะดำเนินการก่อสร้างแนวเขื่อนกันคลื่นรูปตัวทีหรือทีกรอยน์ โดยเปลี่ยนจากไส้กรอกทรายเป็นการทิ้งหินและหล่อปูนแทน

5.3 สรุป

การสร้างพลังผ่านของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในช่วงที่ผ่านมา เป็นการเคลื่อนไหวผ่านสื่อ ซึ่งมีทั้งประสบความสำเร็จและล้มเหลวขึ้นอยู่กับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในแต่ละช่วงขณะ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของขบวนการโลกาภิวัตน์ ความเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีและการขยายตัวของพื้นที่สื่อเสรีได้ส่งผลต่อการเอื้อให้ขบวนการของคนเล็กคนน้อยได้พัฒนาและขยายการเคลื่อนไหวควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารของภาคประชาชน

บทที่ 6

พลังและผลลัพธ์จากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม

6.1 บทนำ

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมได้กำหนดยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อเป็นวิธีการรูปธรรมที่ทำให้ขบวนการคนเล็กคนน้อยเกิดพลังอำนาจ โดยการค้นพบและการสะท้อนเสียงของตนออกไปสู่สังคม และสามารถเรียนรู้ว่าพวกเขาควรมีปฏิริยาตอบกลับในวิถีทางเชิงบวกอย่างไรต่อสังคมรอบตัวของพวกเขา พลังอำนาจนี้สร้างแรงผลักดันในการลุกขึ้นมาดำเนินการต่อสู้และคัดง้างกับกลไกของภาครัฐ เมื่อขบวนการทางสังคมเล็งเห็นว่าวิธีการดังกล่าวสามารถทำให้พวกเขาเห็นแสงส่องนำทางไปสู่ความสำเร็จในสิ่งที่ตนเรียกร้องได้

อย่างไรก็ตาม พลังอำนาจที่เกิดขึ้นกับขบวนการของคนไร้อำนาจ ไม่อาจวัดได้จากเพียงแค่ความสำเร็จตามข้อเรียกร้องเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ให้แก่ชาวบ้านในการลุกขึ้นมาดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนในฐานะพลเมืองด้วย หากวิเคราะห์ถึงพลังที่เกิดจากการจัดกระทำผ่านสื่อของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณี ซึ่งใช้ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะการเน้นการใช้สิทธิในการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะผ่านพื้นที่สื่อที่และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องและร่วมกันกำหนดเป้าหมาย พลังที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นทั้งในระดับภายในองค์กรของขบวนการทางสังคม อาทิ การสร้างความตระหนักรู้ การเปลี่ยนแปลงเชิงความคิดของสมาชิก พลังในการสร้างความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พลังในการสร้างความเข้มแข็ง พลังในการสร้างการสนับสนุน การจัดองค์กร การระดมทรัพยากร หรือพลังในระดับโครงสร้าง เช่น การเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ นโยบาย กฎหมายหรือระบบสนับสนุนอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการในการแก้ไขปัญหาและการบรรลุเป้าหมายในระดับต่างๆ ควบคู่ไปกับพัฒนาการในการเคลื่อนไหว การประสบความสำเร็จในหลายระดับทั้งในระดับองค์กรภายในและภายนอก(สาธารณะหรือภาครัฐ) ผู้ศึกษาใคร่ขอจำแนกรายละเอียดเป็นผลสำเร็จตามข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคม พลังในการเสริมสร้างการสนับสนุนจากสาธารณชน และการเสริมสร้างพลังภายในขบวนการทางสังคม ดังต่อไปนี้

6.2 ผลสำเร็จตามข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคม

การเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมโดยยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ สามารถช่วยผลักดันการเรียกร้องผ่านการเคลื่อนไหวในรูปแบบอื่นๆ ได้ ซึ่งเป็นการผลักดันข้อเรียกร้องโดยมุ่งสู่การตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ พลังที่เกิดขึ้นต่อการเคลื่อนไหว

กรณีสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินคลองโยง

เป้าหมายของการเคลื่อนไหวของชาวบ้านคลองโยงซึ่งต้องการเรียกร้องสิทธิในการที่ดินทำกินประสบความสำเร็จ โดยรัฐบาลได้ดำเนินการแก้ไขปัญหามาแล้วนำไปสู่การออกกรรมสิทธิ์ในที่ดินราชพัสดุแก่สมาชิกสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินคลองโยง และได้รับโฉนดชุมชนจากมีนายกรัฐมนตรีกิติติ เวชชาชีวะ ทำให้ชาวบ้านมีสิทธิในที่ดินและสามารถทำอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ เนื่องจาก การใช้พื้นที่สื่อ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนคนเล็กคนน้อยในการทวงถามถึงความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหามาแล้วอย่างมีพลัง ดังที่กล่าวมาแล้วว่าชาวบ้านเป็นคนเล็กคนน้อยซึ่งเรียกร้องในประเด็นปัญหาเฉพาะที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน หากไม่มีการนำเสนอปัญหาหรือประเด็นความเดือดร้อนของชาวบ้านผ่านพื้นที่ที่ทำให้สาธารณชนรับทราบได้อย่างทั่วถึงทั้งประเทศนอกจากจะไม่สามารถทำให้ภาครัฐลงมาคุยเพื่อแก้ปัญหาให้ชาวบ้านแล้ว บ่อยครั้งปัญหาดังกล่าวยังถูกลืมอีกด้วย ในกรณีปัญหาของชาวบ้านคลองโยง เมื่อมีการนำเสนอประเด็นและขยายประเด็นไปยังพื้นที่สื่อที่หลากหลายแล้ว ทำให้สื่อกระแสหลักเกิดความสนใจและติดตามประเด็นปัญหาเมื่อสัมภาษณ์นักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในประเด็นที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ชาวบ้านซึ่งเข้าไปประชุมกับคณะกรรมการผู้แก้ไขนโยบายมักจะนำกล้องติดตัวไปเพื่อบันทึกการประชุมกลับมาให้คนในชุมชนและสาธารณชนรับทราบด้วย โดยการนำเสนอผ่านสื่อ ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอคำพูดของ รัฐมนตรีสาทิศย์ วงศ์หนองเตย ที่กล่าวว่า “จะไปลงเรือที่คลองโยง” หรือคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีกิติติ เวชชาชีวะที่กล่าวว่า “จะไปแจกโฉนดชุมชนที่คลองโยง” ชาวบ้านนำภาพและเสียงจริงที่ได้บันทึกไว้มาเสนอผ่านการทำข่าวด้วยตนเอง เพื่อนำเสนอออกสู่สาธารณชนซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อในการทวงถามเพื่อกดดันผ่านหลายรายการและหลายช่องทางเช่น การทำข่าวออกในรายการนักข่าวพลเมืองหลายตอนและการเขียนบทความลงสื่อออนไลน์ในเว็บไซต์กรุงเทพฯธุรกิจ

ออนไลน์ เป็นต้น การใช้พื้นที่สื่อดังกล่าวชาวบ้านต้องการให้สาธารณชนร่วมรับรู้และเป็นพยานต่อการทำตามคำมั่นสัญญาของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา และพลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการกระทำดังกล่าวปรากฏว่าเมื่อมีการนำเสนอข่าวผ่านพื้นที่สื่อ จะมีปฏิกริยาในการตอบสนองต่อปัญหาในทิศทางที่ประชาชนต้องการจากรัฐบาลเป็นระยะๆ และหากไม่มีการตอบสนองจากรัฐบาลชาวบ้านก็ได้คิดกลยุทธ์ในการนำเสนอข่าวเพื่อทวงถามเป็นระยะๆเช่นกัน

พลังหนึ่งที่ได้เห็นได้จากการใช้พื้นที่สื่อ คือ การเร่งการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจการตัดสินใจให้มีการเร่งปฏิบัติการเชิงนโยบาย หรือนำข้อเรียกร้องไปพิจารณา เร่งกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลในประเด็นนั้นๆ หรือนำนโยบายหรือข้อสรุปมาดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ยกตัวอย่างเช่น ในวันแถลงการณ์ทำงานครบรอบสองปี ตามนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ออกอากาศผ่านโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ช่อง NBT ได้มีการเชิญประชาชนกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมงาน อย่างหลากหลาย ซึ่งหนึ่งในนั้นคือชาวบ้านคลองโยง ชาวบ้านจึงได้ใช้โอกาสนั้นตอบคำถามจากสื่อมวลชนว่าที่ถามว่า นายกรัฐมนตรีได้ดำเนินการตามนโยบายให้แก่ชาวบ้านคลองโยงอย่างไร ดังคำถามของประธานสหกรณ์คลองโยงในวันนั้นว่า “นายกรับปากกับเราแล้วนะว่าจะมาคลองโยง ผมเป็นตัวแทนชาวบ้าน ถ้าฝากผมมาบอก ถ้านายกไม่มาแจกเราก็จะไม่รับโฉนดชุมชน ” ซึ่งวันนั้นนายกรัฐมนตรีกล่าวในทำนองที่ว่า จะไปคลองโยงแน่นอน การพูดคุยครั้งนั้นถือเป็นการตอบปากรับคำผ่านสื่ออีกครั้งระหว่างนายกรัฐมนตรีกับชาวบ้านคลองโยง หลังจากนั้นจึงทำให้ชาวบ้านสามารถทำให้นักข่าวติดตามทำข่าวและช่วยกันถามทวงความคืบหน้าในการเดินทางลงพื้นที่คลองโยงของนายกรัฐมนตรีตลอดมา ดังที่ ประธานสหกรณ์คลองโยงเล่าให้ฟังว่า

“ถ้ามาเราก็พร้อม ยินดีต้อนรับ ทีนี้นักข่าวก็ตามตลอด ตอนแรก เค้าบอกว่าวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๔ เลื่อนมาเป็น ๔ กุมภาพันธ์ ๑๒ กุมภาพันธ์ ก็เลื่อนตลอด นักข่าวก็ตามตลอด พวกนักข่าวที่มาตามข่าวเราทุกรายการเราให้สัมภาษณ์บอกไปว่านายกหลอกแล้ว นายฯ หลอกชาวบ้าน ผมขยับหลายเที่ยวแล้ว พวกสื่อมาถามว่านายกมาแล้วหรือยัง บอกว่าจะมา ๔ กุมภาพันธ์ เราก็บอกว่าเราขยับหลายเที่ยวแล้ว ชาวบ้านก็เริ่มไม่มีความเชื่อใจแล้วว่าจะมาแจกที่นี่ จากที่เตรียมตัวมาหลายรอบ เลื่อนหลายรอบชาวบ้านซักเบื่อนายแล้ว เค้าก็ออกข่าวไปแล้วว่าจะมาแจกที่นี่แต่ยังไม่มา เราก็ใช้วิธีกระตุ้น เค้าเองก็โปรโมทว่าเค้าจะมาแจก”

(บุญถือ เจริญมี , สัมภาษณ์ 5 มีนาคม 2554)

กรณีศึกษาคนจนเขื่อนราศีไศล

“ชาวบ้านบอกว่า 6 เดือนได้มากกว่า 6 ปี” คำกล่าวนี้เป็นคำพูดที่ปัญญา คำลาก ได้รับฟังจากชาวบ้านที่ร่วมกันต่อสู้ในปัญหาเขื่อนราศีไศลมาอย่างยาวนาน จากคำกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นได้ชัดว่าการเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนฯ มาใช้พื้นที่สื่อ ได้เร่งให้การแก้ไขปัญหาจากภาครัฐ หรือผู้มีอำนาจการตัดสินใจมีความรวดเร็วขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีการแก้ไขปัญหาเรื่องการจ่ายค่าชดเชยให้กับชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบ จากการขุดลอกเคลื่อนไหวที่ผ่านมามากหลายปีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดและเร็วจากการใช้สื่อ ภายใน 6 เดือน ดังที่ประพันธ์ พาชู (อ้างแล้ว) ได้กล่าวว่า

“...สามารถจับเคลื่อนไหวขบวนการให้เห็นผลได้จริง เราเองก็ยอมรับว่า เราใช้ช่องทางนี้เคลื่อนไหวแล้วเห็นผลจริง ...เราออกข่าวไป 6 เดือน ก็ได้เงิน ก้อนใหญ่ ชาวบ้านได้รับค่าชดเชยจากภาครัฐ ครั้งใหญ่สุดเท่าที่เคยมีการเคลื่อนไหวเรื่องราศีมา”

การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนฯ หลังจากการชุมนุม 189 วัน ทำให้ชาวบ้านได้รับค่าชดเชยจากภาครัฐ จำนวน 765 ล้านบาท ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2552 มีการอนุมัติงบประมาณค่าชดเชยที่ดินก้อนใหญ่ให้แก่ชาวบ้าน แม้ว่าในปัจจุบันภาครัฐยังไม่สามารถจ่ายค่าชดเชยได้ครบจำนวน เนื่องจากที่ดินบางแปลงยังมีปัญหาทับซ้อนซึ่งยังไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อในกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราศีไศล ทำให้การแก้ไขปัญหามีความรวดเร็วมากขึ้นเมื่อเทียบกับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในช่วงที่ผ่านมา เพราะหากปัญหาต่างๆ เกิดจากความล่าช้าในระบบราชการหรือการไม่ตัดสินใจของภาครัฐ การใช้เคลื่อนไหวเพื่อกระตุ้นผ่านพื้นที่สื่อเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงความล่าช้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาค่าชดเชยของประชาชนจากภาครัฐ จะเป็นการส่งเสริมให้มีประเด็นปัญหาได้เข้าสู่กระบวนการตัดสินใจเร็วขึ้น เนื่องจากชาวบ้านสามารถชี้ให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างกว้างขวางผ่านพื้นที่สื่อ เพื่อสะท้อนไปยังภาครัฐว่าขบวนการได้มีการจัดการข้อมูลอย่างชัดเจน มีข้อมูลเชิงวิชาการรองรับ พร้อมทั้งเสนอการแก้ไขปัญหายังมีระบบและสมเหตุสมผล

“ผมไม่คิดว่าโดยตัวข่าวพลเมืองมันจะทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เพราะข่าวเป็นเหมือนการให้ข้อมูล แต่มันไม่พอ ถามว่าสำคัญมั๊ย

ก็สำคัญ แต่สุดท้าย วิธีการแบบเดียวไม่มีทางพอ ชาวพลเมืองมีข้อจำกัด ภาษีฯ เงินขบวนมายาวนาน ถ้าถามว่าเราสำเร็จเพราะชาวพลเมืองมันก็ลดทอน แต่ถามว่าสำคัญมั๊ยสำคัญ ชาวราศีฯที่ออกมาช่วยให้เปิดประเด็นเบื้องต้นแล้วค่อยๆขยายไป”

(ประกาศ ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2553)

ดังนั้น วิธีที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานทำการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ คือการจัดทำประเด็นต่างๆ นำเสนอต่อสาธารณะเพื่อให้อาศัยเสียงจากมวลชนในการกดดันการตัดสินใจจากภาครัฐ ดังที่ชาวบ้านในวงสนทนากลุ่มกล่าวตรงกันว่า

“ในบรรดาสื่อทั้งหมดที่เราทำไป ที่ที่มีผลตอบรับดีที่สุด คือ ชาวพลเมืองถามว่าที่ชาวบ้านได้รับค่าชดเชย ทีมข่าวมีส่วน ทวีไทยฟันธงว่า ภาษีฯได้ค่าชดเชยเพราะชาวพลเมือง เขาถึงยอมรับทางเราเป็นรูปธรรมว่าชาวพลเมืองสามารถขับเคลื่อนขบวนการให้เห็นผลได้จริง เราเองก็ยอมรับว่าเราใช้ช่องทางนี้เคลื่อนไหวแล้วเห็นผลจริง แต่มันจะเกิดเพราะว่าข่าว”

การใช้ยุทธศาสตร์เคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน นอกจากจะช่วยเร่งให้ประเด็นปัญหาที่มีการเรียกร้องมาอย่างยาวนานได้รับการดำเนินการแล้ว ยังสามารถเร่งให้ภาครัฐรับข้อเสนออื่นๆของขบวนการฯไปพิจารณาได้อย่างรวดเร็วขึ้นอีกด้วยเช่นการตอบรับข้อเสนอในการสนับสนุนระบบชลประทานชุมชน เพื่อนำเสนอระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนซึ่งชาวบ้านสรุปตรงกันว่าดีกว่าการสร้างเขื่อน ซึ่งกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้นำประเด็นดังกล่าวเสนอผ่านสื่อไปในปี 2553 ซึ่งเป็นช่วงหลังที่มีการสลายการชุมนุม 189 วัน ณ ต้นเขื่อนราษีไศลแล้ว ดังที่ตัวแทนกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานกล่าวว่า

“การตอบรับจากรัฐต่อผลที่เรานำเสนอ เดิมนั้นระบบชลประทานชุมชนก็มีผล เพราะว่าการชลประทานก็ได้แบ่งงบฯส่วนหนึ่งลงมาทำโครงการตามที่เรานำเสนอ ... เค้ายอมรับเพราะเราคุยจนตกผลึกแล้ว และเรามีเหตุผล เราก็เชิญสาทิพย์(สาทิพย์ วงหนองเตยร.มว.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี-ผู้เขียน) สาธารณมาฟัง แล้วที่เราบอกว่าเราทำ

ระบบชลประทานชุมชน เราก็ออกข่าวนำเสนอไปแล้ว คุณได้ผลแน่นอนถ้าคุณทำแบบนี้ แต่ถ้าคุณทำเขื่อน ไม่มีทางอยู่กับชุมชนได้”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

การตอบรับเกี่ยวกับข้อเสนอและข้อเรียกร้องของขบวนการของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ หลังจากที่มีการยกเลิกการชุมนุม สามารถเป็นบทพิสูจน์หนึ่งว่าการเคลื่อนผ่านพื้นที่สื่ออย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมในการเร่งอำนาจการตัดสินใจจากภาครัฐได้อย่างชัดเจน

“ถ้าคุณทำไม่ดี เรามีช่องทางข่าวในการบอกคนอื่น ว่าวันนี้คุณมาอย่างนี้ คุณจะทำอะไร คุณจะไปโกหกใครไม่ได้นะ มันมีช่องทางที่จะทำให้อื่นรู้ตลอดว่าคุณอยู่ตรงนี้คุณทำอะไร เมื่อก่อนไม่มีสื่อ คุณจะทำอะไรก็ไม่มีใครรู้ ไม่มีพยานว่าคุณทำอะไรกับชาวบ้านบ้าง ไม่มีใครรู้หรือรู้แต่เฉพาะคนที่อยู่ในเหตุการณ์ แต่ ณ ปัจจุบัน มันไม่ใช่แล้ว แล้วมันมันเก็บไว้ได้ด้วยอาจจะไม่ใช่แต่ทำข่าว”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

คำกล่าวข้างต้น แสดงถึงท่าทีของแกนนำในการสร้างสรรค์สื่อของสมาชิกคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล สะท้อนว่าการใช้พื้นที่สื่อและเทคโนโลยี ทำให้คนเล็กคนน้อยเคลื่อนจากผู้ถูกกระทำหรือไร้พลังในการได้รับการเชื่อถือ ทำให้พวกเขามีพลังการกดดันการกระทำตามสัญญาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ หลังจากที่พวกเขารู้จักใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ ในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐโดยใช้พื้นที่สื่อช่วยสร้างช่องทางในการตรวจสอบที่มีพลังในการทำให้คนเชื่อถือได้โดยหลักฐานทั้งภาพและเสียง เนื่องจากสามารถดึงผู้เฝ้ามอง ฝ่ายที่สามและคนในสังคมมาร่วมตรวจสอบและเฝ้ามองการทำงานของรัฐบาลด้วยว่าจะดำเนินการต่อปัญหานี้อย่างไรและเมื่อไร หลักฐานที่เห็นได้ว่าการทวงถามผ่านพื้นที่สื่อมีพลัง กล่าวคือ หลังจากรายการหรือข่าวของขบวนการสมาชิกคนจนกรณีราษีไศลออกอากาศทางโทรทัศน์ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือเจ้าหน้าที่ที่ถูกทวงถามผ่านสื่อจะทวงถามการปฏิบัติหน้าที่จากผู้บังคับบัญชา ตามสายการบังคับบัญชาในระบบราชการ ทำให้เกิดการตรวจสอบจากหลายทางอาทิจาก ผู้บังคับบัญชา ชาวบ้านผู้ประสบปัญหา และสาธารณชนผู้เฝ้ามอง ตามที่ตัวแทนกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานแสดงทัศนะว่า

“พอออกอากาศผ่านสื่อ ส่วนเจ้าหน้าที่รัฐ พอเค้าได้รู้ เค้าจะได้รู้ว่าเรื่องการแก้ไขปัญหามันไม่เจียบง มีคนตามอยู่ตลอด พอมันออกเป็นสื่อสาธารณะ เค้าต้องตอบว่าจะทำเมื่อไรอย่างไร เช่น จนท.กรมชลประทาน หลายครั้งบอกว่า “คุณปัญญา ผมโดนค่าเพราะคุณหลายครั้งแล้วนะ” เราก็บอกแบบนี้ว่า เวลาทำกระทบถึงลูกน้องอะไรนี้ ลูกพี่ก็โทรมาค่า เค้าบอกว่า ลูกพี่เค้าโทรมาค่าพวกผม(เจ้าหน้าที่ - ผู้วิจัย)ว่าทำไมไม่ทำงาน”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

การเคลื่อนไหวของเครือข่ายฯ มีเป้าหมายหลัก 2 ประการ คือ ประการแรก การเรียกร้องให้ภาครัฐมีนโยบายในการแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ และประการที่สอง คือการต่อต้านการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐ เช่น โครงการใส่กรอกทราย และโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นนโยบายที่ไม่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมอันส่งผลต่อวิถีชีวิตและประกอบอาชีพของคนในชุมชน

หลังจากมีการเคลื่อนไหวของเครือข่ายฯ ทำให้ภาครัฐและสาธารณชนได้รับรู้ถึงความซับซ้อนของปัญหา ส่งผลให้ภาครัฐทบทวนนโยบายโดยหันมาดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหามาภายในหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วนมากขึ้น ดังที่แกนนำเครือข่ายฯ กล่าวว่า

“คราวก่อนเราบอกแค่ประท้วงแบบชั่วคราวดักตะกอนเลน ตอนนี้มีนโยบายสร้างแนวกันคลื่นแบบถาวรเข้ากับโครงการที่เราทำอยู่ คือ “การเติมเต็มจากภายในสู่ภายนอก ทวงคืนพื้นที่ที่หายไปกลับคืนมา” คือไม่ไหวแล้ว 3000กว่าไร่หายไปแล้ว ภาครัฐจะทำอะไรบ้าง วันก่อน คือผู้ว่าจะยกเป็นวาระแห่งชาติ แต่เราจะผลักดันให้เป็นวาระเร่งด่วน ก็ต้องกลับมาใช้สื่อกระตุ้นอีก พุดจริงๆนะ ต้องกระตุ้นจริงๆนะ อันนี้ขึ้นอยู่กับสื่อจริง การที่เราเรียกร้องแลกแลกกระเซิง ว่าเรามีปัญหาอะไร เราต้องให้สื่อออกให้เค้า (เจ้าหน้าที่ภาครัฐ-ผู้วิจัย)เห็น ให้เค้าเห็นไม่พอ มันต้องให้คนทั้งประเทศได้เห็นด้วย”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

นอกจากนี้การสร้างพลังในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหน้าทะเลกัดเซาะชายฝั่งตามแนวทางที่ชาวบ้านต้องการจนสำเร็จ เนื่องจากเดิม ภาครัฐใช้หลายวิธีการในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะการใช้โครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งชาวบ้านพบว่านอกจากจะไม่ประสบความสำเร็จแล้วยังก่อปัญหาให้กับสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเนื้อหาที่นำเสนอผ่านพื้นที่สื่อที่เห็นได้ชัดว่าชาวบ้านตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและต้องการใช้สิทธิของตนเพื่อให้ภาครัฐเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุนชาวบ้าน คือข้อความที่ออกอากาศทางรายการนักข่าวพลเมืองในตอนบางขุนเทียน 3 ในช่วงท้ายความว่า

“ถ้าท่านผู้ว่าฯ ได้ดูรายการนักข่าวพลเมืองวันนี้ ชาวบ้านอยากจะให้ท่านฯ ได้ทราบถึงความต้องการของชาวบ้าน ในกรณีมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลปัจจุบัน อย่างที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้”

เครือข่ายฯ ได้ร่วมกันต่อสู้ไปพร้อมกับหาวิธีในการแก้ไขปัญหาน้ำกัดเซาะอย่างมีประสิทธิภาพพบว่า การทำแนวไม้ไผ่กันคลื่นเป็นวิธีการที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านและพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพ ดังนั้นพวกเขาจึงต้องการนำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแนวทางนี้ผ่านพื้นที่สื่อ เพื่อให้ภาครัฐสนับสนุนตามความต้องการของชาวบ้านมากกว่าการใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยไม่ฟังเสียงคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบหากวิเคราะห์ตามกรอบของรัทช์ (Rutch) แล้วจะเห็นได้ว่า สื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางนำเสนอผลที่เกิดจากการกระทำที่ผิดพลาดของภาครัฐ เมื่อได้ถูกนำเสนอไปยังพื้นที่สาธารณะให้ร่วมกันรับรู้ ถือเป็นช่องทางโดยอ้อมในการส่งเสียงไปยังภาครัฐ เพื่อให้ทบทวนโครงการของภาครัฐและหันมานำโครงการที่ได้รับการนำเสนอจากภาคประชาชนไปกำหนดเป็นนโยบายเพื่อไปปฏิบัติ อันจะเป็นนโยบายที่ได้รับการยอมรับจากภาคประชาชนทั้งชาวบ้านในพื้นที่และจากสาธารณชนด้วย เนื่องจากแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากชาวบ้านนั้นได้ถูกนำเสนอเพื่อให้เกิดข้อถกเถียงและสร้างฉันทามติจากสาธารณชนในพื้นที่สาธารณะมาแล้วระยะหนึ่ง

การใช้เรียกร้องต่อหน้าสาธารณชนโดยใช้พื้นที่สื่อเพื่อในการทวงถามถึงค้ำประกันสัญญาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ได้ให้ไว้กับประชาชนในกาลและเทศะต่างๆ ถือเป็นวิธีหนึ่งในการสร้างพลังให้เกิดการเร่งให้มีการกระทำตามค้ำประกันสัญญาได้เป็นอย่างดี ยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้ทำให้ขบวนการฯ มีพลังในการถามทวง การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากเจ้าหน้าที่ ดังคำยืนยันต่อไปนี้

“...เคยลงพื้นที่แล้ว บอกว่าจะกลับไปคิดทบทวนแล้วก็ตั้งงบประมาณโครงการใหญ่ขึ้นมาเลย สรุปว่า เจียบ หลังจากนั้นประมาณ 3-4 เดือน เจียบกริบเลย เราก็เลยทำสื่อออกทางไทยรัฐเลย คงไปอ่านเจอแหละ รีบเรียกประชุมด่วนเลย ประชุมที่ฝั่งเมือง ที่ดินแดงนี่แหละ เอวาระนี้เข้าที่ประชุมว่า โอเคนะ แนวไม้ไผ่ก็ยังไม่ให้อยู่นะ ชาวบ้านไม่ต้องห่วง คือก็จะทำควบคู่กับงานใหญ่ผสมผสานกับของกทม.ที่กำลังจะทำ”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม,สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

6.3 พลังในการเสริมสร้างความสนับสนุนจากสาธารณชน

การใช้พื้นที่สื่อสามารถเสริมสร้างพลังต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการเชื้อเชิญ และดึงสาธารณชนผู้เฝ้ามองให้มาเป็นผู้เห็นอกเห็นใจ หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้ไม่เห็นได้ด้วยมาเป็นกลางหรือจนกระทั่งการสร้างการสนับสนุนในการเคลื่อนไหว โดยการร่วมเป็นพลังในการกดดันภาครัฐ

กรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่คลองโยงนั้น ส่งผลให้ประเด็นเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินของชาวบ้านคลองโยงเป็นที่สนใจจากสมาชิกสหกรณ์และชาวบ้านคลองโยงเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากการที่ประเด็นปัญหาเรื่องที่ดินนี้เอง ทำให้เกิดความแตกต่างในความคิดของชาวบ้านเป็นสองกลุ่ม ความไม่เข้าใจในประเด็นปัญหาเรื่องที่ดินของชาวบ้านคลองโยง ส่งผลให้ประธานและกรรมการของสหกรณ์ฯ จำเป็นต้องชี้แจงเพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้ให้กับชาวบ้านให้มากขึ้น โดยพยายามชี้แจงผ่านทางการประชุมสหกรณ์ในแต่ละครั้ง เพื่อให้ชาวบ้านทราบถึงการบิดเบือนสัญญาการเช่าซื้อที่ดินในคลองโยงของรัฐ รวมไปถึงการจัดทำและรวบรวมเอกสารอันเกี่ยวข้องกับสัญญาการเช่าซื้อซึ่งสหกรณ์ได้ทำไว้กับรัฐ นับว่าประเด็นเรื่องของความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนกันของชาวบ้านทั้งสองกลุ่มนี้เอง ทำให้ชาวบ้านกลุ่มที่ต้องการลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเองต้องหาวิธีการสื่อสารทำความเข้าใจในประเด็นปัญหานี้เป็นอย่างมาก อีกวิธีการหนึ่งซึ่งเป็นการช่วยสร้างความสนใจและสื่อสารให้แก่ชาวบ้านคลองโยงที่ยังไม่ได้มีความคิดเห็นที่จะต่อสู้หรือเรียกร้องในสิทธิของตนเข้ามาร่วมต่อสู้ด้วยนั้น ประธานและกรรมการสหกรณ์เอง ใช้วิธีการบันทึกภาพของกลุ่มตัวแทนจากสหกรณ์

๑ เมื่อทางกลุ่มได้ดำเนินการในวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้รัฐได้เข้ามาสนใจและแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินของชาวคลองโพงอย่างจริงจัง ทั้งการเข้า พบผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม การไปร้องเรียนกับกรรมการสิทธิมนุษยชน และการพยายามนำเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินของคลองโพงเข้าไปยังผู้ผู้อำนาจ

ในระยะเริ่มแรกของปัญหาที่ดินซึ่งก่อตัวขึ้นนั้น ชาวบ้านเองยังคงมีความรู้และความเข้าใจที่ สับสนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิในสัญญาการเช่าซื้อที่ดินในพื้นที่คลองโพง เนื่องจากความไม่เข้าใจในเงื่อนไข และ ผลประโยชน์ที่แท้จริงอันจะได้รับจากกรรมสิทธิ์ในที่ดินหากชาวบ้านเรียกร้องมาได้ ทำให้ช่วงหนึ่งมีการ แแบ่งแยกกันระหว่างชาวบ้านเองเกิดเป็นสองกลุ่มความเห็น โดยกลุ่มหนึ่งคือ กรรมการของสหกรณ์การเช่าที่ดิน คลองโพงเอง มีความต้องการให้ชาวบ้านในพื้นที่ช่วยกันรวมตัวเพื่อต่อสู้ในเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินของคนใน พื้นที่กลับมา แต่ชาวบ้านบางส่วนมีความเห็นตรงกันข้ามคือไม่ต้องการที่จะต่อสู้กับอำนาจรัฐเนื่องจากไม่ ต้องการมีปัญหากับรัฐซึ่งชาวบ้านมองว่า พวกเขาเองนั้นไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะไปต่อสู้ได้ เป็นผลให้เวทีการ ประชุมสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโพงในแต่ละครั้ง เกิดความไม่เข้าใจกันในกลุ่มชาวบ้านทั้งสอง จนเกิดเป็น ความบาดหมางระหว่างบุคคลบ้าง

“ผมคิดว่ามัน ไม่ใช่ไม่เห็นด้วย เขาเห็นด้วย แต่เขามองว่าพวกเรานะ สิทธิเรามีแคไหน แต่เขาว่าเราทำไม่ได้เพราะว่ามันเป็นงานใหญ่เกินกำลัง ในชุมชนเรา ที่ส่วนมากที่ไม่เห็นด้วย คือทำไปก็ไร้ผล ยังจะทำให้รัฐเขารังแกเรามากขึ้น เพราะเรายังไปต่อต้าน ก็เหมือนลูกไก่ยั้งคิน ยังบิบเข้าไป เขาแนวคิดเขาแบบนั้น ที่เขาไม่เห็นด้วยไม่ใช่ไม่เห็นด้วย แต่เขาไม่อยากจะสู้”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2553)

การมีข่าวปัญหาเรื่องที่ดินนี้เองทำให้เกิดการสื่อสารภายในกลุ่มคนคลองโพงในรูปแบบที่ หลากหลายมากขึ้น นั่นก็คือการที่คนกลุ่มหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็น “นักข่าวพลเมืองคลองโพง” ได้นำเสนอปัญหา เรื่องที่ดินให้เผยแพร่ออกสู่สาธารณะ สร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านกลุ่มอื่นๆ ในคลองโพงเองมากขึ้น อีกทั้งยังเป็น ส่งผลให้ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มคนคลองโพงผ่านทางการประชุมสหกรณ์การเช่าที่ดินคลอง โพงในครั้งต่อๆมา เป็นไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น

“พอเราเริ่มดำเนินไปใช้สื่อ เอาสื่อเข้ามาทำร่วมดำเนินงานด้วย แล้วก็พยายามให้คน นอกกรู้อและพยายามให้คนในกลุ่มเรารู้ด้วยว่าเราทำอะไร เราไปไหนมา ทำอะไรบ้าง ช้างนอก กรู้อแคไหน เราคนอยู่ข้างในเราสมควรจะรู้หรือไม่ เราก็พยายาม มาบอกเวลาออกทีวีไปที่เรา ก็

พยายามบอกคนในชุมชนพยายามบอกคนที่ไม่เห็นด้วยว่าตอนนี้เรื่องของเราออกทีวีไปแล้ว เราพยายามให้เขากลับมา แล้วมันก็มีผล ส่วนใหญ่ก็กลับมาเป็นแนวร่วม ร่วมกันต่อสู้”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2553)

การนำเสนอปัญหาข้อเรียกร้องในกรณีสิทธิในที่ดินทำกินของขบวนการชาวบ้านคลองโยงผ่านพื้นที่สื่อสร้างให้เกิดพลังในเชิงบวกต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการ และสร้างบรรยากาศประนีประนอม เนื่องจากขบวนการชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่สื่อเพื่อเปลี่ยนแปลงแนวโน้มของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจผ่านการกรอบโครงประเด็นข้อเรียกร้องขึ้นใหม่(reframing)กลยุทธ์หลักที่ขบวนการทางสังคมใช้คือ การชักชวนผ่านการเพิ่มกรอบโครงในสื่อมวลชน โดยใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สาธารณชนและผู้เฝ้ามองเข้าใจประเด็นการต่อสู้ของขบวนการ หรือการทำให้ฝ่ายต่อต้านหรือฝ่ายที่เป็นกลางนิยมผลประโยชน์และคุณค่าที่พวกเขาได้รับ ผลกระทบใหม่ ถือเป็น การเพิ่มการไหลเวียนทรัพยากรไปสู่องค์กรและเครือข่ายซึ่งสร้างพฤติกรรมและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเกี่ยวกับมุมมองคุณค่า และบรรทัดฐานเฉพาะที่มากกว่า วิธีการคิด ปฏิบัติการ ทรัพยากร และกฎซึ่งสนับสนุนให้ขบวนการทางสังคมสามารถสร้างกรอบโครงเฉพาะเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเรียกร้องให้เข้าสู่ในพื้นที่สาธารณะทั้งหมด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ประเด็นปัญหาที่ดินในพื้นที่คลองโยงได้ถูกนำเสนอออกสู่สาธารณะผ่านพื้นที่สื่อเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวบ้านคลองโยงตั้งแต่ครั้งแรก ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงจากภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการพิจารณาประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยง และเกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนที่มีปัญหาใกล้เคียงกัน ดังคำกล่าวนี้

“ใคร ๆ เวลาเจอผม ชอบถามว่าเรื่องคลองโยงไปถึงไหนแล้วแสดงว่าเขาก็รู้ๆ เหมือนกันมีคนติดตาม”

(ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์ 4 กรกฎาคม 2553)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ทิศทางการแก้ไขปัญหาที่ดินขยายเป็นประเด็นสาธารณะซึ่งได้รับความสนใจจากหลายฝ่าย โดยสามารถพิจารณาจาก การประสบความสำเร็จตามข้อเรียกร้อง ส่งผลให้ภาครัฐดำเนินการตามข้อเรียกร้องตามลำดับตั้งแต่การชะลอการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดินจนกว่า จะมีการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประเด็นปัญหา หลังจากนั้นนายกรัฐมนตรี้ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อพิจารณาปัญหาที่ดินราชพัสดุ เป็นหนึ่งในคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดินในประเด็นอื่นๆด้วย จนกระทั่งมีการออกกรรมสิทธิ์ในการที่ดินและการมอบโฉนดชุมชนให้แก่สหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยงในเวลาต่อมา

กรณีศึกษาคนจนเขื่อนราษีไศล

การเข้าถึงสื่อถือว่าเป็นจุดอ่อนของการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจน ฯ ในอดีต ทำให้ผู้ชุมนุมต้องกระทำการเคลื่อนไหวซึ่งสร้างความสนใจให้สื่อมวลชนลงมากทำข่าว อย่างไรก็ตาม ข่าวที่เกิดขึ้นในอดีตส่วนใหญ่มักเป็นข่าวในมุมมองที่ทำให้สาธารณชนมีความรู้สึกในแง่ลบกับกลุ่มผู้ชุมนุม เนื่องจากขบวนการเคลื่อนไหวไม่สามารถมีช่องทางในการกำหนดทิศทางข่าวที่นำเสนอสู่สาธารณชนได้ ดังข้อสังเกตของชาวบ้านในวงสนทนากลุ่มต่อไปนี้

“ช่องอื่นเช่น ทิวอื่นมาทำข่าว ช่อง 9,5,11 ก็มาบ่อยมากเลยข่าวที่มาก็ไม่ใช่ข่าวดีเลยนะทางเสียด้วยซ้ำ อย่างชาวบ้าน ไม่ได้ทำผิดกฎหมาย ก็สร้างข่าวขึ้นมาให้ชาวบ้านผิดกฎหมายเจ้าหน้าที่ที่สันเขื่อนเป็นตัวให้ข่าว นักข่าวก็ทำข่าวไม่ดี ทำให้ชาวบ้านเสียหาย อันนี้เป็นแรงจูงใจให้เราอยากทำข่าวของเราเอง เพราะว่าเค้าฟังฝ่ายเดียว นักข่าวฟังแต่ภาครัฐพูดยังไงก็ ถูกหมด แต่ไม่ฟังชาวบ้าน เค้าไม่สนใจเรา กดดันเราพอสมควร เราก็เลยอยากทำข่าวเอง”

การสร้างความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชนถือว่ามีสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็นการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในมุมมองของผู้ถูกกระทำ ดังข้อสรุปของชาวบ้านที่ว่า

“ก่อนทำข่าวเอง การเคลื่อนไหวเพื่อให้เป็นข่าวคือ เค้าบอกว่ามันเป็นการทำข่าวแล้วช่วงนั้นกว่าจะได้ทำข่าว เราต้องทำอะไรแรงๆ นะ เค้าถึงจะมาทำข่าวให้เรา เค้าถึงสนใจทำข่าวช่องนู้นช่องนี้ก็ลงมาทำข่าว ‘การทำอะไรแรงๆ’ คือ กิจกรรมภายในกลุ่ม อย่าง สมเกียรติที่โดนข้อหาที่ติดคุก อย่างทำอะไรแรงๆ ทูบเขื่อน คนถึงจะได้ทำข่าว ต้องทำอะไรแรงๆจุดอ่อนของชาวบ้านเดิมคือเรื่องสื่อ เพราะที่เราอมติดคุกติดคดี เพราะเราอยากสื่อสารเรื่องราวความเดือดร้อนของเรา ตอนนี้เป็นจุดแข็งแล้ว”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

จากคำกล่าวข้างต้น ทำให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวของชาวบ้านมีเป้าหมายในการต้องการให้เกิดการสื่อสารต่อสาธารณชนเป็นหลัก แต่เป้าหมายดังกล่าวกลับเป็นจุดอ่อนที่สุดของการต่อสู้ของคนไร้อำนาจ ในปัจจุบัน เมื่อสมัชชาคนจน ฯ สามารถสร้างการสื่อสารได้ด้วยตนเองตรงไปยังสาธารณชนได้ทำให้

ยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ กลายเป็นจุดแข็งมากหากเทียบกับการเคลื่อนไหวโดยใช้ยุทธศาสตร์ดั้งเดิมโดยไม่สร้างการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ

การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการนำเสนอข่าวสาร ความคิด อารมณ์ความรู้สึกของชาวบ้าน ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านและในการดำเนินชีวิตจากการสร้างเงื่อนไข ถูกนำเสนอด้วยมุมมองปัญหาความทุกข์ยากของชาวบ้านและ เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมผ่านการนำเสนอภาพความเดือดร้อนผ่านการตากแดด ตากฝน สามารถสร้างพลังให้เกิดความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชนในวงกว้าง เนื่องจากกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานได้รายงานสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง การใช้พื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสามารถสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นต่อสาธารณชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกลุ่มฯ สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้รับชมสื่อในพื้นที่ที่พวกเขาเสนอได้ ยกตัวอย่างเช่น การรายงานข่าวผ่านรายการ นักข่าวพลเมือง กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานสามารถรับทราบกำหนดการออกอากาศได้จากการไต่ถามเจ้าหน้าที่ทางสถานีในขณะที่กลุ่มฯ ส่งข่าวให้ทางรายการ ดังที่กลุ่มผู้ทำสื่อเสียงคนอีสานบอกว่า “ข่าวพลเมืองมีพลังที่ตรงที่บอกกันดูได้ เพราะเรารู้วันออกอากาศแน่นอนชัดเจน โทรบอกกันดู” (ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

การกำหนดวันออกอากาศหรือได้ทราบวันและเวลาในการออกอากาศทำให้กลุ่มฯ สามารถวางแผนการเคลื่อนไหวได้อย่างตรงตามความต้องการ ได้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เช่น การวางแผนในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่เกี่ยวข้องที่ต้องการให้รับรู้ได้รับชมรายการที่จะออกอากาศ โดยมีความมุ่งหวังต่อนัยยะที่ว่าประเด็นปัญหาของพวกเขากำลังจะถูกนำเสนอต่อสาธารณชนทั่วทั้งประเทศให้ได้รับรู้ร่วมกันแล้ว เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะดำเนินการอย่างไรเกี่ยวกับการรับผิดชอบในการตอบคำถามต่อสาธารณชนที่ได้มองเห็นปัญหาของประชาชนอีกมุมหนึ่งของประเทศ ดังนั้น การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของสมัชชาคนจนฯ นอกจากจะมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนเกี่ยวกับเหตุผลในการชุมนุมเรียกร้องแล้ว ยังมุ่งหวังให้เกิดพลังทางสังคมในการกดดันไปยังภาครัฐให้หันมามองและดำเนินการแก้ไขปัญหาของขบวนการทางสังคม

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

พื้นที่สื่อได้เข้ามามีบทบาทเป็นตัวกลางในการนำเสนอประเด็นปัญหาสู่สายตาสาธารณชนผู้เฝ้ามอง (bystander) ได้มองเห็นประเด็นนี้ในพื้นที่สาธารณะเชื่อมโยงกับปัญหาที่สืบเนื่องมาจากปัญหาโลกร้อน มี

สื่อต่างๆลงมาให้ข่าว ทั้งสำนักข่าวต่างประเทศ สถานีวิทยุ โทรทัศน์ และคนลงไปดูพื้นที่เป็นจำนวนมาก ยิ่งเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้สร้างพลังในการเชื่อเชิดชูสาธารณชนผู้เฝ้ามองให้รับรู้และให้ความสนใจกับปัญหามากยิ่งขึ้น ส่งผลให้หน่วยงานหรือคนภายนอกเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาในพื้นที่ เช่น มีการติดต่อเข้ามาทำโครงการปลูกป่าชายเลนในพื้นที่ หรือร่วมกันสร้างแนวไม้ฝาย เป็นต้น

เดิมมีชาวบ้านบางส่วนในชุมชนต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่ง โดยใช้โครงสร้างวิศวกรรมขนาดใหญ่ แต่หลังจากมีสื่อสารระหว่างบุคคลภายในขบวนการและการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ ถึงปัญหาที่เกิดจากการแก้ไขด้วยวิธีการดังกล่าว รวมถึงแนวทางการแก้ไขโดยใช้แนวไม้ฝายกันคลื่น ตามแนวทางที่มีการปรึกษาหารือกันของเครือข่ายฯ ไปสู่พื้นที่สื่อ ทำให้กลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยเปลี่ยนใจหันมาให้การสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว ดังคำพูดต่อไปนี้

“จากเมื่อก่อนที่เค้าคอยมาว่ามาค้ำ เค้าก็ไม่ค่อยมาต่อว่า อย่างเมื่อก่อนพอทำก็เหมงจะมาทำทำไมวะ แต่คำนี้มันจะหายไป มีแต่บอกว่า เออทำต่อไป ให้กำลังใจนะยืมแล้ว แคนี่เราก็มีกำลังใจแล้ว ปลื้มแล้ว”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

นอกจากนี้การใช้พื้นที่สื่อในการเร่งให้เกิดการแก้ไขปัญหา ส่งผลทางอ้อมในการสร้างการสนับสนุน โดยผู้ที่เคยไม่เห็นด้วย เนื่องจากทำให้เห็นว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยใช้ไม้ฝายจะลอกคลื่นไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และสามารถดำเนินการได้เลย โดยไม่ต้องรอการทำพิจารณาหรือรอกระบวนการในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน เนื่องจากปัญหาดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงจนไม่สามารถรอคอยการตัดสินใจตามกระบวนการที่ซับซ้อนได้

6.4 การเสริมสร้างพลังภายในขบวนการทางสังคม

การเสริมสร้างพลังภายในขบวนการทางสังคมโดยยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ ประกอบด้วย การสร้างความไว้วางใจ การสร้างความเข้มแข็งความเป็นปึกแผ่นภายในขบวนการทางสังคม และการเสริมสร้างพลังในการต่อรองกับภาครัฐ

กรณีศึกษาที่ดินคลองโยง

การเคลื่อนไหวของชาวบ้านคลองโยงในระยะแรกเริ่มจากการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ โดยชาวบ้านผู้ที่ทำการเคลื่อนไหวได้ทำการบันทึกภาพเอาไว้ เพื่อเป็นหลักฐานเสนอให้สมาชิกและคนในชุมชนรับทราบในการประชุมสหกรณ์ฯ คลองโยง โดยประธานสหกรณ์จะนำภาพเหล่านี้มาให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมได้เห็นเป็นหลักฐาน ทำให้ชาวบ้านสามารถติดตามและรับทราบประเด็นปัญหาของตนเองได้ การดำเนินการเคลื่อนไหวต่อสู้ในรูปแบบต่าง ๆ ของประธานสหกรณ์ฯ ซึ่งเป็นแกนนำพร้อมกับชาวบ้านบางส่วน ที่ได้ดำเนินการไปบ้างแล้ว ทำให้เรื่องราวของชาวบ้านคลองโยงเป็นที่สนใจของสื่อ ในช่วงแรกมีการเข้ามาทำข่าวของทีวีไทย (PBS) ในประเด็นปัญหาที่ดินของคลองโยง การเป็นข่าวออกสู่หน้าจอโทรทัศน์ทำให้ประเด็นเรื่องนี้เป็นที่สนใจของคนจำนวนมากขึ้นและที่สำคัญคือเป็นที่สนใจของชาวบ้านคลองโยงเองเป็นอย่างมาก เนื่องจากการนำประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยงไปเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านทางสื่ออื่น สร้างภาพจินตนาการของชาวบ้านให้กว้างไกลออกไปกว่าการเป็นเรื่องเล็กน้อยภายในชุมชน และการเสนอประเด็นของการเอาผิดเอาเปรียบของรัฐต่อประชาชน ทำให้ประเด็นเรื่องปัญหาที่ดินช่วยสร้างความไว้วางใจให้แก่คนในชุมชนและสามารถระดมชาวบ้านในชุมชนที่ยังไม่เข้าใจปัญหาและข้อเสียเปรียบของตนเองให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและเกิดเป็นการเข้าร่วมต่อสู้กับเพื่อเรียกร้องกรรมสิทธิ์ในที่ดินอันพึงมีของพวกเขาเองผ่านทางความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ กับกลุ่มแกนนำของชุมชนที่เคลื่อนไหวมาตั้งแต่แรก เพื่อให้ประเด็นปัญหาที่ดินของคลองโยงนี้ได้รับการแก้ไข

ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวโดยใช้การสื่อสารจำเป็นต้องอาศัยการแสวงหาความร่วมมือทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนตามหลักการมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางในการสื่อสาร โดยการสนับสนุนให้ภาครัฐปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการพัฒนา ส่วนภาคประชาชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมกันกำหนดและรับผิดชอบการนำแนวคิดการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกฝ่ายในชุมชนได้มีการสนทนากันแบบปรึกษาหารือ (dialogical communication) บนพื้นฐานของความเสมอภาค (equality) เพื่อร่วมมือกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในแนวทางที่พวกเขาต้องการ เนื่องจากความเชื่อที่ว่า กระบวนการดังกล่าวจะทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถเปลี่ยนจากการเป็นผู้บริโภคข้อมูลข่าวสาร มาเป็นผู้ร่วมกำหนดประเด็นในการสื่อสาร และการหันหน้าเข้าหากันเพื่อพูดคุยเจรจาเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ในท้องถิ่นของตน การเสนอข่าวสามารถทำให้เกิดการสนทนาเกี่ยวกับ

สถานภาพและความชอบธรรมของขบวนการทางสังคมและประเด็นการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ดังนั้น ผลที่เกิดขึ้นภายในขบวนการทางสังคมคือก่อให้เกิดความรับผิดชอบของนักเคลื่อนไหว การช่วยคัดเลือกรวมชนใหม่เข้ามาในขบวนการและทำให้ฐานการสนับสนุนกว้างขวางขึ้น ทำให้พวกเขาสามารถมีพลังในการร่วมกันตัดสินใจกำหนดชะตากรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง

การใช้พื้นที่สื่อ ซึ่งถือรูปแบบการเคลื่อนไหวที่แพร่หลายและใช้วิธีการเคลื่อนไหวที่ไม่รุนแรง แต่สามารถส่งผลทำให้เกิดการกระจายประเด็นปัญหาที่คนให้แก่นคนในท้องถิ่นรับรู้เพิ่มขึ้น เดิมชาวบ้านจำนวนมากที่นี่ไม่เห็นด้วยกับการต่อสู้กับรัฐ เนื่องจากเห็นว่า “เป็นไปไม่ได้” แต่หลังจากมีประเด็นปัญหาของท้องถิ่นได้รับการเผยแพร่ทางสื่อ นักข่าวพลเมือง ทำให้ชาวบ้านเริ่มหันมาให้ความสนใจในประเด็นปัญหา และเริ่มเห็นถึงความหวังในการต่อสู้กับภาครัฐ นอกจากนี้ในเชิงการระดมทรัพยากรการต่อสู้ ข่าวพลเมืองทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในชุมชน เนื่องจากทำให้คนในชุมชนซึ่งเป็น “ผู้เฝ้ามอง” ในชุมชนเข้ามาช่วยกันต่อสู้มากขึ้นดังที่ประธานสหกรณ์ฯ คลองโยงกล่าวว่า

“ที่นี่ชุมชนเข้มแข็งขึ้นเยอะ ในตอนแรก คนที่ไม่ร่วมมือกัน เริ่มหันมาพูดคุยกัน มาถามว่า มีอะไรให้ช่วยบ้าง เริ่มมาสนใจเรา เพราะเดิมคิดว่าเราทำไม่ได้ แต่พอสื่อเอาข่าวมาออก เขาก็ มองว่าเราสามารถทำอะไรได้ เขาก็อยากมีส่วนร่วม อยากเข้ามาช่วย เมื่อก่อนคนในชุมชนที่ไม่เห็นด้วยกับเราก็มีครั้งต่อครั้งเลย แต่ว่าเราทำไม่ได้ เพราะว่ามันทำงานใหญ่เกินกำลัง ส่วนมากเขาก็คิดว่าทำไปก็ไร้ผล ยิ่งทำให้รัฐรังเกียจเรามากขึ้น พอเรื่องเราออกทีวีบ่อยๆ เข้า ชาวบ้านเริ่มเห็นว่าเรื่องปัญหาที่ดินของเรามันถึงผู้ใหญ่แล้ว เขาก็เริ่มหันมาร่วมมือกับเรามากขึ้น สื่อทำให้มาก พอเราเริ่มดำเนินไปก็ใช้สื่อช่วยดำเนินงานด้วย เราอยากให้คนนอกรู้ คนในรู้ด้วย เวลาออกทีวีไปก็ ก็ดูว่าคลองโยงกำลังจะออกทีวี คุณนะ อันนี้เราอยากให้คนในคลองโยงรู้ว่าเราทำอะไรไปถึงไหนแล้วตอนนี้ เขาก็กลับมาสู้กับเราเต็มตัว ผมคิดว่าตอนแรกเค้าน่าจะมองก่อนว่าเราสู้แบบไหน”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2553)

พลังจากการต่อสู้ร่วมกันทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนไปมาหาสู่กัน มากขึ้น เนื่องจากเดิมการสื่อสารหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลของชาวบ้านตั้งแต่เริ่มแรกของชาวบ้านเป็นไปในรูปแบบไม่

เป็นทางการ ชาวบ้านซึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยงอยู่แล้วจำนวนประมาณ 200 คน จะมาร่วมประชุมกันโดยมีกรรมการของสหกรณ์ ฯ เป็นผู้นำประชุม ทำให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิก มีเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสารกันภายในกลุ่มสมาชิก โดยก่อนจะมีปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ชาวบ้านจะพูดคุยปรึกษาเรื่องของการดำเนินการโดยทั่ว ๆ ไปของสหกรณ์ ซึ่งเป็นไปในลักษณะการประชุมประจำเดือน และเป็นการให้ชาวบ้านมาชำระค่าเช่าที่ดินของคนคลองโยงไปด้วย อย่างไรก็ตามในเวทีของการประชุมสหกรณ์ ฯ มีชาวบ้านประมาณเพียง 80 คนจาก 200 คนเท่านั้นที่เข้าประชุมสหกรณ์เพื่อทราบความเป็นไปของการดำเนินการของสหกรณ์ ฯ ในแต่ละครั้ง ทำให้ในการประชุมสหกรณ์นั้นเป็นเพียงการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลของการดำเนินงานของสหกรณ์ ฯ แก่ชาวบ้านในกลุ่มเล็ก ๆ ดังที่ชาวบ้านกล่าวว่า

“ความแตกต่างระหว่างการเรียกประชุมคนเพิ่มขึ้นคนไม่ค่อยสนใจ พอออกทีวี คนจะมาประชุมบ่อยครั้งและมากขึ้น เวลาเดินเจอกัน เขาก็มาถาม ความคืบหน้าเจอปัญหาเหมือนกันก็มาร่วมด้วยช่วยกัน เช่นถามคนที่ไปเดิน ขบวนมาพี่เคยไปประชุมที่รัฐสภาลัดกันไป คนอยากช่วยทำกับข้าวไปที่ชุมชน มีอะไรจะไปไหนก็บอกจะได้ไปด้วยกัน อย่างการออกโทรทัศน์ สมัยก่อนเรา คิดว่าเป็นเรื่องไกลตัว แต่พอเรามาได้สัมผัสมันเป็นความหวังของเรา คนอื่นจะได้ รู้ทั่วประเทศว่าเรา ประสบปัญหาความเดือดร้อนอะไรถ้าสาธารณรัฐ ก็ดีที่เค้ายื่นมือมาช่วยเราก็ต้องทำของเราเองด้วยจะให้เค้ามาช่วยเราอย่างเดียวไม่ได้ ถ้าเร็ว ทำได้เอง ก็จะได้ออกข่าวบ่อยขึ้น พอออกทีวีคนก็มาถามว่าเราทำยังไงถึงจะได้ ออกทีวี เค้าจำเสียงได้ เราได้ว่าเสียงเราออกทีวี”

(กรรณิการ์ เอี่ยมสุวรรณ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2553)

การใช้พื้นที่สื่อถือเป็นกลไกในการนำประเด็นเข้าระบบการเมืองที่แต่เดิมไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยระบบการเมืองแบบผู้แทน เพราะประเด็นจะต้องเรียกร้องผ่านนักการเมืองท้องถิ่นซึ่งทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นผู้ไม่มีอำนาจ ไม่สามารถออกมาเรียกร้องต่อผู้เพื่อความยุติธรรมของตนเองได้ ต้องร้องขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ในกรณีของชาวบ้านคลองโยงที่ต้องเสียค่าเช่าให้กับกรมธนารักษ์ ตามเกณฑ์ในการเก็บค่าเช่าที่แบบใหม่ ชาวบ้านประมาณสิบเปอร์เซ็นต์ ที่มีเงินนำเงินเก็บไปจ่ายค่าเช่าที่เพราะไม่ยอมมีปัญหา กับเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้น เมื่อประเด็นของพวกเขามีช่องทางใหม่ที่เป็นที่ไปสู่การรับรู้ของรัฐ และทำให้การทำงานที่ไม่ชอบ

ธรรมของรัฐบาลต้องถอยกลับไปใหม่ พวกเขาารู้สึกว่าตนเองมีพลังและสามารถลุกขึ้นมาต่อสู้กับความไม่ยุติธรรมได้ กรณีคลองโยงนั้น เห็นได้ชัดว่า ก่อนที่ข่าวจะถูกนำเสนอออกไป ชาวบ้านน้อยมากที่จะเข้าร่วมการต่อสู้ “แกบ้ำหรือเปล่าที่จะไปสู้กับรัฐ” นั่นคือสิ่งที่ประธานสหกรณ์ได้ยินได้ฟังเมื่อเขาได้ไปชักชวนชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาให้เข้ามาช่วยกันต่อสู้ แต่เมื่อข่าวของชาวบ้านคลองโยงถูกเผยแพร่ออกไปอย่างต่อเนื่อง และหลากหลายช่องทาง ทำให้ชาวบ้านรู้สึกที่ประเด็นที่ตนเองเผชิญอยู่นั้นมีความสำคัญในสายตาคนนอกด้วยเช่นกัน ทำให้ชาวบ้านรู้สึกคลิกคลิกและมีกำลังใจที่จะต่อสู้

การสร้างการต่อรองเชิงอำนาจให้เกิดขึ้นกับประชาชน กล่าวคือการต่อสู้ผ่านสื่อเป็นวิธีหนึ่งในการทำให้รัฐปรับวิธีการ บทบาท และความสัมพันธ์ทางอำนาจกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน เช่น คนในระดับเจ้าหน้าที่ คนในเมือง หรือคนในชนบทอื่นๆ นอกจากความตื่นตัวของผู้คนในชุมชน หลังจากเห็นว่าเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเองได้ออกสู่หน้าจอโทรทัศน์แล้ว การเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือ ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวบ้านในตำบลคลองโยงซึ่งสามารถเป็นตัวแทน ในการสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของชาวบ้านในท้องถิ่นภาคกลาง ดังที่ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะเฉพาะของชาวบ้านภาคกลางเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองว่า

“ภาคกลางมีปัญหาการเคลื่อนไหวของเกษตรกร เราไม่มีสำนักการต่อสู้ร่วมกัน คนอยู่ภายใต้ศักดินาอย่างยาวนาน แต่พอมีคนเลือดใหม่ขึ้นมา คนคลองโยงเริ่มเข้มแข็งขึ้น คนภาคกลางไม่ค่อยลุกขึ้นสู้ ไม่รู้ถึงสิทธิของตนเอง แต่พอมีพื้นที่ข่าว ข่าวมันออกไปแล้ว ชาวคลองโยงจึงคิดว่าน่าจะมีสิทธิในการต่อสู้กับรัฐมากขึ้น ดังนั้นการใช้ช่องทางสื่อจึงทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงตรงนี้มากขึ้น พอสื่อออกไปเราก็พอเห็นช่องทางในการต่อสู้ เราเดินขบวนประท้วง หลังจากที่สื่อออกไปแล้วนะ การเดินขบวนเกิดขึ้นทีหลังเพราะประเด็นมันใหญ่”

(ประภาส ปิ่นตบแต่ง ,สัมภาษณ์ 6 กุมภาพันธ์ 2553)

“ที่นี้กลัวเรื่องเดินขบวน ผมว่าสื่อช่วยในการต่อสู้ได้ดีกว่านักการเมืองในพื้นที่ บอกคนว่าสู้กับรัฐไม่ได้ แต่พอสื่อออกไปจึงทำให้ชาวบ้านถึงเลว่า มันไม่จริงอย่าง

ที่นักการเมืองว่าพอสื่อเริ่ม ทำให้เดี๋ยวนี้เรื่องมันเข้าสู่ระดับสภาแล้ว พอออกสื่อแล้ว คนก็เริ่มไปประท้วงกับเราเยอะขึ้น ครั้งหลังๆ นี้ไปกันเป็นรถทัวร์เลย 100 คนได้”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2553)

การทำข่าวด้วยตัวเองเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เรื่องราวของคนในท้องถิ่นคลองโยงได้ปรากฏสู่จอโทรทัศน์ ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีส่วนแบ่งในการใช้พื้นที่สื่อสาธารณะ และสามารถทำให้ประเด็นการปฏิรูปสื่อที่ต้องการให้คนจากทุกภาคส่วนมีสิทธิในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นและการเสนอข่าวในแนวราบไม่ติดอยู่กับอิทธิพลของทุนและรัฐได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากเดิมคนที่อยู่ในชนบทหรือชาวบ้านซึ่งเป็นคนด้อยอำนาจไม่อาจมีความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เท่าเทียมกับกลุ่มคนที่สื่อกระแสหลักให้ความสำคัญมากขึ้น เช่น รัฐบาลหรือผู้ที่มีอำนาจในสังคม เป็นต้น

“คืออย่างการออกโทรทัศน์สมัยก่อนเป็นเรื่องที่ไกลตัว มาก ๆ พอมาเจอโอกาสนี้ได้เห็นได้สัมผัส มันก็คิดทีเดียว 100 % เต็มที่เป็นความหวังของเราที่ทาง ทีวีไทยเข้ามาช่วยเหลือ คนอื่นเขาก็ได้รู้ทั่วประเทศว่าเราประสบความสำเร็จหรือยัง ใจ มีสาเหตุยังไง”

(กรรณิการ์ เอี่ยมสุวรรณ, สัมภาษณ์ 23 มกราคม 2553)

ผลจากการพัฒนาและปรับรูปแบบของการต่อสู้ของชาวคลองโยง จากการเข้าพบกับทางราชการ การร่วมกับกลุ่มต่าง ๆ อาทิเช่น สมาพันธ์ชาวนาชาวไร่และเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย เพื่อร่วมเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดิน มาสู่ในระดับของการที่ชาวบ้านคลองโยงเอง ได้ใช้พื้นที่สื่อในการสร้างพื้นที่ของความสนใจร่วมกันให้เกิดขึ้นทั้งจากคนในชุมชนเองและคนภายนอกได้ จนปัญหาของพื้นที่คลองโยงนั้นได้รับการแก้ไขจากรัฐในระดับที่น่าพอใจของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าจากวัฒนธรรมของชาวบ้าน ของชาวนาหรือเกษตรกรที่มีภาพของการเป็นคนชนบทและไม่รู้เท่าทันสังคมเมืองดังภาพสะท้อนสมัยก่อนนั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เครื่องมือสำหรับการลดทอนช่องว่างของความเข้าใจในระบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในกรณีของชาวบ้านคลองโยง ถูกแทนที่ด้วยสื่อโทรทัศน์อย่างการมี “ข่าวพลเมือง” นั่นเอง

ทำให้การต่อสู้ของชาวบ้านคลองโยงนั้นเกิดเป็นพลวัตและแสดงให้เห็นชัดเจนจากความกึกก้องในประเด็นของการต่อสู้ ซึ่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชาวบ้าน และระหว่างคนภายในชุมชนด้วยตนเอง

“เราพยายามที่จะสร้างนักข่าวในตำบลคลองโยงนี้ 80 % ซึ่ง 100 % ได้ยิ่งดีใหญ่ เพราะว่าทุกอย่างมันก็จะสามารถคุมอำนาจได้โดยปริยาย ว่าใครจะทำอะไรก็แล้ว แต่มันทุกระแหงมันมีนักข่าวหมดมันมีตากอยจับผิด ทำให้พฤติกรรมของพวกนักการเมืองหรือพวกราชการมันเริ่มควบคุมพฤติกรรมตัวเอง คือจะทำอะไรก็ต้องระวัง ”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์ 31 มกราคม 2553)

ดังนั้น การยกระดับความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอำนาจเดิมกับผู้ต่ออำนาจจากการใช้พื้นที่สื่อของชาวบ้านมีบทบาทในการทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างมาก

“เพราะเราจะได้มีอำนาจในการคอยควบคุมพฤติกรรมนักการเมือง เจ้าหน้าที่ เพราะเวลาเราถือ กล้อง ไปด้วย เวลาจะทำอะไรเค้าจะได้ระวังตัว เราพยายามเอาสื่อใช้เก็บภาพ ซึ่งเป็นวิธีการต่อสู้ที่ถูกต้อง คือมีอะไรเก็บภาพมา ตัดต่อเองแล้วก็ส่งออกทีวี ผมคิดว่าถ้าหากเราทำข่าวในกลุ่มพวกเรา เราสามารถทำข่าวได้ดีกว่านักข่าว เพราะเราเปิดใจกันง่ายกว่า คนของเราทำข่าวของเราด้วยกันเองมันจะกันเอง บางคนมีของคืออยู่ของใน แต่พอคนแปลกหน้าเจอกล้องจะเงินกล้องแต่ถ้าเราคุยกันเอง เอาจริงตั้ง แล้วก็นั่งคุยกันธรรมดา ความในใจมันจะค่อยคายออกมา ความอยากได้ ความต้อง นี่คือข้อดี”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2553)

ชาวบ้านคลองโยงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการใช้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในเคลื่อนไหวภายใต้รูปแบบของการที่ตัวชาวบ้านเองช่วยสร้างพลังให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านเอง คือ พลังของการต่อสู้โดยการทำให้การเคลื่อนไหวในเชิงประเด็นของชาวบ้านคลองโยงนี้มีความเข้มแข็งมากขึ้น เนื่องจากชาวบ้านมีความได้เปรียบในส่วนของการเข้าถึงประเด็นปัญหาในพื้นที่ได้ลึกซึ้งกว่านักข่าวซึ่งเป็นคนนอก ในส่วนนี้เองที่นักข่าวพลเมืองของคลองโยงสามารถสร้างพลังในการดึงดูคนทั้งภายในชุมชนเองและภายนอก ให้เกิดความสนใจและตระหนักในการรักษาสิทธิของตนเอง อีกทั้งยังสร้างความสามารถในการต่อรองของชาวบ้านกับรัฐ

ได้มากขึ้น ทำให้เกิดสำนักเชิงสาธารณะและช่วยในการเพิ่มพลัง (empowerment) ให้กับชาวบ้านในการเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือ โครงการต่างๆ ที่ทุกฝ่ายได้กำหนดร่วมกันและร่วมกันรับผิดชอบ

นอกจากนี้ การทำให้ชาวบ้านรับรู้ถึงพลังอำนาจของตน ถือเป็นพลังในการตัวกระตุ้นให้เกิดการใช้พื้นที่สื่อของชาวบ้านมากขึ้น เนื่องจากหากพิจารณาเปรียบเทียบจำนวนข่าวที่ออกอากาศระหว่างชาวบ้านแต่ละพื้นที่ จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านในพื้นที่เห็นการเปลี่ยนแปลงทางอำนาจที่เกิดขึ้นโดยตัวเอง ดังนั้น การทำให้ชาวบ้านรับรู้ และตระหนักถึงพลังที่มีอยู่ นอกจากเกิดจากศักยภาพด้านเทคนิคการใช้สื่อ ยังเกิดจากการที่ชาวบ้านเห็นถึง “พลังของการเป็นข่าว” หรือ “การออกทีวี” ด้วย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อโทรทัศน์ ยกตัวอย่างคำกล่าวเกี่ยวกับการทำข่าวผ่านรายการนักข่าวพลเมือง

การใช้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังให้เกิดการต่อสู้เรียกร้องสิทธิในฐานะพลเมืองในกรณีคลองโยงจึงถือเป็นก้าวสำคัญในการยกระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองทำให้สามารถปลุกประชาชนที่นิ่งเฉยให้เป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการต่อรองอำนาจทางการเมืองในเชิงรุกได้ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าจากเดิมชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ เนื่องจากโครงสร้างทางการเมืองในสังคมไทย ไม่เอื้ออำนวยให้คนจำนวนมากในสังคมแต่กลับถูกทำให้อยู่ในฐานะ “คนเล็กคนน้อย” ด้วยเหตุของความขาดแคลนทรัพยากรในการต่อสู้สามารถตระหนักถึงสิทธิที่ตนมีอยู่และลุกขึ้นมาต่อกรกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐเพื่อต่อรอง/ช่วงชิงอำนาจในการควบคุมและกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

“เมื่อก่อนในชุมชนนี้ไม่เคยคิดเรื่องการสืบสาวหรือทำให้คนนอกรู้ เพราะเมื่อก่อนเราไม่เคยรู้สึกว่าคุณเจ้าหน้าที่รังแกเรา แต่พอเปลี่ยนอำนาจคือ ย้ายจากกรมส่งเสริมการเกษตรมากรมธนารักษ์ เราก็บีบให้เราอยากบอกคนนอกว่าเราถูกรังแก เรามาเจอคำพูดว่า พวกคุณไม่มีเงินก็ออกไป มีคนอื่นอยากได้ที่ดินเยอะแยะ ทำให้เราไม่พอใจและควรต้องทำอะไรบางอย่าง เริ่มหันหน้าเข้าหากัน ทำให้เราอยากจะทำเก็บภาพ เมื่อก่อนเรามองอะไร อย่างมากก็ค่า แต่ตอนนี้เราเห็นอะไรที่มองว่ามัน

จะมีผลกระทบในอนาคต เราก็เก็บภาพไว้ แล้วมาบอกกับชาวบ้าน
ว่าเราต้องสู้”

(บุญลือ เจริญมี, สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2553)

พลังอำนาจที่เกิดขึ้นผ่านการใช้พื้นที่สื่อซึ่งเป็นการปฏิบัติการทางตรงและทางอ้อมในการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ สามารถส่งสารหรือข้อความอย่างมีพลังโดยใช้ทรัพยากรในเรื่องเงินทุนน้อย แต่สามารถเข้าถึงคนได้หลากหลายและรวดเร็วทั้งภาพและ/หรือเสียงและหรือตัวอักษรซึ่งสามารถอธิบายประเด็นและความต้องการหรือข้อเรียกร้องของขบวนการได้อย่างถูกต้องตรงตามประเด็นที่ขบวนการทางสังคมต้องการสื่อสาร

ส่วนข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลของสาธารณชนและภาครัฐนั้น ขบวนการแก้ปัญหาโดยการใช้พื้นที่สื่อที่หลากหลายควบคู่กัน เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้มีอำนาจตัดสินใจ เครือข่าย รวมถึงสาธารณชนหรือคนที่ขบวนการต้องการให้ได้รับสาร ได้รับอย่างแน่นอน ขบวนการใช้วิธีการโทรศัพท์และส่งข้อความสั้นทางโทรศัพท์หาผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักวิชาการที่ให้ความช่วยเหลือ เครือข่ายต่างๆ รวมถึงประชาชนในชุมชนให้ดูรายการทีวีนั้น ในวันที่ข่าวของพวกเขาออกอากาศสู่จอโทรทัศน์

กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล

การสื่อสารภายในเพื่อสื่อสารให้เข้าใจตรงกันอันจะส่งผลต่อการเคลื่อนไหวในเรื่องความไว้วางใจภายใน ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและการมีส่วนร่วมของสมาชิก เห็นได้ชัดเจนจากการทำข่าวต่างๆ ของทีมข่าวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน เช่น การเปิดศูนย์พอเพียงฯ พิธีเปิดดำเนินงานวิจัยผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกรณีการก่อสร้างเขื่อนราษีไศล หรือการไปประชุมกับทางการหรือในกรุงเทพฯ ของสมาชิกขบวนการฯ ตัวแทนของสมัชชาคนจนมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อเรียนรู้และเก็บภาพกิจกรรมต่างๆ กลับมาให้ชาวบ้านภายในขบวนการได้ดู ส่วนมากหลังจากตัวแทนกลับมาจากการทำกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว ชาวบ้านจะมาถามว่าไปมาได้อะไร บางครั้งชาวบ้านในพื้นที่กับตัวแทนที่ไปประชุมก็จะพูดคนละเรื่องกันอยู่ ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนการใช้พื้นที่สื่อสร้างการสื่อสารที่ตรงกันภายในสมาชิก ส่งผลต่อการสร้างความไว้วางซึ่งกันและกันภายในขบวนการฯ ดังที่ตัวแทนสมัชชาคนจนฯ กล่าวว่า

“ชาวบ้านที่ไม่ได้ไป หลังจากเรากลับมาในพื้นที่ จะถามว่าเมื่อไรจะได้
ค่าชดเชย ค่าสูญเสีย เขาก็ตั้งคำถาม แต่คนที่ไปไม่ได้พูดแค่เรื่องค่าสูญเสียไง พูด
เรื่องการตั้งคณะอนุกรรมการฟื้นฟู ตั้งอะไร พอกลับมา ถ้าไม่มีสื่อหรือไม่บันทึกมา
ให้เค้าดูชาวบ้านก็จะเกิดความคลางแคลงใจได้ แขนนำไปทำอะไรมา ทำไมไม่ไป
เรียกร้องเรื่องค่าชดเชย เราก็ต้องเอาวีซีดีที่ถ่ายเอาไว้ให้ดู มาทำความเข้าใจกันเป็น
กระบวนการสร้างความเข้าใจ สำคัญมากเลย” แต่ส่วนมากเราไม่ค่อยทำเป็นข่าว
หลักนะเรื่องนี้ จะทำกันภายใน ชาวบ้านกันเองก็ต้องตรวจสอบทีมข่าวกันเองด้วย
กลับมาเค้าจะถามว่าเมื่อไรจะได้เงิน ตอบยากมาก แขนนำเองก็ช่วยหัวเลย”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

นอกจากนี้ในระหว่างการชุมนุมประท้วง ณ สันเขื่อนราศีไศล ได้ถูกบันทึกและถ่ายทอด
เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของการชุมนุม ตลอดจนความคืบหน้าของการเคลื่อนไหวผ่านรายการทามทีวีซึ่งเป็น
ทีวีที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิตขึ้นเพื่อสื่อสารกันภายในกลุ่มผู้ชุมนุมให้เกิดความตระหนักรู้ในพลังของตนและ
ร่วมกันต่อสู้ ภายใต้ชื่อทีมข่าวสมัชชาคนจนนิวส์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันภายใต้สมัชชาใน
ขบวนการ

ยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน นอกจากจะใช้สร้างพลังต่อการต่อสู้
เพื่อให้หน่วยงานภายนอกสามารถตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของขบวนการฯ แล้ว การใช้พื้นที่สื่อยังสามารถ
พลังให้เกิดขึ้นภายในขบวนการฯเอง โดย “พลังภายในจะระเบิดก่อน ถึงจะมีแรงส่งออกไปถึงข้างนอกมันเป็น
กระบวนการเรียนรู้มากกว่า ซึ่งสามารถสรุปชัดเจนว่า ชาวบ้านสามารถเรียกร้องสิทธิของตนเองได้สำเร็จที่นี่”
(ปัญญา คำลาภ, อ่างแล้ว)

ความเข้มแข็งของขบวนการทางสังคม ประการหนึ่งคือ ความเข้มแข็งจากกระบวนการเรียนรู้ที่
เกิดจากการสรุปทบทวนในการต่อสู้ของขบวนการฯ เนื่องจากการผลิตข่าวของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานเป็นการ
นำเสนอข่าว และบันทึกการกระบวนการเคลื่อนไหวของขบวนการฯ ซึ่งการใช้ยุทธศาสตร์ผ่านการใช้พื้นที่สื่อ
สามารถสร้างการตระหนักรู้ให้แก่สมาชิกของขบวนการฯ คือเมื่อเกิดกระบวนการสื่อสาร ชาวบ้านสามารถ
เรียนรู้กระบวนการที่จะสื่อสารด้วยตนเองดังที่ตัวแทนกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานกล่าวถึงการให้ความสำคัญของการ
สื่อสารของสมาชิกในขบวนการฯ ว่า

“มันไม่ได้เข้าใจแค่พวกเรา ชาวบ้านสมัชชาคนจนที่ต่อสู้ร่วมกันก็เข้าใจ
สังเกตจากว่าทำไมทามทีวีถึงมีคนดู ทำไมข่าวพลเมืองมีคนดู ทำไมอีสาน
วอยซ์ ถึงมีคนอ่าน เพราะชาวบ้านก็สนใจสื่อ แล้วก็สนใจอ่าน มันถึงเกิดผลไง
ถ้าเราสื่อสารกับคนภายในไม่เข้าใจ เราก็สื่อสารกับคนภายนอกไม่เข้าใจเหมือน
กัน คนในรู้ว่าสื่อมีความสำคัญแล้วก็เกิดกระบวนการเรียนรู้ ว่าทำยังไงเราถึงจะ
ใช้สื่อเพื่อให้เราเคลื่อนไหวได้สำเร็จ ไม่ใช่เราพอมีอะไรที่หนึ่งก็ให้สื่อออกมาทำ
ข่าว มันไม่ใช่แล้ว”

(ประพันธ์ พาชู, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

ขบวนการตระหนักถึงความสำคัญของการใช้สื่อของ สมาชิกสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กร
การเคลื่อนไหว โดยไม่ต้องรอสื่อจากภายนอกให้มาทำข่าวการเคลื่อนไหวเท่านั้น แต่กลุ่มเสียงคนอีสานทำงาน
ข่าว เพราะต้องการทำข่าวที่เป็นกรนำเสนอข่าวของตนเอง โดยกล่าวว่า

“เราฟังใครไม่ได้แล้วต้องฟังตัวเอง...เราก็ตัดสินใจว่า มันน่าจะทำ
มันดี เราได้ทำข่าวของเราเอง แล้วเราก็ได้ความรู้ด้วย”

(ประพันธ์ พาชู, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของสมัชชาคนจนฯ สามารถเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์เชิง
อำนาจกับภาครัฐแบบไม่ใช่ผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์ โดยชาวบ้านพยายามสื่อสารผ่านไปยังสาธารณชนเพื่อ
สะท้อนไปสู่การรับรู้ของภาครัฐว่า อำนาจไม่ได้อยู่ที่รัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว เหมือนที่เคยเข้าใจกันในอดีต แต่ใน
ปัจจุบันอำนาจอยู่ที่ประชาชน จากเงื่อนไขต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะโลกในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสาร
การเจริญก้าวหน้าขึ้นจนทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสามารถใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารได้อย่าง
กว้างขวาง แม้กระทั่งชาวบ้านซึ่งรู้จักใช้ประโยชน์จากการติดต่อกันเพื่อสื่อสารถึงความต้องการบริหารจัดการ
ทรัพยากรในชุมชนของตนเอง ทำให้รัฐไม่สามารถกุมอำนาจการตัดสินใจหรืออำนาจในการครอบงำประชาชน
ได้อย่างเดิม พัฒนาการสื่อสารจึงนำไปสู่รับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้คนในสังคม ดังที่ชาวบ้านได้สะท้อนถึง
พลังอำนาจของตนที่เกิดขึ้นดังนี้

“เรากำลังจะบอกว่า อำนาจไม่ได้อยู่ที่รัฐฝ่ายเดียว แล้วยะ อำนาจอยู่ที่ประชาชนแล้วยะ ปัจจุบันนี้ แล้วยะ ประชาชนก็รู้สิทธิของตัวเองที่จะลุกขึ้นมาใช้สิทธิตรงนั้นแล้วยะ อำนาจอยู่ที่ประชาชน ถ้ารัฐเองไม่เปลี่ยนแนวความคิด รัฐเองจะเป็นคนที่ล่าหลังด้วยซ้ำ ล่าหลังกว่าชาวบ้านด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้น คำว่าเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจ คือ การบริหารจัดการเงื่อนไข การบริหารจัดการทุกอย่างคุณไม่ใช่คนที่มาบอกว่าต้องจัดการอย่างนั้นอย่างนี้ได้ ชาวบ้านออกมาบอกให้รัฐต้องทำตามด้วยซ้ำ”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

ความเปลี่ยนแปลงในอำนาจของชาวบ้านสามารถสะท้อนได้จากความรู้สึกของชาวบ้านที่เห็นถึงของทีมข่าวกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานที่กล่าวว่า

“รู้สึกว่าการทำข่าวมีผลต่อการเคลื่อนไหวมาก เพราะแต่ก่อนที่ไม่มีมีข่าวชาวบ้านทำอะไร รัฐก็ไม่ค่อยมาสนใจเท่าไร แต่ถ้าพอเป็นข่าว ทำข่าวขึ้นมา เวลาจะขอสัมภาษณ์พวกเจ้าหน้าที่ เขาก็ไม่ค่อยอยากให้เราสัมภาษณ์เท่าไร เพราะคนที่เขาลงมาก็ไม่มีสิทธิตัดสินใจแทน แต่เค้ากลัวเราเอาเค้าไปออกข่าว แต่ที่รู้คือ เค้าคงติดตามข่าวที่เราทำบ่อย เขาก็ไม่กล้าพูดอะไรออกไป เดี่ยวเจ้านายเค้าว่า ซึ่งแต่ก่อนพอเค้าลงมาคิดจะทำอะไรก็ทำไม่ได้ มาสนใจชาวบ้าน แต่เดี๋ยวนี้พอลงมาเค้าก็เกรงใจชาวบ้าน”

(มัด, สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2554)

นอกจากนี้ การใช้พื้นที่สื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานระหว่างภาครัฐและประชาชนเพิ่มขึ้น และยังก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น ถือเป็นพลังสำคัญที่เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านใช้พื้นที่สื่อแล้วประสบผลสำเร็จ ในการเปิดหน้าต่างสื่อออกมาคุยมารับปากกันระหว่างภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง

“พอออกสื่อไปนะ ถ้าพูดภาษาชาวบ้าน คือ “เสนอหน้าอยากช่วย” คือมีคนมากมายอยากยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเรา พอเรามีสื่ออยู่กับ อย่างวันที่ 15 ธันวาคม

หลังจากเราเปิดศูนย์เรียนรู้ นอกจากเราก็เชิญตัวแทนภาครัฐมาเจรจา
 แล้วนี่ เรายังเปิดเสวนาเรื่องศูนย์การเรียนรู้ แล้วก็เชิญ การศึกษานอกโรงเรียน
 พัฒนารออำเภอ ผู้ว่าฯ เกษตรอำเภอ เชิญทุกภาคส่วน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา
 สัมมนา ศูนย์เรียนรู้ฯ นี้ คุณจะทำอะไรกับมันได้บ้าง ถ้าชาวบ้านมีแนวความคิด
 อย่างนี้ ราชการจะหนุนเสริมอย่างไรบ้าง ทุกคนเปิดหน้าตัวเองออกมาหมด
 กคน. ก็จะมาหนุนเสริมเรื่องให้ชาวบ้านจัดการเรียนการสอนได้เอง โดยที่ให้
 ชาวบ้านมาเป็นครู ให้ประชาชนชาวบ้านมาสอน แล้วเทียบโอนหลักสูตรกันได้
 ทางพัฒนาก็บอกว่าจะช่วย ทางจังหวัดก็บอกว่ายากได้งั้นอะไรก็บอกได้ จะ
 จัดการให้พิเศษ”

(ปัญญา คำลาภ, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2554)

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯสร้างพลังในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
 เช่นเดียวกับสองกรณีข้างต้น เนื่องจากการมีพื้นที่สื่อ และศักยภาพการใช้พื้นที่สื่อของเครือข่ายฯ ทำให้ผู้คนเห็น
 ว่าพวกเขามีพื้นที่ในการสื่อสาร ดังนั้นเมื่อคนในชุมชน เห็นว่าประเด็นใดมีความสำคัญหรือก่อปัญหาในชุมชน
 สมาชิกในชุมชนจะมีความกระตือรือร้นในการสื่อสารซึ่งกันและกัน และต้องการให้ประเด็นดังกล่าวได้รับการ
 สื่อสารในวงกว้างขึ้นดังคำกล่าวนี้

“พอรู้ว่าเราทำข่าว พอใครมีอะไรก็มาเสนอ คนนู้น คนนี้มาเสนอ
 ทุกคนอยากมีส่วนร่วมทั้งนั้นแหละ บอกว่ามา ทำนี้บ้าง หอยตายหมดแล้ว
 บอกเรามา เราทำทุกซ็อต ขอให้บอกเรามา เราทำให้หมด ให้หน่วยงานภาครัฐ
 ช่วยดูแล พวกฟาร์มหอยเค้าเดือดร้อน น้ำเสียก็มา ทำไม่น้ำเสียทุกเดือนตุลา
 มหกรรมน้ำเสียประจำปี ทำหมด”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, 13 มีนาคม 2554)

แต่สิ่งที่นอกเหนือไปจากกรณีสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโพงและสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล คือ
 ปราบกฏการณ์ดังกล่าวถือเป็นพลังที่ส่งผลให้เกิดความพลเมืองในตัวตนของสมาชิกในชุมชน ในแง่ของการ

ช่วยกันเป็นหูเป็นตาและสร้างการเฝ้าระวังในชุมชน ดังนั้น กล่าวได้ว่าในกรณีเครือข่ายฯเห็นได้ชัดว่า การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวทำให้เกิดวัฏจักรการสื่อสารดังนี้ เมื่อคนเห็นว่าการใช้พื้นที่ประสบผลสำเร็จ พวกเขาจึงเห็นว่ามีพื้นที่สื่อในการส่งเสียง ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนจะทำให้พวกเขากล้าบอกเล่า เสนอเรื่องราวความเดือดร้อนของคนเข้าสู่สื่อ และส่งต่อสู่สาธารณะ และ คนในชุมชนช่วยกัน กรอบโครงสร้างประเด็นปัญหา ต่างๆ โดยวิธีแต่ละคนเจอปัญหาอะไรก็บอกเล่ากัน แล้วจัดทำสื่อขึ้น ทำให้ประเด็นปัญหาท้องถิ่นถูกมองเห็นและได้รับการหยิบยกขึ้นมาพูดคุย แก้ปัญหา เพราะพวกเขาเห็นช่องทางแก้ไข มิฉะนั้นถ้ามีปัญหา อาจไม่คิดว่าเป็นปัญหา เนื่องจากคิดว่าหากพูดไปก็ไม่ได้ได้รับความสนใจหรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าวัฏจักรดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเข้มแข็งของการเคลื่อนไหวทางสังคม จากเดิมที่สมาชิกในชุมชนไม่เห็นด้วยกับเป้าหมายของขบวนการฯหันมาสู่การเข้าร่วมต่อสู้กับเครือข่ายฯ ดังที่ประธานเครือข่ายฯ กล่าวไว้

“ ตอนแรกชาวบ้านเค้าก็โทษนะว่าสื่อทำให้เป็นตัวแตกแยกไป ๆ ก็เริ่มดีแล้ว เรายิ่งเข้าไป ตอนนี้อ่อนแล้ว ทุกคนอยากได้ เค้าเท้หรืออยากดังกันทั้งนั้น ทุกคนแหละ ลองให้เค้ามีส่วนร่วมซิ แต่เราต้องทำความเข้าใจก่อน แล้วจึงมาร่วมกับเรา เอาชื่อมา ทำให้เค้าเห็นว่าเค้ามีความสำคัญ ”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, 13 มีนาคม 2554)

ส่วนในประเด็นการเสริมสร้างพลังการต่อรองกับภาครัฐ จากเดิมที่ชุมชนบางขุนเทียนเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐหากเปรียบเทียบกับพื้นที่ในเขตเมือง ประชาชนในพื้นที่จึงมีฐานะเป็นเพียงแค่ผู้รอคอยนโยบายการพัฒนา โดยไม่สามารถมีบทบาทในการต่อรองกับภาครัฐ ต่อมาเมื่อพื้นที่บางขุนเทียนได้รับการรู้จักผ่านพื้นที่สื่อทำให้ชุมชนมีตัวตนในฐานะผู้ที่รัฐจะต้องรับฟังเสียงของพวกเขามากขึ้น

“ตอนนี้ ภาคประชาชนค่อนข้างจะมีบทบาทขึ้นมาเยอะ มีพาวเวอร์ขึ้นมาเยอะ ภาครัฐ ต้องมาฟังกันบ้าง กฎหมายมันมีอยู่ ชาวบ้านต้องเป็นใหญ่ แต่ว่าเมื่อก่อนไม่ใหญ่จริง แต่ตอนนี้ไม่ใช่แล้ว ภาคประชาชนเป็นใหญ่ขึ้นมาบ้างแล้ว นี่หน่วยงานเข้ามาสำรวจ สก. สข. มาเปิดพิธีหน่วยงานภาครัฐ มาไม่ใช่มานั่งพูด ให้เค้ามานั่งฟัง

แล้วเอาไปปรับปรุงแก้ไข คุณทำได้ไม่ได้ ก็มาชี้แจง นี่มันก็ต่อมาจาก
เรื่องสื่อ ว่าตอนนี้มีกฎหมายนี้นี่นะ ชาวบ้านรู้กฎหมายจากสื่อ แล้วก็
ให้สื่อเป็นแนวร่วม ...พยายามเกาะสื่อให้อยู่ ที่วิ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เพราะ
เจ้าใหญ่ นายโตทั้งหลายกลัว กลัวสื่อ”

(คงศักดิ์ ฤกษ์งาม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2554)

6.5 สรุป

การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ ช่วยให้อำนาจทางสังคมคนเล็กคนน้อยเพิ่มพลังในการ
เคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้เรียกร้องให้ประเด็นปัญหาหรือเสียงของคนเล็กคนน้อยได้เป็นที่รับรู้และมีการนำเอาปัญหา
ข้อเรียกร้องไปดำเนินการแก้ไขหรือการมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย พลังที่เกิดขึ้นในส่วนนี้เห็นได้จากการ
ใช้พื้นที่สื่อ คือ การเร่งการตัดสินใจจากผู้มีอำนาจตัดสินใจให้มีการเร่งปฏิบัติการเชิงนโยบาย มีการนำข้อ
เรียกร้องไปพิจารณา เร่งกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลในประเด็นนั้นๆ หรือนำนโยบายหรือข้อสรุปมา
ดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ในอีกทางหนึ่งการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อยังส่งผลให้การแก้ไขปัญหามีความ
รวดเร็วมากขึ้นเมื่อเทียบกับยุทธศาสตร์การเคลื่อนไหวในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ายุทธศาสตร์การใช้
พื้นที่สื่อ เป็นการจัดทำประเด็นต่างๆของขบวนการทางสังคมในการนำเสนอต่อสาธารณะเพื่อให้อาศัยเสียงจาก
มวลชนในการกดดันการตัดสินใจจากภาครัฐนั่นเอง เนื่องจากการใช้พื้นที่สื่อสามารถเสริมสร้างพลังต่อ
สาธารณชนเกี่ยวกับการเชื่อเชิญ และดึงสาธารณชน ผู้เฝ้ามองให้มาเป็นผู้เห็นอกเห็นใจ หรือเปลี่ยนแปลง
ทัศนคติของผู้ไม่เห็น ได้ด้วยมาเป็นกลางหรือจนกระทั่งการสร้างการสนับสนุนในการเคลื่อนไหว

นอกจากนี้ การทำให้ประเด็นปัญหาของขบวนการได้ถูกนำเสนอต่อสาธารณะ ยังช่วยสร้างพลัง
ภายในให้แก่ขบวนการทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นความไว้วางใจ การสร้างความเข้มแข็งความเป็นปึกแผ่นภายใน
ขบวนการทางสังคม และการเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่คนเล็กคนน้อยในการต่อรองกับภาครัฐในแง่ของการ
สร้างการตระหนักรู้ให้แก่ชาวบ้านในเรื่องการใช้สิทธิในการส่งเสียงของตนเพื่อสร้างกระบวนการสื่อสารภายใน
สังคม

บทที่ 7

บทสรุปและอภิปรายผลการศึกษา

7.1 บทสรุป

การศึกษายุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาการสร้างพลังอำนาจของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อโดยพิจารณากระบวนการทำให้พื้นที่สื่อเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางสังคมของขบวนการ และ 2. เพื่อศึกษาพลังอำนาจที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในการสร้างการสนับสนุนจากสาธารณะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยในงานชิ้นนี้ได้ทำการศึกษาผ่านกรณีศึกษา สามกรณี ได้แก่ กรณีสมาชิกรัฐสภาที่เคลื่อนไหวที่ดินตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล และกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

ผลการศึกษาพบว่า กรณีศึกษาทั้งสามกรณีสามารถทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหวของขบวนการในประเทศไทยท่ามกลางบริบทที่การสื่อสารสาธารณะเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตทางสังคมของผู้คนได้ โดยการทำให้เห็นว่า ขบวนการฯ ซึ่งเคยเป็นผู้ไร้อำนาจต่อรองกับภาครัฐ และถูกมองข้ามจากสาธารณชนเนื่องจากอยู่ในสถานะคนชายขอบของสังคมทั้งในแง่ภูมิศาสตร์และแง่ประเด็นปัญหาสามารถเพิ่มพลังในการเคลื่อนไหวได้อย่างไร

ก่อนที่จะตอบคำถามดังกล่าวผู้วิจัยได้พิจารณาถึง “ความไร้อำนาจ” ที่มีอยู่ก่อนเกิดใช้ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อ ของขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณี จากการศึกษา พบว่า ขบวนการทั้งสามมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีลักษณะเป็นขบวนการฯ คนเล็กคนน้อย ซึ่งไม่มีช่องทางในการเข้าสู่ระบบการเมืองปกติ เพื่อสื่อสารหรือเรียกร้องความไม่เป็นธรรมที่เกิดจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบ คือ ในกรณีสหกรณ์ฯ ตำบลคลองโยง ชาวบ้านที่มีสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ในฐานะผู้ที่ได้ชำระค่าเช่าให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ผ่านทางสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินคลองโยง จนเมื่อปีพ.ศ. 2549 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งมอบที่ดินซึ่งมีชาวบ้านคลองโยงถือกรรมสิทธิ์อยู่คืนให้กับกรมธนารักษ์ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้กรมธนารักษ์ทวงที่ดินคืนจากหน่วยงานต่าง ๆ มาดำเนินการจัดเช่าเองภายใต้โครงการรัฐเอื้อราษฎร์ ทำให้ได้มี

มาตรการขึ้นค่าเช่าที่ดินในอัตราสูง ชาวบ้านมองว่าการกระทำดังกล่าวไม่มีความเป็นธรรม เนื่องจากอาจทำให้ที่ดินทำการเกษตรและที่อยู่อาศัยที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันหักล้างดวงพงมาแต่ในอดีตจะหลุดมือไป เนื่องจากการเปลี่ยนไปจัดเก็บในอัตราที่สูงนั้นทำให้ชาวบ้านบางส่วนต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อใช้ในการชำระค่าเช่า อีกทั้งในสัญญาเช่าที่เปลี่ยนมือผู้ดูแลนี้ไม่ได้ดำเนินการไปในทางของการจัดให้เป็นการเช่าซื้อ ผลที่ตามมาคือกรรมสิทธิ์ในที่ดินอาจจะไม่ได้เป็นของชาวบ้านตามที่ควรจะเป็น อย่างไรก็ตาม การต่อสู้ของชาวบ้านเริ่มแรกทำโดยการยื่นหนังสือต่อผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ทั้งในระดับอำเภอ ผู้ว่าฯ ไปจนกระทั่งรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แต่การเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านยังไม่สามารถอยู่ในฐานะผู้ต่อรองกับเจ้าหน้าที่หรือทำให้ประเด็นปัญหาได้รับความสนใจจนนำมาสู่การแก้ไขปัญหาก็ได้

ในกรณีศึกษาดังกล่าวนี้นี้เราเห็นขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านใช้สื่อในการสื่อสารปัญหาให้สาธารณชน (by-standers) รับรู้ปัญหาและสาเหตุและสามารถขยายประเด็นถกเถียงจนเรื่องราวเป็นที่รับรู้ได้อย่างกว้างขวางจนกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลหรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจเข้ามารับรู้และแก้ไขปัญหา ขบวนการฯ ยังใช้พื้นที่สื่อในการเชื่อมโยงและผลักดันประเด็นให้กรณีปัญหาเฉพาะของตนยกระดับเป็นปัญหानโยบายที่ดิน และการเสนอทางออกในรูปแบบของการจัดการที่ดินที่ยั่งยืนด้วยแนวคิดเรื่องโฉนดชุมชน การคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม การประสบความสำเร็จของการเคลื่อนไหวจึงไม่ได้อยู่ที่เรื่องของคนที่แกนนำผู้นำ ทรัพยากรการเคลื่อนไหว หรือโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ภายใต้อุปการอธิบายของทฤษฎีสำนักการระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม แต่สะท้อนให้เห็นมิติของการสร้างกรอบโครงหลักและการขยายประเด็นไปสู่ผู้คนของสังคม เพื่อสร้างและขยายสมาชิกผู้เห็นอกเห็นใจ ฯลฯ ทำให้เห็นถึงพื้นที่ทางการเมืองที่ขยายมากขึ้นและขบวนการฯ นี้ก็สามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวนี้ได้จึงทำให้ขบวนการฯ สามารถสร้างพลังต่อรองกับรัฐบาลได้จนทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไข

เช่นเดียวกับกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ คือ เดิมพื้นที่บางขุนเทียนอยู่ในฐานะพื้นที่ชายขอบ ภาครัฐไม่ได้มีการพัฒนาสาธารณูปโภค ด้วยเหตุผลหลักสองประการ คือ เป็นพื้นที่ห่างไกลศูนย์กลางการบริหารกรุงเทพมหานคร และ ภาครัฐไม่เห็นความสำคัญของพื้นที่ในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นแหล่งประมงชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ของแห่งหนึ่งของภาคกลาง ในอดีตที่ผ่านมาชาวบ้านบริเวณชายฝั่งได้พยายามสะท้อนปัญหาของตนเองต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ แต่ไม่เคยได้รับการตอบสนองต่อปัญหา ยิ่งไปกว่านั้นในบ่อยครั้งที่การแสดงความคิดเห็นตามสิทธิของชาวบ้านได้รับการดูถูกว่าเป็นความคิดของผู้ที่ไม่มีความรู้ ในขณะที่ชาวบ้าน

เห็นว่าผู้ที่เกี่ยวข้องควรรับฟังเสียงจากชาวบ้าน เพราะเป็นความรู้อีกชุดหนึ่งที่ผู้ที่มีการศึกษาในระบบไม่มี เนื่องจากเป็นความรู้ของผู้ที่มีประสบการณ์จริง ทศนคติเช่นนี้ที่ดำรงอยู่ทำให้ภาครัฐไม่มีนโยบายจริงจังในการดำเนินการกับปัญหาการกักเซาะชายฝั่งที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน ประเด็นปัญหาของชุมชนบางชุมชนที่ยืนจึงตกอยู่ในสถานะชายขอบของระบบการเมืองเช่นเดียวกับสภาพพื้นที่ที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางการปกครองของ กรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อมีปัญหาการกักเซาะชายฝั่ง บ้านเรือนและแหล่งประกอบอาชีพ ชาวบ้านในชุมชนได้รับความเสียหาย ได้มีนักข่าวไปสำรวจความเสียหาย ภาครัฐและสาธารณชนกลับโทษว่าชาวบ้านในพื้นที่ทำอาชีพนาเกลือเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหา และได้ทำการแก้ไขโดยการทิ้งหิน อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาด้วยการวางไส้กรอกทรายและการทิ้งหินนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่ใช้งบประมาณอย่างมหาศาลแต่สามารถแก้ไขปัญหาได้แล้ว ยังเป็นมาตรการแก้ไขปัญหที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการอาชีพประมงชายฝั่งของชุมชนด้วย จะเห็นได้ว่าจากปรากฏการณ์ดังกล่าวชาวบ้านในพื้นที่ตกอยู่ในฐานะจำเลย และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายการแก้ไขปัญหานี้เนื่องจากชาวบ้านไม่สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหา

กรณีดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการเคลื่อนไหวต่อสู้ผ่านการใช้พื้นที่

นักข่าวพลเมืองได้อย่างชัดเจน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่สำคัญที่ทำให้กรอบโครงหลักในการวินิจฉัยปัญหาและสาเหตุ และการเสนอทางออกได้รับการขยายออกไป ซึ่งคล้ายกับกรณีชาวบ้านคลองโยง จังหวัดนครปฐมที่ได้เริ่มต้นการเคลื่อนไหวจากนักข่าวพลเมือง เพราะชาวบ้านคลองโยงไม่มีประสบการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองในรูปแบบการเดินขบวน ประท้วงมากนัก และที่สำคัญจำนวนของชาวบ้านก็มีไม่มากนัก จุดเริ่มต้นดังกล่าวได้ทำให้สื่อที่ใหญ่กว่าเริ่มเข้าไปจับประเด็นและติดตามประเด็นอย่างต่อเนื่องจนสามารถทำให้เรื่องราวได้รับการแก้ไขในที่สุดเช่นกัน

ส่วนในกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล ซึ่งมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง

ค่าชดเชยจากการได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล มา ปีพ.ศ. 2536 หลังจากได้ค่าชดเชยก้อนแรกได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างฝ่ายต่างๆในท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านสมัชชาคนจนฯถูกมองว่าได้เงินชดเชยแล้วยังไม่หยุดการเคลื่อนไหว จากหลักฐานที่ปรากฏในพาดหัวข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ ชาวบ้านจึงออกมาเคลื่อนไหวอีกครั้งภายใต้ยุทธวิธีหลักคือ ขัดขวางระบบปกติ ได้แก่ การชุมนุม ประท้วง การเดินขบวน รวมไปถึง

ถึงวิธีการต่างๆที่ผิดกฎหมายจนกระทั่งส่งผลให้แกนนำได้รับโทษจำคุก ลักษณะการต่อสู้เหล่านี้ทำให้เห็นว่าชาวบ้านอยู่ในสถานะไร้อำนาจในความหมายของการไม่สามารถเข้าสู่ระบบการเมืองปกติที่เป็นทางการได้ จึงต้องใช้การต่อสู้ที่ “ เลี่ยง ” ต่อสวัสดิภาพของตนและเลี่ยงต่อการถูกเกลียดชัง รำคาญจากสาธารณชน และผู้ที่เดือดร้อนจากการกระทำที่เคลื่อนไหวของขบวนการฯ

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ยขบวนการฯ ได้อาศัยยุทธศาสตร์การสร้างพลังเพื่อให้สามารถใช้พื้นที่สื่อเพื่อส่งเสียงและถ่ายทอดความต้องการมายังผู้คนในสังคมในฐานะผู้กระทำการ ทำให้สถานะของขบวนการฯ อยู่ในตำแหน่งที่สามารถต่อรองอำนาจกับตัวแทนหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจระบบการเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากการชุมนุมครั้งล่าสุดในปี 2553

ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านการใช้พื้นที่สื่อ

ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการฯ คือ การนำประเด็นเข้าสู่พื้นที่สาธารณะเพื่อทำให้เกิดการถกเถียงหรือความสนใจในสังคมได้ โดยขยายพื้นที่ในการนำเสนอข้อเท็จจริงในอีกมุมมองหนึ่ง โดยขบวนการมีการวางแผนในการใช้พื้นที่สื่ออย่างค่อนข้างเป็นระบบ จากการสร้างกรอบโครงประเด็นเพื่อทำให้ประเด็นได้ถูกการถ่ายทอด หรือนำเสนอในพื้นที่สื่อซึ่งนำเอาเทคนิคในการนำเสนอต่างๆมาใช้แต่สามารถเชื่อมโยงไปถึงแก่นของการนำเสนอ นั่นคือ ประเด็นปัญหาในการเคลื่อนไหว จากการศึกษาทั้งสามกรณีศึกษา เพื่อตอบคำถามว่า ขบวนการทางสังคมสามารถสร้างอำนาจเพิ่มขึ้นจากการใช้สื่ออย่างไร มีกระบวนการใช้สื่ออย่างไร

จากการศึกษา พบว่า ความสำเร็จผ่านการใช้พื้นที่สื่อในยุทธศาสตร์สร้างพลังนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าขบวนการฯสามารถสื่อสารในพื้นที่สาธารณะเท่านั้น แต่เงื่อนไขสำคัญคือ ขึ้นอยู่กับว่าขบวนการฯมีพลีตหรือกรอบโครงอะไรในการทำให้ประเด็นที่ขบวนการฯนำเสนอเป็นที่สนใจของสาธารณชน และสามารถทำให้ประเด็นยกระดับไปจนเกิดการถกเถียงในสาธารณะ ซึ่งจะช่วยสร้างพลังบางอย่างในการเคลื่อนไหวให้แก่องค์กรของขบวนการคนเล็กคนน้อย

จุดเริ่มต้นการใช้พื้นที่สื่อมีจุดเริ่มต้นเหมือนกัน ทั้งสามกรณี คือจากการได้รับการฝึกอบรมจากทีมงานของรายการนักข่าวพลเมือง ของสถานีไทยพีบีเอส ส่วนพื้นที่สื่อที่แต่ละกรณีศึกษาใช้ได้แก่ 1) สื่อการกระจายภาพและเสียงรายการทางสถานีโทรทัศน์(Broadcast Media) 2) สื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์(New Media)

3) สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media) หนังสือพิมพ์ วารสาร 4) พื้นที่ในการสื่อสารอื่นๆ ได้แก่ เวทีการปรึกษาหารือเกี่ยวกับประเด็นการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหาในท้องถิ่น เวทีการประชุมเสวนาในสถาบันวิชาการ รวมถึงพื้นที่สื่อที่ขบวนการไม่ได้เป็นผู้กระทำหลักในอีกหลายรายการ เช่น รายการสารคดีข่าวซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทยหรือ สารคดีข่าวที่มีนักข่าวติดตามประเด็นปัญหาลงไปทำข่าว ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุช่องต่างๆ หลายครั้ง 5) สื่อภายในขบวนการไม่ว่าจะเป็นวิทยุชุมชน เสียงตามสาย วิทยุบันทึกรการเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นต้น

การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม โดยมีการสร้างกรอบโครงประเด็น (framing process) ประเด็นเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะ 3 ประการตามที่ Benford และ Snow (1988)กล่าว ได้แก่ 1. การสร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา 2. โครงกรอบเสนอทางออก และ 3. โครงกรอบการจูงใจ ซึ่งในส่วนต่อไปนี้จะได้สังเคราะห์กรณีที่ใช้ในแต่ละกรอบโครง

การสร้างกรอบโครงวินิจฉัยปัญหา(Diagnostic Framing) หมายถึง การนิยามและระบุสาเหตุของปัญหาความเดือดร้อน เพื่อให้ขบวนการทางสังคมมีเป้าหมายในการกระทำร่วมหมู่ โดยการเตรียมพร้อมในการตั้งประเด็นทางการเมืองเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะในวงกว้างในกรณีสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินตำบลคลองโยง การเปลี่ยนแปลงผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ทำให้ชาวบ้านต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเอง และทำให้ปัญหาที่ดินเป็นประเด็นทางการเมืองในระดับชาติโดยการกล่าวถึงการดำเนินนโยบายด้านการจัดการที่ดิน ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาของชาวบ้านคลองโยงตั้งแต่รัฐบาลสมัคร จนถึงรัฐบาลอภิสิทธิ์ ในเรื่องการจัดสรรที่ราชพัสดุ ในลักษณะการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการดำเนินนโยบายด้านความเป็นธรรมในการกระจายการถือครองที่ดิน และการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจของคนในสังคม โดยเน้นประเด็นการกระจายการถือครองทรัพยากรที่ดินและความมั่นคงในที่ทำกินของเกษตรกร ซึ่งใช้ยุทธวิธีการนำเสนอผ่านบทความ กรอบการนำเสนอบทวิเคราะห์นโยบายและปฏิบัติการอันไม่เป็นธรรมของภาครัฐ (รวมถึงหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง)ในการดำเนินการต่อเกษตรกรรายย่อย โดยสอดแทรกกรณีศึกษาปัญหาที่ดินคลองโยงในตามการนำเสนอในสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสื่อสามารถเชื่อมโยงไปถึงประเด็นปัญหาที่ดินคลองโยงได้

ส่วนกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศลได้ใช้การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่เพื่อสร้างพลังให้แก่การเคลื่อนไหวควบคู่ไปกับการชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศลในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งหลังจากที่การชุมนุมในชุดดังกล่าวก็ยังคงใช้การเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่ออย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การกรอบโครงประเด็นปัญหาในการชุมนุม ณ สันเขื่อนในครั้งนี้ เป็นการกรอบโครงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากผลกระทบของเขื่อน ซึ่งเมื่อชาวบ้านได้วินิจฉัยอย่างละเอียดผ่านกระบวนการต่อสู้ เรียนรู้และสรุปบทเรียนจากการเคลื่อนไหวมาอย่างยาวนาน ทำให้พวกเขาตระหนักว่าแท้จริงแล้วผลกระทบที่เกิดขึ้นมันมีมากกว่าข้อร้องเรียนเดิมที่พวกเขาเคยเรียกร้อง โดยข้อเรียกร้องเดิมของชาวบ้านซึ่งมีการเคลื่อนไหวกันมานานตั้งแต่ปี 2536 คือ เป็นการกรอบโครงปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าและมีความเป็นรูปธรรม ได้แก่ ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนซึ่งทำให้น้ำท่วมที่นาและพื้นที่การทำมาหากินของชาวบ้านบริเวณรอบฝั่ง และความไม่สมเหตุสมผลของโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบต่อระบบนิเวศทาง ซึ่งความสำคัญต่อห่วงโซ่อาหารของภาคอีสาน ให้มีการลดระดับการกักเก็บน้ำไม่ให้น้ำท่วมป่าทาม ตลอดจนการเรียกร้องให้ชาวบ้านในพื้นที่มีส่วนร่วมในการกำหนดระดับการกักเก็บน้ำ และให้การรับรองสิทธิในที่ทำกินในรูปแบบของการมีคณะกรรมการดูแลป่าทาม ข้อเรียกร้องหลักจึงมีขอบเขตเกี่ยวกับการจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้ที่มิที่ดินซึ่งได้รับผลกระทบ ในขณะที่ข้อเรียกร้องในต่อมาเริ่มมีการสร้างกรอบโครงเป็นประเด็นปัญหาที่มากกว่าปัญหาเฉพาะหน้า นั่นคือ ผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วม ซึ่งหมายรวมถึงผลกระทบทางสังคมที่เกิดขึ้น เมื่อชาวบ้านไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติจากป่าทามได้ดังเดิมแล้วได้ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นฐานเพื่อหาที่ประกอบอาชีพใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ในการชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศลในปี 2552 นี้มีการสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ การสร้างกรอบความชอบธรรมให้แก่สมัชชาคนจนเขื่อน ราษีไศล จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหลังการจ่ายค่าชดเชยซึ่งชาวบ้านยังคงถูกภาครัฐ โจมตีด้วยวิธีการต่างๆ เช่น มีใบปลิวจากทางการให้ชาวบ้านนำเงินที่ได้ไปคืนเจ้าหน้าที่ และมีการแจ้งจับชาวบ้านทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องมีคดี เพราะภาครัฐคิดว่าชาวบ้านนำที่ที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ไปเรียกร้องเงินค่าชดเชย หลังจากเกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันจนกระทั่งปัญหาความขัดแย้งขยายตัว สมัชชาคนจนจึงต้องมีมติในการลุกขึ้นมาต่อสู้อีกครั้ง เพื่อแสดงความความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน นอกจากนี้กรอบ โครงปัญหา ก็ได้มีการขยายใหญ่ขึ้นจากการเรียกค่าชดเชยไปสู่การเรียกร้องให้มีการฟื้นฟู กล่าวคือ การสร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา คือ ปัญหาจากการสร้างเขื่อน ซึ่งเป็น โครงการพัฒนาขนาดใหญ่จากภาครัฐ โดยการดำเนินการดังกล่าวของภาครัฐนอกจากจะก่อให้เกิดปัญหาเฉพาะหน้าคือน้ำท่วมที่นาของชาวบ้านบริเวณรอบเขื่อน ทำลายทรัพยากรธรรมชาติในป่าทุ่งป่าทามและวิถีชีวิตของชาวบ้านส่งผลกระทบต่อทางสังคมตามมาแล้ว ยังเป็น โครงการของภาครัฐที่ไม่มี

ประสิทธิภาพด้วย เนื่องจากการนำเงินภาษีของประชาชนทั้งประเทศมาสร้างเขื่อนในราคาที่มีมหาศาลซึ่งไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เมื่อคิดคำนวณทั้งงบประมาณในการสร้างเขื่อน จนกระทั่งงบประมาณที่รัฐต้องจ่ายให้แก่ชาวบ้าน ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนและการฟื้นฟูฯ

ส่วนกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ประเด็นปัญหาที่ทำให้ชาวบ้านชุมชนบางขุนเทียนได้เคลื่อนไหวต่อสู้ พบว่า มีสาเหตุมาจากการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งที่ผิดพลาด โดยสูญเสียงบประมาณจำนวนมาก แต่กลับทำให้สถานการณ์น้ำกัดเซาะชายฝั่งรุนแรงขึ้น จนกระทั่งส่งผลให้น้ำทะเลรุกล้ำที่อยู่อาศัยและทำลายแหล่งทำกินของชุมชน โครงการสำคัญของภาครัฐที่ชาวบ้านคัดค้านคือการใช้ไส้กรอกทรายมาวางในทะเลเพื่อกันคลื่น แต่ประสบปัญหาไส้กรอกทรายไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากวัชบุรุษทรายมีการขาดชำระเมื่อได้รับแรงปะทะจากคลื่นและไม่ทำให้ทรายไหลออกมาทำลายระบบนิเวศน์หน้าดินและการทิ้งหิน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ

เมื่อศึกษาถึงยุทธศาสตร์การใช้พื้นที่สื่อ พบว่า ขบวนการมีการสร้างกรอบโครงแล้ว ได้นำเสนอกรอบโครง ผ่านพื้นที่สื่อ การนำเสนอกรอบโครงวินิจฉัยปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ และได้นำเสนอกรอบโครงแนวทางแก้ไขปัญหาพวกเขาต้องการไปยังสาธารณชนและภาครัฐ โดยการพยายามยื่นข้อเสนอชุดทางเลือก ซึ่งเป็นความต้องการของคนในท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งได้ข้อสรุปมาจากการประชุมของขบวนการฯร่วมกับ การปรึกษาหารือกันกับนักวิชาการรวมถึงเครือข่ายต่างๆ ที่สำคัญซึ่งมีประสบการณ์ในและมีความสนใจ รวบรวมและศึกษาปัญหาดังกล่าว โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างขบวนการภายในเครือข่าย ทั้งมีการเชิญนักวิชาการหรือผู้มีประสบการณ์จากเครือข่ายมาช่วยคิดแก้ไขปัญหานั้นพื้นที่ และมีการต่อสู้ร่วมกันเพื่อให้สามารถสรุปเป็นข้อเสนอที่สามารถยื่นให้แก่ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจพิจารณาและเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ความต้องการของการเคลื่อนไหว

กรณีชาวบ้านคลองโยง สร้างโครงกรอบทางออกให้มีการแก้ไขปัญหานั้นโดยให้มีการจัดการในรูปแบบโฉนดชุมชน ได้แก่ 1. ข้อเสนอให้มีการชะลอการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ในกรณีการเรียกเก็บค่าเช่าที่ดิน โดยต้องการให้กลับมาดำเนินการเช่าซื้อตามเจตนารมณ์ เดิมของเจ้าของที่ดิน 2. ข้อเสนอนโยบายโฉนดชุมชนเป็นทางออกของการแก้ปัญหาที่ดินราชพัสดุ โดยให้มีการนำนโยบายโฉนด

ชุมชนมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม 3. กฎหมายโฉนดชุมชน ต้องให้สิทธิการจัดการที่ดินส่วนรวมโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์

ส่วนกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล ได้ผลิตข้อมูลข่าวสารนำเสนอในพื้นที่สื่อเพื่อเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาให้กับภาครัฐเกี่ยวกับกรณีเขื่อนราษีไศล โดยได้เสนอข้อเรียกร้อง 3 ข้อของกลุ่มชาวบ้าน คือ 1. ให้รัฐบาลชดเชยค่าสูญเสียที่ดินทำกินที่ถูกน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อนราษีไศล จากความจริงที่ชาวบ้านมีการครอบครองที่ดินมาก่อนการสร้างเขื่อน 2. การประชุมการเจรจาเพื่อเร่งรัดการแก้ไขปัญหาจากการก่อสร้างเขื่อนห้วยนา 3. เร่งรัดให้มีการประชุมคณะกรรมการศึกษาผลกระทบด้านสังคมและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเขื่อนห้วยนา - ราษีไศลซึ่งได้เสร็จสิ้นลง นอกจากนี้สมัชชาคนจนยังได้นำเสนอถึงแนวทางการบริหารจัดการน้ำของชาวบ้านและนำเสนอออกไปในพื้นที่สื่อต่างๆ ว่า เป็นแนวทางที่ดีกว่าภาครัฐนั่นคือ การจัดการชลประทานชุมชน” เป็นการนำเสนอว่าการบริหารจัดการน้ำ ไม่จำเป็นต้องสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ที่ต้องอาศัยงบประมาณในการลงทุนสูง และเกิดผลกระทบต่อชาวบ้าน แต่ชาวบ้านสามารถบริหารจัดการน้ำในชุมชนได้เอง โดยอาศัยระบบชลประทานชุมชน

และกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้สร้างกรอบโครงในการนำเสนอทางแก้ไขปัญหาเพื่อนำเสนอต่อในพื้นที่สาธารณะ โดยการคัดค้านการสร้างโครงการวิศวกรรมขนาดใหญ่ของรัฐ ให้หันมาใช้วิธีการของชาวบ้าน ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน แนวทางการชะลอคลื่นด้วยไม้ไผ่รวมทั้งการฟื้นฟูป่าชายเลน โดยการปลูกป่าโกงกาง ป่าแสม ตามแนวทางออกที่ชาวบ้านเสนอ เป็นแนวทางที่ชาวบ้านสรุปร่วมกันว่าได้ผลดีกว่าหากเปรียบเทียบกับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ ทั้งในแง่งบประมาณ ผลดีต่อสิ่งแวดล้อม และต่อการดำเนินชีวิตและรักษาแหล่งทำกินของชาวบ้าน ในการสร้างกรอบโครงแนวทางการแก้ปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งเครือข่ายฯ จึงนำเสนอแนวทางแก้ไขที่เกิดจากการสังขมบทเรียนและการทดลอง สังเกตการณ์ถึงผลดีที่เกิดขึ้นโดยชาวบ้านเอง และต้องการนำเสนอต่อภาครัฐเพื่อให้ดำเนินการช่วยเหลือตามแนวทางที่ชาวบ้านได้นำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาคัดเซาะชายฝั่งที่เครือข่ายฯ เห็นร่วมกันว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การใช้ไม้ไผ่ชะลอคลื่นนั้น ไม่ใช้การด้านคลื่นแต่เป็นการลดความแรงของคลื่น ไม่ว่าคลื่นจะมาจากด้านไหน เมื่อเข้ามากระทบไม้ไผ่แต่ละท่อน จะส่งแรงผลึกแรงหักเหผ่านไม้ไผ่แต่ละท่อน กระจายแรงไปรอบๆ จนหมดกำลังแทบไม่เหลือไปกระทบฝั่ง หลังกำแพงไม้ไผ่กลุ่มแรก จะปักไม้ไผ่อีกแนวไม่เกิน 10 เมตรจากฝั่ง ช่วยให้มวลน้ำที่คลื่นพามาเกิดการตกตะกอนรวมตัวกันเป็นเลน โดยแนวไม้ไผ่จะยึดให้ตะกอนไม่ถูกซัดกลับไปในทะเล เมื่อ

สะสมตะกอนเลนได้มากๆ หาดเลนจะค่อยๆ แข็งตัวขึ้นจนกลายเป็นแผ่นดิน เมื่อถึงตอนนั้นจึงจะสามารถปลูก
 แสมกับโกงกางเพื่อยึดให้แผ่นดินหนาแน่นขึ้น การเคลื่อนไหวในการนำเสนอกรอบโครงในการแก้ไขปัญหา
 เครือข่ายได้ดำเนินการผ่านพื้นที่สื่ออย่างต่อเนื่องเพื่อให้ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณตามที่ชาวบ้านได้ร้องขอ
 ไป ปีละจำนวน 10 ล้านบาททุกปี จนกว่าโครงการขนาดใหญ่ของกรุงเทพมหานครจะแล้วเสร็จ

ส่วนรูปแบบการนำเสนอทางออกและแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ขบวนการฯ ทั้งสาม
 กรณีศึกษาได้จัดกระทำผ่านพื้นที่สื่อไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอผ่านรายการนักข่าวพลเมือง รายการเวทีสาธารณะ
 รายการต่างๆ ที่แกนนำถูกสัมภาษณ์ออกรายการ บทความในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ ข่าวหนังสือพิมพ์ หรือ
 แม้กระทั่งสื่อออนไลน์ต่างๆ เป็นการกระทำเพื่อต้องการให้ได้รับการพิจารณาจากภาครัฐอย่างมีความหมาย
 มากกว่าการร้องเรียนทั่วไป แต่ชาวบ้านเชื่อว่าสิ่งที่พวกเขาได้นำเสนอผ่านพื้นที่สื่อจะทำให้รัฐต้องให้ความ
 สนใจมากขึ้นและรับเอาข้อเสนอไปตัดสินใจตามแนวทางที่ชาวบ้านนำเสนอภายใต้หลักการประชาธิปไตยแบบ
 ปรีชาหาหรือ ควบคู่ไปกับการนำเสนอกรอบโครงวินิจฉัยปัญหาและกรอบโครงการจริง

การสร้างและนำเสนอกรอบโครงในการจริง ยุทธศาสตร์นี้เป็นการทำให้สาธารณชนรับรู้
 การกระทำของขบวนการเป็นการกระทำที่มีเหตุผลและเป็นประเด็นสำคัญ ขบวนการฯ ศึกษามีการจัดกระทำ
 การเคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อในการจริงใจให้สาธารณชนผู้เฝ้ามองสามารถติดตามประเด็นการต่อสู้ของ
 ขบวนการฯ และร่วมเป็นผู้เห็นอกเห็นใจและ/หรือให้การสนับสนุนขบวนการ รวมไปถึงการกระตุ้นให้ตัวแทน
 ภาครัฐหรือผู้มีอำนาจดำเนินการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งต่อปัญหา

จากการศึกษาพบว่าขบวนการฯ ทั้งสามกรณีศึกษาได้ให้ความสำคัญกับการสร้างกรอบ
 โครงการจริงใจเป็นประการสำคัญ คือแกนนำได้ทำการวางแผนอยู่ตลอดเวลา ควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวโดย
 วิธีการอื่นๆ และมีการวางแผนอย่างค่อนข้างเป็นระบบ โดยขบวนการจะต้องดำเนินการให้เท่าทันกับ
 สถานการณ์ทางการเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายที่ขบวนการฯ วางไว้ ทั้งสามขบวนการฯ ได้ใช้วิธีการ
 สร้างการจริงใจในส่วนที่คล้ายคลึงกัน ดังต่อไปนี้

การสร้างและนำเสนอกรอบโครงเชิงสัญลักษณ์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ ในกรณี
 สมัชชาคนจนฯ ได้สัญลักษณ์ในการชุมนุม ณ หมู่บ้านคนจน สันเขื่อนราศีไศลในการชุมนุม 189 ของสมัชชาคน
 จนเขื่อนราศีไศลถูกนำเสนอในรูปแบบของภาพ และฉากหลังในทุกข่าวที่กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานผลิต ไม่ว่าจะ

เป็นข่าวที่ถูกนำเสนอผ่าน ทามทีวี หรือ รายการข่าวที่ถูกผลิตผ่านรายการ “นักข่าวพลเมือง” สัญลักษณ์ ดังกล่าว ถูกนำเสนอโดยทางอ้อมเพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้ว่าพวกเขายังคงชุมนุมเพื่อต่อสู้ในประเด็นปัญหาเขื่อน การนำเสนอข่าวต่างๆในชื่อนวาระดังกล่าวไว้อย่างแยบยลและเกี่ยวพันกับปัญหาเขื่อนอย่างแยกไม่ออก ไม่ว่าจะเป็น การซ่อนอยู่ภายใต้การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าทามเพื่อดำรงชีวิต ของชาวบ้าน ตลอดจนการซ่อนนวาระดังกล่าวภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม การละเล่น ของชาวบ้านซึ่งสืบทอด มาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยนำเสนอถึงความสำคัญของวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่กำลังจะสูญสลายไปเนื่องจากการสร้าง เขื่อน ในขณะที่กรณีสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินตำบลคลองโยง ใช้ “บุคคล” คือ “ลุงช่วย” เป็นสัญลักษณ์หลัก เพื่อให้คนจดจำประเด็นปัญหาและให้ความเห็นนอกเหนือใจ โดยใช้สถานะของ “คนชรา” ในการดึงความเห็นอก เห็นใจจากผู้รับข้อมูลจากพื้นที่สื่อ นอกจากนี้ ทั้งสามขบวนการได้นำเสนอคำพูดและภาพของบุคคลสำคัญ เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เพื่อนำเสนอในพื้นที่สื่อด้วยในขณะที่เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ใช้ยุทธศาสตร์ 1 ภาพแทน 1,000 คำ คือ การนำภาพทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเคลื่อนไหวก่อน ทั้งภาพในอดีตและปัจจุบัน มา ประติดปะต่อเรียงร้อยกับสคริปต์ที่ได้วางไว้ เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว

การสร้างกรอบโครงเชิงวัฒนธรรม เป็นยุทธศาสตร์ที่พบในกรณีศึกษาสมัชชาคนจนกรณี เขื่อนราศีไศลซึ่งมีวิธีการในการสร้างกรอบการจูงใจที่แตกต่างออกไปจากที่กล่าวในข้างต้น คือ คือ การ ปรับเปลี่ยนวิธีการเคลื่อนไหวโดยไม่ใช้ความรุนแรง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเกิดจากการถอดบทเรียนการเคลื่อนไหวก่อน ที่ผ่านมาของขบวนการฯ ดังนั้นเมื่อเกิดทีมข่าว จึงได้ใช้วิธีการนำเสนอและเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อซึ่ง ถูกผลิตขึ้นจากกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานที่มุ่งเน้นไปที่การเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี และขนบธรรมเนียมของ ชาวบ้านท้องถิ่นอีสาน สอดแทรกกับการนำเสนอปัญหาที่เกิดจากการสร้างเขื่อนซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้าน

กระบวนการใช้พื้นที่สื่อ

ขั้นตอนแรก ขบวนการทางสังคมทั้งสามกรณีใช้สื่อในการทำให้ประเด็นปัญหาเข้ามาใน ปริมาณสาธารณะ(bringing it to light) โดยการจัดวางประเด็น(Process of Agenda setting) ของชาวบ้านคลอง โยง สะท้อนจากกระบวนการคิดประเด็นข่าวเพื่อนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อต่างๆ หรือประเด็นการเขียนบทความ ใน ส่วนของการทำงานข่าวเริ่มแรกเกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างทีมงานนักข่าวพลเมืองจากทีวีไทย กับแกนนำ

ในคลองโยงที่ต้องการต่อสู้ในปัญหาที่ดินราชพัสดุ ทีมงานนักข่าวพลเมืองทีวีไทยมีบทบาทมากในการช่วยคิดและพัฒนาประเด็นข่าวในตอนเริ่มแรก คือ ข่าวสามชิ้นแรก ทำให้นักข่าวพลเมืองสามารถพัฒนาประเด็นต่อไปได้และทำให้เป็นจุดเริ่มต้นนำประเด็นปัญหาเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ โดยใช้พื้นที่สื่อเป็นรายการโทรทัศน์ รายการนักข่าวพลเมืองทางสถานีทีวีไทย

ส่วนกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศลเริ่มมีนำประเด็นปัญหาการเรียกค่าชดเชย และการวางกรอบโครงประเด็นปัญหาจากที่ปัญญา คำลาภได้เข้าร่วมอบรมกับทีมข่าวรายการนักข่าวพลเมือง แล้วเขาจึงได้นำวิธีการเคลื่อนไหวโดยใช้สื่อมาถ่ายทอดและเคลื่อนไหวในกรณีเขื่อนราษีไศล โดยร่วมกันสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหากับสมาชิกสมัชชาคนจนที่เขื่อนราษีไศล ดังนั้นกรณีการเคลื่อนไหวของชาวบ้านคลองโยงจึงแตกต่างจากการกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล ตรงที่ เรื่องราวการต่อสู้ของชาวราษีไศลได้เข้าสู่พื้นที่สาธารณะมานานแล้วตั้งแต่การชุมนุม ประทับครั้งก่อนๆ แต่การเข้าสู่พื้นที่สื่อที่ผ่านมา เป็นการเคลื่อนไหวจากการที่ชาวบ้านต้องการทำให้ประเด็นปัญหาของตนเป็น “ข่าว” ซึ่งได้รับความสนใจจากนักข่าวที่เป็นสื่อกระแสหลัก การวางกรอบโครงประเด็นจึงไม่ได้มีการวางแผนอย่างชัดเจน เพราะไม่สามารถควบคุมทิศทางและเป้าหมายการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนได้ ต่างจากการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวขณะที่มีการชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศลในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งสมัชชาคนจน ฯ เปลี่ยนแปลงบทบาทมาเป็นผู้จัดกระทำสื่อเพื่อการเคลื่อนไหวด้วยตนเอง และสามารถสร้างกรอบโครงในการนำเสนอปัญหาเพื่อให้เข้าสู่ปริมณฑลสาธารณะให้ได้มีการรับรู้เข้าใจและถกเถียงในพื้นที่สาธารณะตามกรอบที่ชาวบ้านได้วางไว้ ส่วนกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ มีจุดเริ่มต้นในการใช้ยุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อในทิศทางที่คล้ายคลึงกันกรณีสมัชชาคนจนราษีไศล คือ มีการนำประเด็นปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งโดยสื่อกระแสหลักก่อน หลังจากนั้น ภาครัฐและสาธารณะชนจึงหันมาให้ความสนใจต่อปัญหาและพยายามมีนโยบายในการแก้ไขปัญหา อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมชายฝั่งถูกทำลายโดยการจัดการปัญหาจากโครงสร้างวิศวกรรมขนาดใหญ่ของภาครัฐ ชาวบ้านบางขุนเทียนจึงได้ร่วมกันต่อสู้โดยสื่อสารให้ภาครัฐและสาธารณชนรับทราบและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากมุมมองของคนที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งจุดเริ่มต้นที่ชาวบ้านเป็นผู้จัดกระทำสื่อเองก็มีจุดเริ่มต้นเดียวกันกับทั้งสองกรณีข้างต้นคือ การเข้าร่วมกับอบรมกับทีมงานรายการนักข่าวพลเมือง และทำข่าวนำเสนอผ่านรายการนักข่าวพลเมือง ควบคู่ไปกับการใช้พื้นที่สื่ออื่นๆ ให้มีความหลากหลายและขยายพื้นที่สื่อมากขึ้น

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ สร้างโครงการรณรงค์ปัญหาาร่วมกันและสรุปว่า ปัญหาอย่างแรกทีคนพื้นที่นี้มองว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดคือ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งกลืนกินแผ่นดินหายไปหลายพันไร่ แล้วกว่าพวกเขาจะหาทางหยุดปัญหาได้ก็ต้องลองผิดมาหลายครั้ง กว่าจะลองได้ถูกและมีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยเหลือก็เพิ่งจะราว 3 ปีที่ผ่านมาเอง อย่างไรก็ตามหลังจากมีการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐ กลับทำให้ปัญหาทวีความรุนแรงและเกิดเป็นปัญหาใหม่เพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงได้ทำการคัดค้านและสร้างกรอบโครงการนำเสนอถึงปัญหาที่เกิดจากการแก้ปัญหาที่ผิดพลาดของภาครัฐ เนื้อหาที่นำเสนอในพื้นที่สื่อจึงเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเครือข่ายฯ ซึ่งได้มีการร่วมกันยื่นหนังสือขอคัดค้านการสร้างแนวกันคลื่นรูปแบบ ทีกรอยท์ (T-grain) โดยใช้วัสดุที่เป็นถุทราย ต่อหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้อำนวยการเขตบางขุนเทียน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่เขตบางขุนเทียน แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้า และทางหน่วยงานที่รับผิดชอบยังยืนยันที่จะใช้รูปแบบเดิม ดังนั้นทางเครือข่ายได้มีการปรึกษาหารือร่วมกัน และสรุปออกมาว่าให้ทางกรุงเทพมหานครยกเลิกโครงการที่จะสร้างตัวใส่กรอกทรายทั้งหมด แล้วให้มีการจัดเวทีพูดคุยเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวาร่วมกัน เพื่อยุติปัญหาบนความถูกต้อง และเหมาะสม ไม่ทำลายระบบนิเวศตลอดจนวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ขบวนการฯ ทั้งสามกรณีศึกษาได้ใช้พื้นที่สื่อในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่กว้างขวางมากขึ้น คือ มีการจัดทำเอกสารสรุปเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวหรือความคืบหน้าในปัญหาแต่ละครั้ง ได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น คอลัมน์ข่าวในสำนักข่าวออนไลน์ การเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ รายการข่าวทางโทรทัศน์ ได้แก่ รายการนักข่าวพลเมืองที่ชาวบ้านจัดกระทำเอง รวมไปถึงการนำเสนอประเด็นผ่านเวทีการประชุมต่างๆ มีลักษณะการนำเสนอที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ กลุ่มเป้าหมาย รูปแบบการนำเสนอ เช่น การนำเสนอผ่านโทรทัศน์ในรายการข่าวพลเมืองหรือเวทีสาธารณะ จะมีความแตกต่างจากการเสนอผ่านบทความผ่านสื่อออนไลน์ หรือเว็บไซต์ของสำนักข่าวต่างๆ ที่คนในขบวนการมีเครือข่ายอยู่ รวมไปถึงการประชุมสัมมนา การสื่อสารผ่านเวทีสาธารณะต่างๆ

ขั้นตอนที่สอง การทำให้ประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจน การใช้พื้นที่สื่อในการดึงประเด็นให้ถูกฉายให้เห็นได้อย่างชัดเจน (spotlight on the issue) ซึ่งในขั้นตอนนี้กรณีศึกษาทั้งสามใช้วิธีการคล้ายคลึงกัน โดยทำให้ประเด็นปัญหาที่ตนเองต้องการเรียกร้องถูกรอบโครง(Framed)ในข่าวจากสื่อ โดยการถามทวง/ตรวจสอบการทำหน้าที่ของรัฐบาล สังเกตเห็นได้ชัดจากลักษณะการนำเสนอที่หลากหลายในการทำการฉายให้

เห็นประเด็นปัญหาได้อย่างชัดเจนและมุ่งเน้นไปที่สาเหตุอันเป็นต้นเหตุของปัญหา โดยมีการนำเสนอถึงตัวบุคคลและผู้มีอำนาจในหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาอยู่ตลอดเวลา โดยขบวนการจะทำการประสานงานเจ้าหน้าที่ภาครัฐในระดับรัฐมนตรี เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง มีความเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา รวมทั้งสื่อมวลชนกระแสหลักต่างๆ ให้ ลงมาสำรวจสภาพปัญหาในพื้นที่ และมีการนำเสนอออกข่าวทั้งโดยขบวนการฯเอง และการออกข่าวทางโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ในหลายสำนัก วิธีการดังกล่าว นอกจากต้องการให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจในนโยบายลงมาเพื่อรับรู้และมีการหารือเพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขปัญหาต่อไปแล้ว ยังเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการส่งผลให้สื่อสนใจและตามมาทำข่าวการลงพื้นที่ของรัฐมนตรีและบุคคลที่มีชื่อเสียงด้วย อันจะทำให้ประเด็นปัญหานั้นๆยังเป็นที่ยึดของสาธารณชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมากขึ้น

ดังที่เห็นได้ชัดจาก กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานกรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล ที่มีลักษณะสำคัญของการใช้พื้นที่สื่อผ่านการทำข่าว คือ การนำเสนอประเด็นที่นอกเหนือจากที่สื่อกระแสหลักรายงานและให้ความสนใจ ดังนั้นยุทธศาสตร์หลักในการผลิตข่าวของชาวบ้านคือ “การทำให้เรื่องที่ไม่เป็นกระแสให้เป็นกระแส การทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่” พัฒนาการในการวางแผนการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกันระหว่างการพัฒนาการเคลื่อนไหวและการพัฒนาตนเองของชาวบ้าน กล่าวคือ ยิ่งชาวบ้านได้มีโอกาสในการใช้พื้นที่สื่อและผลิตสื่อของตัวเองมากขึ้นยิ่งทำให้หัวข้อข่าวที่นำเสนอ ความเชี่ยวชาญในการผลิตสื่อ ความแหลมคมในการนำเสนอประเด็นมีมากขึ้น ซึ่งทำให้ประเด็นปัญหาที่ชาวบ้านนำเสนอได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อพลังในการเคลื่อนไหวด้วย โดยกระบวนการผลิตสื่อมีองค์ประกอบต่อไปนี้ 1) การคิดประเด็นข่าว 2)การกำหนดวันออกอากาศ 3)การประชาสัมพันธ์กับผู้ชม 4)การออกอากาศ

ขั้นตอนที่สาม การยกระดับปัญหาพื้นฐานให้เป็นประเด็นทางสังคมและประเด็นสาธารณะที่จะได้รับการแก้ไขต่อไป การเคลื่อนไหวผ่านสื่อของทั้งสามกรณีสามารถขยายประเด็นข่าวให้ไปสู่สาธารณะ เพื่อเสริมสร้างพลังให้แก่การทำกิจกรรมของขบวนการฯผ่านพื้นที่สื่อต่างๆ ได้สำเร็จ และผลงานการผลิตข่าวที่สื่อสารออกไปผ่านพื้นที่สื่อของทั้งสามกรณีจัดว่ามีความโดดเด่น เช่น การผลิตข่าวออกสู่รายการนักข่าวพลเมือง ซึ่งนำเสนอผ่านสถานีโทรทัศน์ในช่วงข่าวภาคค่ำ รวมถึงการนำเสนอในสื่อประเภทต่างๆอย่างต่อเนื่อง เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการนำความรู้สึก ข้อเท็จจริงและความจริงที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านคนเล็กคนน้อยไปตีแผ่ให้ปรากฏในสังคม ในกรณีปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้านคลองโพงซึ่งเป็นชุมชนเล็กๆแห่งหนึ่งในจังหวัด

นครปฐม สามารถเชื่อมโยงไปยังปัญหาซึ่งมีความกว้างขวางและกระทบกับสังคมวงกว้าง ในประเด็นปัญหา ความเหลื่อมล้ำในการกระจายการถือครองที่ดินในประเทศไทย ซึ่งเน้นที่ปัญหาการให้เช่าที่ดินราชพัสดุใน ระดับฐานคิดและปัญหาในระดับปฏิบัติที่สุดท้ายจะทำให้ที่ดินตกอยู่กับนายทุนจนทำให้ที่ดินหลุดมือจาก เกษตรกรรายย่อย เพราะสู้ราคาไม่ได้ ปัญหาความล้มเหลวของนโยบายปฏิรูปที่ดินใช้เกษตรกร ที่ไม่ตระหนักถึง เจตนารมณ์ของการจัดทำที่ดินให้แก่ชาวนาชาวไร่ให้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวคลอง โยงสามารถเชื่อมโยงประเด็นเล็กๆให้ขยายไปสู่ประเด็นใหญ่ซึ่งคนกลุ่มอื่นในสังคมต้องประสบพบเจอร่วมกัน เป็นจำนวนมากเพื่อหาแนวร่วมเป็นเครือข่ายต่างๆ และจูงใจสาธารณชนให้เข้าใจและเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับ ชาวบ้าน

ในกรณีศึกษาสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษี สามารถเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในของกลุ่มสื่อ เสียงคนอีสานซึ่งเป็นประเด็นเฉพาะ คือ ปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศลเข้ากับประเด็นระดับมหภาค โดยทำให้ปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านบริเวณเขื่อนราษีไศลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยง กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในพื้นที่อื่น ในกรณีที่ชัดเจนคือ เขื่อนห้วยนา ซึ่งมีการก่อสร้าง หลังจากเขื่อนราษีไศล ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชาวบ้านทั้งสองเขื่อนทำให้เกิดการขยายกลุ่มก้อนของผู้ได้รับ ผลกระทบ เมื่อชาวบ้านจากทั้งสองเขื่อนเกิดเป็นแนวร่วมในการชุมนุมถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อ โดยเฉพาะ โทรทัศน์ที่เป็นสื่อกระแสหลัก การที่ขบวนการทางสังคมเลือกใช้สื่อประเภทที่เป็นฟรีทีวี มีข้อดีคือมีผู้ชมที่ หลากหลายจะเข้าถึงได้ง่ายรับสามารถมีผู้รับชมได้กว้างขวาง และไม่จำกัดกลุ่มคนดู ช่องทางนี้ นอกจากนี้การใช้พื้นที่สื่อของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ทำให้เห็นว่า ปัญหาจากเขื่อนราษีไศลเป็นปัญหาที่ขยายวงกว้างไปสู่ ประชาชนในหลายพื้นที่และมีการขยายประเด็นปัญหาเขื่อนราษีไศลให้ใหญ่ขึ้นจากการที่นักข่าวในสื่อกระแส หลัก คือ นักข่าวในสื่อไทยทีวีสีช่อง 3 ได้ตามลงมาทำข่าวในโครงการคาราวานข่าว 3 เรื่อง “ผลกระทบโขง-ชี- มูล ในครั้งนั้นนักข่าวอาชีพได้ลงมาพบปะกับกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานซึ่งมีฐานะเป็นคนข่าวผู้ได้รับผลกระทบใน ท้องถิ่น ทำให้พวกเขาเห็นตัวตนของกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบในปัญหาเขื่อน และยกระดับประเด็นเล็กๆเป็น ประเด็นที่ขยายใหญ่ คือจากประเด็นเขื่อนห้วยนา-ราษีไศล เป็นประเด็นโครงการผลกระทบโขงชีมูล

ในขณะที่กรณีศึกษาเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯยกระดับปัญหาเฉพาะโดยใช้การเชื่อมโยง ประเด็นน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งกับปัญหาโลกร้อนที่กำลังอยู่ในความสนใจของสาธารณชนและคนทั่วโลก โดยใช้เอกสาร บทความที่หน่วยงานต่างๆจัดทำ และเผยแพร่โดยการใช้อินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อน เพื่อ

การต่อสู้และเคลื่อนไหวเพื่อให้ประเด็นเป็นที่รู้จักจากมุมมองของคนในพื้นที่ โดยมีหน่วยงานวิชาการลงมาศึกษาความสำคัญของพื้นที่ชายฝั่งบางขุนเทียน ซึ่งการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อมีส่วนทำให้ยกระดับปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเป็นวาระแห่งชาติ ใช้วิธีการยกระดับประเด็นปัญหาเป็นประเด็นสาธารณะโดยการพยายามนำเสนอคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน ว่าเป็น “ความโชคดี” ของคนกรุงเทพฯ ที่มีทะเลบางขุนเทียนเป็นทั้งพื้นที่สีเขียว แหล่งพักผ่อน แหล่งเรียนรู้ และเป็นแผ่นดินหน้าด่านที่ปกป้องกรุงเทพฯ ชั้นในไว้จากการรุกดินแดนโดยธรรมชาติ อีกด้านหนึ่งพื้นที่แห่งนี้ยังเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำทางทะเลที่ทำรายได้ทางเศรษฐกิจให้กับประเทศสูงไม่แพ้พื้นที่ชายฝั่งในจังหวัดอื่น รวมทั้งเป็นแหล่งจับกุ้ง หอย ปลา จากธรรมชาติเกรดเอที่คนทั่วไปมักเข้าใจว่ามาจากชายฝั่งนอกกรุงเทพฯ ดังนั้น การนำเสนอข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงสามารถทำให้เชื่อมโยงถึงผลกระทบที่เกิดจากการกัดเซาะชายฝั่งอันจะสามารถทำให้ประเด็นปัญหาสามารถทำให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญของการแก้ไขปัญหาในพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากปัญหาสำคัญที่ส่งผลจากการกัดเซาะชายฝั่งคือ ปัญหาการสูญเสียรายได้และที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ เพราะกรุงเทพฯ และชายฝั่งทะเลบริเวณส่วนหัวของอ่าว ก. ไข่ เป็นแหล่งทำประมงน้ำเค็มที่สำคัญของประเทศ เฉพาะกรุงเทพฯ

การใช้พื้นที่สื่อในการขยายประเด็นปัญหาเฉพาะให้เชื่อมโยงกับประเด็นในสังคมที่มีขนาดใหญ่กว่าเพื่อให้สามารถเข้าถึงความตระหนักรู้ของผู้เฝ้ามอง ทำให้สามารถขยายวงขอบปัญหาในท้องถิ่น ไปสู่ปัญหาสาธารณะเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมในวงกว้าง ซึ่งเกิดจากการไม่สามารถหาอยู่หากินในพื้นที่เดิม ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพิงและใช้ทรัพยากรธรรมชาติทำให้อพยพย้ายถิ่นไปแสวงหาอาชีพในเมือง ไปจนถึงปัญหาความชอบธรรมจากการดำเนินนโยบายอันผิดพลาดของภาครัฐอย่างไม่มีประสิทธิภาพ กระทบต่อเงินงบประมาณและภาษีของคนทั้งประเทศ เห็นได้ชัดจากการนำเสนอผ่านพื้นที่สื่อในสองกรณี คือ กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศลและเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

กลุ่มสื่อเสียงคนอีสานและกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ได้นำเสนอข่าวผ่านพื้นที่สื่อ โดยนำเสนอในมุมมองกลับ กล่าวคือทำให้เรื่องปัญหาเขื่อนราษีไศลและปัญหาการแก้ไขปัญหาน้ำทะเลกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียนโดยการก่อสร้างทางวิศวกรรมขนาดใหญ่ ไปเกี่ยวพันกับเรื่องใหญ่ๆ ในสังคม โดยต้องการทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องที่สาธารณะชนต้องให้ความสนใจ ยกตัวอย่าง มุมมองในการประเมินถึงประสิทธิภาพในการทำงานของภาครัฐ เช่น ความไม่คุ้มทุนอันเกิดจากการก่อสร้างเขื่อน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการบริหารจัดการน้ำโดย

การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ และยังคงนำเงินภาษีของประชามาจ่ายเป็นค่าชดเชยให้แก่ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบเป็นเงินหลายเท่าหากเทียบกับต้นทุนการสร้างเขื่อน เป็นต้น วิธีการดังกล่าวนอกจากสามารถลดความชอบธรรมของภาครัฐแล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงกับผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสาธารณชนในสังคมด้วย เนื่องจากเงินภาษีที่รัฐนำมาสร้างเขื่อนและต้องจ่ายค่าชดเชยจากการดำเนินโครงการที่ผิดพลาดเป็นเงินภาษีของประชาชนโดยรวมทั่วประเทศ

การนำเสนอให้ภาครัฐและสาธารณะเห็นว่าปัญหาที่ชาวบ้านเรียกร้องไม่ได้เป็นเรื่องเล็ก แยกส่วนหรืออยู่โดดเดี่ยวจากประเด็นอื่นๆ ในสังคม แต่เป็นปัญหาที่กระทบต่อองค์กรวม เชื่อมโยงกันหมด กับวิถีชีวิตของประชาชน ไม่ได้ถูกตัดขาดซึ่งกันและกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหาเขื่อน จะสามารถแก้ไขปัญหาคือที่เกิดขึ้นตามมาจากการสร้างเขื่อนได้ การทำข่าวซึ่งสามารถทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงประเด็นปัญหาเข้ากับวิถีชีวิตหรือมิติอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อปัญหา ทำให้ปัญหาที่ชาวบ้านเรียกร้องขยายใหญ่ขึ้น เพื่อให้ผู้เฝ้ามองตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวมีความสำคัญ อันจะส่งผลต่อการดึงดูดการสนับสนุนหรือความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน ดังนั้น การสร้างความเชื่อมโยงประเด็นปัญหาให้ผ่านพื้นที่สื่อ จึงเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้การใช้พื้นที่สื่อประสบผลสำเร็จ

ขั้นตอนที่สี่ การผลิตซ้ำในพื้นที่สื่อ ซึ่งในเทคนิคนี้ ในกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ใช้ชื่อว่าเทคนิคเทคนิค “การเขย่าข่าว” ซึ่งเทคนิคหลักในการใช้เพื่อให้ประเด็นของชุมชนบางชุมชนที่ยืนสามารถอยู่ในพื้นที่ข่าวอยู่เสมอ คือเทคนิคที่เครือข่ายเรียกว่า “การเขย่าข่าว” ควบคู่ไปกับการดำเนินการแก้ไขปัญหาคือในชุมชน ขั้นตอนที่ห้า คือการกำหนดวันออกอากาศ ขั้นตอนที่หก คือการประชาสัมพันธ์และ ขั้นตอนที่เจ็ด คือการออกอากาศ และเมื่อมีการนำเสนอปัญหาออกสู่พื้นที่สื่อ โดยเฉพาะสื่อกระแสหลัก ประเด็นปัญหาก็จะได้รับการตอบสนองจากสาธารณะและเจ้าหน้าที่ภาครัฐอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะส่งผลต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม คือมีการตัดสินใจดำเนินการตามข้อเรียกร้องหรือมีการแก้ไขปัญหาคือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งให้แก่ขบวนการทางสังคมหรือไม่ หากไม่มีการตอบสนองจากภาครัฐ ขบวนการทางสังคมก็จะดำเนินการใช้พื้นที่สื่อตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นจนกระทั่งจะมีความชัดเจนในการแก้ไขปัญหามากขึ้นจนกระทั่งได้รับการแก้ไขในที่สุด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเด็นข้อเรียกร้องใดข้อเรียกร้องหนึ่งจะได้รับการตอบสนองแล้ว หากเกิดประเด็นปัญหาอื่นขบวนการฯ ก็สามารถดำเนินการขั้นตอนดังกล่าวได้โดยการนำเสนอประเด็นปัญหาใหม่เช่นกัน

7.2 อภิปรายทฤษฎี

การศึกษายุทธศาสตร์การสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย สามารถอภิปรายจากแง่มุมของการขยายยุทธวิธีการเคลื่อนไหวตามตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์ พบว่าการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม โดยใช้การสร้างกรอบโครงประเด็น ช่วยขยายการอธิบายของทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ ที่มีข้อจำกัดในเรื่องรูปแบบการต่อสู้เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการผลักดันนโยบายสาธารณะของการรวมกลุ่ม จากสิ่งที่ตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มผลักดันใช้ คือ การต่อสู้ภายในช่องทางตามระบบการเมืองปกติที่เป็นทางการ โดยผลักดันผ่านผู้มีอำนาจตัดสินใจในฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ วิธีการลobbies หรือการใช้ความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่กลุ่มมีอยู่กับกลุ่มต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับรัฐบาลหรือรัฐสภา (พฤษิตาน ชุมพล, ม.ร.ว., 2538) มาสู่การใช้พื้นที่ทางสาธารณะที่มีอยู่นอกกระบวนการเมืองปกติ ได้แก่ พื้นที่สื่อ เนื่องจากการสร้างพลังในพื้นที่สื่อ เป็นพลังที่เกิดจากพื้นที่นอกระบบการเมืองปกติที่เป็นทางการ แต่เป็นการสร้างพลังในพื้นที่สื่อสาธารณะ ซึ่งขบวนการฯ ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ทางการเมืองในระบบปกติ เน้นไปที่สื่อสารกับสาธารณชน เพื่อให้สามารถสื่อสารทางการเมืองกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองหรือเป็นแรงผลักดันนโยบายสาธารณะเพิ่มขึ้นจากการใช้วิธีการแบบเดิมซึ่งขบวนการฯ สามารถใช้ได้จากการเนื่องจากผลหรือพลังที่เกิดจากการใช้พื้นที่สื่ออีกทีหนึ่งนั่นเอง กล่าวอีกอย่างคือ พลังที่เกิดจากการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมที่ไร้อำนาจในการเข้าถึงระบบการเมืองปกติ สามารถมีโอกาสในการเจรจา (ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ) หรือเชื่อมโยงกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมือง(ตามวิธีการต่อสู้ตามตัวแบบกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มผลักดัน)ได้นั้น เป็นพลังที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่สื่อนั่นเอง

เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่า การเมืองในระบบประชาธิปไตย (รวมถึงผู้มีอำนาจทางการเมือง) ในยุคปัจจุบัน ไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนจากการที่มีเพียงบางกลุ่มคนที่มีอำนาจและใช้อำนาจ(ไม่ว่าจะเป็นเงินหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว ฯลฯ) ให้เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม โดยเพิกเฉยต่อการรับรู้หรือความคิดเห็นจากสาธารณชน เนื่องจากในยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสารสนเทศและการสื่อสาร กับปรากฏการณ์ที่ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญในการใช้สิทธิในการสื่อสารสาธารณะ อันเป็นผลส่วนหนึ่งมาจากการปฏิรูปการเมืองและการปฏิรูปสื่อ ยิ่งทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและมีความตระหนักเพิ่มขึ้นทุกขณะ ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมต่างๆทางการเมืองจึงไม่สามารถผูกขาดหรือยึดติดอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่มได้อีกต่อไป ในทางกลับกันกิจกรรมทางการเมืองจะขยายมาสู่พื้นที่สาธารณะมากขึ้น โดยผ่านการใช้พื้นที่สื่อในการสื่อสารระหว่างผู้คนที่หลากหลายในสังคมได้มีสิทธิในการถกเถียง แสดงความคิดเห็น รวมถึงการ

สืบค้น แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และความต้องการ อันจะนำไปสู่เปิดการแข่งขันกันในพื้นที่สาธารณะของกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งมีศักยภาพในการใช้ และการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะเพื่อการบรรลุเป้าหมายของตน

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าการศึกษาก่อสร้างพลังของขบวนการฯ ผ่านพื้นที่สื่อมีข้อจำกัดดังนี้คือ

1. ข้อจำกัดในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย คือ การเก็บข้อมูลทำได้ลำบาก โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชน เช่น ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้รับความเห็นอกเห็นใจและการยอมรับจากสาธารณชน การนิยามและชี้ตำแหน่งสาธารณชนนั้นไม่สามารถทำได้อย่างชัดเจน และอาจต้องใช้การศึกษาในเชิงการสำรวจข้อมูลในเชิงปริมาณเป็นหลัก ในการศึกษาขั้นนี้จึงวิเคราะห์การตอบสนองจากสาธารณชน โดยการประเมินจากทัศนระของผู้อยู่ภายในขบวนการทางสังคมเป็นหลัก เนื่องจากขอบเขตการวิจัยจำกัดอยู่ที่การศึกษาก่อสร้างพลังผ่านพื้นที่สื่อ โดยที่ขบวนการฯ เป็นผู้กระทำการ จึงเน้นไปที่การวิเคราะห์บทบาทของขบวนการฯ ในฐานะตัวแสดงหลักทางการเมืองมากกว่าตัวแสดงอื่นๆ

2. ข้อจำกัดในเรื่องศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารหรือการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารของขบวนการทางสังคม กล่าวคือ ในงานชิ้นนี้ได้เลือกกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวทั้งสามกรณี ดังนั้น จึงพบว่า นอกจากเงื่อนไขในด้านโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและทางสังคม ที่เปิดกว้างให้มีขบวนการทางสังคมหรือคนเล็กคนน้อยได้สามารถใช้พื้นที่สื่อได้แล้ว เงื่อนไขสำคัญที่ขาดไม่ได้ที่จะทำให้ขบวนการฯ ประสบความสำเร็จในการใช้พื้นที่สื่อหรือไม่ ก็คือ ความสามารถของสมาชิกของขบวนการทางสังคมในการจัดการใช้พื้นที่สื่อ การสร้างกรอบโครงในการนำประเด็นปัญหาการเคลื่อนไหวให้เข้าสู่พื้นที่สื่อและพื้นที่สาธารณะนั้น ต้องการผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร (ซึ่งเป็นเรื่องเทคนิคในการผลิตสื่อ) ต้องเป็นผู้ที่ร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการฯ อย่างใกล้ชิด และจะต้องเป็นผู้ที่รู้ช่องทางการสื่อสารได้เป็นอย่างดีด้วย ซึ่งจากการศึกษาในกรณีศึกษา มีข้อสังเกตจากการวิจัยว่า ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลการวิจัยแต่ละกรณี มีผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมจำนวนน้อยมาก เช่น ในกรณีสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวนสามคน เนื่องจากกลุ่มสื่อเสียงคนอีสานซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้ที่เคลื่อนไหวโดยใช้พื้นที่สื่อของสมัชชาคนจนกรณีราษีไศลมีจำนวนสามคน ส่วนในกรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ก็ประสบปัญหาเดียวกันคือมีผู้กระทำการจัดการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อเพียง 3 คน แต่ปัจจุบันเหลือแกนนำอยู่เพียงหนึ่งคน ในกรณีสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินตำบลคลองโยงแม้จะมีผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกระทำเคลื่อนไหวในพื้นที่สื่ออยู่จำนวน เกือบสิบคนในช่วงแรก แต่ก็มีผู้จัดกระทำหลักซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาเพียงหนึ่งคนเช่นกัน ดังนั้น ข้อจำกัดในเรื่องผู้เชี่ยวชาญในการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวของขบวนการทาง

สังคมจึงเป็นปัญหาหลักในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย โดยเฉพาะในกรณีของคนชายขอบที่ไม่มีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีและไม่มีโครงข่ายการสื่อสารที่ดีพอ อาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดกระทำสื่อด้วยตนเอง

ส่วนการอภิปรายในมิติของทฤษฎีการระดมทรัพยากรสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของการอธิบายผ่านตัวแบบประกอบการ (Entrepreneurial Model) ที่เน้นเงื่อนไข ปัจจัยความสำเร็จของการเคลื่อนไหวผ่านเรื่องแกนนำ ผู้นำ และทรัพยากรการเคลื่อนไหว หรือตัวแบบทางการเมือง(political model)ที่เน้นการอธิบายเรื่องโครงสร้างโอกาสทางการเมืองและพลวัตของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว กรณีศึกษาทั้งสามกรณีสะท้อนให้เห็นความสำคัญของกรอบการวิเคราะห์โครงหลัก (Frame Analysis) ที่สามารถทำให้เห็นถึงพื้นที่ทางการเมืองที่ขยายออกไปมากกว่าประเด็นดังกล่าว

จากการศึกษาสามกรณีศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของขบวนการเคลื่อนไหวของคนเล็กคนน้อยที่ไม่สามารถต่อสู้โดยใช้ช่องทางการเมืองที่เป็นทางการเนื่องจากอยู่ในฐานะของคนชายขอบที่ไร้อำนาจในสังคมนั้นสามารถทำให้เห็นปรากฏการณ์การสร้างพลังที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวซึ่งสามารถขยายข้อจำกัดของทฤษฎีระดมทรัพยากรดั้งเดิมมาสู่การใช้การสร้างกรอบโครง กล่าวคือ แม้ว่าทฤษฎีระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม จะมีความคล้ายคลึงกับแนวทางการสร้างกรอบโครงประเด็นในพื้นที่สื่อ ซึ่งมองว่า เป็นการต่อสู้ของขบวนการฯซึ่งมีพื้นที่อยู่ตรงชายขอบไม่สามารถเข้าถึงระบบการเมืองปกติเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันตรงที่ พลังที่เกิดขึ้นจากการต่อสู้ตามวิธีการของทฤษฎีระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม คือ การกระทำรวมหมู่ด้วยยุทธวิธีการขัดขวางระบบปกติ (disruptive tactics) กล่าวคือ วิธีหลักในการเคลื่อนไหวเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นการระดมผู้คน โดยเน้นปริมาณ หรือการสร้างเหตุการณ์การชุมนุม เดินขบวนประท้วง ฯลฯ ซึ่งยุทธวิธีดังกล่าวเป็นวิธีการที่เกิดขึ้นนอกพื้นที่หรือช่องทางการเมืองปกติ และมักเป็นการเคลื่อนไหวที่ขัดแย้งต่อโครงสร้างหรือสถาบันที่ลงหลักปักฐานในสังคม จึงส่งผลให้เกิดการปราบปรามจากเจ้าหน้าที่หรือการเกลียดชัง เบียดเบียนต่อคนในสังคมที่ต้องร่วมรับผลกระทบจากสภาวะความผิดปกติที่เกิดจากการเคลื่อนไหวด้วย

ในขณะที่ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวโดยการสร้างกรอบโครงผ่านพื้นที่สื่อ นั้นได้ขยายให้เห็นแง่มุมใหม่ในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม โดยเน้นการนำประเด็นปัญหาเข้าสู่พื้นที่สาธารณะโดยอาศัยช่องทางสื่อประเภทต่างๆ เพื่อส่งเสียง สื่อสาร โดยไม่จำเป็นต้องใช้ปริมาณคนในการกดดัน หรือขัดขวางระบบปกติที่ดำรงอยู่ และไม่เป็นการกระทำที่ขัดแย้งต่อโครงสร้างกฎ กติกาหรือกฎหมายในสังคมอย่างชัดเจน แต่มีความมุ่งหวังให้เกิดความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจจากสาธารณชน โดยการสร้างกรอบโครงต่างๆผ่านพื้นที่สื่อในการสร้างความเข้าใจ หรือเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบาย แม้ว่า

จะจากกรณีศึกษาทั้งสามจะเห็นว่าแม้ขบวนการฯจะใช้พื้นที่สื่อแต่ก็ไม่ได้ละทิ้งยุทธวิธีการเดินขบวน หรือการชุมนุมประท้วง แต่การใช้ยุทธวิธีดังกล่าวร่วมกันพิสูจน์ให้เห็นว่า เป็นการเสริมสร้างพลังให้เกิดขึ้นกับการเคลื่อนไหวโดยเฉพาะพลังในทางบวก เพราะเป็นการเคลื่อนไหวที่มีอธิปไตยและสร้างความเข้าใจให้ผู้คนในสังคมรับรู้ถึงเหตุผลและเป้าหมายในการกระทำของขบวนการฯ โดยการสร้างกรอบโครงวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้น กรอบโครงแนวทางการแก้ไขปัญหามาจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมไปถึงกรอบโครงในการจูงใจให้สาธารณชนให้ความสนใจติดตามประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไข และร่วมกันออกเสียงและขยายประเด็นให้กว้างขวางขึ้นในสังคมเพื่อเป็นพลังในการกดดันให้เกิดนโยบายสาธารณะที่เกิดจากกระบวนการปรึกษาหารือระหว่างคนในสังคม

ดังนั้น การเคลื่อนไหวโดยการสร้างกรอบโครงประเด็นปัญหาเพื่อสื่อสารผ่านพื้นที่สื่อ นั้น อาจถือได้ว่าทรัพยากรประเภทหนึ่งของขบวนการตามแนวทางของทฤษฎีระดมทรัพยากร เพื่อสร้างพลังในการเคลื่อนไหว เนื่องจากแม้ขบวนการฯได้ใช้พื้นที่สื่อเพื่อขยายข้อจำกัดของการเคลื่อนไหวแบบทฤษฎีระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม แต่ขบวนการฯก็ไม่สามารถละทิ้งรูปแบบการเคลื่อนไหวแบบเดิมได้ และจำเป็นต้องใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายควบคู่กันจึงจะสามารถสร้างพลังได้เพราะยุทธวิธีทั้งหลายมีความสัมพันธ์และการส่งเสริมซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การเคลื่อนไหวโดยการวิ่งเต้น เพื่อทำให้เกิดการประชุมหรือเจรจาร่วมกับผู้มีอำนาจหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐต่างหาก ที่จะทำให้ได้ข้อสรุปเพื่อนำไปกำหนดนโยบาย แต่การใช้พื้นที่สื่อสร้างพลังในการช่วยเร่ง กระตุ้น กดดันให้เกิดกระบวนการดังกล่าว เนื่องจากการเคลื่อนไหวในรูปแบบเดิมถือเป็นทรัพยากรในการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่สื่อ หรือเชื่อมโยงไปถึงการชุมนุม การประท้วงหรือกิจกรรมการเคลื่อนไหวอื่นๆ เพื่อให้การนำเสนอมีความน่าเชื่อถือ และเป็นประเด็นสาธารณะ การทำให้ประเด็นเล็กๆ เป็นประเด็นที่กระทบต่อสาธารณชนในสังคม พื้นที่สื่อ จึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมโยงระหว่าง คนที่อยู่ชายขอบกับรัฐบาล โดยมีสาธารณชนซึ่งอยู่ตรงกลางเป็นตัวยึดโยงและร่วมรับรู้ถึงกระบวนการทางนโยบายที่มีการเรียกร้อง

การขยายพื้นที่ในการต่อสู้เคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเล็กคนน้อยจากการต่อสู้บนท้องถนนตามยุทธวิธีของแนวทางการวิเคราะห์การระดมทรัพยากรแบบดั้งเดิม มาสู่การต่อสู้ในพื้นที่สื่อ นั้น เกิดจากความพยายามในการสร้างพื้นที่ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการทางสังคม คนเล็กคนน้อยและผู้ที่ไม่สามารถใช้ช่องทางการสื่อสารหรือเคลื่อนไหวในช่องทางการเมืองปกติ ทำให้ปัญหาของพวกเขาซึ่งอยู่ในฐานะคนไร้อำนาจไม่ได้รับความสนใจจากผู้มีอำนาจในสังคม ปัญหาต่างๆ ที่ถูกมองข้ามนั้นมีสาเหตุสำคัญมาจากโครงสร้างที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย เนื่องจากถูกปิดบังโดยอำนาจรัฐหรืออำนาจเอกชนผู้ที่สามารถครอบงำช่องทางการสื่อสารมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองและการปฏิรูปสื่อที่เกิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2540 จากภาคประชาชน ซึ่ง

ต้องการให้มีสื่อสาธารณะ และให้มีการปฏิรูปคลื่นฯหรือสื่อให้เป็นสาธารณะและปราศจากการครอบงำจากผู้มีอิทธิพลไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ทหาร หรือเอกชน แม้ว่าในทางปฏิบัตินโยบายการปฏิรูปสื่อจะไม่สามารถนำมาใช้ได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากมีการบิดเบือนการใช้สื่อโดยอิทธิพลจากลัทธิบริโภคนิยมหรือทุนนิยมก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า กระแสการปฏิรูปสื่อในประเทศไทยส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะการหมดความอดกลั้นจากการถูกปิดหู ปิดตาของประชาชนจากรัฐบาล อันส่งผลต่อการไม่มีพื้นที่ในการสื่อสารเรื่องราวของคนในท้องถิ่น คนชายขอบหรือพื้นที่การสื่อสารของคนส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้กลุ่มคนหลากหลายในสังคมรวมถึงขบวนการทางสังคมต่างๆร่วมกันต่อสู้เพื่อให้มีการเปิดพื้นที่สื่อสาธารณะ และร่วมกันปกป้องรักษาพื้นที่สาธารณะในการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็น วิทยุชุมชน สถานีโทรทัศน์กระจายเสียงช่องไทยพีบีเอส เคเบิลทีวี หรือแม้กระทั่งสื่อออนไลน์ต่างๆ (แม้ว่ากระบวนการเคลื่อนไหวให้มีการปฏิรูปสื่อยังคงดำเนินต่อไป) ดังนั้นปรากฏการณ์การเปิดพื้นที่สื่อที่หลากหลายมากขึ้นอันมีสาเหตุมาทั้งจากโครงสร้างทางสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร โครงสร้างทางการเมืองที่มีการปฏิรูปการสื่อสาร รวมถึงความสามารถในการใช้และการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารและการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารของขบวนการทางสังคมเอง ทำให้ปัญหาต่างๆที่ถูกซุกอยู่ใต้พรมจึงได้ถูกเปิดเผยออกมา พร้อมกับผู้คนที่มีความหลากหลายและอยู่ในพื้นที่ชายขอบของสังคมได้มีโอกาสเปิดเผยตัวตน ความรู้สึกนึกคิด ปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ รวมไปถึงการนำเสนอความต้องการและความคิดเห็นเพื่อแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในสังคมได้มากขึ้นในพื้นที่สาธารณะ (แม้ว่าในอีกด้านหนึ่งความเจริญทางเทคโนโลยีก็ได้สร้างปัญหาเฉพาะในตัวของมันเองด้วยก็ตาม) สามารถนำมาสู่การคลี่คลายปัญหาที่หลากหลายในสังคม(โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากนโยบายที่ผิดพลาดของภาครัฐ) จากการใช้กระบวนการปรึกษาหารือ และถกเถียงเพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและสังคมส่วนรวมมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วมในรับรู้หรือค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหอย่างโปร่งใสได้มากกว่าการผูกขาดการแก้ไขปัญหายู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม

ดังนั้น การรักษาและปกป้องพื้นที่สื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะจึงมีความสัมพันธ์กับการปกป้องและรักษาประชาธิปไตยด้วย เนื่องจากการมีพื้นที่สื่อในการสื่อสารทำให้ขบวนการทางสังคมมีพื้นที่ในการใช้สื่อสารเพื่อเชื่อมต่อกับภาครัฐและสาธารณชนในสังคม และการกำหนดนิยามหรือตีโจทย์ปัญหาด้วยตนเองของขบวนการทางสังคมยังทำให้ขบวนการฯ ที่มีโอกาสในการใช้พื้นที่สาธารณะทำให้ขบวนการฯสามารถสัมผัสถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่และใช้พื้นที่นั้นในการทำให้บรรลุเป้าหมายอีกด้วย

พื้นที่สื่อในฐานะพื้นที่สาธารณะต่อการจรรโลงประชาธิปไตยในสังคมไทย

พื้นที่สื่อ สามารถสร้างพลังและปรากฏการณ์การต่อสู้ในปริภูมิทลใหม่ๆ ของขบวนการประชาชนที่อยู่ในฐานะ “คนเล็กคนน้อย” โดยสามารถเพิ่มอำนาจจากปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ถูกระทำมาเป็นผู้กระทำการในการสื่อสาร ทำให้เรื่องราวที่ขบวนการเป็นผู้จุดประเด็นการถกเถียงในสังคมบางประเด็นกลายมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับให้สื่อกระแสหลักนำมาถ่ายทอดและสื่อสารต่อเพื่อขยายประเด็นและขยายพรมแดนในการถกเถียงให้กว้างขวางขึ้นในสังคม

การปรากฏตัวในพื้นที่สื่อในฐานะผู้กระทำการของขบวนการคนเล็กคนน้อย สะท้อนให้เห็นว่าท่ามกลางวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบอุปถัมภ์และพวกพ้องในสังคมไทย ส่งผลต่อปัญหาในการเข้าถึงระบบการเมืองปกติของคนไร้อำนาจ ตามหลักการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย ที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ทำให้การต่อสู้ทางการเมืองของคนเหล่านี้ต้องหันมาใช้วิธีการเคลื่อนไหวผ่านพื้นที่ต่างๆ ที่อยู่นอกวงขอบการเมือง โดยเข้ามาต่อสู้บนพื้นที่สาธารณะ เดิมจะเห็นว่าเป็นการต่อสู้บนท้องถนนอย่างไรก็ดี ในแง่เป้าหมายในการสื่อสาร ขบวนการฯ ยังคงต้องพึ่งพาสื่อมวลชนเป็นตัวกลางสำคัญในการถ่ายทอด แต่หากพิจารณาในมิติของยุทธศาสตร์การต่อสู้แล้ว ขบวนการฯ ไม่สามารถกำหนดทิศทางหรือนำเสนอหรือถ่ายทอดสารไปยังกลุ่มเป้าหมายของขบวนการฯ ได้ จึงนำไปสู่การหาพื้นที่ใหม่ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ โดยไม่ต้องรอสื่อมวลชนกระแสหลักเป็นผู้ถ่ายทอดให้แต่เพียงฝ่ายเดียว

ดังนั้น ลักษณะสำคัญที่ส่งผลต่อการเมืองและความเป็นประชาธิปไตยภายใต้การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม คือ การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมเป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ในการต่อสู้ ซึ่งมีลักษณะการสื่อสารทั้งในแนวระนาบและในแนวตั้งที่เป็นการใช้เส้นทางอ้อมในการติดต่อกับภาครัฐ โดยการขยายพื้นที่สาธารณะให้กลุ่มของตนสามารถนำเสนอความคิดเห็น ประเด็นปัญหาและความต้องการสื่อสารในแนวระนาบต่อสาธารณชนเพื่อให้ประเด็นที่ขบวนการฯ ได้สร้างกรอบโครงนำเสนอขึ้นไปกระทบกับโครงสร้างในแนวตั้งหรือผู้มีอำนาจในระบบการเมือง ทำให้พวกเขาได้หันมาสนใจปัญหาและคิด ทบทวนถึงแนวทางการแก้ไข โดยกลับมาเริ่มต้นการแก้ไขจากการฟังเสียงเรียกร้องและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การมีพื้นที่สื่อมากขึ้น และการเข้าถึงสื่อมากขึ้น จึงทำให้คนที่อยู่นอกปริภูมิทลการเมืองที่เป็นทางการ สามารถทำหน้าที่ในการสร้างการตระหนักรู้และจิตสำนึกให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการใช้สิทธิ

ทางการเมืองในการแสดงความคิดเห็นและรับรู้ในสิ่งที่ประชาชนร่วมสังคม โดยเฉพาะการแสดงออกในมุมมองของคนนอกปริมณฑลทางการเมืองหรือที่อยู่ชายขอบของสังคมอย่างไม่เคยมีโอกาสมาก่อน

นอกจากนี้ การนำปัญหาเข้าสู่พื้นที่สื่อ ทำให้ประเด็นเล็กๆ เป็นปัญหาสาธารณะ ซึ่งปัญหาของชุมชนหนึ่งหรือคนหนึ่งๆ หลังจากได้ออกสื่อแล้ว จะไม่เป็นเพียงปัญหาของปัจเจกเท่านั้น แต่อาจมีความสัมพันธ์กับสาธารณะ และจะต้องได้รับการดูแลปฏิบัติแบบปัญหาสาธารณะ เมื่อปัญหาถูกรับรู้หรือเชื่อมโยงถึงกัน โดยประชาชนพยายามค้นหาวิธีการและช่องทางต่างๆ ในการเชื่อมโยงกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พวกเขาอาสาหาทางออกเพราะต้องการที่จะสร้าง เสียงสาธารณะที่แท้จริงในชุมชน และพวกเขาต้องการผู้แทนหรือเจ้าหน้าที่ได้ยินเสียงเหล่านั้น ดังนั้นการใช้พื้นที่สื่อของขบวนการ จึงสร้างพลังให้เกิดเวทีทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ในหลายวาระ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย

การนำเสนอเรื่องราวทางการเมืองจากประชาชนเอง ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ขบวนการฯ หรือประชาชน โดยเฉพาะคนที่ไร้อำนาจทางสังคมและการเมืองได้รับรู้ เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาที่พวกเขากำลังหรืออาจต้องเผชิญ เช่น ปัญหาปากท้อง ปัญหาที่ดินทำกิน หรือปัญหาที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งการใช้พื้นที่สื่ออย่างหลากหลายและต่อเนื่อง (ทั้งจากสื่อมวลชนกระแสหลักและสื่อทางเลือกที่ขบวนการฯ นำมาใช้) ทำให้ผู้ที่สนใจและกำลังประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกัน สามารถติดตามการเคลื่อนไหวและนโยบายการแก้ไขปัญหากจากภาครัฐได้ โดยไม่มีการปิดกั้นการสื่อสารในสังคม เนื่องจากการสื่อสารไม่สามารถถูกควบคุมจากผู้มีอำนาจดังในอดีตอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้อีกต่อไป อำนาจการสื่อสารของขบวนการทางสังคมที่มีความหลากหลายจึงมีส่วนช่วยพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย

การขยายระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

การสื่อสารทางการเมืองในประเด็นสาธารณะของขบวนการทางสังคมขยายระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน กล่าวคือ ประชาชนซึ่งมีปัญหามีความสามารถใช้ช่องทางในพื้นที่สื่อแสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องได้ด้วยตนเองมายังเจ้าหน้าที่ระดับสูงในฝ่ายบริหารหรือผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ รวมถึงสื่อสารให้คนในสังคมรับรู้ได้เอง ปรากฏการณ์การสื่อสารโดยก้าวข้ามผู้แทนราษฎรหรือตัวแทนในระดับท้องถิ่น แสดงให้เห็นว่าระบบการเมืองแบบตัวแทนมีปัญหาในการตอบสนองความต้องการ

ของประชาชนหรือการกำหนดนโยบายสาธารณะโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน(โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในนโยบาย เนื่องจากผลการศึกษาในกรณีศึกษาหลายครั้งพบว่า การเคลื่อนไหวไปเรียกร้องหรือยื่นหนังสือกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นมีประสพความล่าช้าในการตัดสินใจและข้อเรียกร้องของประชาชนไม่ได้รับการดำเนินการเท่ากับการเคลื่อนไหวโดยการนำเสนอประเด็นปัญหาผ่านพื้นที่สื่อ เมื่อประเด็นได้ปรากฏสู่พื้นที่สาธารณะหรือเป็นที่รับรู้จากเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือรัฐมนตรีในรัฐบาล จะทำให้ปัญหานั้นได้รับการดำเนินการจากเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นมากขึ้น แนวทางการสื่อสารจากระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน (ประชาชนไปสู่ผู้บริหารระดับสูงในรัฐบาลและ/หรือพรรคการเมือง)โดยประชาชนหรือขบวนการทางสังคมที่เคยไร้อำนาจและไม่สามารถทำให้ประเด็นของตนได้รับความสำคัญ จึงช่วยสนับสนุนให้การบริหารราชการแผ่นดินแบบบนลงล่าง (การบังคับบัญชาในระบบราชการ - เจ้าหน้าที่หรือผู้แทนราษฎร) มีความคล่องตัว รวดเร็วและสามารถกำหนดนโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น เมื่อเสียงของพวกเขาถูกรับฟังจากความสามารถในการสร้างพลังผ่านการใช้พื้นที่สื่อ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การสื่อสารทางการเมืองผ่านพื้นที่สื่ออาจช่วยขยายคำอธิบายข้อถกเถียงเกี่ยวกับจุดค้อยของระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนในทางปฏิบัติ ซึ่งประชาชนมีอำนาจและบทบาทในมีส่วนร่วมทางการเมืองเพียงแค่ช่วงระยะเวลา 4 นาทีในคูหาเลือกตั้ง ส่วนการกำหนดนโยบายในกระบวนการทางการเมืองที่เป็นทางการเมืองนั้น บทบาทของประชาชนได้ถูกตัดออกไปจากระบบ ดังนั้น การใช้พื้นที่สื่อจึงเป็นเวทีสาธารณะที่เป็นโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการเมืองเชื่อมโยงกับระบบการเมืองที่เป็นทางการเมือง ทำให้ประชาชนสามารถมีพลังในการเข้าไปมีบทบาทในระบบการเมืองได้มากขึ้นผ่านการท้าทาย ตรวจสอบ ทวงถามการตัดสินใจจากภาครัฐ

เมื่อประชาชนหรือขบวนการทางสังคมประสบปัญหาหรือได้รับผลกระทบจากนโยบายสาธารณะหรือการตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งของภาครัฐ โดยพวกเขาไม่สามารถมีส่วนร่วมหรือเข้าถึงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองได้ พวกเขาจึงมีความรู้สึกว่ามีอำนาจ ดังนั้นสิ่งที่ขบวนการฯ รู้สึกว่ามีอำนาจ คือ ความสามารถในการเข้าถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือผู้แทนราษฎรเพื่อให้กำหนดนโยบายตอบสนองความต้องการของประชาชน ในฐานะที่ประชาชนซึ่งอยู่ชายขอบไร้ทรัพยากรในการเข้าถึงผู้แทนฯ ดังนั้น อำนาจของขบวนการของคนชายขอบทางสังคมและการเมืองไม่ใช่อำนาจที่เป็นทางการเมือง พวกเขาจึงใช้ช่องทางการสื่อสาร (อันมาจากนำเสนอข้อมูล/ข้อเท็จจริง อำนาจจากการให้คำมั่นสัญญาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ อำนาจจากการสนับสนุนของเครือข่าย ฯลฯ)เพื่อเพิ่มทรัพยากรและสร้างพลังเพื่อหนุนเสริมเพื่อเข้าถึงผู้กำหนด

นโยบาย พื้นที่สื่อหรือพื้นที่สาธารณะจึงเป็นเวทีกลางในการสื่อสารของภาครัฐกับประชาชน และเพิ่มอำนาจของประชาชนคนธรรมดาในกระบวนการกำหนดนโยบาย ตรวจสอบการปฏิบัติตามนโยบาย และนำไปสู่การติดตามเรียกร้องผลประโยชน์ของสาธารณะด้วย

การใช้พื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคมสามารถขยายประชาธิปไตยแบบตัวแทนไปสู่ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

การใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวทำให้ขบวนการสามารถสื่อสารประเด็นปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่นออกมาสู่พื้นที่สาธารณะในวงกว้างและสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวและประสบการณ์ของคนหรือกลุ่มคนหรือกลุ่มปัญหาหนึ่งไปสู่คน กลุ่มคนหรือกลุ่มปัญหาอื่นๆ เมื่อประเด็นปัญหานั้นๆ ได้รับการเสวนา หรือปรึกษาหารือเพื่อเพิ่มโอกาสในการเกิดนโยบายในการแก้ไขปัญหาต่างๆ...โดยที่ชาวบ้านหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสในการนำเสนอทางออก และควบคุมการแบ่งสรรทรัพยากร เห็นได้ชัดจากกรณีศึกษาเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ ซึ่งอาศัยในการพื้นที่สื่อในการนำเสนอถึงทางเลือกในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งอย่างมีประสิทธิภาพ และเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้ภาครัฐดำเนินการแก้ไขโดยใช้แนวไม่ฝืน แทนการก่อสร้างโครงสร้างวิศวกรรมขนาดใหญ่ จนกว่าจะมีการแก้ไขปัญหาในระยะยาว เป็นต้น ดังนั้นการสร้างกรอบโครงในการนำเสนอปัญหาและแนวทางออกในการนำเสนอปัญหาผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการทางสังคม จึงช่วยให้เกิดการกำหนดว่าจะดึงใครเข้ามาเป็นผู้ร่วมแก้ไขปัญหาและสามารถดึงความสนใจจากสาธารณชน โดยเปิดกรอบการแสดงความคิดเห็นในประเด็นนั้นๆ หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้คนในสังคม จนกระทั่งอาจนำไปสู่การสร้างเป้าหมายและเจตนารมณ์ทางการเมืองร่วมกันได้ ซึ่งหมายรวมถึง ความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นต้น ดังนั้น การส่งเสียงผ่านพื้นที่สื่อของขบวนการจึงทำให้เกิดพลังในการนำไปสู่การสร้างให้เกิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ(deliberative democracy)มากขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคต

เนื่องจากผู้วิจัยศึกษาการสร้างพลังของขบวนการทางสังคมผ่านการใช้พื้นที่สื่อ ดังนั้น จุดเน้นในการศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาการใช้พื้นที่สื่อจากมุมมองของขบวนการทางสังคมเป็นผู้แสดงหลัก จึงไม่ได้ตรวจสอบการตอบสนองการเคลื่อนไหวจากมุมมองของผู้แสดงอื่นที่มีต่อขบวนการทางสังคม ดังนั้น ในงาน

ดังกล่าวจึงไม่สามารถศึกษาครอบคลุมแนวทางการสร้างกรอบประเด็นได้ครบถ้วนทุกมิติ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมควรมีการศึกษาถึงการตรวจสอบการตอบสนองจากสาธารณชนต่อการใช้พื้นที่ในการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม
2. การศึกษาขบวนการทางสังคมที่มีการเลือกกรณีศึกษาที่ใช้พื้นที่สื่อในการเคลื่อนไหว แต่ไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยศึกษาถึงปัญหาอุปสรรค หรือ เงื่อนไขที่ส่งผลให้ขบวนการไม่สามารถสร้างพลังในพื้นที่สื่อได้
3. การศึกษาขบวนการทางสังคมในยุคปัจจุบันที่ไม่รับเอาการเคลื่อนไหวในพื้นที่สื่อไปประยุกต์ใช้ในการต่อสู้ หรือขบวนการทางสังคมที่ไม่สนใจการสื่อสารประเด็นปัญหาที่สาธารณชนต้องประสบกับอุปสรรคในการเคลื่อนไหวอย่างไร

รายการอ้างอิง

กรณีการ เยี่ยมสุวรรณ. สัมภาษณ์, วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2553

กรณีการ เยี่ยมสุวรรณ. สัมภาษณ์, วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

กิตติชัย งามชัยพิสิฐ (2546) สภาพชีวิตที่ต้องปรับเปลี่ยนอาชีพของเกษตรกร กรณีศึกษาชุมชน
ชานบ้าน คลองโยง จังหวัดนครปฐม.

กิ่งกาญจน์ ตำนวนเย็น (2546) พลวัตของยุทธวิธีการต่อสู้ของขบวนการทางสังคม: ศึกษากรณี
ขบวนการต่อสู้ เพื่อสิทธิในที่ดิน จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ASTVผู้จัดการออนไลน์ . กิ่งทศวรรษพันธมิตร:ปรับแถวแนวรบด้านม้งวาน. [ออนไลน์]. 2554
แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9540000012418>. [2554, พฤษภาคม1]

คงศักดิ์ ฤกษ์งาม. สัมภาษณ์, วันที่ 12มกราคม 2554

คงศักดิ์ ฤกษ์งาม. สัมภาษณ์, วันที่ 13 มีนาคม 2554

คณินนิตย์ จันทบุตร (2532) สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.กรุงเทพฯ :
กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.

คลองโยง จ. นครปฐม, หมู่บ้านไทย, 2554 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://klongyoong.moobanthai.com>. [2554, พฤษภาคม2]

จามะรี เชียงทอง (2543) รายงานการวิจัยเรื่อง“วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย”.
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).

จดหมายถึงรมช.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2551

จดหมายร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2551

นัศรทพิษั นาดสุกา และ สมภพ มานะรังสรรค์, (บก.) (2527) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง
พ.ศ. 2484. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2517) วรรณกรรมเทียนวรรณ. กรุงเทพฯ : องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

ชาญชัย ชัยสุข โกศล (2552) เทคโนโลยีกับการต่อสู้ทางการเมืองโดยไร้ความรุนแรง : ศึกษารณีส
อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุฎฎิปัฒนัตต, สาขาวิชา
รัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. ชาวบ้านห่วงไม่เฝ้แนวกันคลื่นเซาะบางขุนเทียนเกรดต่ำ.[ออนไลน์].
2553. แหล่งที่มา:[http://www.manager.co.th/Qol/ViewNews.aspx?NewsID= 9530000
015774.](http://www.manager.co.th/Qol/ViewNews.aspx?NewsID=9530000015774)[2554, มกราคม 12]

ช่วย สิทธิสุนทร ,สัมภาษณ์ วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2553.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) การเมืองภาคพลเมือง : บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการทำทาย
อำนาจการเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรส โปรดักส์.

ทรงยศ บัวเฟื่อน (2546) การปฏิรูปสื่อวิทยุโทรทัศน์ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ชนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล (2550) โลกร้อนสุดขั้ว วิกฤตอนาคต .กรุงเทพฯ : ฐานบุคส์.

ธงชัย วินิจจะกุล (2548) ข้ามให้พันประชาธิปไตยแบบหลัง 14 ตุลา. ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี
2548 กรุงเทพฯ : มูลนิธิ 14 ตุลา.

นภาพร อติวานิชยพงศ์ (2544) สภาพแรงงานและการเคลื่อนไหวของคนงานในประเทศไทย :
บทบาทของการเป็นขบวนการทางสังคมและองค์กรผลประโยชน์ พ.ศ. 2515-2545.
วิทยานิพนธ์ระดับคุฎฎิปัฒนัตตสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นลินี ต้นธูนิคย์ สุไลพร ชลวิไล ศิริพร โคนะวินนท์ (2545 : 182-240) ในผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ.2545.วิถีชีวิต วิธีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์ กรุงเทพฯ)

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2553

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2553

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2553

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2553

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2553

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

บุญลือ เจริญมี. สัมภาษณ์, วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2553

ปัญญา คำลาภ. สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2554

ปัญญา คำลาภ. สัมภาษณ์, วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2554

ปัญญา คำลาภ. วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทางทีวี. เรื่องที่ 1-15

ประพันธ์ พาชู. สัมภาษณ์, วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2554

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง. สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2553

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง. สัมภาษณ์, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง. สัมภาษณ์, วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง (2540) การเมืองของขบวนการชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย.

วิทยานิพนธ์ปริญญาคุยฎีบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง (2541) การเมืองบนท้องถนน 99 วัน สมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวน ชุมนุมประท้วงในสังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง (2551) ก่อนภาคประชาชนล่มสลาย. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

ประกาศ ปิ่นตบแต่ง (2552) กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่ : มีดีไซน์เชียงใหม่.

ผา กองธรรม. **สัมภาษณ์**, วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2554

ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2542) “ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้กับสังคมไทยได้หรือไม่?”

ในการประชุมนักวิจัย, โครงการพลวัตเศรษฐกิจการเมืองไทย พ.ศ. 2543 : ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. โดยการสนับสนุนของสกว. ภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ณ ห้อง Alumni ศสนิเวศน์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภูมิพัฒน์ บุญเลี้ยง. ช่างภาพนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส. **สัมภาษณ์**, วันที่ 25 พฤศจิกายน 2552

คณะวิจัยไทบ้าน. **แม่ขุน การกลับมาของคนหาปลา**. [ออนไลน์]. 2553 แหล่งที่มา

[รัชนิกร ทองทิพย์ \(2548\) การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเพื่อสร้างพันธมิตรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.](http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=%E0%B8%84%E0%B8%93%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99&source=web&cd=3&ved=0CCsQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.livingriversiam.org%2Fthai%2Fpmp%2Ftb_research%2FPMDfish_book3.doc&ei=JWIST4u6MoLsrAeludieAg&usq=AFQjCNFNq1CYjkI9ky6dXrpsVXPEp__L9g.[2554, มีนาคม 24]</p>
</div>
<div data-bbox=)

ศักดิ์นา นัตถกุล ณ อยุธยา (2544) “คำนำ” ใน ฉลอง สุนทราวาณิชย์ (บก.) **แสดงการณ์เรื่องสามเนรีวัตร่นารีวงศ์ พ.ศ. 2471** หนังสือลำดับที่4. ชุดหนังสือหายาก. กรุงเทพฯ : โครงการมิตรภาพญี่ปุ่น – ไทย

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552) ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาผลกระทบทางสังคมโครงการฝ่ายราษฎร์ไสลและการแก้ไขผลกระทบอย่างยั่งยืน. ม.ป.ท.

สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. พ.ร.บ.กระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.

2551. [ออนไลน์].2553. แหล่งที่มา: [http://www.tja.or.th/index.php?option=com_rokdownloads &view=file&Itemid=9&id=23](http://www.tja.or.th/index.php?option=com_rokdownloads&view=file&Itemid=9&id=23). [2553, พฤษภาคม 12]

สยามจดหมายเหตุ.การสร้างแนวกันคลื่นกีดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนโดยการวางไส้กรอกทราย

ตลอดชายฝั่ง. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.siamarchives.com/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A5%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%94/> [2554, พฤษภาคม 12]

เสถียร เขยประทับ (2551) การสื่อสารการเมืองและประชาธิปไตยในสังคมพัฒนาแล้ว. กรุงเทพฯ : บริษัท วิ.พริ้นท์(1991)จำกัด.

สายรุ้ง ทองปลอน (2550) “ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน 2549 กลับตาลปัตร”.

ใน อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (บก.) สิทธิพลเมืองสิทธิผู้บริ โภค 2549-2550.กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

สุรพงษ์. สัมภาษณ์, วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552

สุรสม กฤษณะจุฑา (2547) การเมืองวัฒนธรรมของความเป็นอื่นในพื้นที่สื่อ: การต่อสู้ทางวาทกรรมว่าด้วยพลังงาน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุเมธ วงศ์พาณิชย์เลิศและนิตย์ จันทรมังคละศรี (2538) สังคมสารสนเทศแห่งทศวรรษหน้า. ใน รายงานที่ดิอาร์ไอ ฉบับที่ 14 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2538.

เสาวภา พรศิริพงษ์และคณะ (2551) พลวัตของชุมชน ผู้นำนครชัยศรี มิติทางวัฒนธรรม.

กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.

อมรา พงศาพิชญ์ (2548) สตรีนิยมและขบวนการผู้หญิง: ความเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชา

สังคม ชำนาญและขบวนการสังคมแนวใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ (สวสส.)

อนุช อาภาภิรม (2547) การสื่อสารความพยายามแสวงหาสื่อเพื่อสาธารณะในโลกยุคไร้พรมแดน.

กรุงเทพฯ:บริษัท รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์ จำกัด.

อีสานวอยซ์. [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:[http://www.esanvoice.net/esanvoice/know/show.php?](http://www.esanvoice.net/esanvoice/know/show.php?Category=topreport&No=12010)

Category=topreport&No=12010. [2554, มีนาคม 24]

เอกพล เลียงดั่ง (2550) ผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการคนจนและคนด้อยอำนาจใน

สังคมไทยตั้งแต่ปี 2531-2549. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2544) “สิทธิในการสื่อสารของประชาชนกับสิทธิมนุษยชน : วาทกรรมการ

ต่อสู้ในเวทีสากล” สันติสุข โสภณศิริ (บก.) วิถีสังคมไท : วรรณกรรมทางวิชาการเนื่องใน

วาระหนึ่งศตวรรษปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ 6 กฎหมายและสิทธิมนุษยชน.กรุงเทพฯ : เรือน

แก้วการพิมพ์.

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ (2545) สื่อมวลชนในยุคปฏิรูป. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

อำนาจ เกิดสมเชื้อ. สัมภาษณ์, วันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2553.

ภาษาอังกฤษ

Benford, Robert D., and David A. Snow (2000) 'Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment ' **Annual Review of Sociology**. 26 : 611-639.

Bennett, W.L. (2003) 'New Media Power : The Internet and Global Activism' , pp. 17-37 in N. Couldry., and J. Curran (eds) **Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked world**. Boulder, CO and Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Cairncross ,Frances (1997) **The Death Distance, How the New Communications Revolution Will Change Our Lives**. Boston, MA: Harvard Business School Press.

Carragee, K M., and Roefs, W (2006) "The Neglect of Power in Recent Framing Research" in **Journal of Communication**. 54 : 214-233.

Carroll, William K., and RS Ratner (1999) 'Media Strategies and Political Projects: A Comparative Study of Social Movements', **Canadian Journal of Sociology** 24: 1 -34.

Chalermripinyorat, R. (2004) "POLITICS OF REPRESENTATION A Case Study of Thailand's Assembly of the Poor" **Critical Asian Studies**. 36: 4, 541- 566

Chan, J. M., and Lee, C. C. (1984) "The journalistic paradigm on civil protests: A case study of Hong Kong" in A. Arno and W. Dissanayake (eds) **The news media in national and international conflict** . Boulder: West view Press.

Couldry, N., and J. Curran (eds) (2003) **Contesting Media Power. Alternative Media in a Networked world**. Boulder, CO and Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

D'Arcy,J. (1993) "The right of man to communicate". In Harms, Richstad and Kie (eds.) **Right to Communicate : Collected Papers**. Honolulu :Social Science and Linguistics Institute.

Denton, R.E., and Woodward, G.C(1990) **Political Communication in America**. New York:

Praeger.

Deusth ,K. W.(1966) **The Nerves of Government: Model of Political Communication and Control**. New York: The Free Press.

Dieter, R (2004) “Movement Allies, Adversaries, and Third Parties” in David A. Snow, Sarah A. Soule, and Hanspeter Kriesi.(eds.). **The Blackwell Companion to Social Movements**. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Fisher,D. (1982) “Introduction”. **The Right to Communicate : A Status Report**, Report and Papers on Mass Communication No.94, Paris : UNESCO.

Gamson, W.A. (1992) 'The Social Psychology of Collective Action,' pp. 53-76 in: **Frontiers in Social Movement Theory**, edited by A.D. Morris and C.M. Mueller. New Haven, CT: Yale University Press.

Gamson, W.A., and K.E. Lasch. (1983) “The political culture of social welfare policy.” in **Evaluating the Welfare State: Social and Political Perspectives**.New York: Academic Press.

Gamson, W.A.,and A. Modigliani (1989) 'Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach,' **American Journal of Sociology**. 95 (1): 1-37.

Gamson, W.A., and Wolfsfeld,G. “Movements and Media as Interacting Systems” in **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, (1993) Vol. 528, 114-125.

Gamson, W. A. (1995) “Constructing social protest” in H. Johnston and B. Klandermans (eds.) **Social movements and culture**. London: UCL Press.

- Garcia, G (2008) "Framing Emerging Social Mobilizations: A Comparative Study of French Homeless, Illegal Immigrant and Unemployed Movements in TV News" in **French Politics**. Vol. 6 : 342–374.
- Ginsburg, F. (1994) Embedded Aesthetics: Creating a Discursive Space for Indigenous Media. **Cultural Anthropology**. 9(2), 365-382.
- Goffman, E. (1974) **Frame analysis: An essay on the organization of experience**. London: Harper and Row.
- Goldenberg ,E. (1984). "Prerequisites for Access to the Press", in Graber,ed. **Media Power in Politics**. Washington :CQ Press.
- Graeme Chesters., and Ian Welsh (2006) **Complexity and Social Movements: Multitudes at the Edge of Chaos**. Oxford: Routledge.
- Habermas, J. (1989) **The Structural Transformation of the Public Sphere**. Cambridge. MA: MIT Press.
- Hall, S.,et al (1978) **Policing the Crimes** .London : McMillan.
- Hamelink, C. J. (1994) **The Politics of World Communication**. London: Sage.
- Hilgartner, S., and Bosk, C. (1988) The rise and fall of social problems: a public arenas model. in **The American Journal of Sociology** [AJS], 94(??), 53 - 78.
- Hill, J., and Papathanassopoulos, S. (1991) **The Democracy Gap : The Politics of Information and Communication Technologies in the United States and Europe**. New York : Greenwood Press.
- Issa, Daniela (2007) Praxis of Empowerment: Mistica and Mobilization in Brazil's Landless

- Rural Workers' Movement . **Latin American Perspectives** 34, no. 2 (March): 124-138.
- Kahneman, D., and Tversky, A. (1982) The simulation heuristic, In D. Kahneman, P. Slovic and A. Tversky (eds.) **Judgement under uncertainty: Heuristics and biases** (pp. 201-208). New York: Cambridge University Press.
- Katherine, P., and Katryna, S. (2007) "Social Movements and the News Media " **The McMaster Journal of Communication**: Vol. 4: Iss. 1, Article 4.
- King, A.(1987). **Power and Communication**. Illinois : Waveland Press.
- King, M D., and Haveman, H. A. "Antislavery in America: The Press, the Pulpit, and the Rise of Antislavery Societies" in **Administrative Science Quarterly**, (September 2008), Vol. 53 : 492-528.
- Lawrence, W. "Media Advocacy: A Strategy for Empowering People and Communities" in **Journal of Public Health Policy**. (Winter 1994), Vol. 15 .420-436.
- Levin,D. "Framing Peace Policies: The Competition for Resonant Themes" in **Political Communication**. (February 2005) , Vol. 22 , 83 – 108.
- McCarthy, J. D., McPhail, J. D., Smith, J. and Crishock, L. J. (1998) 'Electronic and print media representations of Washington. D.C. demonstration, 1982 and 1991 : A demography of description bias " in D. Rucht, R. Koopmans and F. Neidhardt (eds.) **Acts of Dissent: New Developments in the Study of Protest, Berlin**.
- McCarthy, John, and Mayer Zald (1994) "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory," pp. 15-42 in Mayer Zald and John McCarthy (eds.). **Social Movements in an Organizational Society: Collected Essays**. New Brunswick: Transaction Publishers.
- McChesney, R. W. (1997) **Corporate media and the threat to democracy**. New York: Seven Stories Press.

McNair, B. (1999) **An Introduction to Political Communication**. New York : Routledge.

MacBride, S. (1980) **Many Voices, One World : Towards a New, More Just and More Efficient World Information and Communication Order**, Paris: UNESCO.

'MacBride Round Table on Communication' (1996) **Media Development**.XL III,3/1.

Mamadouh, V. 'Internet, Scale and The Global Grassroots :Geographies of the in dymedia network of independent media centres' in **Tijdschrift voor economische en sociale geografie**, Vol.95 : 482 – 497.

Meyer, David (1995) "Framing National Security: Elite Public Discourse on Nuclear Weapons During the Cold War." **Political Communication**.12: 173-192.

Mowlana, H., and Roach, C. (1992) "New World Information and Communication Order : Overview of recent developments and activities" in Traber Nordenstreng (eds.) **Few Voices, Many Worlds-Towards a Media Reform Movement**. London: World Association for Christian Communication.

Murdock, G. (1994) "The new Mogul empires : Media concentration and control in the age of divergence" in **Media Development** , Vol. XLI.4/1994.

Nathans, B. (1990) **Habermas's "Public Sphere" in the Era of French Revolution**. French Historical Studies.

Poulantzas ,N. (1975) **Classes in Contemporary Capitalism**.London. : New Left Books.

Snow, David A., E. Burke Rochford, Jr., Steven K. Worden, and Robert D. Benford.(1986). "Frame Alignment Processes,MicromobilizationandMovementParticipation."in **American Sociological Review**.

- Snow, David A., and Robert D. Benford (1988) "Ideology, Frame Resonance, and Participant Mobilization." **International Social Movement Research** 1: 197-217.
- Snow, D. A. and Benford, R.D. (1992) Master Frames and Cycles of Protest. In A. D. Morris and C. M. Mueller (eds.), **Frontiers in Social Movement Theory**. Yale University Press, New Haven, CT, pp.133–155.
- Simon, A F., and Jerit, J. "Toward a Theory Relating Political Discourse, Media, and Public Opinion" in **Journal of Communication**, Vol. 57 (June 2007) : 254-271.
- Steedley, H. and Foley, J. 1979. **The success of protest groups: Multivariate analyses**. [online] Available from [http://dx.doi.org/10.1016/0049-089X\(79\)90011-5](http://dx.doi.org/10.1016/0049-089X(79)90011-5) . [26 August 2004].
- Tarrow, Sidney (1998) **Power in movement** . Cambridge : Cambridge University Press.
- Tilly, C. (2004) **Social Movements, 1768–2004**, Boulder, CO, Paradigm Publishers.
- Tracey, M. (1998) "Convergence, Citizen Journalism & Social Change: Building Capacity". in **Brisbane**. Australia, (March 26-28, 2008).
- Vliegthart , Rens. and Walgrav, Stefan (2010) "**The Complex Agenda-Setting Power of Protest. Demonstrations, Media, Parliament, Government, and Legislation in Belgium**" Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association Annual Meeting, Hilton Atlanta and Atlanta Marriott Marquis, Atlanta, GA, [online]. Available from <http://webhost.ua.ac.be/m2p/publications/1267102616.pdf> . [August 13, 2010] [Not Available]. 2011-11-29 in http://www.allacademic.com/meta/p409746_index.html.

Walgrave, Stefan, and Rens Vliegenthart (2008) **Friction or Mimicry? Attention Change in the Belgian Mass Media (1991–2000).**” Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Boston, MA, August.

Wright, C. (1959) .**The Sociological Imagination.** New York: Oxford University Press.

ภาคผนวก

กรณีสหกรณ์เข้าที่ดินคลองโยง ข่าวนสื่อต่างๆ ของกรณีสหกรณ์เข้าซื้อที่ดินตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม

วันที่	เหตุการณ์	บทความในเว็บไซต์ กรุงเทพธุรกิจ	ข่าวพลเมือง	ข่าวในทีวีช่อง หลัก	สื่ออื่น
1ก.ค.51	สมาชิกสหกรณ์ฯ ได้ประชุม ร่วมกันและมีมติให้ร่วมกัน เรียกร้องให้ธนาคารพื้นที่ จังหวัดนครปฐมชะลอการเก็บ ค่าเช่าและค่าธรรมเนียมต่างๆ	-	ข่าวพลเมืองครั้งที่ 1 “เอกสารที่ดินคลอง โยง”	รายการเวที สาธารณะ 3 ตอน ได้แก่ ตอน “ชวานา 1”, “ชวานา 2” และชวานา 3”	
2ก.ค.51	ประธานสหกรณ์ และตัวแทน เข้าพบเพื่อเจรจากับ รองผู้ว่าราชการจังหวัด นายเนตร วงศ์สวัสดิ์ นางวัลย์ ลักษณ์ สืบวิเศษ ธนารักษ์ พื้นที่นครปฐม ร่วมกับตัวแทน ของหน่วยราชการอื่นๆ	-	ข่าวพลเมืองครั้งที่ 2 “ลุงเจริญคลองโยง”	-	-
3ก.ค.51	ประธานสหกรณ์ และตัวแทน เข้าพบเพื่อเจรจากับ นายประพัฒน์ ปัญญาชาติ รักษ์ อธิบดีกรมกระทรวง เกษตรและสหกรณ์และที่ ปรึกษารัฐมนตรีกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ และ เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์	-	ข่าวพลเมืองครั้งที่ 3 “ความสุขของลูช่วย สิทธิสุนทร”	-	-
9ก.ค.51	จัดเวทีปรึกษาหารือ เรื่อง “ปัญหาในสิทธิที่ดินของ ชวานาคำบดคลองโยง : บทบาท และความร่วมมือของ หน่วยงานรัฐ องค์กรปกครอง ท้องถิ่น และชุมชนในการหา ทางออก” เวลา 9.00 น. – 12.00 น. ณ ห้องประชุมชั้น 1 ตึกสถาบันวิจัยประชากรและ สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา)	5ค.ค.51 “ที่ราชพัสดุ 1 ล้านไร่ : หายนะ ใหม่ของการจัด ที่ดิน?”	-	-	-
ก.ย.51	คณะอนุกรรมการสิทธิในการ จัดการที่ดินและป่า ประชุม	-	-	-	-

	ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ สำนักงานคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ				
ก.ย.51	ยื่นคำร้องต่อคณะอนุ กรรมการสิทธิผู้บริโภคซึ่ง มีนาย ประสาร มฤคพิทักษ์ และสมชาย แสวงการ เป็น (ขอเอกสารรายงานจากคณะ อนุกรรมการ) มีการจัด เสวนาเรื่องปัญหาที่ดินราช พัสดุ 1 ล้านไร่	-	-	-	ถ่ายทอดการจัดเสวนา เรื่องปัญหาที่ดินราช พัสดุ 1 ล้านไร่ ผ่าน วิทยุกระจายเสียงแห่ง ประเทศไทย
4-10 มี.ค.52	สมาชิกสหกรณ์เช่าที่ดินคลอง โยง จึงได้ร่วมชุมนุมในนาม “เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่ง ประเทศไทย (คปท.)” รัฐบาล ได้แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนของ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่ง ประเทศไทย โดยมี นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และคณะอนุกรรมการ แก้ไขปัญหาเฉพาะ 6 ชุด	-	-	-	-
13มี.ค. 52	มีการประชุมคณะกรรมการซึ่ง มีนายกเป็นประธาน	18มี.ค.52 “ปฏิวัติ การถือครองที่ดิน”	-	-	-
6พ.ค. 52	นายนิพนธ์ บุญญฤทธิ์ รมช. ประจำสำนักนายกฯ สำรวจพื้นที่ปัญหาที่ดินคลอง โยง และพบหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการ แก้ไขปัญหา	-	-	-	เว็บไซต์ของสำนักงาน ธนารักษ์จ.นครปฐม
3มี.ย.52	นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย ลงเรือลงสำรวจพื้นที่คลอง โยง	24มี.ย.52 “โฉนด ชุมชนและการ คุ้มครองพื้นที่ เกษตรกรรม”	-	-	-
3 ก.ค. 52	เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่ง ประเทศไทย จัดเวทีสัมมนา เรื่อง “โฉนดชุมชนกับการ แก้ไขปัญหาที่ดินใน	-	-	-	-

	<p>สังคมไทย” ณ ห้องประชุม สมาคมนิสิตเก่ารัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน โดยวิทยากร ประกอบด้วย นายไพโรจน์ พลเพชร เลขาธิการสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) นายเหมราช ลพหนองบัว เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน นางกันยา ปิ่นกิตติ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย และนายสุรพล สงฆ์รักษ์ สหพันธ์เกษตรกรภาคใต้</p>				
8ก.ย.52	<p>จัดเสวนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การกระจายการถือครองที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน” ที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>	<p>5ส.ค.52 “กระจายการถือครองที่ดินแบบจิวระทวย”</p> <p>26ก.ย.52 “บ้านปากด้วยนโยบายปฏิรูปที่ดิน”</p> <p>2ก.ย.52 “ประชาพิจารณ์โฉนดชุมชน”</p>	-	-	<p>“บ้านปากด้วยนโยบายปฏิรูปที่ดิน” ใน นิตยสารเว็</p>
20ต.ค. 52	<p>กรม. พิจารณารับระเบียบโฉนดชุมชน ส่งให้กฤษฎีกาพิจารณา</p>	-	-	-	-
11ม.ค. 53	<p>เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยได้มาชุมนุมที่หน้าทำเนียบรัฐบาลอยู่ 3 วัน นายกรัฐมนตรีได้เร่งลงมาแก้ปัญหาเรื่องคดีความ ให้ความช่วยเหลือญาติผู้เสียชีวิต และนำไปสู่การเร่งประชุมคณะกรรมการอำนวยการ แก้ไขปัญหาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ</p>	<p>20ม.ค. 2553</p> <p>“บทเรียนการตายของเกษตรกรไร้ที่ดิน “สมพร พัฒนภูมิ”</p>	-	-	-

		2ก.พ.2553 “ประชาชนต้องตาย ก่อน”			
1ก.พ. 53	ประชุมคณะกรรมการ อำนวยการแก้ไขปัญหาคปท. ครั้งที่ 3 โดยมีนายภเป็น ประธาน มีมติอนุมัติให้โอนที่ ให้สหกรณ์ ฯ โดยให้ กรมธนา รักษ์เป็นผู้จัดทำเอกสารเพื่อเข้า ไปเสนอเข้ามติกรม.	-	-	-	-
30มี.ค. 53	มติ กรม. 30 มีนาคม 2553ให้ โอนที่ดินคลองโยง	-	-	-	-
15มี.ย. 53	ประชุมคณะกรรมการ อำนวยการแก้ไขปัญหาคปท. ครั้งที่ 4 ชาวบ้านคลองโยงทาง สัญญาเรื่องการจัดการปัญหา เรื่องคลองโยง 1 มีนาคม	-	-	-	-
5ก.ค.53	นายกเปิดสำนักงานโหนด ชุมชน ณ ทำเนียบรัฐบาลโดยมี ตัวแทนชาวบ้านคลองโยงและ พิชัยภูเบนทร์เข้าร่วมงาน	-	-	ออกอากาศ ทางรายการ คุย โหมงสัญจร ทำเนียบ ช่อง9 อสมท.	เว็บไซต์คมชัดลึก ข่าว การเมือง ,TVthainetwork, ,มติชนออนไลน์, ไทยรัฐ, โปสทูเดย์, สยามรัฐ ,news.Mcot.netข่าว การเมือง.
2ก.พ. 2554	นายกฯ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ลง พื้นที่มอบ “โหนดชุมชน” ใบ แรกของประเทศ ที่ตำบลคลอง โยง จังหวัดนครปฐม	-	-	-	-

บทความในสื่อหนังสือพิมพ์ออนไลน์ของกรณีการเคลื่อนไหวกองสหกรณ์เช่าซื้อที่ดินตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม

1) **ที่ราชพัสดุ 1 ล้านไร่ : หายนะใหม่ของการจัดที่ดิน?** โดย ประภาส ปิ่นตบแต่ง

เมื่อวันที่ 24-25 กรกฎาคม 2551 ที่ผ่านมา รัฐบาลสมัครได้โหมโฆษณาเรื่องการจัดสรรที่ราชพัสดุ 1 ล้านไร่ ให้เกษตรกรผู้ยากจนเช่าไร่ละ 20 บาท ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการสร้างกระแสความเป็นรัฐบาลของคนจน ด้วยการประกาศนโยบาย และมาตรการอื่นๆ อีกจำนวนหนึ่ง

การนำเอาที่ราชพัสดุกินจากหน่วยงานราชการต่างๆ แล้วนำมาให้คนจน และชาวนาชาวไร่ ฟังดูเผินๆ ก็เป็นเจตนาที่ควรสรรเสริญ แต่ผลของนโยบายดังกล่าวนี้กำลังจะสร้างปัญหาเหมือนดังที่ได้ดำเนินการมาแล้ว จำนวนราว 2 แสนไร่ ในช่วงแรกระหว่างปี 2549-2551 ซึ่งสื่อให้เห็นว่า ไม่มีการนำมาเป็นบทเรียน

ดังจะเห็นได้ว่าทันทีที่รัฐบาลประกาศนโยบายดังกล่าวนี้ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคเหนือ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน เครือข่ายองค์กรชุมชนชนวิสาหกิจเพื่อเกษตรกร ตัวแทนเครือข่ายสลัม 4 ภาค ได้เข้ายื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2551 เพื่อให้ทบทวนนโยบายการเช่าที่ราชพัสดุ

ความล้มเหลวที่เครือข่ายปฏิรูปที่ดิน หยิบยกขึ้นมากรณีหนึ่ง คือ การดำเนินงานตามโครงการรัฐเอื้อราษฎร์ ซึ่งกรมธนารักษ์นำที่ดินมาให้เกษตรกรเช่าบริเวณอำเภอค้อยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ โดยตั้งข้อสังเกตว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงสิทธิในที่ดิน และที่ดินตกอยู่ในมือเอกชนรายใหญ่ที่มีใช้เกษตรกร และให้มีการสอบสวนกรณีปัญหาดังกล่าว

คำถามของเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน ก็คือ เพียงแค่การจัดการที่ดิน 3,000 ไร่ ก็ยังล้มเหลว เพราะคนจนอาจจะไม่ได้ประโยชน์อะไร หรือกรณีที่ดินของสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง ซึ่งนำมาสู่โครงการ "รัฐเอื้อราษฎร์" มากกว่า "รัฐเอื้อราษฎร์"

ปัญหาการให้เช่าที่ราชพัสดุมีทั้งระดับฐานคิดและวิธีการปฏิบัติ ที่จำเป็นต้องพิจารณาอย่างพินิจพิเคราะห์ และต้องไม่รีบเร่งดำเนินการจนอาจนำมาสู่เสียงก่นด่าทั่วสารทิศ

ในด้านฐานคิด นโยบายดังกล่าวนี้มุ่งที่จะนำเอาที่ดินมาสร้างรายได้จากการให้เช่าโดยกรมธนารักษ์ ต้องถามต่อไปว่า กรมธนารักษ์มีความเชื่อว่าชาวยุอะอะไรที่จะเข้าไปหนุนเสริมให้เกษตรกรชาวนาชาวไร่

ฐานคิดในการแสวงหารายได้จึงทำให้มีการทำสัญญาเช่าโดยประเมินราคาที่ดินเช่าแบบเห่แก่ที่ดิน ดังกรณีปัญหาสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีการประเมินค่าเช่าโดยมองว่าที่ดินตั้งในเขตเทศบาล ค่าเช่าที่ออกมาคือที่อยู่อาศัยตารางวาละ 75 สตางค์/ตารางวา/เดือน หรือปีละ 3,600 บาท

นอกจากนี้ ยังมีวิธีคิดและการปฏิบัติเพื่อให้ได้รายได้ที่แน่นอน จึงให้เช่าแบบรายบุคคล การทำสัญญาระยะสั้น และมีกรกล่าวชัดเจนว่า "ไม่มีระเบียบห้ามคนจน-คนรวยเช่าที่ดิน" ใครก็ได้ขอให้มีเงินจ่ายค่าเช่า (ค่าเช่าจากผู้เกี่ยวข้องในเวทีเจรจากรณีปัญหาที่ดินสหกรณ์คลองโยง มีข้อมูลที่บันทึกวิดีโอ) ซึ่งผลของการให้เช่าแบบรายบุคคลได้นำมาสู่ปัญหาหลายประการ

ลักษณะการเช่าเช่นนี้ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน และเกษตรกรรายย่อยไม่กล้าลงทุนทำการเกษตรกรในที่ดิน ยิ่งเมื่ออยู่ในสัญญาเช่าด้วยแล้ว ก็ยังน้ำตาตก เพราะระบุว่า ผู้ให้เช่าสามารถบอกเลิกสัญญาภายใน 30 วัน และไม่มีการชดใช้ค่ารื้อถอนใดๆ

การทำสัญญาบ่อยๆ และเปิดโอกาสให้ใครก็ได้เข้ามาเช่าที่ดิน จึงนำมาสู่กระบวนการกว้านซื้อที่ดิน โดยการจ่ายเงินค่าสิทธิในการเช่าแก่ผู้เช่าเดิม ผู้ที่มีเงินจ่ายก็สามารถเข้ามาซื้อที่ดิน สิ่งที่พบเห็นเหมือนๆ กันหลายพื้นที่ ก็คือ บทบาทของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หัวคะแนน ฯลฯ ได้ตั้งขบวนการซื้อขายที่ดินขึ้นมา โดยร่วมมือกับผู้ที่มีอำนาจในการจัดการแบ่งแปลงที่ดินให้เช่า

กระบวนการจัดเช่าที่ดินมักดำเนินการร่วมกันคนพวกนี้ โดยชาวบ้านไม่มีส่วนรับรู้ ดังนั้น ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการจัดให้เช่าใหม่หรือหมดสัญญาเช่า จึงเป็น โอกาสทองของบรรดาผู้งเลื้อบ เพราะสามารถทำให้ที่ดินเปลี่ยนมือการเช่าได้อย่างสะดวก

กระบวนการ เงื่อนไขการเช่าของธนารักษ์ ผนวกกับปัจจัยด้านความไม่มั่นคงในที่ดิน การผลิตในภาคเกษตรก็ไปไม่ค่อยได้ และค่าเช่าที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 เมื่อทำสัญญาใหม่ในทุก 3 ปี ฯลฯ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ จึงทำให้ที่ดินอำเภอทยอยหล่อ จึงกลายเป็นของนายทุนเกษตรกรรม

เพราะคนเหล่านี้สามารถสู้ค่าเช่าสูงๆ ได้ ในขณะที่เกษตรกรรายย่อยที่ล้มเหลวก็ค่อยๆ ทอยขายที่ดินขาย กรรมสิทธิ์เช่าที่ดินคลองโยง ชวนาหลายรายยอมตัดขายที่ดินเพื่อให้ตัวเองอยู่รอด เพื่อเอาเงินมาจ่ายทำสัญญาเช่าปีแรกคราวละ 40,000 บาท

นโยบายเช่นนี้จึงมีแนวโน้มชัดเจนว่า นายทุนการเกษตรขนาดใหญ่จะเข้ามาครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดิน ในขณะที่ชาวนาชาวไร่รายย่อยคงจะสู้ค่าเช่าไม่ไหว และเลือกหาทางออกโดยขายสิทธิการเช่าแก่ผู้มีกำลังจ่าย

ฐานคิดการให้เช่าแบบรายบุคคลของชนารักษ์ สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ใส่ใจเรื่องการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร พุคอีกแบบหนึ่ง คือ คิดแต่การสร้างหลักประกันเพื่อหาเงิน เพราะเช่าแบบนี้ใครไม่มีเงินจ่ายก็ออกไป

ที่น่าสนใจ คือ มีที่ดินราชพัสดุที่เคยทำสัญญาเช่าหลายแห่งโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ และนำมาให้สหกรณ์ของชาวบ้านเช่า แต่ที่ดินเหล่านี้กลับถูกส่งคืนไปยังกรมชนารักษ์ ซึ่งนำมาเช่าแบบรายบุคคล นี่จึงเป็นการทำลายอำนาจต่อรองของเกษตรกร

กรณีตัวอย่างสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง ที่ดินเดิมเป็นของเจ้าจอมมารดาชุ่มในรัชกาลที่ 4 ซึ่งจับจองที่ดินผืนเดียวกับที่ดินเมื่อครั้งทรงโปรดให้บุคคลองมหาสวัสดิ์ และสืบทอดมรดกมาสู่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และเจ้านายผู้ถือครอง ท้ายสุดได้ขายให้ราชการ โดยการร้องขอของชาวนาผู้เช่าเดิม

กรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้นำเงินจากเงินทุนหมุนเวียน กองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ พ.ศ. 2518 (ต่อมาคือ ระเบียบสำนักนายกฯ ว่าด้วยเงินทุนหมุนเวียน กองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ 2519) ที่ดินดังกล่าวนี้ได้ถูกซื้อโดยคำสั่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ ที่ 609/2518 วันที่ 29 กันยายน 2518 "ให้คณะกรรมการจัดซื้อที่ดินตำบลคลองโยงพิจารณาความเหมาะสมของที่ดินตามที่เกษตรกรผู้เช่านาได้ร้องขอให้กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดตั้งสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน" (หนังสือราชการ กส.1208/198 ลงวันที่ 20 พ.ย. 2518)

ที่ดินแปลงนี้ไม่ได้ดำเนินการเช่าซื้อตามเจตนารมณ์เดิม และต่อมาจนกระทั่งปี 2549 กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้ส่งมอบที่ดินคืนแก่กรมชนารักษ์ เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นกับอีกหลายๆ สหกรณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า

ไม่ได้คำนึงถึงความเป็นมาและลักษณะการใช้ที่ดินเดิม และสิทธิของชาวนาชาวไร่ ซึ่งควรมีที่ดินทำกินของตัวเอง

ที่ดินซึ่งเกษตรกร ชาวนาชาวไร่ ทำกินกันอยู่เดิม ในลักษณะเช่นนี้มีจำนวนมาก และคำถาม ก็คือ กรมธนารักษ์จะเอาที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่ไหนดมาจัดให้เกษตรกรถูกๆ แบบที่โฆษณาหาเสียงไว้อย่างสวยหรู

คาดเดาได้ว่า กระบวนการจัดที่ราชพัสดุ 1 ล้านไร่ จะสร้างความขัดแย้งในสังคมที่แหลมคมยิ่งขึ้น เพราะจะไม่สามารถหาที่ดินรกร้างว่างเปล่าได้ และด้วยวิถีคิด "รัฐเถื่อนราษฎร" ของกรมธนารักษ์ จะทำให้เกษตรกรชาวนาชาวไร่ไม่มีความมั่นคงในที่ดินที่เป็นของตัวเอง และทำลายความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มหรืออำนาจต่อรองของเกษตรกร และเป็นช่องโอกาสให้รายใหญ่เข้ามาเช่าที่ดินผ่านขบวนการนายหน้าที่หากินกันหลายฝ่าย

ข้อเสนอ ก็คือ สำหรับกรมธนารักษ์จะต้องเปลี่ยนฐานคิด และวิธีปฏิบัติที่จะนำมาสู่ปัญหาดังกล่าว ต้องมีกระบวนการจัดการที่ละเอียดพอ ไม่ไปละเมิดสิทธิ์ที่มีอยู่เดิม และต้องให้ผู้คนฝ่ายต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะชาวนาชาวไร่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

ส่วนทางเลือกเชิงนโยบายที่ควรพิจารณา คือ ข้อเสนอของเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน ที่เสนอให้มีนโยบายนำที่ดินของเอกชนรายใหญ่ที่ถือครองที่ดินจำนวนมาก และที่ดิน NPL ที่ถูกทิ้งร้าง ไม่ทำประโยชน์อยู่ทั่วประเทศ มาจัดสรรให้กับเกษตรกรไร้ที่ดิน และมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ แทนการนำที่ดินของรัฐมาจัดสรร

รวมทั้งต้องแก้ปัญหาที่ดินของชาวนาชาวไร่ที่กำลังถูกยึดที่ดินโดยสถาบันการเงินต่างๆ ที่กำลังอยู่ในขั้นวิกฤติ

.....

2 หายนะที่ราชพัสดุล้านไร่ โดยประกาศ ปิ่นตบแต่ง ในกรุงเทพธุรกิจออนไลน์ วันที่ 16 กันยายน 2552

คงเป็นเพราะผู้คนในรัฐบาลนี้ คาดการณ์ว่าจะอยู่ไม่นาน จึงต้องเร่งสร้างภาพว่า มีนโยบายที่เอาชนะใจคนรากหญ้า ดังเช่นการออกไปแจกสัญญาเช่าที่ดิน และเมื่อสุดสัปดาห์ที่ผ่านมา ท่านนายกฯ ยังคงดารายอดนิยม ผู้ใหญ่ลี้กับนางมา ออกทีวีพบประชาชน รัฐบาลไหนๆ ที่มีนโยบายเพื่อคนจน คนข้างล่าง ก็สมควรได้รับการสรรเสริญด้วยกันทั้งสิ้น แต่คำถาม ก็คือ ภาพที่ถูกสร้างมาในระยะนี้ มันมีแก่นสารมากน้อยแค่ไหน หรือว่ามี

แต่กระพี หาระอะไรไม่ได้ เรื่องการแจกสัญญาเช่าที่ดินราชพัสดุมีปัญหามากมาย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนที่ผ่านมามีข้อเสนอให้รัฐบาลทบทวน และทราบว่าเมื่อรัฐบาลคุณอภิสิทธิ์เข้ามาบริหารประเทศ ก็ได้มีการเสนอข้อแนะนำไปอีก แต่ก็ดูเหมือนไม่ได้มีการรับฟังแต่อย่างใด ดังที่เห็นได้ชัดว่า นายกฯ ท่านยังเดินหน้าแจกสัญญาเช่าที่ดินให้แก่ชาวนาที่หนองเสือและธัญบุรี และยังประกาศเดินหน้าต่อไปอีกว่า จะแจกให้ครบ 1 ล้านไร่ ภายใต้โครงการเดิม คือ โครงการรัฐเอื้อราษฎร หรือที่มาเรียกใหม่ "[ที่ราชพัสดุ](#) 1 ล้านไร่ : มิติใหม่ของการจัดที่ดิน"

ปัญหาเฉพาะของที่ดินหนองเสือและธัญบุรี ก็คือ ที่ดินทั้งสองแห่งนี้ผู้เป็นเจ้าของรายใหญ่ ก็คือ ที่ดินกองมรดกของ ม.ร.ว.สุวพรรณ สนิทวงศ์ ต้องการขายที่ดิน ชาวนาผู้เช่าที่ดินจึงได้ร้องขอให้รัฐบาลนำเงินกองทุนหมุนเวียนมาซื้อ และจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน และอยู่ภายใต้โครงการกองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกรตั้งแต่ปี 2513

ประเด็นจึงอยู่ที่ว่า ชาวบ้านที่เขาอยู่กันมายาวนานตั้งแต่ปู่ย่า ตายาย ก่อนที่จะมีการขูดคลองรังสิต และถูกจับจองโดยพระบรมวงศานุวงศ์ ควรได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ไม่ใช่ได้แค่สัญญาเช่าไปแจก และนายกฯ ไม่ควรอยากได้หน้าโดยอ้างว่า นี่เป็นการแจกที่ดินให้กับชาวบ้านซึ่งไม่มีที่ดินทำกิน (ดูรายละเอียดใน "บัวปากด้วยนโยบายปฏิรูปที่ดิน" ตีพิมพ์ใน "WAY")

ปัญหาเรื่องที่ดินราชพัสดุที่คณะกรรมการสิทธิ และภาคประชาชนที่เคลื่อนไหวคัดค้านพยายามท้วงติงมาโดยตลอดก็เพราะรัฐบาลทำราวกับว่ามีที่ดินว่างเปล่าที่อุดมสมบูรณ์ และไม่เคยมีใครทำกินมาก่อน แต่ในสภาพความเป็นจริง คือ ไม่มีหรอก

นโยบายจึงฟังดูดี เพราะขายโฆษณาคำโตว่า รัฐบาลกำลังหาที่ดินมาให้เกษตรกรเช่าในราคาถูกๆ แต่ไม่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติ ในทางตรงกันข้าม กลับทำให้ยิ่งเกิดปัญหา ตัวอย่างเช่น ที่ดินหนองเสือและธัญบุรี ที่ดินคลองโยง พิชัยภูเบนทร์ ฯลฯ ที่ดินเหล่านี้เป็นที่ดินราชพัสดุ เพราะการซื้อที่ดินมาสู่กระบวนการเช่าซื้อที่ดิน ต้องมาฝากไว้เป็นที่ดินรัฐเสียก่อน

ที่ดินปัญหาอีกประเภทหนึ่ง ก็คือ ที่ดินซึ่งหน่วยงานราชการไปประกาศว่าเป็นที่ดินของตน ดังเช่นที่ดินทหาร ซึ่งในสภาพความเป็นจริง ก็คือ ไปประกาศทับที่ชาวบ้านที่เคยอยู่มาก่อน และต่อผู้ยึดถือกันมายาวนาน เรื่องการพิสูจน์สิทธิ นโยบายการเช่าที่ดินราชพัสดุเข้าล็อก เพราะหน่วยงานพวกนี้ส่งคืนไปเป็นที่ดินราชพัสดุ และมาทะเลาะกับธนาภิรักษ์แทน

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ที่ดินเหมืองแร่ที่อำเภอกระทุ้ง จังหวัดภูเก็ต ซึ่งรัฐบาลเคยไปบังคับซื้อในช่วงที่กิจการเหมืองแร่กำลังรุ่งโรจน์ และมีสัญญากันว่า จะขายคืนเมื่อหมดสัมปทาน แต่พอหมดสัมปทานกลับถูกส่งคืนไปเป็นที่ดินราชพัสดุ

หน่วยงานราชการจึงได้คืนที่ดินซึ่งขัดแย้งจำนวนมาก แทนที่รัฐบาลจะทบทวนนโยบายนี้ แต่ท่านนายกฯ กำลังจะแจกที่ดินต่อไป ก็จะต้องสร้างความขัดแย้งให้กว้างขวางต่อไปอีก สิ่งรัฐบาลจะต้องทบทวนให้มาก ก็คือ อย่าไปคิดว่าเร่งแจกสัญญาเช่า**ที่ราชพัสดุ**แล้วจะได้คะแนนเสียง เพราะผลจะเป็นไปในทางตรงกันข้าม คือจะถูกกดดันค่าตามหลังเมื่อออกมาจากพื้นที่

ปัญหาที่มากไปกว่านั้น ก็คือ รัฐบาลหาว่าไม่ว่านโยบายการให้เช่าที่ดินราชพัสดุจะยิ่งนำไปสู่การกระจุกตัวของที่ดินทำกิน การดำเนินการเช่นนี้จะเป็นการแปลงร่างที่ดินของรัฐไปสู่มีเอกชน และจะก่อให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวของที่ดินยิ่งขึ้นในระยะยาว

ที่ดินซึ่งให้เช่าตามวิธีการและกฎหมาย**ที่ราชพัสดุ**ไม่ได้ห้ามนายทุนหรือคนซึ่งไม่ได้เป็นเกษตรกรมาเช่า การจัดให้เช่าที่ดินราชพัสดุจึงมักนำไปสู่การขายที่ดินในลักษณะการขายสิทธิการเช่า

ดังที่เกิดขึ้นที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าที่ดินราชพัสดุซึ่งรัฐบาลคุณทักษิณเอาคืนมาจากทหารราว 3,000 ไร่ และต้องการจัดให้แก่เกษตรกรเช่า พบว่าขณะนี้เปลี่ยนมือไปสู่คนมีสตางค์เกือบหมดแล้ว บางคนมีหลายแปลงซึ่งเจ้าหน้าที่ก็บอกว่า ไม่มีระเบียบห้ามไว้ ใครก็ได้ขอให้มีเงินจ่าย

การให้เช่าแบบ**ที่ราชพัสดุ**ไม่ได้ห้ามทำกิจการที่ไม่ใช่การเกษตรกรรม เพราะกรมธนารักษ์คิดแบบพ่อค้า กล่าวคือ ทำให้ที่ดินมีมูลค่าขึ้นมา การเปลี่ยนสัญญาการเช่าจึงเป็นเรื่องดี เพราะการซื้อขายที่ดินแม้จะผ่านการเปลี่ยนมือการเช่า ก็เป็นการทำให้มูลค่าที่ดินสูงขึ้น ใช้ประโยชน์ได้สูงสุด

ดังนั้น การให้เช่าบนวิธีคิดเช่นนี้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนมือที่ดินให้อยู่ในมือของเกษตรกรชั่วคราว และนำมาสู่การขายสิทธิการเช่า โดยเป็นการขายที่ดินในราคาถูกลงด้วย ที่ดินจึงถูกกว้านซื้อมาอยู่ในมือนายทุนเต็มไปหมดในพื้นที่โครงการเช่นนี้

ท่านายได้เลยว่า ที่ดินที่หนองเสือและธัญบุรีจะถูกขายสิทธิ และเปลี่ยนมือมาสู่นายทุนหรือคนที่มียศตางค์ภายในไม่อีกกี่ปีนี้ เหตุการณ์เช่นนี้เคยเกิดขึ้นที่คลองโยงมาแล้ว ชาวบ้านได้เคลื่อนไหวจนยุติขบวนการค้าที่ดิน และเห็นด้วยกับแนวคิดโฉนดชุมชน เพราะถ้าไม่เดินตามแนวทางนี้หายนะก็รออยู่ข้างหน้า

พวกเราเห็นว่า หากปล่อยให้ให้นายทุนมากกว้านซื้อที่ดิน และเปลี่ยนพื้นเกษตรกรมาเป็นโรงงานสักจำนวนหนึ่ง ผู้คนที่เหลือที่ยังทำการเกษตรก็จะอยู่ลำบาก

หากรัฐบาลเห็นว่า การคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรและการออกโฉนดชุมชนให้มีเงื่อนไขการบริหารจัดการที่ดินโดยชุมชน และการถือครองที่ดินและใช้ประโยชน์โดยชุมชนเป็นหลักการที่ถูกต้อง ก็จะต้องทบทวนนโยบายแจกสัญญาเช่า**ที่ราชพัสดุ**ล้านไร่

หากคิดว่าจะดำเนินการหาเสียงเพียงเพื่อได้หน้าชั่วคราว และสนับสนุนให้เกิดกระบวนการฟอกที่ดินของรัฐ เพื่อเปลี่ยนมือที่ดินมาสู่คนมีสตางค์ก็ขอให้ดำเนินการต่อไป

3) ปฏิวัติการถือครองที่ดิน โดย ประกาศ ปันตบแต่ง

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ได้ผลักดันให้รัฐบาลจัดตั้ง คณะกรรมการกลางช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ "... มีความเคียดแค้นอย่างยิ่ง ว่า ประชาชนในเมืองไทยจะไร้ที่ดิน และถ้าไร้ที่ดินแล้วก็จะทำงานเป็นทาสเขา ซึ่งเราไม่ปรารถนาที่จะให้ประชาชนเป็นทาสคนอื่น แต่ถ้าเราสามารถ ที่จะขจัดปัญหานี้ โดยเอาที่ดินจําแนกจัดสรรอย่างยุติธรรม อย่างมีการจัดตั้งจะเรียกว่า นิคม หรือจะเรียกว่า หมู่ หรือกลุ่ม หรือสหกรณ์ก็ตาม ก็จะทำให้คนที่มิมีชีวิตแร้นแค้น สามารถที่จะพัฒนาตัวเอง ขึ้นมาได้..." (พระราช ดำรัส พระราชทาน ณ หุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี ปี 2513) ตัวแทนสหกรณ์พิชัยภูเบนทร์ ตำบลไร้อ้อย อ.พิชัย จ. อุตรดิตถ์ และสหกรณ์คลองโยง จ.นครปฐม ได้มอบกระแสพระราชดำรัสข้างต้นให้แก่นายกฯ อภิสิทธิ์ เวชชา ชีวะ ในโอกาสที่ท่านได้มานั่งเป็นประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) เมื่อวันที่ 11 มีนาคมที่ผ่านมา น่าสนใจว่า สังคมไทยในช่วงก่อนและหลัง 14 ตุลาคม 2516 ได้เกิด กระแสความวิตกกังวล ว่า ปัญหาการกระจุกตัวของที่ดินจะกลายเป็นเรื่องสำคัญ และมีแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้คนในสังคมได้เรียนรู้กันมายาวนาน หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ได้ผลักดันให้รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการกลางช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ เพื่อเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา ต่อมาได้มีการผลักดันพระราชบัญญัติปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญที่จะทำให้เกิด การกระจายการถือครองที่ดิน นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้ง "เงินทุนหมุนเวียน กองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนา ชาวไร่ พ.ศ. 2518" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาที่ดินให้แก่ชาวนาชาวนามีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง (ต่อมา เปลี่ยนเป็นระเบียบสำนักนายกฯ ว่าด้วยเงินทุนหมุนเวียน กองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ พ.ศ. 2519)

ในปัจจุบันเรากำลังพูดถึงถึงธนาคารที่ดินสำหรับช่วยเหลือเกษตรกรให้มีเงินสำหรับการซื้อที่ดิน ก็ควร จะได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ขบวนการเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่ได้สร้างเอาไว้ให้เป็นแนวทางการต่อสู้ ซึ่งดูเหมือนไม่มีใครสนใจมากนัก การเคลื่อนไหวของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ยังได้มองในมิติเรื่องปัญหาค่าเช่า นา ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ ฯลฯ ซึ่งได้ผลักดันให้รัฐบาลมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาอย่างรอบด้าน เพื่อให้ ชาวนาชาวไร่ไม่ตกอยู่ในโครงสร้างของระบบการผลิตที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

โจทย์ปัญหาของเกษตรกร ชาวนาชาวไร่ ทั้งหมดจึงเกี่ยวข้องกับมิติด้านที่ดินทำกินที่เป็นของตนเอง การ

หนุนเสริมให้มีการรวมตัวกัน ไม่ว่าจะป็นรูปแบบใดก็ตาม แต่หัวใจ คือ การสร้างอำนาจต่อรองให้แก่เกษตรกร ซึ่งเป็นคนเล็กคนน้อย รวมทั้งการแก้ไขปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบในระบบการผลิต แต่น่าเสียดายที่สิ่งเหล่านี้ ไม่ได้ถูกสานต่อในสังคมไทย โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 สิ่งซึ่งชาวนาชาวไร่ได้สร้างเอาไว้ได้ ล่มสลายไปพร้อมๆ กับสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ การปฏิรูปที่ดินได้ถูกลดทอนเหลือแค่การเอาพื้นที่ป่ามาแจก ส.ป.ก. 4-01 ส่วนที่ดินเอกชนซึ่งนำมาปฏิรูปที่ดินมีเพียงไม่กี่แสนไร่ และเกือบทั้งหมดเป็นที่ดินพระราชทาน หลังเหตุการณ์ลอบสังหาร ลุงจรัส ม่วงขาม ประธานสหพันธ์ชาวนาชาวไร่คนสุดท้ายในปี 2523 การเคลื่อนไหวของชาวนาชาวไร่ในเรื่องการปฏิรูปที่ดิน แทบจะกลายเป็นสิ่งซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวของเกษตรกรรายย่อยไม่ได้ให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวนาในภาคกลางและภาคเหนือ ซึ่งเคยเป็นฐานสำคัญของสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ปัจจุบันมักจะเคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องการประกันราคาข้าว โดยผ่านช่องความสัมพันธ์กับนักการเมือง แม้ช่วงหลังปี 2540 เกิดการรวมตัวกันของเครือข่ายหนี้สินชาวนาแห่งประเทศไทย (และในนามอื่นๆ) แต่ก็ให้ความสนใจประเด็นหนี้สินเป็นหลัก ด้านนโยบายรัฐบาลความสนใจในการแก้ไขปัญหาเกษตรกรมีลักษณะแบบรดดับเพลิง กล่าวคือ เองบประมาณไว้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อเกษตรกรเดินขบวน ดังที่เห็นได้จากนโยบายการแทรกแซง หรือการประกันราคาพืชผล

บทเรียนที่เกิดขึ้นกับสหกรณ์พิชัยภูวนทร์ และสหกรณ์คลองโยง สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เอาใจใส่ และความล้มเหลวของนโยบายการปฏิรูปที่ดินให้ชาวนาชาวไร่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองได้เป็นอย่างดี เพราะสหกรณ์ทั้งสองแห่งที่ชาวบ้านได้รวมตัวกันยืมเงินจากกองทุนหมุนเวียนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ มาซื้อที่ดินเพื่อจัดเป็นสหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน ตั้งแต่ปี 2519 การดำเนินโครงการผ่านมาแล้วกว่า 30 ปี นอกจากชาวนาทั้งสองแห่งยังไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเองแล้ว ในปี 2549 ช่วงรัฐบาลทักษิณ ซึ่งมีนโยบายนำที่ดินราชพัสดุมาจัดให้เกษตรกรเช่า กรมส่งเสริมสหกรณ์ส่งคืนที่ดินกลับไปให้กรมธนารักษ์นำมาจัดสรรให้เกษตรกรผู้ยากจนมีที่ดินทำกินตามโครงการ "รัฐเอื้อราษฎร์" นโยบายของรัฐบาลทักษิณดังกล่าวฟังเร็วๆ ดูน่าจะดี แต่กลับเกิดผลในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ แสดงถึงความไม่สนใจเจตนารมณ์ของกองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ พ.ศ. 2519 ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดหาที่ดินให้แก่ชาวนาชาวไร่ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามที่สำคัญ คือ เป็นการทำลายหลักการสหกรณ์ และไม่ได้คำนึงถึงการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมและรักษาที่ดินไว้ให้เกษตรกรทำกิน เพราะการดำเนินการเช่าโดยกรมธนารักษ์เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนมือการเช่าโดยบุคคลที่ไม่ได้เป็นเกษตรกร ตามคำโฆษณาในพื้นที่ว่า "ใครก็ได้ขอให้มีเงินจ่ายค่าเช่า ใครไม่มีเงินจ่ายค่าเช่าก็ออกไป" ในโอกาสที่รัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ได้พยายามแสดงให้เห็นว่า มีความสนใจต่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อให้

เกษตรกรชาวนาข้าวไร่มิที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มรดกการเคลื่อนไหวต่อสู้ของพี่น้องชาวนาข้าวไรในอดีตของสังคมไทย และความผิดพลาดของนโยบายรัฐบาลที่ผ่านมา จึงน่าจะเป็นบทเรียนสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการนำนโยบายดังกล่าว ไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุประสิทธิผล

.....

4) มาตรการทางภาษีและกองทุนธนาคารที่ดิน โดยประกาศ ปิ่นตบแต่ง ใน กรุงเทพธุรกิจ 10 มิถุนายน 2552

งานวิจัยของอ.ดวงมณี เลาวกุล และคณะได้ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันสัดส่วนของผู้คนในสังคมไทยที่ยัง

ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีอยู่ถึงร้อยละ 39.70 ในปี 2549 แต่ชาวนา ข้าวไร่มากกว่าร้อยละ 40 ไม่มีที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินน้อยกว่า 10 ไร่ การกระจายการถือครองที่ดินจึงยังมีความเหลื่อมล้ำค่อนข้างมาก นอกจากนี้อาจารย์ดวงมณียังช่วยให้ผู้คนหูตาสว่างขึ้นอีกว่า ในกรุงเทพมหานคร บุคคลธรรมดา 50 อันดับแรกที่ถือครองที่ดินมากที่สุด มีที่ดินรวมกันเป็นเนื้อที่ดินรวม 41,509.67 ไร่ แต่บุคคลที่มีที่ดินน้อยที่สุด 50 อันดับสุดท้ายมีที่ดินรวมกันเพียง 0.32 ไร่ เมื่อคำนวณสัดส่วนการถือครองที่ดินมากที่สุด 50 อันดับแรกต่อ 50 อันดับสุดท้าย คือ 129,717.72 เท่า หากได้ตัวเลขข้อมูลของแต่ละจังหวัดเช่นนี้ ก็น่าจะทำให้เราเห็นถึงความเลวร้ายของการกระจุกตัวการถือครองที่ดินมากยิ่งขึ้น แต่ปัญหาก็คือ จะทำอย่างไรให้เกิดการกระจายการถือครองที่ดิน ซึ่งมีมาตรการสำคัญที่ได้เสนอกันในขณะนี้ก็คือ มาตรการทางภาษีและกองทุนธนาคารที่ดิน สำหรับมาตรการทางภาษี แม้รัฐบาลจะดูเอาจริงเอาจัง แต่รัฐบาลก็ยังออกอาการแหงๆ เพราะกลัวจะกระทบกับเสถียรภาพของรัฐบาล เนื่องจากจะกระทบกับชนชั้นนำทางธุรกิจและคนที่เสียดังในสังคมนี้อย่างแน่นอน

ดังนั้น สิ่งที่รัฐบาลควรทำก็คือ การให้ข้อมูลกับผู้คนในสังคม และเอาหลังพิงสังคม ต้องเคลื่อนไหวให้ผู้คนเข้ามารับรู้และสนับสนุนอย่างกว้างขวาง เรื่อง**ภาษีที่ดิน**ตามข้อเสนอของรัฐบาลขณะนี้ แม้จะพยายามเพิ่มจากอัตราร้อยละ 0.05 มาเป็นร้อยละ 0.5 และให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บเพื่อนำไปใช้เป็นงบประมาณพัฒนาท้องถิ่น และจะจัดเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้ากับที่ดินรกร้างว่างเปล่าในอัตรากว่าอัตรากว่าอัตรากว่า**ภาษีที่ดิน**ที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ มาตรการเช่นนี้จะยังไม่สามารถนำไปสู่การจัดเก็บ**ภาษีที่ดิน**เพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น ข้อเสนออีกคือ การจัดเก็บ**ภาษีที่ดิน**ที่จะนำไปสู่การกระจายการถือครองที่ดินอย่างแท้จริง ควรมีการจัดเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าตามขนาดการถือครองที่ดิน ใครมีที่ดินมากต้องเสียภาษีที่มากในอัตราก้าวหน้า และควรพิจารณาจากมูลค่าของที่ดินด้วย ทั้งนี้ ต้องมีการยกเว้นภาษีให้แก่ผู้ที่มีที่ดินถือครองในมูลค่า

น้อยหรือเกษตรกรที่ยากจน เพื่อให้การระงับคดีแก่กลุ่มคนที่มีฐานะยากจนและต้องอาศัยที่ดินเป็นปัจจัยการผลิตเพื่อดำรงชีพ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเก็บภาษีที่ดินจะต้องเชื่อมโยงกับกองทุนธนาคารที่ดินด้วย กล่าวคือ ต้องนำภาษีในสัดส่วนหนึ่งเอาเข้าไปไว้ในธนาคารที่ดิน ซึ่งรัฐบาลเองก็มีนโยบายที่จะหนุนให้มีการจัดตั้ง เพราะมีจะนั้นแล้วกองทุนธนาคารที่ดินก็จะไม่มีเงินงบประมาณสำหรับดำเนินการดังที่เป็นมาในอดีต จนถึงปัจจุบัน ที่ผ่านมา รัฐบาลได้การจัดตั้งกองทุนที่ดินในรูปแบบเงินทุนหมุนเวียนจัดซื้อที่ดินเพื่อสนับสนุนการจัดที่ดิน พ.ศ.2512 ในรูปแบบนิคมโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ (จัดตั้งตาม พ.ร.บ.จัดรูปที่ดิน พ.ศ. 2511) เพื่อให้ชาวนาชาวไร่ยืมเงินไปซื้อที่ดินมาจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินแต่การดำเนินการโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ก็ไม่ได้นำไปสู่การกระจายการถือครองที่ดินมากนัก มีสหกรณ์นิคมเกิดขึ้นเพียง 84 แห่ง ที่เลวร้ายไปกว่านั้นก็คือ ในช่วงรัฐบาลทักษิณปี 2549 กรมส่งเสริมสหกรณ์กลับคืนที่ดินให้กรมธนารักษ์มาจัดให้ชาวบ้านเช่าที่ดินราชพัสดุ จำนวน 6 สหกรณ์ด้วยกัน หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ภายหลังจากประกาศใช้ พ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.2518 มีการจัดตั้งกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมทั้งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยเงินทุนหมุนเวียน กองทุนจัดหาที่ดินช่วยเหลือชาวนาชาวไร่ พ.ศ.2519 ภายใต้อการดูแลกำกับโดยนายกรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งต่อมาในรัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้เปลี่ยนเป็นคณะกรรมการช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน (กชก.) นอกจากนี้ยังมีกองทุนและกองทุนหมุนเวียนที่เกี่ยวข้องอีกจำนวนหนึ่งในสังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้แก่ กองทุนหมุนเวียนเพื่อปลดปล่อยหนี้สินเกษตรกรที่ยากจน และกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจนด้านหนี้สินและที่ดิน ตั้งแต่ปี 2546 กองทุนทั้งหลายโอนมาสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และมีการปรับปรุงโครงสร้างของ กชก. โดยมีชื่อใหม่ว่า "กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน พ.ศ.2546" กองทุนและกองทุนหมุนเวียนที่ดำรงอยู่มีลักษณะที่เป็นปัญหาหลายประการ กล่าวคือ ขาดงบประมาณดำเนินการที่พอเพียง (ในปี 2518 เงินทุนหมุนเวียนจัดซื้อที่ดินเพื่อสนับสนุนการจัดที่ดิน 2512 มีเงินทุนเพียง 35 ล้านบาท) กองทุนที่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีมักจะถูกใช้ไปในทิศทางที่แก้ปัญหาการชุมนุมเรียกร้องของเกษตรกร ชาวนา ชาวไร่ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า มีลักษณะเป็น “งบบับเพลิง” ซึ่งพบว่า รัฐบาลมีการแก้ระเบียบสำนักนายกฯ ให้ นายกรัฐมนตรีสามารถใช้เพื่อกิจกรรมที่มากกว่าการสนับสนุนการกระจายการถือครองที่ดิน ดังรัฐบาล ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้นำเอาไปประกันตัวชาวนาที่ถูกจับจำนวน 9 คน ที่ จ.ลำพูน ยิ่งในช่วงรัฐบาลยุคต่อมาก็ยังเอาไปใช้จ่ายในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกร

ดังนั้น จึงต้องศึกษาเปรียบเทียบความล้มเหลวของกองทุนต่างๆ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากเป็นลำดับแรก ส่วน

หลักการสำคัญของกองทุนธนาคารที่ดินที่จะจัดตั้งใหม่ก็คือ ต้องไม่แสวงกำไรแบบธนาคาร ให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และเป็นกลไกในสนับสนุนให้เกิดการเข้าถึงที่ดินของเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยของคนจนเป็นประการสำคัญ ธนาคารที่ดินจะต้องเป็นกลไกสำคัญในรวบรวมที่ดิน ซึ่งเหมาะสำหรับการเกษตรกรรม การควบคุมการเปลี่ยนมือที่ดินของเกษตรกรรายย่อยและคนจนมิให้ตกไปอยู่ในมือของเกษตรกรรายใหญ่หรือกลุ่มทุน และกระจายการถือครองที่ดินสู่เกษตรกรรายย่อยและคนจนเมืองอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

.....

5) โฉนดชุมชนและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม โดยประกาศ ปันตบแต่ง ในกรุงเทพฯธุรกิจ วันที่ 22 มิถุนายน 2552

พี่น้องครับ ยังไม่ต้องร้อให้ประเทศกลุ่มอาหรับเข้ามาถือครองที่ดินดังที่กำลังเป็นข่าวในขณะนี้ เมื่อที่ดินถูกปล่อยให้กลายเป็นสินค้าซื้อขาย และเก็งกำไรในระบบตลาด ปล่อยให้มีการลงทุนในภาคอสังหาริมทรัพย์โดยไม่มีการควบคุมการเก็งกำไรซื้อขายราคาที่ดินและการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างเป็นระบบ เหล่านี้เป็นเงื่อนไขเพียงพอที่ส่งผลต่อภาคการผลิตทางการเกษตรเป็นอย่างมาก ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติบนฐานที่ดินได้ถูกแปรสภาพไปเป็นพื้นที่ทางธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่า และเกิดการกระจุกตัวของการถือครองที่ดินในสังคมอย่างเข้มข้น การสูญเสียพื้นที่ซึ่งเหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรมเนื่องจากการใช้ที่ดินผิดประเภท จากรายงานของกรมพัฒนาที่ดิน ในปี 2543 พบว่า มีที่ดินประมาณ 30 ล้านไร่ ซึ่งอยู่ในเขตชลประทานและเหมาะสมสำหรับการทำนาปลูกข้าว ถูกใช้ผิดประเภทโดยมีการนำไปสร้างโรงงานอุตสาหกรรม รีสอร์ท บ้านจัดสรร สถานที่ราชการและสถานศึกษา ไปแล้วประมาณ 5 ล้านไร่ หรือประมาณ 1 ใน 6 ของพื้นที่ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ การสูญเสียพื้นที่ซึ่งเหมาะสมสำหรับการทำเกษตรกรรมเนื่องจากการใช้ที่ดินผิดประเภท จากรายงานของกรมพัฒนาที่ดิน ในปี 2543 พบว่า มีที่ดินประมาณ 30 ล้านไร่ ซึ่งอยู่ในเขตชลประทานและเหมาะสมสำหรับการทำนาปลูกข้าว ถูกใช้ผิดประเภทโดยมีการนำไปสร้างโรงงานอุตสาหกรรม รีสอร์ท บ้านจัดสรร สถานที่ราชการและสถานศึกษา ไปแล้วประมาณ 5 ล้านไร่ หรือประมาณ 1 ใน 6 ของพื้นที่ และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ คุณชรินทร์ ดวงคารา บอกว่าเกษตรกรรายย่อยที่เป็นสมาชิกกองทุนพื้นฟูฯ และเป็นหนี้กับสหกรณ์และสถาบันการเงินต่างๆ โดยนำที่ดินไป

คำประกันและกำลังเข้าสู่กระบวนการฟ้องร้องเพื่อยึดทรัพย์สินขายทอดตลาด มีจำนวนรวมกันราวพื้นที่เกือบ 39 ล้านไร่ สถานการณ์วิกฤติปัญหาที่ดินดังกล่าวยังเกิดจากปัญหาอีกมิติหนึ่งคือ การแย่งชิงที่ดินในที่ดินของรัฐ เช่น ที่ดินในเขตป่า ที่ดินสาธารณะ ฯลฯ ซึ่งความขัดแย้งและการอพยพไล่รื้อยังเกิดขึ้นตลอดเวลา ในหลายพื้นที่ดังกล่าวกรณีปัญหาภายใต้เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) ได้นำมาสู่ความรุนแรงถึงขั้นการลอบสังหาร การจับกุมและฟ้องร้องชาวบ้านด้วยสารพัดข้อหา การละเมิดสิทธิในที่ดินของชุมชนและประชาชน ทำให้เกษตรกรรายย่อย และประชาชนทั่วไปต้องเผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน ในขณะที่ดินกระจุกตัวอยู่ในหมุ่คนจำนวนน้อย แต่เกษตรกรชาวนาข้าวไร่ซึ่งเป็นคนจำนวนมาก และเป็นผู้ผลิตอาหารให้แก่ผู้คนในสังคมไทยกลับไร้ที่ดินและมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม ปัญหาการกระจุกตัวของที่ดินทำกินและการสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมได้นำมาสู่การผลักดันจนกระทั่งรัฐธรรมนูญ 2540 และ 2550 ได้รับรองสิทธิให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐเกี่ยวกับแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา 85 ได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดย กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง รัฐบาลคุณอภิสิทธิ์เองก็ได้กำหนดนโยบายการแก้ปัญหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรในรูปแบบของธนาคารที่ดิน หรือในรูปแบบของ [โฉนดชุมชน](#) ดังที่กำหนดว่า “คุ้มครองและรักษาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรกรรมที่ได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านชลประทานแล้ว เพื่อเป็นฐานการผลิตทางการเกษตรในระยะยาว พื้นฟูคุณภาพดิน จัดหาที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรยากจนในรูปแบบของธนาคารที่ดิน และเร่งรัดการออกเอกสารสิทธิให้แก่เกษตรกรยากจน และชุมชนที่ทำกินอยู่ในที่ดินของรัฐที่ไม่มีสภาพป่าแล้วในรูปแบบของ [โฉนดชุมชน](#) รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรในรูปแบบของนิคมการเกษตร” ปัญหาอยู่ที่ว่า หลักการและฐานคิดนามธรรมดังกล่าวที่ปรากฏทั้งในรัฐธรรมนูญและนโยบายรัฐบาลจะนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร ขณะนี้ได้มีข้อสรุปที่เกิดจากคณะทำงานที่ตั้งขึ้นอันเป็นผลมาจากการร่วมปึกหลักชุมชนของพี่น้อง คปท. ในประเด็นโฉนดชุมชนซึ่งน่าจะนำไปสู่การยกเลิกแยกเปลี่ยน คปท. มีข้อเสนอว่า [โฉนดชุมชน](#) ก็คือ รูปแบบการบริหารจัดการของการใช้สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 66 ซึ่งเป็นสิทธิรวมหมู่ของชุมชนในการจัดการการครอบครองที่ดินและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน และเป็นการรักษาพื้นที่เกษตรในการผลิตพืชอาหารในการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร หลักการสำคัญของ [โฉนดชุมชน](#) ก็คือ ต้องมองที่ดินว่าเป็นฐานชีวิตสำคัญของชุมชนเกษตรกรรายย่อย เพราะ

ที่ดินเป็นทั้งปัจจัยการผลิต แหล่งพึ่งพิงเพื่อสภาพการดำรงชีพ ดังนั้น การจัดการที่ดินจึงต้องไม่มีฐานคิดแบบระบบตลาดที่มองที่ดินเป็นสินค้า ปล่อยให้มีการเก็งกำไรซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันอย่างเสรีกล่าวคือ ต้องเอาที่ดินออกจากระบบกลไกตลาด ดังนั้น ที่ดินจึงควรเป็นเจ้าของโดยชุมชน ให้ชุมชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกัน ไม่ควรมีการถือครองในรูปแบบกรรมสิทธิ์เป็นรายบุคคล ไม่ควรถูกนำมาซื้อขายในกลไกตลาด หากผู้ใดไม่ใช้ประโยชน์ให้คืนสิทธิการใช้ประโยชน์แก่ชุมชนผ่านองค์กรที่บริหารจัดการ และอาจได้รับค่าชดเชยบางระดับที่ไม่ใช่ราคาที่ดินท้องตลาด ประการต่อมา การใช้ที่ดินในชุมชนเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ต้องเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ทางการเกษตร โดยการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปสู่อุตสาหกรรมหรือกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อการทำเกษตร ซึ่งต้องโยงกับการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม และควรมีลักษณะเงื่อนไขของเกษตรกรรมยั่งยืน ในมิติด้านองค์กรการจัดการที่ดินโดยชุมชน เสนอว่า จำเป็นต้องมีการจัดตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่จัดการหรือมีวิธีการจัดการร่วมกันในนามของชุมชน รูปแบบการจัดองค์กรหรือการจัดการไม่ควรจำกัดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน อาจจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้ การได้มาซึ่งที่ดินในการจัด **โฉนดชุมชน** โยงกับการจัดตั้งกองทุนธนาคารที่ดิน เพื่อจะได้เอาเงินมาซื้อที่ดินที่จะต้องเร่งให้มีมาตรการทางภาษีที่บังคับให้เจ้าที่ดินปล่อยที่ดินออกมา ส่วนที่ดินในเขตป่าก็ต้องมีพิธีการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมีการกันเขตพื้นที่ สิ่งสำคัญประการสุดท้ายก็คือ ต้องสร้างความต่อเนื่องของนโยบาย **โฉนดชุมชน** ทั้งนี้ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติ ประกอบด้วย หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารนโยบาย **โฉนดชุมชน** ให้ต่อเนื่องจากพื้น **โฉนดชุมชน** นำร่อง และให้มีการจัดตั้งส่วนงานและงบประมาณรองรับ ซึ่งอาจเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีก็ได้ การสร้างรูปธรรมในลักษณะโครงการนำร่อง **โฉนดชุมชน** และทำให้ลงรากปักฐานระยะยาว จะเป็นอย่างก้าวสำคัญของรัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ให้มีอะไรที่มากกว่าการลอกการบ้านประชานิยมของรัฐบาลอดีต

.....

6) กระจายการถือครองที่ดินแบบจิวระทาย โดยประกาศ ปันตบแต่ง ในกรุงเทพฯธุรกิจ วันที่ 5 สิงหาคม 2552

นโยบายการกระจายการถือครองที่ดิน ดูเหมือนจะดึงเอาความสนับสนุนจากผู้ที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลง ในเชิงโครงสร้างด้านความไม่เป็นธรรมทางสังคมได้กว้างขวางทีเดียว ช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา รัฐบาลได้สร้างกลไกที่เห็นชัดขึ้นมาน้อย 2 ส่วน คือ คณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนแห่งชาติ โดยมีคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี เป็นประธาน และอนุกรรมการอีกหลายชุด อาทิเช่น อนุกรรมการที่ทำกินและที่อยู่อาศัย อนุกรรมการ ปฏิรูประบบการจัดการทรัพยากร อนุกรรมการปฏิรูประบบเกษตรกรรม ฯลฯ กลไกอีกโครงสร้างหนึ่ง ก็คือ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ที่มีนายรัฐมนตรีเป็นประธาน และอนุกรรมการ 6 ชุด ซึ่งเกิดมาจากการเจรจาหลังการชุมนุมในช่วง 4-11 มีนาคม 2552

ผลการทำงาน 6 เดือนที่ผ่านมา ยังไม่ได้นำไปสู่นโยบาย หรือมาตรการอะไร ส่วนใหญ่จะมีแต่ข้อเสนอในระดับอนุกรรมการ อย่างไรก็ดี อาจจะพอเห็นทิศทางว่ารัฐบาลจะตัดสินใจเลือกทำอะไร แค่นั้น อย่างไรเกี่ยวกับนโยบายกระจายการถือครองที่ดิน ดังเช่นประเด็นกฎหมายภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เนื้อหากฎหมายคงจะอยู่ที่การขยายอัตราภาษีเพิ่มเป็นร้อยละ 0.5 จะไม่มีการเก็บอัตราก้าวหน้าตามขนาดการถือครองที่ดิน ซึ่งเป็นหัวใจของการกระจายที่ดิน การเก็บแบบอัตราก้าวหน้าจะมีเพียงในที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งที่ผ่านมา แทบไม่มีการเก็บเลยในทางปฏิบัติ เพราะเจ้าของที่ดินเอากล้วยตานีไปปลูกไว้ ก็ถือว่าเป็นการใช้ประโยชน์แล้ว แต่อย่างไรก็ดี ดูเหมือนนายรัฐมนตรีจะยอมรับข้อเสนอให้นำภาษีสักจำนวนหนึ่ง (แบบภาษีบาป) มาใส่ในกองทุนธนาคารที่ดิน

ส่วนเรื่องโฉนดชุมชน รัฐบาลได้มอบให้มือกฎหมายร่างออกมาแล้ว และคงเป็นประเด็นความขัดแย้งกับข้อเสนอของเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน เพราะระบุว่า โฉนดชุมชนดำเนินการได้เฉพาะในที่ดินของรัฐเท่านั้น ความสนใจเรื่องโฉนดชุมชนของรัฐบาลจะสนใจไปยังที่ดินในเขตป่า แต่ต้องเป็นพื้นที่ซึ่งมีการพิสูจน์สิทธิและกันเขตออกไปจากป่าอนุรักษ์และป่าสงวน เมื่อเป็นเช่นนี้ โฉนดชุมชนจึงจะดูเป็นเพียงแค่เอกสารแบบ สทก. ที่ให้สิทธิทำกินแก่ชาวบ้านเท่านั้น

แต่อย่างไรก็ดี การหาแนวทางแก้ปัญหาที่ดินในเขตป่า โดยโฉนดชุมชนก็ยังมีปัญหามากและซับซ้อน เมื่อท่านรัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรฯ ที่กำลังขอเงินจากกองทุนสิ่งแวดล้อม 2,200 ล้านบาท เพื่อดำเนินโครงการเร่งรัดการพิสูจน์สิทธิโดยแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และทำแนวเขตโดยจ้างบริษัทเอกชน โดยใช้เกณฑ์พิจารณาว่า ชาวบ้านอยู่มาก่อนหรือหลังการประกาศเป็นป่าสงวนฯ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งคาดได้ไม่ยากว่า จะเสียเงินเปล่า จะแก้ไม่ได้เพราะไม่อยู่กับสภาพความเป็นจริง ดังเช่นที่ผ่านมา มติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน

2541 ได้กำหนดให้ใช้เกณฑ์การพิสูจน์สิทธิว่าชาวบ้านอยู่ก่อนหรือหลังปีที่มีการประกาศเขตป่า (ทั้งป่าสงวนฯ และป่าอนุรักษ์) ก็ปรากฏว่า การพิสูจน์สิทธิชาวบ้านมากกว่า 6 หมื่นราย พบว่ามีผ่านเกณฑ์เพียงราว 9,000 ราย เท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ การประกาศโฉนดชุมชนต้องผ่านกระบวนการพิสูจน์ตามเกณฑ์ดังกล่าวเสียก่อน ที่ดินซึ่งชาวบ้านอยู่มาก่อนก็ให้กรรมสิทธิ์ไปเลย ส่วนที่ดินซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวก็เป็นป่า ท่านรัฐมนตรีสุวิทย์ คุณกิตติ บอกชัดเจนว่า จะยอมให้ชาวบ้านดูแลใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณป่าชายขอบ คำถามก็คือ จะเหลือที่ดินในเขตป่าให้ดำเนินโครงการโฉนดชุมชนสักกี่ไร่กัน ในร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรียังระบุที่ดินของรัฐให้รวมถึงที่ดิน ซึ่งรัฐได้มาโดยธนาคารที่ดิน นั่นหมายความว่า หากตั้งกองทุนธนาคารที่ดินขึ้นมา เมื่อมีการซื้อที่ดินก็จะกลายเป็นที่ดินของรัฐ ชาวบ้านและชุมชนมีสิทธิเพียงการใช้ประโยชน์บนที่ดินเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้ เพราะมีวิธีคิดว่า หากโอนที่ดินให้กรรมสิทธิ์แก่ชุมชนไม่ว่าในลักษณะสหกรณ์ กลุ่ม หรือองค์กรแบบใด เดี่ยวชาวบ้านจะเอาไปขาย น่าสนใจว่า รัฐบาลเห็นข้อเสนอเรื่องโฉนดชุมชนของชาวบ้านเป็นเพียงเทคนิค หรือวิธีการที่ชาวบ้านใช้เพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินเสียก่อน หลังจากนั้น ก็จะรวมหัวกันยกมือให้หน้าที่ดินมาแจกันรายแปลงในลักษณะของโฉนดส่วนบุคคล เหมือนกับที่ท่านนายกรัฐมนตรียึดถามชาวบ้านคลองโยง ทำนองว่า หากพวกท่านซึ่งเป็นสมาชิกสหกรณ์รวมหัวกันยกมือร่วมกันขายรัฐบาลไม่ฟังหรือ คำถามคือ รัฐบาลประชาธิปไตยยุคผี ส.ป.ก. 4-01 ตามหลอกหลอนจนเกินเลยไปหรือเปล่า

ที่จริงกรรมสิทธิ์ที่ดินร่วมลักษณะนี้ ได้ดำเนินการอยู่แล้วในโครงการบ้านมั่นคงกว่าครึ่ง ก็ไม่เห็นมีชาวบ้านที่ไหนยกมือขายที่ดิน ประเด็นสำคัญอยู่ที่การสร้างกลไกการตรวจสอบ กำกับ ทั้งโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้าน มากกว่าการจัดการความไม่ไว้ใจชาวบ้าน โดยเอาที่ดินไว้เป็นของรัฐ ชาวบ้านคลองโยง และพิชัยภูเบนทร์ยอมลดระดับจากสิทธิที่สมควรได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินในรูปแบบโฉนดที่ดินรายบุคคล ตามเจตนารมณ์ของกองทุนหมุนเวียนฯ พ.ศ. 2518 แต่เห็นด้วยกับแนวทางโฉนดชุมชนของรัฐบาล และไม่เห็นด้วยกับการให้กรรมสิทธิ์รายแปลง เพราะต้องการตอบคำถามความไม่ไว้ใจของรัฐบาลและสังคมที่กลัวชาวบ้านจะเอาที่ดินไปขาย

นอกจากนี้ การลุกขึ้นมาเรียกร้องเคลื่อนไหวของชาวบ้าน นำมาสู่การหยุดยั้งการขายที่ดิน ที่มีการขายตัวอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ในช่วงซึ่งที่ดินแปลงนี้ถูกส่งคืน ไปยังกรมธนารักษ์ เพราะการจัดการให้เช่าที่ดินภายใต้กฎหมายที่มีอยู่ไม่มีระเบียบห้ามเปลี่ยนแปลงผู้เช่า จึงมีขบวนการนายหน้าค้าที่ดินที่มีความร่วมมือจากหลายฝ่ายเกิดขึ้น สิ่งที่ควรพิจารณา ก็คือ แนวคิดเรื่องโฉนดชุมชนในลักษณะกรรมสิทธิ์ร่วมเป็นโจทย์ที่ต้อง

ช่วยกันสร้างบทเรียน และขยายฐานคิดออกไปในสังคม ไม่ใช่คิดแบบคับแคบ ด้วยการรวบรวมอำนาจเอาไว้ที่รัฐ กำกับโดยรัฐ และนำมาซึ่งร่างระเบียบฯ สับปะรังเค ที่ไม่ไว้ใจชาวบ้าน ผลงาน 6 เดือนของรัฐบาลด้านนโยบาย [กระจายการถือครองที่ดิน](#) โดยรวมพอไปได้ แต่เป็นการดำเนินนโยบายแบบกระจุกกระจิม ค่อยๆ ขยับอย่างเบาๆ

.....

7) ประชาพิจารณ์โฉนดชุมชน โดยประกาศ ป็นตบแต่ง วันที่ 2 กันยายน 2552

เมื่อวันที่ 28 สิงหาคมที่ผ่านมา นายกรัฐมนตรีได้ทำพิธีตัดริบบิ้นเปิดการสัมมนาเรื่องโฉนดชุมชนที่ ทำเนียบรัฐบาล และจะมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นประเด็นเรื่อง [โฉนดชุมชน](#) ตามภูมิภาคต่างๆ อีก 4 ครั้ง ในเร็ววันนี้ รัฐบาลคงจะประกาศใช้พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการจัดให้มี [โฉนดชุมชน](#) และมีพื้นที่นำร่องไม่น้อย กว่า 30 แห่ง อย่างไรก็ดี มีคำถามต่อร่างพระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยการจัดให้มี [โฉนดชุมชน](#) ที่รัฐบาลได้มอบให้ มีอ กฎหมายขร่างออกมาหลายประการ ในภาพรวมแล้ว [โฉนดชุมชน](#) ยังไม่สามารถตอบคำถามได้ว่าจะนำมาสู่การ กระจายการถือครองที่ดินได้อย่างไร

ข้อสังเกตประการแรก ก็คือ [โฉนดชุมชน](#) ของรัฐบาลเป็นเพียงเครื่องมือในการบริหารงานที่อยู่ภายใต้ กรอบกฎหมาย และมาตรการเดิมที่มีอยู่ทั้งหมด ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ก็ล้วนมีข้อจำกัด และมีลักษณะขอความ ร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ให้มีข้อยกเว้นบางประการ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐบาลได้ เมื่อ เป็นเช่นนี้ก็เห็นอุปสรรคอยู่ตรงหน้าว่า กระทรวงทรัพยากรฯ ของท่าน รมต. สุวิทย์ คุณกิตติ คงไม่ยอมให้พื้นที่ ที่มาจัด [โฉนดชุมชน](#) เพราะท่านก็บอกอยู่บ่อยๆ ว่า [โฉนดชุมชน](#) เป็นเรื่องของท่าน รมต.สาทิพย์ ไม่เกี่ยวกับ แนวทางของกระทรวงทรัพยากรฯ ถ้าเปรียบเทียบกับกระแสการผลักดันให้มีการปฏิรูปที่ดินในช่วง ประชาธิปไตยแบ่งบานยุคสหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย ซึ่งทำให้รัฐบาลประกาศใช้ พ.ร.บ.ปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม 2518 และการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนปี 2519 เพื่อชาวนาชาวไร่ยืมไปใช้จัดเช่า-ซื้อที่ดินรูป สหกรณ์นิคม ฯลฯ [โฉนดชุมชน](#) ที่จะเกิดขึ้นในรัฐบาลนี้ เป็นเพียงหยิบเล็กผสมน้อยจากกฎหมาย และมาตรการ ที่มีอยู่อย่างล้าหลังพิการ ซึ่งคงจะทำให้เกษตรกร คนจน มีที่ดินทำกินเพิ่มขึ้นมาบ้าง แต่ไม่ใช่การกระจาย กรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งกระจุกตัวอันเป็นโจทย์ที่สำคัญ

ประการที่สอง ร่างระเบียบ [โฉนดชุมชน](#) ไม่ใช่การกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการ

ปฏิรูปที่ดิน เพราะเขียนเอาไว้ชัดเจนว่าที่ดินซึ่งเป็น **โฉนดชุมชน** ยังคงเป็นที่ดินของรัฐเท่านั้น ที่ดินในเขตป่าที่เข้ามาสู่การจัด **โฉนดชุมชน** ก็ยังคงเป็นที่ดินของรัฐ **โฉนดชุมชน** ในที่ดินเช่นนี้ จึงไม่ได้แตกต่างไปจากการให้สิทธิทำกินชั่วคราว (สทก.) เพียงแต่เป็น สทก. ทั้งแปลงให้ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ในร่างระเบียบ **โฉนดชุมชน** ได้ระบุเอาไว้ชัดเจนว่า การให้ใช้ประโยชน์จะทำได้ไม่เกิน 30 ปี และมีการพิจารณาทุกๆ 3 ปี ซึ่งนี่ก็คือการให้เช่าตามกฎหมายที่ราชพัสดุ คำถามเดิม ก็คือ นี่จะเป็นการกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดินได้อย่างไร ปัญหาที่ตามมา ก็คือความมั่นคงในที่ดินของชาวบ้านก็ยังไม่เหมือนเดิม เพราะไม่รู้ว่เมื่อใดรัฐจะเอาคืน และยังถ้าเป็นเพียงแนวปฏิบัติ หากรัฐบาลใหม่มาแล้วไม่เห็นด้วยกับแนวทางของรัฐบาลนี้ ก็จะมีการเปลี่ยนแปลง ยกเลิกได้ง่ายเมื่อเป็นเช่นนี้ หากเห็นว่าระเบียบนี้จะเร่งออกมาเพื่อหาบทเรียนจากการนำร่อง ก็ควรทบทวนวิธีคิดที่จะให้อำนาจแต่ฝ่ายรัฐเดียว และต้องยึดหลักการสำคัญของ โฉนดที่ส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนจัดการที่ดิน ถ่ายโอนอำนาจไปที่ชุมชน ไม่ใช่เอาไว้ที่รัฐแต่ฝ่ายเดียว นอกจากนี้ ในระยะยาวมีความจำเป็นที่จะต้องทำให้เห็นถึงความชัดเจนเรื่องกรรมสิทธิ์โดยชุมชน อาทิเช่น การคิดถึงการแก้ไขกฎหมายที่ดินให้มีกรรมสิทธิ์แก่ชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันด้านความมั่นคงในที่ดินให้แก่ชุมชน เพราะกฎหมายที่เป็นอยู่คิดแต่ที่ดินรัฐและเอกชนเท่านั้น

ประการที่สาม **โฉนดชุมชน** ซึ่งนักกฎหมายของรัฐบาลได้ยกร่างขึ้นมา นี้ อยู่บนวิธีคิดที่กลัวชาวบ้านจะเอาที่ดินไปขาย "ความกลัว" ดังกล่าวจึงนำมาสู่ "ความเสื่อม" ในหลักการสำคัญของ **โฉนดชุมชน** ที่ต้องให้อำนาจในการจัดการทรัพยากรแก่ชุมชนดังที่กล่าวมา และไม่กล้าให้ความมั่นคงแก่ชุมชนในการถือครองที่ดิน เป็นไปได้ว่ารัฐบาลประชาธิปไตยยังขวัญผวาจากเรื่องปัญหาที่ดิน ส.ป.ก. 4-01 สิ่งที่น่าจะใคร่ครวญกันใหม่ ก็คือ มาคาดคิดว่า "หากรักษาที่ดินเป็นของรัฐแล้ว จะเป็นหลักประกันว่า ที่ดินจะเป็นของเกษตรกร คนยากจนได้" เป็นเรื่องไม่จริง เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นกับที่ดินราชพัสดุทุกชนิด ก็คือ การเช่าได้ถูกเปลี่ยนมือจากเกษตรกรรายย่อยไปสู่นายทุนเสียเป็นส่วนใหญ่ เพราะกฎหมายไม่ได้ห้ามการเปลี่ยนมือการเช่า และไม่จำเป็นต้องเป็นการเช่าโดยเกษตรกร ยิ่งที่ดินไม่มีความมั่นคง และไม่ได้ให้ชุมชนเข้ามาช่วยกันดูแล กำกับ ที่ดินก็ยิ่งจะหลุดไปจากเกษตรกรรายย่อย และคนจน หลักการ **โฉนดชุมชน** ที่มาจากประสบการณ์ชาวบ้าน จึงเป็นการให้มีกลไกในการช่วยการดูแล การสร้างหลักการตรวจสอบร่วมกันหลายฝ่าย และสร้างกฎระเบียบร่วมกัน อาทิเช่น ระบุให้ชัดเจนว่าที่ดินเหล่านี้ห้ามซื้อ-ขาย

ประการที่สี่ **โฉนดชุมชน** ควรคิดเชื่อมโยงกับมาตรการอื่นๆ ที่จะนำไปสู่การกระจายกรรมสิทธิ์ที่ดิน อาทิเช่น กองทุนธนาคารที่ดิน ในร่างระเบียบกำหนดเอาไว้ว่า ที่ดินซึ่งซื้อโดยกองทุนธนาคารที่ดินก็ให้เป็นที่ดินของรัฐ ท่านนายกฯ และรัฐมนตรีคลังก็แถลงในทำนองว่า จะให้เอาไว้บางส่วนจากภาษีที่ดินมาใส่แล้ว

นำมาซื้อที่ดินมาให้ชาวนาเช่า ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ให้ข่าวว่าจะเอาเงินกองทุนธนาคารที่ดิน มาซื้อที่ดินตามอด ดูเหมือนว่า ชักจะไปไกลจากหลักการปฏิรูปที่ดินมากยิ่งขึ้นทุกทีๆ

ข้อเสนอ ก็คือ ควรขยายกรอบเรื่อง โฉนดชุมชน ให้เข้ามาเชื่อมโยงในที่ดินเอกชนและกองทุนธนาคารที่ดิน ดังที่เคยเกิดขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แต่ควรทำทวนบทเรียนเรื่องการให้เช่าซื้อเป็นรายปัจเจกบุคคล มาสู่การให้กรรมสิทธิ์รูปแบบ โฉนดชุมชน พร้อมกับมีมาตรการการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม โดยต้องหนุนเสริมให้ชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนการผลิตมาสู่เกษตรกรรมแบบยั่งยืน โฉนดชุมชน จึงควรเริ่มต้นจากความไว้วางใจผู้คนในชุมชน ที่ได้ผลักดันให้เข้ามาสู่นโยบายของรัฐบาล ออกจากมายาคติเรื่องที่ดินของรัฐ ขยายหลักคิดมาสู่ โฉนดชุมชน ในที่ดินเอกชน โดยเชื่อมโยงกับกองทุนธนาคารที่ดินและการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

.....

8) โฉนดชุมชนจากเบื้องล่าง โดยประภาส ปิ่นตบแต่ง

คงจะเป็นเพราะผี ส.ป.ก. 4-01 ยังคงหลอกหลอนรัฐบาลประชาธิปไตย จนทำให้นโยบายกระจายการถือครองที่ดินที่ได้ประกาศเอาไว้จึงเดินไปไม่ค่อยได้มากนัก ระเบียบสำนักนายฯ ว่าด้วยโฉนดชุมชนผ่านมติกรม ตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม 2552 แต่ยังคงค้างอยู่ที่คณะกรรมการกฤษฎีกา

แม้ระเบียบดังกล่าวนี้ยังมีสภาพกระรุ่งกระริ่งเป็นอย่างมากในสายตาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย ผู้ซึ่งผลักดันแนวคิดโฉนดชุมชน แต่ก็ทราบดีว่ากระทรวงทรัพยากรฯ ขวางสุดตัว ในทุกๆ ขั้นตอน

ท่านรัฐมนตรีสุวิทย์ คุณกิตติ กล่าวอย่างชัดเจนว่า โฉนดชุมชนเป็นเรื่องของคุณสาขาतीय วังศ์หนองเตย ลูกน้องท่านหนึ่งของท่านรัฐมนตรีกล่าวในที่ประชุมอนุกรรมการสิทธิชุมชน ในคณะกรรมการสิทธิฯ (ซึ่งผู้เขียนเป็นอนุกรรมการด้วย) ว่า ในกระทรวงทรัพยากรฯ ไม่มีพื้นที่ว่างให้จัดทำโฉนดชุมชน

จึงอยู่ในสภาพ “หัวก็ส่าย หางก็กระดิก” นายใหญ่ก็ไม่รับแนวนโยบายโฉนดชุมชน ส่วนข้าราชการระดับล่างก็กระดิกหางรับเป็นทอดๆ ลงไป

ที่จริงระเบียบโฉนดชุมชนที่กำลังจะออกมาก็เป็นเพียงแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งหน่วยงานต่างๆ น่าจะช่วยกันนำความคิดนี้ไปลองทำดูเพื่อหาบทเรียน และยกระดับของความคิด สร้างกลไกกฎหมาย ฯลฯ เพื่อให้ลงรากปักฐาน

เพราะกฎหมายและแนวนโยบายของกระทรวง หน่วยงานต่างๆ ที่มีอยู่ก็สามารถปรับใช้ได้ เช่น สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ก็สามารถดำเนินการปฏิรูปที่ดินโดยสร้างเงื่อนไขมอบที่ดินให้แก่ชุมชนในรูปของกลุ่มหรือสถาบันเกษตรกร และสร้างเงื่อนไขการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดินโดยองค์กรดังกล่าว

สร้างหลักการถ่ายโอนอำนาจการบริหารจัดการ การควบคุมดูแลตรวจสอบและกำกับร่วมกัน เพราะบทเรียนที่ผ่านมาคือ การให้ที่ดินแก่ปัจเจกบุคคลมักจะหลุดมือไปสู่คนที่มีเงินเข้ามากว่าวันซื้อ ที่ดินในพื้นที่ปฏิรูปฯ จึงเปลี่ยนไปสู่มือของนายทุน สิ่งที่ตามมาก็คือ การเปลี่ยนสภาพการใช้ประโยชน์ที่กลับมาสร้างผลกระทบแก่พื้นที่เกษตรกรรม

รูปธรรมแห่งหนึ่งของโฉนดชุมชนบนแนวคิดนี้ก็คือ กรณีชาวบ้านคลองโยง ซึ่งเป็นพื้นที่นำร่องแห่งหนึ่งที่จะจัดโฉนดชุมชนภายใต้ระเบียบสำนักนายกฯ ซึ่งมีการกำหนดพื้นที่นำร่องเอาไว้ไม่น้อยกว่า 30 แห่ง

ที่ดินคลองโยงผืนนี้ชาวบ้านได้ยืมเงินกองทุนหมุนเวียนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกร พ.ศ.2514 ซึ่งมีเจตนารมณ์ให้จัดการในรูปแบบนิคมสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน แต่เรื่องราวก็มีปัญหาคาราคาซังมาจนถึงปัจจุบัน (ซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้)

บทเรียนของการจัดตั้งกองทุนฯ และให้ชาวบ้านยืมมาซื้อที่ดินแล้วค่อยๆ ผ่อนส่งคืนก็คือรูปแบบของธนาคารที่ดินที่รัฐบาลกำลังพูดอยู่ในขณะนี้ แต่น่าเสียดายว่ากองทุนดังกล่าวนี้ได้ถูกยุบไปในปี 2540

ส่วนกองทุนคล้ายๆ กันที่ตั้งขึ้นมาช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ผลักดันโดยสหพันธ์ชาวนาชาวไร่ ก็ถูกแปรสภาพวัตถุประสงค์เป็นกองทุนดับเพลิง กล่าวคือ เปลี่ยนวัตถุประสงค์เอาไปแก้ไขปัญหาเกษตรกรเรื่องอื่นๆ

อีกประการหนึ่งที่น่าจะนำมาเป็นบทเรียนก็คือ การมอบที่ดินให้แก่เกษตรกรแบบปัจเจกบุคคลจะนำมาสู่สภาพเดียวกับที่ดินส.ป.ก. ดังที่กล่าวมา จากการติดตามสหกรณ์นิคมการเช่าซื้อที่ดินหลายแห่งก็พบว่ามิสภาพเช่นนั้น

ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ ชาวบ้านคลองโยงจึงได้ร่วมกันร่างระเบียบโฉนดชุมชนที่พยายามสรุปบทเรียนเหล่านี้

โดยมีหลักการพื้นฐานเบื้องต้นสำคัญคือ ให้อำนาจที่ดินเป็นฐานชีวิตสำคัญของชุมชนเกษตรกรรมรายย่อย เพราะเป็นทั้งปัจจัยการผลิต แหล่งพึ่งพิงเพื่อสภาพการดำรงชีพ ดังนั้น การจัดการที่ดินจึงต้องไม่มีฐานคิด

แบบระบบตลาดที่มองที่ดินเป็นสินค้า ปล่อยให้มีการเก็งกำไรซื้อขาย แลกเปลี่ยนกันอย่างเสรีกล่าวคือ ต้องเอาที่ดินออกจากระบบกลไกตลาด

ในมิติของการใช้ที่ดินสำหรับที่นี้ เราเสนอให้มองว่า ในชุมชนเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ ต้องเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ทางการเกษตรโดยการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปสู่อุตสาหกรรมหรือกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อ

ดังนั้น ในแง่ของการบริหารจัดการ จึงมีกฎว่า ให้ชุมชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกันโดยโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งแปลงให้เป็นกรรมสิทธิ์สหกรณ์คลองโยง กล่าวคือ “ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์สหกรณ์เป็นของสมาชิก ที่ดินเป็นของสมาชิกโดยสหกรณ์”

ที่ดินดังกล่าวสามารถตกทอดไปยังทายาทโดยธรรมของผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์ในที่ดิน โดยมีการออกเอกสารรับรองการครอบครองและการใช้ประโยชน์แก่สมาชิกผู้มีสิทธิ

นอกจากนี้ ชาวบ้านได้คุยกันว่า จะต้องมีการจัดตั้งกองทุนที่ดินหรือธนาคารที่ดินของชุมชนเพื่อรองรับการคืนสิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ทั้งนี้เพื่อรองรับผู้ที่อาจจะต้องการเลิกการทำเกษตรกรรม หรือย้ายออกไปจากพื้นที่ ฯลฯ

กลไกดังกล่าวนี้จะเป็นหลักประกันให้ที่ดินคงอยู่ในสภาพการถือครองและใช้ประโยชน์โดยชุมชน ป้องกันการขายที่ดินให้แก่นายทุนและนำไปสู่การเปลี่ยนสภาพ เพราะใครจะขายต้องขายที่ดินแก่สหกรณ์ที่มีระเบียบการจัดการร่วมกันเท่านั้น

การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวสามารถเริ่มได้เลยในหน่วยงานของรัฐไม่ว่าจะเป็น ส.ป.ก. กรมส่งเสริมสหกรณ์ที่มีรูปแบบนิคมสหกรณ์อยู่แล้ว ในส่วนของกระทรวงมหาดไทยก็มีที่ดินสาธารณะประโยชน์จำนวนมากที่สามารถจัดการรูปแบบโฉนดชุมชน เพียงแค่ระเบียบการเช่าที่ดินสาธารณะฯ ปี 2547 ให้สอดคล้องกัน ฯลฯ

ก็ได้แต่หวังว่า รูปธรรมการจัดการในลักษณะโฉนดชุมชนที่กำลังเกิดขึ้นอย่างหลากหลายในประสบการณ์ของชาวบ้านต่างๆ จะได้รับการหนุนเสริมจากสังคมส่วนต่างๆ และช่วยกันขับเคลื่อนเพื่อยกระดับความคิดของหน่วยงานของรัฐ และเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายสาธารณะที่ก้าวหน้าต่อไป

.....

9)ประชาชนต้องตายก่อน โดย ประกาศ ปีนตบแต่ง

หลังจากการเสียชีวิตของ สมพร พัฒนภูมิ เมื่อวันที่ 11มกราคมที่ผ่านมา และเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยได้มาชุมนุมที่หน้าทำเนียบรัฐบาลอยู่ 3 วัน นายกรัฐมนตรีได้เร่งลงมาแก้ปัญหาเรื่องคดีความ ให้ความช่วยเหลือญาติผู้เสียชีวิต และนำไปสู่การเร่งประชุมคณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินฯ ที่ไม่มีการประชุมมากกว่า 6 เดือน ในวันที่ 1 ก.พ. 2553

นายกรัฐมนตรีได้มานั่งเป็นประธานดำเนินประชุมเพื่อการแก้ไขปัญหาที่อิงอยู่บนนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินซึ่งขยับไปได้พอสมควร กล่าวคือ มีการตัดสินใจชัดเจนว่าจะมีโครงการนำร่องเรื่องกองทุนธนาคารที่ดินที่จะมารองรับการนำร่องในบางพื้นที่ การแก้ปัญหาที่ดินของชาวบ้านสหกรณ์คลองโยงและพิชัยภูเบนทร์ การแก้ปัญหาที่ดินสาธารณประโยชน์และที่ดินเอกชน ที่มี รมว.ถาวร เสนเนียม เป็นประธาน ฯลฯ

อย่างไรก็ดี กรณีปัญหาซึ่งสำคัญแต่ไม่ขยับเอาเสียเลย หรือจะถอยหลังเข้าคลองเสียด้วยซ้ำ ก็คือ กรณีปัญหาที่ดินในเขตป่า ซึ่งมี ฯลฯ นายสุวิทย์ คุณกิตติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรฯ เป็นประธาน เพราะนับตั้งแต่เดือนมีนาคม 2552 อนุกรรมการฯ ชุดนี้มีการประชุมเพียงครั้งเดียว

ข้อตกลงเรื่องการแก้ไขปัญหของชาวบ้านโดยแนวทางโฉนดชุมชน ได้รับการประกาศจากเจ้าหน้าที่ในกระทรวงทรัพยากรฯ ว่า “ไม่มีพื้นที่ให้รัฐบาลไปจัดเป็นโฉนดชุมชน” ถ้าจะดำเนินการให้ไปทำในที่อื่น ไม่ใช่ในกระทรวงนี้

ข้อตกลงจากที่ประชุมโดยมีการยืนยันจะไม่มีการใช้ความรุนแรงกับชาวบ้านที่เข้าไปอยู่ในพื้นที่พิพาทระหว่างการดำเนินการแก้ปัญหาภายใต้คณะกรรมการอำนวยการฯ ที่มีมติให้ “...ผ่อนผันให้ราษฎรได้อยู่อาศัยและทำกินในที่ดินดังกล่าวตามวิถีชีวิตปกติไปพลางก่อน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน และแจ้งส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ชะลอการดำเนินการใดๆ ที่อาจเป็นมูลเหตุให้เกิดความขัดแย้งหรือก่อให้เกิดความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิตตามปกติสุข และเสนอกณะรัฐมนตรีรับทราบต่อไป”

แต่กระทรวงทรัพยากรฯ ได้สั่งการไปยังส่วนราชการในสังกัด โดยมีหนังสือลงนามโดยปลัดกระทรวงฯ ว่ามติดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจาก “ไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้”

กรณีที่มีการฟ้องแพ่งเรียกค่าเสียหายจากชาวบ้านในคดีความ “ทำให้โลกร้อน” ดัง

กรณีของนางกำจาย ยังดำเนินการจัดการกับชาวบ้านคนเล็กคนน้อยเช่นนี้ต่อไปอย่างเข้มข้น โดยมีการชี้แจงว่า ไม่ปรากฏว่าคณะกรรมการอำนวยการฯ หรือคณะรัฐมนตรีมีมติให้กรมอุทยานฯ ชะลอการรื้อถอนพืชผลอาสิน หรือสิ่งปลูกสร้างในกรณีดังกล่าวแต่อย่างใด

ดังที่พบว่า กรณีการดำเนินคดี ตลอดจนใช้อำนาจตาม พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พ.ร.บ.สงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 คุณคามสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด จ.ตรัง และพัทลุง กรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง จ.เพชรบูรณ์ และกรณีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาผึ้ง จ.ชัยภูมิ จำนวน 18 ราย

การฟ้องเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง นางจันทร์ทอง พิมเสนา ชาวบ้านห้วยระหงส์ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ กรณีพิพาทเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูผาแดง วันที่ 24 กันยายน 2552 เรียกค่าเสียหายทั้งสิ้น 129,732.28 บาท ศาลจังหวัดหล่มสักพิพากษาเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2552 ให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายรวมทั้งสิ้น 50,000 บาท

สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 7 มีหนังสือที่ ทส 0917.2/5486 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2552 เรื่องขอให้ชำระค่าเสียหายในคดีบุกรุกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าผาผึ้ง โดยส่งถึงชาวบ้านสมาชิกเครือข่ายฯ พื้นที่ตำบลทุ่งลุยลาย อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ จำนวน 4 ราย เป็นเงินทั้งสิ้น 525,525 บาท ในเนื้อที่ 18 ไร่ 3 งาน

นอกจากนี้ มีการฟ้องขับไล่ชาวบ้านผู้เดือดร้อน กรณีสวนป่าคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ พร้อมทั้งปรึกษาเครือข่ายฯ จำนวน 31 ราย โดยองค์กรอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.) ได้ยื่นฟ้องชาวบ้านและที่ปรึกษาเครือข่ายฯ ทั้งที่เคยมีคณะกรรมการระดับพื้นที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และที่ประชุมประชาคมตำบลทุ่งพระ มีมติให้ยกเลิกสวนป่าคอนสาร และนำที่ดินมาจัดสรรแก่ชาวบ้านผู้เดือดร้อน เนื่องจากสวนป่าปลูกสร้างทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรจริง

ที่กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างบางส่วน กล่าวโดยภาพรวมสะท้อนว่า การดำเนินงานแก้ไขปัญหากเกี่ยวกับที่ดินในเขตอุทยานแห่งชาติ ป่าสงวนแห่งชาติ และที่ป่าไม้อื่นๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงทรัพยากรฯ ตลอดระยะเวลากว่า 10 เดือนที่ผ่านมา ล้มเหลวโดยสิ้นเชิง

ไม่รู้ว่าคุณรัฐมนตรีมีจุดยืน และวาระซ่อนเร้นอะไรกับรัฐบาลประชาธิปไตย แต่ผลเสียที่เกิดแก่ชาวบ้านก็คือ เกิดการข่มขู่คุกคามกับชาวบ้าน อย่างไม่เป็นธรรมอย่างกว้างขวาง ความล่าช้าที่เกิดขึ้นทำให้ความขัดแย้งในหลายพื้นที่มีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น

ทั้งที่ การบริหารงานของรัฐบาลนายกฯ อภิสิทธิ์ได้กำหนด “กฎเหล็ก 9 ข้อ” โดยในข้อที่ 3 ความว่า นโยบายที่ ครม. อนุมัติในวันที่เป็นนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภา ถ้ารัฐมนตรีที่จะไปกำหนดนโยบายเพิ่มในระดับกระทรวง หรือแม้แต่การแสดงความเห็นในเชิงนโยบาย ขอให้อ้างอิงนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ

นายกรัฐมนตรีเคยกล่าวว่า “ประชาชนต้องมาก่อน” แต่นี่ประชาชนแบบ สมพร พัฒนภูมิ ก็ได้ตายไปก่อนแล้ว แต่ความรุนแรงกลับขยายมากยิ่งขึ้น ซึ่งคงจะนำไปสู่การลอบสังหารพี่น้องเครือข่ายปฏิรูปที่ดิน และการฟ้องชาวบ้านด้วยคดีโลกร้อน ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ผู้คนในสังคมรับไม่ได้ยังคงเดินหน้าต่อไป

หรือว่าประชาชนตายไปก่อนก็ไม่เป็นไร ขอให้ฐานเสียงของรัฐบาลที่มาจากพรรคกิจสังคมจำนวน 4-5 เสียง ยังคงอยู่ในการร่วมรัฐบาลเป็นสิ่งสำคัญกว่า

.....

10) บัววนปากด้วยนโยบายปฏิรูปที่ดิน โดย ประภาส ปิ่นตบแต่ง

เมื่อวันที่ 3 ก.ย.ที่ผ่านมา สื่อต่างๆ รายงานข่าวนายกฯอภิสิทธิ์แจกสัญญาเช่าที่ดินทำกินให้เกษตรกร 1182 ราย ที่ อ.หนองเสือ จ.ปทุมธานี พร้อมทั้งเทน้ำยาชีวะภาพลงไปในแปลงนา และมีภาพผ้าขาวม้าคาดพุงร่วมเกี่ยวข้าว

คุณอภิสิทธิ์และรัฐบาลของเขาต้องการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลของเขามีนโยบายปฏิรูปที่ดิน และกำลังดำเนินการหาที่ดินของรัฐคือ ที่ราชพัสดุ มาแจกให้แก่เกษตรกรผู้ยากจนและไร้ที่ดินทำกิน

แต่ขอโทษเถอะ ข้าวเหล่านี้จะถูกจัดอยู่ในอันดับคั้นๆ ของข้าวลวงโลก เพราะมันไม่ใช่การเอาที่ดินไปแจกชวนา แต่เป็นการไปปล้นกรรมสิทธิ์ที่ดินที่พวกเขาต้องได้

เรื่องราวของที่ดินทำกินของชาวนาที่หนองเสือและชัยบุญบุรีมีความเป็นมาที่ยาวนาน พวกเขาถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย บรรพบุรุษของเขาบุกเบิก จับจองกันมายาวนาน ไม่ใช่เกษตรกรรายใหม่ที่รัฐหาที่ดินได้แล้วจึงเข้าไปเช่าทำกิน ดังที่รัฐบาลอ้างบุญคุณ

การขูดคลองรังสิตได้ทำให้ที่ดินซึ่งชาวนาซึ่งเคยบุกเบิก จับจอง ที่นากันมาก่อนต้องกลายเป็นผู้เช่านา พระบรมวงศานุวงศ์ที่ได้แสดงกรรมสิทธิ์โดยการออกโฉนดที่นา ใครสนใจเรื่องเหล่านี้สามารถดูได้จากงานของอาจารย์สุนทรีย์ อาสะไว

นอกจากทุ่งรังสิต เรื่องราวเหล่านี้เกิดขึ้นในบริเวณทุ่งนครชัยศรี กล่าวคือ การขูดคลองมหาสวัสดิ์ในรัชกาลที่ 4 ไม่ใช่เป็นเพียงแค่วัตถุประสงค์เพื่อเปิดเส้นทางเสด็จไปยังองค์ปฐมเจดีย์ ดังปรากฏชัดอยู่ใน พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ร.ศ.128 ว่า

“เพื่อใช้เป็นเส้นทางหลักในการเสด็จพระราชดำเนิน ไปพระปฐมเจดีย์และเป็นคลองเปิดที่ ให้เป็นนาสำหรับแจกพระเจ้าลูกยาเธอ”

โดยมีเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้าบุนนาค) และ พระภายีสัมบัติบริบูรณ์ เป็นแม่กองจ้างชาวจีนขุด หลังการขูดคลองได้มีการประกาศพื้นที่จับจองทั้งสิ้นราว 16,000 ไร่ พื้นที่คลองโยงเป็นส่วนหนึ่งของที่ดินเหล่านี้ และผู้เป็นเจ้าของคือ เจ้าจอมมารดาชุ่ม ซึ่งได้มีการออกโฉนดแสดงกรรมสิทธิ์ตั้งแต่ปี 2460

ชาวนาที่คลองโยงแห่งทุ่งนครชัยศรีจึงมีชะตากรรมที่ไม่แตกต่างไปจากชาวนาที่หนองเสือและชัยบุญบุรีแห่งทุ่งรังสิต อย่างไรก็ดี มีปรากฏความขัดแย้งอยู่บ้าง ดังในงานของ เดวิด บรูซ จอห์นสัน ที่มีบันทึกว่า บริษัทขูดคลองสยามต้องตั้งปืนกลเพื่อป้องกันโจรชาวนาที่เข้ามาบุกปล้นที่ทำการระหว่างดำเนินการขูดคลอง

ปัญหาที่ดินทำกิน เป็นสิ่งซึ่งได้รับความสนใจที่จะแก้ไขกันมาโดยตลอดไม่ว่าในยุคสมัยไหน ดังที่ทราบกันคืออยู่ว่า หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในเค้าโครงเศรษฐกิจของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ หมวดที่ 1 ว่าด้วยการจัดซื้อที่ดิน ต้องการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ จนกลายเป็นข้อโจมตีของฝ่ายตรงกันข้าม

ในปี 2513 นี้เอง รัฐบาลโดยกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติได้จัดตั้งโครงการกองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกร ในรูปแบบของนิคมสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน และในปี 2514 ได้มีการประกาศใช้ระเบียบเงินทุนหมุนเวียนกองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกร พ.ศ.2514

ที่ดินเช่าของชวานาที่หนองเสือและธัญบุรีซึ่งนายกฯ ลงไปสร้างภาพ เข้ามาเกี่ยวข้องกับกองทุนที่ดิน
ฯ และการจัดตั้งสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินเพราะ ที่ดินทั้งสองแห่งนี้ผู้เป็นเจ้าของรายใหญ่ก็คือ ที่ดินกองมรดกของ
ม.ร.ว.สุวพรรณ สนิทวงศ์ และองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป.)

เจ้าของทั้งสองรายนี้ต้องการขายชวานาผู้เช่าที่ดินจึงได้ร้องขอให้รัฐบาลนำเงินกองทุนหมุนเวียนฯ มา
ซื้อและจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน ซึ่งก็พบว่า สหกรณ์ทั้งสองแห่งได้มีการดำเนินการเช่าซื้อที่ดินจน
ชาวบ้านได้กรรมสิทธิ์ไปแล้วส่วนหนึ่ง

การซื้อที่ดินและมาดำเนินการเช่นนี้เกิดขึ้นในหลายแห่ง ดังเช่น ที่ดินคลองโยงซึ่งเป็นมรดกของเจ้านาย
ราชวงศ์คสิกุล ที่ดินของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริ และต่อมาทายาทผู้รับมรดกได้มอบให้แก่
สภาอากาศไทยเมื่อปี ๒๔๘๕ ต่อมาสภาอากาศจะขายที่ดินให้แก่เอกชนรายหนึ่ง ชวานาผู้เช่าจึงได้ขอยืม
เงินกองทุนฯ มาซื้อที่ดินและจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินนครปฐม

ที่ดินของคุณหญิงน้อย พิชัยภูเบนท์ อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์ ซึ่งต้องขายให้แก่บริษัทไร้อ้อยรายหนึ่งแต่
ชวานาผู้เช่าได้ขยืมเงินกองทุนฯ มาซื้อเพื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินเช่นเดียวกัน และได้ดำเนินการจน
ชวานาได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินไปหมดแล้ว

ที่ดินในโครงการกองทุนเพื่อจัดหาที่ดินให้แก่เกษตรกร เหล่านี้ดำเนินการภายใต้กรมส่งเสริมสหกรณ์
และส่วนใหญ่ได้นำไปสู่กรรมสิทธิ์ของสมาชิก จนกระทั่งมีมติกรม. 25 ธ.ค. พ.ศ.2544 ห้ามจำหน่ายจ่ายโอนที่
ราชพัสดุให้เป็นกรรมสิทธิ์ของสหกรณ์ จึงมีการโอนที่กลับไปยังกรมธนารักษ์ ซึ่งชวานาที่เขายู่กันมานานต่อผู้
เพื่อให้ได้สิทธิ์อันพึงมีพึงได้ที่ไม่ใช่สัญญาเช่า

บทเรียนที่ได้จากปฏิบัติการลวงโลกของคุณอภิสิทธิ์ ซึ่งคาดว่าท่านคงทำตามสคริปของนักสร้างภาพ
แบบไม่รู้เรื่องรูราว ก็คือ หากที่ดินเหล่านี้ไม่สามารถเป็นกรรมสิทธิ์ของชวานาแล้วจะมีที่ดินที่ไหนอีกที่จะนำมา
สู่การกระจายการถือครองที่ดิน

สะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลเองไม่ได้คิดอะไรจริงจังกับนโยบายนี้ ความเข้าใจเรื่องโฉนดชุมชนมีอยู่แค่
ไหน กำลังพูดถึงโฉนดชุมชนแต่กลับไปแจกสัญญาเช่าให้รายบุคคล การพูดถึงกองทุนธนาคารที่ดินก็ทำแบบ

ไม่ได้เรียนรู้อะไรในอนาคที่มีมากพอสมควรซึ่งสามารถต่อยอดได้ แต่สิ่งที่รัฐบาลนี้เสนอกลับคิดได้แค่เอาเงินมาซื้อที่ดินให้เกษตรกรเช่า หรือซื้อที่ดินตาบอด

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การให้เช่าที่ดินราชพัสดุผู้เช่าเป็นใครก็ได้ เรื่องเช่นนี้เคยบทเรียนขบวนการค้าที่ดินที่คลองโยงซึ่งเคยเรียนท่านนายกฯ แล้ว ที่หนองเสือและธัญบุรีก็เกิดขึ้นไม่แพ้กัน “ง่ายมากเปลี่ยนกันง่ายๆ คนกรุงเทพฯ เข้าไปมีที่ดินกันเยอะแยะ ฯลฯ” คำถามเหล่านี้ตรวจสอบข้อเท็จจริงไม่ยากหรอก

เรื่องทั้งหมดนี้ไม่มีใครทำผิดกฎหมาย ชาวบ้านที่ต้องการขายที่ก็ขายได้ จะรอรกรรมสิทธิ์ก็ไม่รู้จะได้หรือไม่ มีผู้คนช่วยดำเนินการเอาคนมาซื้อ เอาชื่อเข้ามาแทน ทุกฝ่ายล้วนมีความสุข รัฐบาลได้หน้าไปแล้วเมื่อภาพข่าวการลงไปแจกที่ดินและเกี่ยวข้าว

แต่เรื่องแบบนี้มีต้นทุนแน่ๆ เร็ววันนี้เรื่องราวคงจะถูกเปิดเผยออกมา รัฐบาลหาวิธีตอบคำถามเรื่องเอาที่ไปให้นายทุนให้ดีกว่าแล้ว

สิ่งที่เกิดขึ้นหวังว่าจะเป็นบทเรียนให้รัฐบาลได้ตระหนักว่า จะต้องคิดอย่างจริงจังกับโฉนดชุมชนและมาตรการที่จะนำมาสู่การกระจายการถือครองที่ดิน ไม่ใช่พูดถึงแบบลู่หน้าลาย

.....

11) สองมาตรฐานคดีคนจน โดย ประภาส ปิ่นตบแต่ง ในกรุงเทพธุรกิจออนไลน์ วันที่ 6 มกราคม 2553

คนเสื้อแดงกำลังจะบุกไปเขายายเที่ยง และระบุว่าการประชุมครั้งนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงการใช้กฎหมาย 2 มาตรฐานของรัฐบาล ที่ทั้งตำรวจ อัยการ ศาล กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เพิกเฉยต่อการกระทำผิดต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองดังที่ทราบกันดี กลุ่มคนเสื้อแดงยังแจ้งอีกว่า จะมีการชุมนุมเพื่อชี้ให้เห็นถึงการใช้กฎหมาย 2 มาตรฐาน ซึ่งรัฐปฏิบัติต่อชาวบ้านอย่างแตกต่างกัน แต่ไม่รู้ว่าแกนนำคนเสื้อแดงจะสนใจต่ออีกมาตรฐานหนึ่งซึ่งเกิดกับชาวบ้านที่เป็นคนเล็กคนน้อยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้หรือเปล่า

เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2552 ที่ผ่านมา เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยได้เสนอ สุดยอดคดีเด็ด ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิชุมชน จำนวน 10 คดี ดังกรณีนางกำจาย ชัยทอง เครือข่ายองค์กรชุมชนรักษ์เพื่อเอกเขามบรรทัด

ชาวบ้านผู้ถูกฟ้องว่าทำให้โลกร้อน และเรียกค่าเสียหายในพื้นที่ดินมรดก 9 ไร่ที่อยู่ในเขตอุทยานฯ จำนวนไร่ละ 150,000 บาท รวมเป็นเงิน 1.67 ล้านบาท

ในพื้นที่นี้ยังมีคดีแปลกๆ เกิดขึ้น กล่าวคือ ฟื่น้องโดนคดีตัดต้นไม้ต่างๆ ที่กองทุนสงเคราะห์สวนยางให้ฟื่น้องโค่นยางได้ เพื่อเกษียณบรรทัด มีจำนวน100 ครอบครัวถูกดำเนินคดี โดยมีการพิสูจน์สิทธิบอกว่า “บุกรุก” เป็นการพิสูจน์ “สิทธิทางอากาศ” โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศสมัย 10 ปีที่แล้ว ปัญหาคือ กรมอุทยานฯไม่ยอมรับสิทธิชุมชน ในขณะที่ชาวบ้านไม่ยอมรับการพิสูจน์สิทธิทางอากาศ เพราะการทำเกษตรโดยการผสมผสานไปกับป่าจึงยังคงพื้นที่สีเขียวไว้ การใช้ภาพถ่ายทางอากาศจึงไม่สามารถแยกได้ระหว่างพื้นที่ป่ากับพื้นที่การทำเกษตร

คดีที่ดินอยู่อาศัยของคนจนในเมือง **กรณีนางจตุร รัตนอมรเวช** กรณีศึกษาคดีความจากกฎหมายควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 ซึ่งเป็นชุมชนหลัง สน.ทองหล่อ มีหนังสือจากเขตทองหล่อมาถึงบ้านที่มีการต่อเติมจากชั้นเดียวเป็น 2 ชั้น จำนวน 3 หลัง ในหนังสือเป็นคำสั่งมิให้ต่อเติมบ้าน โดยมีได้รับอนุญาตและไม่ให้เข้าบ้านชุมชนแห่งนี้มี 44 ครอบครัว อยู่มาเกือบ 50 ปี มีบ้าน 2 ชั้น 19 หลัง สาเหตุเนื่องจากนิติบุคคลคอนโดฯ ที่เพิ่งสร้างขึ้นภายหลังไม่พอใจเห็นว่าบ้านที่ต่อเติมขึ้นมาดบังทัศนียภาพ จึงร้องเรียนต่อเจ้าหน้าที่ กรณีนี้เห็นว่าเจ้าหน้าที่เขตเลือกปฏิบัติกับคนจน

กรณีนายสุแก้ว ฟุ้งฟู ตัวแทนเครือข่ายปฏิรูปที่ดินจังหวัดลำพูน ซึ่งร่วมกับชาวบ้านบุกรุกที่ดินในพื้นที่โครงการจัดสรรที่ดินเดิมจำนวน 15,000 ไร่ แต่กระบวนการจัดสรรล้มเหลว ทำให้นายทุน ข้าราชการ และธนาคาร มีการฮุบฮิบกันออกเอกสารสิทธิ สุแก้ว ฟุ้งฟูและแกนนำชาวบ้านเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคเหนือจำนวนราว 110 คน มีคดีความรวมกันมากกว่า 1,000 คดี นับตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา

ในภาคใต้ **กรณีคดีนายทวีพร สดวิไล** ชาวบ้านชุมชนน้ำแดง จ.สุราษฎร์ธานี ซึ่งมีสมาชิกโดนคดีร่วมกันทั้งหมด 11 ราย ซึ่งการบุกรุกที่ดินในพื้นที่สวนปาล์มทิ้งร้างมาตั้งแต่ปี 2530 เมื่อก่อนพื้นที่นี้ถือครองโดยบริษัทแห่งหนึ่งได้เข้ามาบังคับกว้านซื้อที่ดินราคาถูกไปจากชาวบ้าน กระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านได้ร้องเรียนไปยังเจ้าหน้าที่ของดีเอสไอและเข้ามาตรวจสอบเอกสารสิทธิ พบว่าพื้นที่ทั้งหมดเป็นเอกสารที่ออกมาโดยมิชอบ คำขอออกเอกสารสิทธิเป็นเท็จ แต่ชาวบ้านซึ่งต่อสู้เพื่อให้นำที่ดินมาปฏิรูปให้แก่ชุมชนกลับถูกดำเนินคดีบุกรุก

ภาคอีสาน วิบูลย์ บุญภัทรรักษา ทนายความเครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน ได้แสดงตัวอย่างการเกิดคดีความ เช่น กรณีพื้นที่ภูผาแดง(อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์) เป็นพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม มีการประกาศให้ออก โฉนด และ นส 3 ให้ถูกต้อง ชาวบ้านบางคนยังไม่ได้ดำเนินการ ตกสำรวจ ป่าไม้ย่อยได้ที่ดินจึงมาเจรจาเพื่อขอกับชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่ยอม จึงถูกจับ ดำเนินคดี กรณีพื้นที่บ้านดงกลาง ตำบลดงกลาง อำเภอคอนสาร และกรณีสวนป่าคอนสาร บ้านบ่อแก้ว อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ และกรณีบ้านโนนดินแดง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์ ฯลฯ พื้นที่เหล่านี้ชาวบ้านที่อยู่ในกระบวนการต่อสู้ให้มีการนำเอาพื้นที่หมดยุคสัมปทานปลูกป่ามาปฏิรูปที่ดิน แคนนำชาวบ้านล้วนถูกดำเนินคดีทั้งสิ้น

สถิติคดีในเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยในปัจจุบัน ยังมีคดีความกว่า 400 คดี มีผู้เกี่ยวข้องพันกว่าคน ค่าเสียหายทางแพ่งเฉพาะในภาคใต้รวมแล้ว 37.5 ล้านบาท ซึ่งยังไม่รวมภาคเหนือกับภาคอีสาน คดีเหล่านี้แล้วแต่เกี่ยวข้องกับการเมือง แต่ก็มีลักษณะที่แตกต่างจากในอดีตซึ่งคดีมักเกี่ยวข้องกับประเด็นสิทธิเสรีภาพ การเผยแพร่แนวคิดที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล แต่คดีทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับคนเล็กคนน้อย ที่สู้เพื่อปากท้อง และการทำมาหากิน สู้เพื่อให้มีที่ดินทำกินที่ตัวเองได้รับการสืบทอดมา และต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการขึ้นศาลและค่าทนายที่มากมาย ชาวบ้านเหล่านี้ต้องเรียกรักตัวเอง คดีคนจนเหล่านี้จึงเป็นเรื่องการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรที่ดิน และเชื่อมโยงให้เห็นขบวนการผลักดันให้คนเล็กคนน้อยต้องหลุดออกจากที่ดิน ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่ง เป็นเรื่องดีที่ทั้งคนเสื้อแดงและเสื้อเหลืองหิยประเด็นเรื่องที่ดินมาเคลื่อนไหว ดังที่เครือข่ายคนเสื้อเหลืองในนาม “สภาประชาชน 4 ภาค” ได้รณรงค์เชิญชวนประชาชนชาวอีสานทั้ง 19 จังหวัดให้ออกมาร่วมกันทวงคืนแผ่นดินไทย ในเขตตะเข็บชายแดนกัมพูชา ในช่วงเดือนกันยายนที่ผ่านมา รวมทั้งกิจกรรมของคนเสื้อแดงที่กำลังจะเกิดขึ้น ณ เขายายเที่ยง แต่การเคลื่อนไหวคงจะเป็นเพียงเพื่อประเด็นทางการเมืองสำหรับกลุ่มคน โดยไม่ได้มองเห็นถึงปัญหาความไม่เป็นธรรมทางสังคม

.....

12) บทเรียนการตายของเกษตรกรไร้ที่ดินสมพร พัฒนภูมิ โดย ประกาส ปันตบแต่ง

วันที่ 19 มกราคม 2553 เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย จำนวนราว 700 คน ซึ่งประกอบด้วยสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้ เครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด เครือข่ายปฏิรูปที่ดินภาคอีสาน สหพันธ์

เกษตรกรภาคเหนือ สหกรณ์การเช่าที่นาคลองโยงและพิชัยภูเบนทร์ และเครือข่ายสลัม 4 ภาค ได้มาปักหลักชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

การชุมนุมครั้งนี้เป็นเพราะความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหารัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ ซึ่งได้เคยมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการอำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหารัฐบาลคุณอภิสิทธิ์เป็นที่ดินฯ ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีนายเป็นประธาน เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2552 ตลอดเวลาราว 10 เดือน 10 วัน แม้จะมีการเจรจาเพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาลหลายต่อหลายครั้ง แต่กลับไม่มีความคืบหน้า บางคณะอนุกรรมการฯ เช่น กรณีปัญหาที่ดินสหกรณ์การเช่าที่นาคลองโยงและพิชัยภูเบนทร์ มีข้อยุติอย่างชัดเจนแต่กลับไม่มีการดำเนินการต่อ เพราะคณะกรรมการอำนวยการฯ ไม่มีการประชุมมากกว่า 6 เดือนแล้ว

อีกด้านหนึ่ง ชาวบ้านในพื้นที่กลับถูกข่มขู่คุกคามจากเจ้าหน้าที่รัฐอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมชนคลองไทรพัฒนา อ.ชัยบุรี เคยถูกคุกคามจากกรณีที่มีชายฉกรรจ์นำรถแทรกเตอร์ เข้าไถต้น บ้านเรือนชาวบ้านเสียหาย เป็นจำนวนถึง 60 หลัง

เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2553 ที่ผ่านมา สมพร พัฒนภูมิ สมาชิกชุมชนบ้านคลองไทรพัฒนา ได้ถูกลอบยิงจากคนร้ายที่ลอบเข้ามายิงพร้อมชาวบ้านที่ตั้งวงนั่งคุยกัน จนกลายเป็นเหตุการสังหารชีวิตให้กับความเชื่อว่าการแก้ไขปัญหารัฐบาล สมพร พัฒนภูมิ เป็นเกษตรกรไร้ที่ดินเช่นเดียวกับสมาชิกสหพันธ์เกษตรกรภาคใต้(สกต.) ซึ่งเคยเป็นครอบครัวเกษตรกร แต่ด้วยความไร้ที่ดินจึงไปยึดอาชีพเป็นช่างเคาะ-ปะ ผุร ถยนต์ ก่อนจะตัดสินใจเข้าร่วมกับ สกต. ที่ดินซึ่ง สมพร พัฒนภูมิ และสมาชิก สกต. เข้าไปบุกยึดเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลนำมากระจายการถือครองในรูปแบบโฉนดชุมชน เป็นพื้นที่ซึ่งบริษัทธุรกิจการเกษตรจิวกังก้อย เข้าไปใช้พื้นที่ของส.ป.ก. ปลุกสวนปาล์มตั้งแต่ปี 2524 จำนวน 1,081 ไร่ สำนักงานเขตปฏิรูปที่ดินฯ ได้ดำเนินการฟ้องขับไล่และเรียกค่าเสียหายจำนวนราว 210 ล้านบาท โดยเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2550 ศาลได้มีคำพิพากษาให้ ส.ป.ก. ชนะคดี โดยวินิจฉัยว่า ที่ดินดังกล่าวเป็นกรรมสิทธิ์ของ ส.ป.ก. และสั่งให้บริษัทฯ และบริวารออกจากที่ดินแปลงนี้ แต่ได้มีการยื่นอุทธรณ์ขอทุเลาบังคับคดีโดยขออยู่เพื่อเก็บเกี่ยวผลประโยชน์

เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2551 สมพร พัฒนภูมิ และชาวบ้านอีกประมาณ 120 ครอบครัว จึงได้ขอเข้าไปครอบครองใช้พื้นที่ตั้งเป็นชุมชน เพื่อติดตาม ตรวจสอบผลักดันให้เจ้าหน้าที่รัฐเร่งนำที่ดินแปลงนี้กลับมาดำเนินการตามนโยบายการปฏิรูปที่ดินฯ เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน สมพร พัฒนภูมิ ได้ประกาศกับที่

น้องที่ร่วมกันเข้าไปบุกยึดที่ดินแปลงนี้ว่า “จะขอสู้ตายที่นี่” ซึ่งเขาได้ใช้ชีวิตตลอดเวลา 14 เดือน ในที่ดิน 1 ไร่ ที่ได้ขุดบ่อเลี้ยงปลา และปลูกกระท่อมน้อยไว้ 1 หลัง ด้วยความหวังว่า จะได้ครอบครองที่ดินแห่งนี้อย่างมั่นคง ตามแผนนโยบายโฉนดชุมชน

การเข้าบุกเข้าไปถือครองที่ดินสวนป่าล้มของชาวบ้านดังกล่าว จึงเป็นไปเพื่อให้รัฐได้เร่งดำเนินการ ปฏิบัติตามนโยบายการกระจายการถือครองที่ดิน นำเอาที่ดินที่รัฐเคยส่งเสริมให้บริษัทเอกชนขนาดใหญ่เข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินป่าสงวนฯ โชน E ในรูปแบบการเช่าเพื่อทำสวนป่าเศรษฐกิจ ตามนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้ กำหนดพื้นที่ป่าเศรษฐกิจเอาไว้ ร้อยละ 15 บริษัทธุรกิจปลูกไม้โตเร็วได้แหกกันขอสัมปทานจากรัฐ ซึ่งคิดค่าเช่าเพียงไร่ละ 10 บาท โดยมีสัญญาเช่าได้ถึง 30 ปี ดังเช่นท่านรัฐมนตรีป่าต้น ได้อนุมัติให้สวนป่าแห่งหนึ่งในภาค ตะวันออก ซึ่งมักจะมีการอนุมัติกันแปลงละ 1,999 ไร่ เพราะพ.ร.บ.ป่าสงวนฯ มาตรา 20 ระบุเอาไว้ว่า หากเกิน 1 ไร่กว่านี้ต้องเข้ากรม.

การใช้พื้นที่ป่าโดยเอกชนด้วยการเช่าสัมปทานปลูกสวนป่า ซึ่งควรจะเรียกว่าไร่ต้นไม้ ได้ก่อให้เกิด ความขัดแย้งชาวบ้านเรื่อยมา เพราะพื้นที่เหล่านี้มักมีชาวบ้านอยู่มาก่อน แต่ผิดกฎหมายเหมือนท่านพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ บริษัทสวนป่าไม้โตยังมักขยายพื้นที่ป่าออกไปมากกว่าพื้นที่สัมปทานจริงๆ แต่ชาวบ้านมักถูก ผลักดันออกไปด้วยการใช้อิทธิพล ช่มชู้ และ/หรือบังคับซื้อในราคาถูก ซึ่งพื้นที่เช่นนี้มีอยู่มากมายในเครือข่าย ปฏิรูปที่ดินฯ เมื่ออายุสัมปทานได้หมดลง หรือพื้นที่ใดที่พบว่ามีการบุกรุกใช้พื้นที่เกินกว่าที่บริษัทเหล่านี้ได้เช่า ชาวบ้านที่เคยอยู่ในพื้นที่เหล่านี้ รวมทั้งชาวบ้านซึ่งเป็นเกษตรกรไร่ที่ดินทำกินที่ต้นตัว จึงมองเห็นว่า ควรเป็น สิทธิอันชอบธรรมที่พวกเขาควรจะได้ถือครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ มักจะมีการอนุมัติให้บริษัทเอกชนเช่าปลูกป่าด้วยการต่อสัมปทาน กรณีที่มีการทำ ผิดต่อกฎหมายก็ไม่มีการดำเนินการ ปล่อยให้ให้นายทุนใช้ประโยชน์โดยไม่มีการดำเนินขบไล่ ที่สำคัญคือ เจ้าหน้าที่รัฐกลับช่วยบริษัทรักษาผลประโยชน์โดยนำกำลังเข้าไปกดดันชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่ซึ่งจะต้อง นำมาปฏิรูปที่ดินฯ ดังเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2552 ที่ผ่านมา กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจจำนวน 40 คันรถบี๊กออฟเข้าไป กั้นอาวุธชาวบ้าน และหลังจากนั้นก็มียกกลุ่มชายฉกรรจ์พร้อมอาวุธ เข้าไปทำลายบ้านเรือนของชาวบ้านราว 60 หลัง

ปัญหาที่ดินของรัฐเหล่านี้ ต้องมีการประสานและเปลี่ยนวิธีคิดในการใช้ประโยชน์ที่ดินด้วยการให้สัมปทานแก่บริษัท ไม้โตเร็ว รวมทั้งที่ดินในเขตป่าซึ่งคนรวยได้เข้าไปครอบครองด้วยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย มาสู่การจัดการตามนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินให้แก่เกษตรกร คนยากจน การตายของ สมพร พัฒนภูมิ เป็นบทเรียนว่า ชาวบ้านซึ่งเป็นเกษตรกรไร้อินทรีย์ที่ดินทำกินได้ต่อสู้เพื่อสิทธิที่พึงมีพึงได้ในกรอบการครอบครองและใช้ประโยชน์บนผืนดิน แต่สิ่งที่เจ้าหน้าที่รัฐทุกฝ่ายปฏิบัติต่อเขา ด้วยความแตกต่างไปจากคนอื่นพวกหนึ่งที่เขาไปละเมิดครอบครองป่าสงวนฯ เหลือเกิน

.....

กรณีสมัชชาคนจนเขื่อนราษีไศล ข่าวนิสิตต่างๆ กรณีสมัชชาคนจนกรณีเขื่อนราษีไศล

ตัวอย่างการนำเสนอทามทีวีในที่ชุมนุม ณ สันเขื่อนราษีไศล มีลักษณะการรายงานเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนฯดังต่อไปนี้

วันที่ 10 กรกฎาคม 2552 ซึ่งสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา ราษีไศลและพันธมิตรกว่า 2,000คนได้จัดงานปฏิบัติการคนป่าทาม ในวาระครบรอบ 1 เดือนของการชุมนุม ณ หมู่บ้านคนจนบนสันเขื่อนราษีไศลซึ่งมีกิจกรรมและนักกิจกรรมการเคลื่อนไหวในพื้นที่ต่างๆที่เข้ามาเยี่ยมชมการประชุม ทั้งนักเขียนที่มีการปราศรัยหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ชุมนุม ไปจนถึงกิจกรรมการนำคณะผู้เยี่ยมชมและสื่อมวลชนจากแขนงต่างๆ ทั้งนักหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุชุมชนล่องเรือเพื่อเยี่ยมชมเขื่อนห้วยนาและเขื่อนราษีไศล รวมถึงอธิบายให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน ในช่วงกลางคืนได้มีการแสดงทางวัฒนธรรมต่างๆ เป็นต้น(วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวีครั้งที่ 1)

เหตุการณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2552 ซึ่งเนื้อหาในรายการเป็นการรายงานผลที่เกิดขึ้นจากการชุมนุมกว่า 1 เดือน คือ ได้มีการเจรจาระหว่างตัวแทนสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา –ราษีไศล กับตัวแทนรัฐบาล ณ ทำเนียบรัฐบาล และการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาการจ่ายค่าชดเชยในกรณีเขื่อนห้วยนา – ราษีไศล โดยมีนางอัญชลี วานิช เทพบุตร ผู้ช่วยเลขาธิการรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ร่วมกับตัวแทนผู้ได้รับผลกระทบจากเขื่อนราษีไศลจำนวน 9 พื้นที่ ซึ่งมีตัวแทนจากสมัชชาคนจนเข้าร่วมประชุม 8 คนและ นำเสนอผลการประชุม นอกจากนี้ได้มีการนำเสนอภาพตัวแทนสมัชชาคนจนเข้ายื่นหนังสือต่อคณะกรรมการวุฒิสภา และตัวแทนพรรคประชาธิปัตย์ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนราษีไศล(วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่2)

เหตุการณ์ในวันที่ 25 กรกฎาคม 2552 เป็นการจัดกิจกรรมที่สำคัญของผู้ชุมนุม นั่นคือ พิธีกรรมการเข้าทรงเจ้าพ่อคงภูดิน เพื่อขออนุญาตปลุกต้นไม้ 3 ต้น เพื่อเป็นตัวแทนการต่อสู้ของสมาชิกคนจนของชาวบ้าน 3 จังหวัด คือ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และร้อยเอ็ดที่มาชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขผลกระทบจากเขื่อนห้วยนา-ราศีไศล รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมและการพบปะเพื่อประชุมทำความเข้าใจให้ผู้ชุมนุมจากนักวิชาการและคณะกรรมการศึกษาผลกระทบจากกรณี เขื่อนห้วยนา – ราศีไศล สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วีดิโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 3)

การเจรจาระหว่างกรรมการอุทธรณ์ 3 จังหวัดกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกิดขึ้นในวันที่ 27 กรกฎาคม 2552 โดยแกนนำสมาชิกคนจนเดินทางไปร่วมประชุมที่ศาลากลางจังหวัด มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานที่ประชุม (วีดิโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 4)

ในวันที่ 28 กรกฎาคม 2552 ซึ่งแกนนำชาวบ้านกลุ่มสมาชิกคนจนได้เดินทางไปประชุมที่ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ (อ้างอิงจากการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 5)

การเดินทางไปติดตามการทำงานของคณะทำงานอุทธรณ์ 3 จังหวัด ในวันที่ 4 สิงหาคม 2552 (วีดิโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 6)

ในวันที่ 21 สิงหาคม 2552 ได้มีกิจกรรมในโครงการบำเพ็ญประโยชน์และเสวนาเรื่องแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนของสมาชิกคนจน (วีดิโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 7)

ในวันที่ 8 กันยายน 2552 รองอธิบดีกรมชลประทานได้เข้ามาเยี่ยมและให้กำลังใจต่อผู้ชุมนุมบริเวณสันเขื่อนราศีไศล (วีดิโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 8)

วันที่ 2 ตุลาคม 2552 คณะที่ปรึกษาคณะรัฐมนตรีนายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย นำโดยนายสาธิต วงศ์หนองเตยเดินทางมาพบปะผู้ร่วมชุมนุมและการปราศรัย ตลอดจนคำยืนยันว่าจะมีการแก้ไขปัญหาจากรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ในขณะที่ชาวบ้านได้ มีการแสดงทางวัฒนธรรมของผู้ชุมนุม และนำเสนอวิถีชีวิตของชาวบ้านที่หาอยู่หากินในป่าบุงป่าทาม (วีดิโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 9)

วันที่ 10 ตุลาคม 2552 ตัวแทนสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลได้ยื่นหนังสือแก่นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะที่สหกรณ์กลุ่มชาวบ้านปากมูน จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้เร่งแก้ไขปัญหาเขื่อนห้วยนา-ราษีไศล(วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 10)

การประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลในวันที่ 16 ตุลาคม 2552 ณ ทำเนียบรัฐบาล ซึ่งเป็นการนำเสนอการประมูมรายงานผลการดำเนินการแก้ไขปัญหาเขื่อนห้วยนา – ราษีไศล ของผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ ร้อยเอ็ด และสุรินทร์ต่อคณะกรรมการฯซึ่งมีนางอัญชลี วานิช เทพบุตรเป็นประธาน (วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 11)

วันที่ 27 พฤศจิกายน 2552 นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ที่ปรึกษาคณะรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เข้าเยี่ยมหารือกับกลุ่มสมัชชาคนจนหลังการชุมนุมครบ 160วัน และประชุมร่วมกับแกนนำสมัชชาคนจนเพื่อแก้ไขปัญหาเขื่อนห้วยนา-ราษีไศล ในครั้งนั้นนายประพัฒน์ ได้ยืนยันกับพี่น้องว่ารัฐบาลพร้อมแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี และต่อไปโครงการของรัฐควรมีการมีส่วนร่วมจากประชาชน(วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 12)

วันที่ 17 พฤศจิกายน 2552 สมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลและผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนได้เดินทางมาที่ศูนย์กระจายน้ำ เพื่อยื่นหมายเลขบัญชีธนาคารที่มีสิทธิได้รับค่าชดเชยเพื่อพิสูจน์สิทธิในที่ดิน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความเข้าใจผิดต่อผู้ได้รับค่าชดเชยซ้ำรอยกับเหตุการณ์ในอดีต(วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 13)

วันที่ 24-25 พฤศจิกายน 2552 กลุ่มผู้ชุมนุมสมัชชาคนจนเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลได้ชุมนุมมาเป็นเวลา 174 วัน ได้ยื่นหนังสือต่อนายธีระ วงศ์สมุทร รมต.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไม่ดำเนินการประชุมแก้ไขปัญหาผลกระทบจากเขื่อนห้วยนา-ราษีไศลตามที่ได้สัญญาไว้กับชาวบ้านสมัชชาคนจนฯ ทำให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วมชุมนุมกว่า 2000พันคนผิดหวังอย่างรุนแรง ชาวบ้านจึงได้ยื่นหนังสือให้เจ้าหน้าที่กรมชลประทาน ณ ที่ทำการโครงการส่งน้ำที่เขื่อนราษีไศล เพื่อให้คณะกรรมการฯได้เร่งรัดให้มีการประชุมตามข้อตกลงเดิมโดยเร็วที่สุดเนื่องจากชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนได้รอคอยการดำเนินการมาเป็นเวลานานกว่า 6 เดือนแล้ว (วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 14)

วันที่ 2 ธันวาคม 2552 การประชุมรับรองผลการศึกษาของคณะกรรมการศึกษาผลกระทบทางสังคมกรณีเขื่อนราษีไศล ซึ่งทำการศึกษาโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยนำเสนอภาพการผูกข้อมือของกลุ่มผู้ชุมนุม พร้อมทั้งนำเสนอภาพการยกเลิกการชุมนุมของชาวบ้านซึ่งต้องทนต่อความลำบากตากแดดตากฝน เสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดี เสียค่าใช้จ่ายต่างๆ ด้วยตนเองในการเคลื่อนไหวกรณีการได้รับผลกระทบจากเขื่อนเป็นเวลากว่า 16 ปี(วิดีโอบันทึกการถ่ายทอดทามทีวี เรื่องที่ 15)

กรณีเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯและสิ่งแวดล้อม : จดหมายร้องเรียนและเสนอข้อและผู้เกี่ยวข้อง

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน

กรุงเทพมหานคร

10 มิถุนายน 2551

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนเป็นพื้นที่แห่งเดียวของกรุงเทพมหานครที่มีอาณาเขตติดชายฝั่งทะเลฝั่งอ่าวไทย โดยมีแนวยาวประมาณ 4.7 กิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นป่าแสมสลัดป่าไม้โกงกางตลอดแนวยาวทางนิคมสหกรณ์บ้านไร่เป็นผู้ดูแล และจัดสรรพื้นที่ทั้งหมด โดยการแบ่งอาณาเขตของป่าชายเลนที่สมบูรณ์ไว้จำนวน 2,735 ไร่ และจากพื้นที่ป่าชายเลนขึ้นมาจะเป็นพื้นที่นาทุ่งของชาวบ้าน หรือที่เรียกว่าการทำเกษตรน้ำเค็มจะมีพื้นที่ทั้งสิ้น 18,755.78 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 84.67 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ในปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลน 2,735 ไร่ ได้ถูกคลื่นกัดเซาะจนหมดไปแล้ว พร้อมกับพื้นที่ดินของชาวบ้านอีกจำนวนประมาณ 405 ไร่ก็โดนกัดเซาะไปด้วย อัตราการกัดเซาะของพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ชาวบ้านได้ทำการปักหลักวัดระยะการกัดเซาะภายใน 1 ปีมีการกัดเซาะเนื้อที่หายไปจำนวน 6 เมตรต่อปี ทางชาวบ้านก็เริ่มวิตกกังวลแล้วว่า ถ้ากรุงเทพมหานครไม่ทำอะไรสักอย่างกับพื้นที่บริเวณนี้ หลักประกันทางอาหารทะเลที่ส่งหล่อเลี้ยงชุมชนเมืองก็จะหมดไป ถ้ามองต่อไปภายหน้าอาจจะต้องสั่งซื้ออาหารทะเลจากต่างประเทศ

การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ชาวบ้านส่วนมากจะนิยมนำหินมาทิ้งเพื่อสร้างเป็นแนวป้องกันการกัดเซาะของคลื่น แต่สภาพพื้นที่ชายฝั่งทะเลของบางขุนเทียน เป็นทะเลโคลน และพื้นดินอ่อน ชาวบ้านได้แก้ไขปัญหาโดยนำเอาไม้ไผ่มาปักเป็นเข็มเพื่อรองรับน้ำหนักก่อนนำหินมาทิ้งตามแนวที่ดินของตนเอง อันนี้เป็นหลักประกันโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง สำหรับชาวบ้านที่พอจะมีทุนจะต้องใช้เงินเกือบ 300,000 บาท ส่วนชาวบ้านที่ทุนน้อยก็ยังคงถูกกัดเซาะอยู่

อาชีพ และความเป็นอยู่ของชาวบ้านบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลเขตบางขุนเทียน คือการทำเกษตรน้ำเค็ม ในเชิงเศรษฐกิจพอเพียงโดยการเลี้ยงแบบธรรมชาติ คือในนาุ้งของชาวบ้าน 1 แปลงจำนวน 35-40 ไร่ จะมี กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ปูทะเล ปูม้า ปลากระพง ปลาหมอตู และหอยแครง

อาชีพในท้องทะเล หรือประมงชายฝั่ง มีการเลี้ยงหอยแมลงภู่ เลี้ยงหอยนางรม และดักจับเคยมาทำกะปิ

อาชีพตามลำคลอง มีการหว่านแห ลงข่าย ลงอวน ดักจับปลากระพง ปลากระบอก ปลาคูทะเล ปลากดทะเล ปูม้า ปูทะเล ฯลฯ

ณ ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีแนวคิด และรวมตัวกันเพื่อระดมความคิดเห็นในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ทะเลบางขุนเทียน เพื่อรักษาพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งอาหารทะเลที่ส่งเข้าหล่อเลี้ยงชุมชนเมืองอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น ชาวบ้านจึงรวมตัวจัดตั้งเป็น “เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ” ขึ้นมา โดยมีชุมชนที่เป็นสมาชิกซึ่งอยู่ในโซนใกล้ ทะเล จำนวน 6 ชุมชน คือ 1.ชุมชนเสาธง 2.ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน 3.ชุมชนแสนตอ 4.ชุมชนศรีภูมิ 5.ชุมชนหลวงพ่อบุตา 6. ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ขณะนี้ทางเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯได้ทำโครงการปัก เชื้อนไม้ไผ่ชะลอคลื่น โดยปักไม้ไผ่รูปแบบสลัฟฟันปลาจำนวน 5 แถว ความกว้าง 1 เมตร ยาว 1 กิโลเมตร รูปแบบการทดลองเชื้อนไม้ไผ่ชะลอคลื่นนี้ได้มาจากภูมิปัญญาชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งป็นนักช่างสังเกต และศึกษา จากการปักก้ำเลี้ยงหอยแมลงภู่ของชาวบ้านเอง เพราะที่บริเวณด้านหลังของก้ำหอยแมลงภู่มีตะกอนเกิดขึ้นมา บางก้ำถึงกับต้องย้ายหนี เพราะเกิดการตื้นเขิน ชาวบ้านก็เลยเอาแนวความคิดนี้มาทดลองทำเป็นเชื้อนไม้ไผ่ ชะลอคลื่น โดยโครงการนี้เริ่มลงมือเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2551 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2551 และได้มีการวางระดับวัดตะกอนเลนหลังแนวเชื้อนไม้ไผ่จำนวน 9 ตัว หลังจากนั้น 60 วัน ทางเครือข่ายได้ไป ตรวจสอบวัดปริมาณตะกอนเลนปรากฏว่ามีตะกอนเลนเพิ่มขึ้นถึง 20 เซนติเมตร แสดงให้เห็นว่าการทดลอง ปักเชื้อนไม้ไผ่ชะลอคลื่นในครั้งนี้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งแล้ว แต่วัสดุที่ใช้ทดลองมีอายุการใช้งานไม่ คงทนถาวร

ซึ่งในขณะนี้ชาวบ้านรู้ข่าวว่าทางกรุงเทพมหานครจะมาสร้างแนวป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบาง ขุนเทียน โดยการสร้างแนวกันคลื่นรูปแบบ ทีกรอยท์ (T- groin) ซึ่งใช้วัสดุเป็นถุงทราย มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.8 เมตร วางเป็นรูปตัวที โดยวางขนานกับชายฝั่งทะเลจำนวน 10 ตัว จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มวิตกกังวลกับวัสดุที่ ทางกรุงเทพมหานครจะนำมาใช้ทำตัวไส้กรอกทราย เพราะทางชาวบ้านได้ข่าวว่าทาง อ.คลองด่าน จ.

สมุทรปราการ และบริเวณบ้านกาหลง อ.เมือง จ.สมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่มีลักษณะเหมือนกับทะเลบางขุนเทียน ปรากฏว่าตัวไส้กรอกทรายแตกแล้ว และอีกบางส่วนก็เริ่มทรุดตัวไปกว่าครึ่งลูก ปริมาณของทรายจำนวนมากไหลออกมาปนเปื้อนกับตะกอนเลน ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์สัตว์น้ำวัยอ่อน ที่จะต้องฝังตัวในตะกอนเลนก็ไม่สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นทางเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพจึงได้พาชาวบ้านเดินทางไปดูสภาพไส้กรอกทรายแตก และทรุดตัวที่ อ.คลองด่าน จ.สมุทรปราการ หลังจากชาวบ้านได้เห็นของจริงแล้ว ได้มีการพูดคุยกับชาวบ้านในพื้นที่ ถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ และอาชีพของคนในพื้นที่

หลังจากนั้นทางเครือข่ายได้มีการร่วมกันยื่นหนังสือขอคัดค้านการสร้างแนวกันคลื่นรูปแบบ ทึกรอยท์ (T- groin) โดยใช้วัสดุที่เป็นถุงทราย โดยเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2551 ได้ยื่นต่อรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และวันที่ 3 เมษายน 2551 ได้ยื่นต่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ผู้อำนวยการเขตบางขุนเทียน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่เขตบางขุนเทียน แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้า และทางหน่วยงานที่รับผิดชอบยังยืนยันที่จะใช้รูปแบบเดิม ดังนั้นทางเครือข่ายได้มีการปรึกษารื้อร่วมกัน และสรุปออกมาว่าให้ทางกรุงเทพมหานครยกเลิกโครงการที่จะสร้างตัวไส้กรอกทรายทั้งหมด แล้วให้มีการจัดเวทีพูดคุยเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกัน เพื่อยุติปัญหาบนความถูกต้อง และเหมาะสม ไม่ทำลายระบบนิเวศตลอดจนวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ดังนั้นข้าพระพุทธเจ้าในนามเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพจึงขอพึ่งพระบารมีของพระองค์ท่าน ช่วยให้การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ ให้ดำเนินไปพร้อมกับการทำมาหากินของชาวบ้านในชุมชน

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

จดหมายคัดค้านการสร้างไต้กรอกทราย (ฉบับที่ 2)

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

3 เมษายน 2551

เรียน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

เรื่อง ขอยืนยันการยกเลิกการใช้ไต้กรอกทราย (ฉบับที่ 2)

อ้างถึงการให้สัมภาษณ์ของ นายสมศักดิ์ กลั่นพจน์ ผู้อำนวยการสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร ที่กล่าวยืนยันถึงการเดินหน้าโครงการไต้กรอกทรายเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล บางขุนเทียน โดยที่ชาวบ้านบริเวณนี้ไม่เห็นด้วยกับการนำไต้กรอกทรายมาใช้ตลอดจนนักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องของการกัดเซาะได้นำเสนอข้อมูลในเรื่องความไม่เหมาะสมของการใช้ไต้กรอกทรายในบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นที่ซึ่งเป็นที่โคลนและเป็นระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย อีกทั้งยังเป็นหลักประกันในเรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในท้องถิ่นและกรุงเทพมหานครมาอย่างยาวนาน ซึ่งการใช้ไต้กรอกทรายในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง กรุงเทพมหานครจำเป็นต้องตอบคำถามที่เป็นข้อวิตกของชาวบ้าน ตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือต่อรองผู้ว่าฯ บรรณ โสพิยฐ์ เมฆวิชัย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2551 ที่บริเวณชายทะเลบางขุนเทียน

การยืนยันที่จะดำเนินการก่อสร้าง กรุงเทพมหานคร จำเป็นต้องตอบคำถามในเรื่องต่อไปนี้ให้ชัดเจน

1. หากเกิดการแตกของไต้กรอกทรายไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตาม และส่งผลทำให้พื้นที่บริเวณนี้เกิดการปนเปื้อนของทรายและทับถมจนสัตว์น้ำในระบบนิเวศน์แบบโคลนตมไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไรและใครเป็นผู้รับผิดชอบ
2. ปัจจุบันขนาดของคลื่นในบริเวณนี้มีความสูง 3 – 4 เมตร การใช้ไต้กรอกทรายที่มีความสูง 1.80 เมตร จะสามารถช่วยป้องกันการกัดเซาะได้จริง หรือสร้างปัญหาทำให้เกิดคลื่นที่มีความรุนแรงมากขึ้น
3. กรุงเทพมหานคร ควรเปิดเผยขั้นตอนในการศึกษาตลอดจนผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้สาธารณะรับรู้

4. กรุงเทพมหานคร ควรทำการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) และผลกระทบทางด้านสุขภาพ (HIA) และเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะก่อนการดำเนินโครงการ

การแก้ไขปัญหาคัดเซาะบริเวณชายฝั่งอันเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร มีความจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นจากหลายฝ่ายและเปิดกว้าง ตลอดจนใช้ความรู้หลายเรื่องในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนในการดูแลจัดการชุมชนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ

5. ชุมชนขอเสนอ ให้ ก่อสร้าง เป็นเขื่อนสลายกำลังคลื่น รูปแบบขุนสมุทรจีน 49 A1 และเสริมหินตามแนวทิวหินเดิมที่กรุงเทพมหานครเคยทิ้งไว้แล้ว

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

จดหมายแก่นักข่าว 28 มิย.2551

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน

กรุงเทพมหานคร

28 มิถุนายน 2551

จากการที่กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการศึกษา โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และได้ผลสรุปจากการศึกษาว่าจะมีการนำ T-groin มาใช้เป็นอุปกรณ์ในการ แก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง จากการศึกษาถึงข้อดี ข้อเสียของอุปกรณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณนี้ มีความวิตกกังวลกับปัญหาที่จะตามมาเมื่อตัวของไส้กรอกทรายเกิดความเสียหาย ดังที่ทางเครือข่ายรักษ์ทะเล กรุงเทพได้เคยเสนอปัญหากับทางกรุงเทพมหานครมาแล้ว และได้ไปดูไส้กรอกทรายแตกที่ อ.คลองด่าน จ. สมุทรปราการ และบ้านกาหลง อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและมีความเห็นร่วมกันว่า เพื่อให้แนวทางการแก้ปัญหาการกัดเซาะบริเวณชายทะเลบางขุนเทียนได้ข้อยุติบนความถูกต้องเหมาะสม ไม่ทำลายระบบนิเวศน์ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนในบริเวณนี้ ดังนั้นทางเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพจึงมีข้อเสนอให้ตั้งคณะทำงานร่วมเพื่อหาทางแก้ปัญหาซึ่งจะเป็นการหาทางออกที่เป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย คณะทำงานดังกล่าวควรมีองค์ประกอบดังนี้

1. ตัวแทนเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ	5	คน
2. ตัวแทนกรุงเทพมหานคร	3	คน
3. นักวิชาการที่มีผลงานการศึกษาด้านชายฝั่ง	2	คน
4. นักวิชาการอิสระ	1	คน

5. ตัวแทนมูลนิธิชุมชนไท

2 คน

โดยให้คณะทำงานชุดนี้มีบทบาทในการพิจารณาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

ข่าวบางขุนเทียนฉบับที่ 2

ข่าวบางขุนเทียน...ขอยื่นยันการยกเลิกการใช้ไส้กรอกทราย (ฉบับที่ 2)

อ้างถึงการให้สัมภาษณ์ของ นายสมศักดิ์ กลั่นพจน์ ผู้อำนวยการสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร ที่กล่าวยืนยันถึงการเดินหน้าโครงการไส้กรอกทรายเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล บางขุนเทียน โดยที่ชาวบ้านบริเวณนี้ไม่เห็นด้วยกับการนำไส้กรอกทรายมาใช้ ตลอดจนนักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องของการกัดเซาะได้นำเสนอข้อมูลในเรื่องความไม่เหมาะสมของการใช้ไส้กรอกทรายในบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นที่ดินโคลนและเป็นระบบนิเวศน์ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย อีกทั้งยังเป็นหลักประกันในเรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในท้องถิ่นและกรุงเทพมหานคร มาอย่างยาวนาน กรุงเทพมหานครจำเป็นต้องตอบคำถามที่เป็นข้อวิตกของชาวบ้าน ตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือต่อรองผู้ว่าฯ บรรณโสพิษฐ์ เมฆวิชัย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2551 ที่บริเวณชายทะเลบางขุนเทียน

การยืนยันที่จะดำเนินการก่อสร้าง กรุงเทพมหานคร จำเป็นต้องตอบคำถามในเรื่องต่อไปนี้ให้ชัดเจน

1. หากเกิดการแตกของไส้กรอกทรายไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตาม และส่งผลทำให้พื้นที่บริเวณนี้เกิดการปนเปื้อนของทรายและทับถมจนสัตว์น้ำในระบบนิเวศน์แบบโคลนตมไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไรและใครเป็นผู้รับผิดชอบ
2. ปัจจุบันขนาดของคลื่นในบริเวณนี้มีความสูง 3 – 4 เมตร การใช้ไส้กรอกทรายที่มีความสูง 1.80 เมตร จะสามารถช่วยป้องกันการกัดเซาะได้จริง หรือสร้างปัญหาทำให้เกิดคลื่นที่มีความรุนแรงมากขึ้น
3. กรุงเทพมหานคร ควรเปิดเผยขั้นตอนในการศึกษาตลอดจนผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้สาธารณะรับรู้
4. กรุงเทพมหานคร ควรทำการประเมินผลกระทบทางสังคม(SIA) และผลกระทบทางด้านสุขภาพ (HIA) และเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะก่อนการดำเนินโครงการ

การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะบริเวณชายฝั่งอันเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร มีความจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นจากหลายฝ่ายและเปิดกว้าง ตลอดจนใช้ความรู้หลายเรื่องในการแก้ปัญหา อีกทั้งการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนในการดูแลจัดการชุมชนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ

5. ชุมชนขอเสนอ ให้ ก่อสร้าง เป็นเขื่อนสลายกำลังคลื่น รูปแบบขุ่นสมุทรจีน 49 A1 และเสริมหินตามแนวทิวหินเดิมที่กรุงเทพมหานครเคยทิ้งไว้แล้ว

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

3 มีนาคม 2551

จดหมายยื่นต่อผู้อำนวยการเข๖บางขุนเทียน

เครื่องข๑ยร๑กษ๑ทะเล

กรุงเทพฯ

วันที่ 15 มีนาคม 2551

เรียน ท่านผู้อำนวยการสำนักงานเข๖บางขุนเทียน

เรื่อง ข๑ยยกเลิกโครงการ T- Groin (ใส๑กรอกทราย)

จากกรณีที่กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งบริเวณพื้นที่เข๖บางขุนเทียน ซึ่งอยู่ติดทะเลในระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ได้กำหนดแผนแนวทางการแก้ปัญหาด้วยการใส๑กรอกทรายรูปตัว T- groin เป็นเครื่องมือในการชะลอความแรงของคลื่น ทางเครื่องข๑ยร๑กษ๑ทะเลกรุงเทพฯ เขตพื้นที่บางขุนเทียน มีความวิตกว่าเครื่องมือ ดังกล่าวที่หน่วยงานจะนำมาใส๑ อาจมีความไม่เหมาะสมกับพื้นที่บริเวณทะเลบางขุนเทียน ทั้งนี้เนื่องจากสภาพทางกายภาพของทะเลบริเวณนี้เป็๖ทะเลโคลน ซึ่งเป็นระบบนิเวศน์ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลที่ใส๑เป็นอาหาร ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลาย เป็นหลักประกันในเรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับคนกรุงเทพฯ และพื้นที่ใกล้เคียงมาอย่างยาวนาน ซึ่งจากการศึกษาในเรื่องใส๑กรอกทรายดังกล่าว พบว่ามีข้อเสี๑ที่ควรจะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนนำมาใส๑ ดังนี้

1. เนื่องจากสภาพระบบนิเวศน์ของบริเวณนี้เป็๖ทะเลโคลน ถ้าหากนำใส๑กรอกทรายมาใช้เมื่อเกิดการแตกทรายจำนวนมหาศาลจะไหลออกมาทับถมบริเวณพื้นดิน โคลนที่เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนเช่นลูกกุ้ง ลูกหอยแครง ลูกปลา ที่ต้องฝังตัวในดินโคลน ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และจะทำให้ระบบนิเวศน์ของสัตว์น้ำสูญเสี๑ไป

2. สภาพของคลื่นในทะเลจะมีลักษณะของคลื่นผิวน้ำและคลื่นใต้น้ำ การนำเอาใส๑กรอกทรายมาวางกั้น อาจทำให้เกิดคลื่นใต้น้ำที่มีพลังรุนแรงมากขึ้น และนำไปสู่การกัดเซาะแผ่นดินบริเวณด้านล่างของใส๑กรอกทราย ส่งผลให้แผ่นดินเกิดการทรุดตัวเร็วขึ้น ประกอบกับหน้ามรสุมคลื่นลมแรง น้ำทะเลสูงขึ้นใส๑กรอกทราย

จะไม่มีประโยชน์อะไรต่อการป้องกันคลื่น เพราะลูกคลื่นจะสูงกว่าตัวไส้กรอกทราย และซัดเข้ากระทะฝั่งเหมือนเดิม

3. ระยะเวลาของการกินทุนอาจจะไม่คุ้มค่ากับเงินที่ลงไป เพราะไม่เกิดหลักประกันของการกลับคืนมาของทรัพยากรบริเวณชายฝั่ง เช่น พื้นที่ป่าชายเลน สัตว์น้ำวัยอ่อน (รูปธรรมจากพื้นที่คลองด่าน)

4. ถ้าเกิดพายุขนาดใหญ่เหมือนพายุเกย์ พายุลินดา อาจพัดเอาไส้กรอกทรายขนาดใหญ่เข้าปะทะกับชายฝั่ง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและชีวิตได้

5. การใช้ไส้กรอกทรายเป็นการใช้เครื่องมือที่ไม่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และชุมชนในการเป็นผู้ช่วยดูแลรักษา ตลอดจนร่วมกันฟื้นฟูดูแลป่าชายเลนให้คืนกลับมาเป็นสภาพดั้งเดิม การใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการแก้ไขปัญหา ควรจะได้รับการสนับสนุน เพราะเป็นการแก้ปัญหาโดยผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ตลอดจนเป็นการสร้างเทคโนโลยีทางเลือกที่เหมาะสมกับพื้นที่ และยังช่วยสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการดูแล ติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ตลอดจนสร้างสำนึกต่อสมบัติสาธารณะของชุมชน และประเทศชาติที่สำคัญ

ทั้งนี้เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ จะดำเนินการหารือร่วมกับพื้นที่ที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลในเขตอ่าวไทยตอนบนเพื่อวิเคราะห์ถึงข้อดี ข้อเสีย ตลอดจนแนวทางการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลร่วมกันต่อไป

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

โครงการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลพื้นที่เขตบางขุนเทียน โดยภูมิปัญญาชุมชน

จดหมายยื่นต่อ ส.ส. สากล ม่วงศิริ

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

4 เมษายน 2551

เรียน ส.ส.สากล ม่วงศิริ

เรื่อง ขอยื่นยันการยกเลิกการใช้ไส้กรอกทราย (ฉบับที่2)

อ้างถึงการให้สัมภาษณ์ของ นายสมศักดิ์ กลั่นพจน์ ผู้อำนวยการสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร ที่กล่าวยืนยันถึงการเดินหน้าโครงการไส้กรอกทรายเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเล บางขุนเทียน โดยที่ชาวบ้านบริเวณนี้ไม่เห็นด้วยกับการนำไส้กรอกทรายมาใช้ตลอดจนนักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องของการกัดเซาะได้นำเสนอข้อมูลในเรื่องความไม่เหมาะสมของการใช้ไส้กรอกทรายในบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งเป็นทะเลโคลนและเป็นระบบนิเวศน์ที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ทะเลที่มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย อีกทั้งยังเป็นหลักประกันในเรื่องความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในท้องถิ่นและกรุงเทพมหานครมาอย่างยาวนาน ซึ่งการใช้ไส้กรอกทรายในการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง กรุงเทพมหานครจำเป็นต้องตอบคำถามที่เป็นข้อวิตกของชาวบ้าน ตามที่ชาวบ้านได้ยื่นหนังสือต่อรองผู้ว่าฯ บรรณ โสพิยฐ์ เมฆวิชัย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2551 ที่บริเวณชายทะเลบางขุนเทียน

การยืนยันที่จะดำเนินการก่อสร้าง กรุงเทพมหานคร จำเป็นต้องตอบคำถามในเรื่องต่อไปนี้ให้ชัดเจน

5. หากเกิดการแตกของไส้กรอกทรายไม่ว่าจากสาเหตุใดก็ตาม และส่งผลทำให้พื้นที่บริเวณนี้เกิดการปนเปื้อนของทรายและทับถมจนสัตว์น้ำในระบบนิเวศน์แบบโคลนตมไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ จะมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไรและใครเป็นผู้รับผิดชอบ
6. ปัจจุบันขนาดของคลื่นในบริเวณนี้มีความสูง 3 – 4 เมตร การใช้ไส้กรอกทรายที่มีความสูง 1.80 เมตร จะสามารถช่วยป้องกันการกัดเซาะได้จริง หรือสร้างปัญหาทำให้เกิดคลื่นที่มีความรุนแรงมากขึ้น

7. กรุงเทพมหานคร ควรเปิดเผยขั้นตอนในการศึกษาตลอดจนผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ให้สาธารณชนรับรู้

8. กรุงเทพมหานคร ควรทำการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) และผลกระทบทางด้านสุขภาพ (HIA) และเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะก่อนการดำเนินโครงการ

การแก้ไขปัญหาการกีดชาะบริเวณชายฝั่งอันเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร มีความจำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นจากหลายฝ่ายและเปิดกว้าง ตลอดจนใช้ความรู้หลายเรื่องในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมและสิทธิชุมชนในการดูแลจัดการชุมชนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ

5. ชุมชนขอเสนอ ให้ ก่อสร้าง เป็นเขื่อนสลายกำลังคลื่น รูปแบบขุนสมุทรจีน 49 A1 และเสริมหินตามแนวทิ่งหินเดิมที่กรุงเทพมหานครเคยทิ่งไว้แล้ว

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

จดหมายเชิญอธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ
 แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน
 กรุงเทพมหานคร

25 มิถุนายน 2551

เรียน อธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง

เรื่อง ร่วมรับฟัง และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียน

ด้วยเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ร่วมกันดูแล และอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ที่มีความยาวตลอดชายฝั่งประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งมีสมาชิกเครือข่าย 6 ชุมชน ประกอบด้วย ช.ชายทะเลบางขุนเทียน ช.เสาชิง ช.ศรี कुमार ช.แสนตอ ช.หลวงพ่อดำ ช.คลองพิทยาลงกรณ์ โดยมีกิจกรรมที่ร่วมกันทำหลายอย่าง เช่น การทดลองปักไม้ไผ่ชะลอคลื่น ชายฝั่งทะเล ระยะทาง 1 กิโลเมตร เปิดเวทีการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง 3 จังหวัด (กรุงเทพมหานคร,สมุทรปราการ,สมุทรสาคร)

ขณะนี้กรุงเทพมหานครมีโครงการที่จะสร้างแนวป้องกันกัดเซาะชายฝั่ง โดยใช้วัสดุเป็นไส้กรอกทรายวางเป็นรูปตัว T หรือ T-groin จำนวน 10 ตัว ซึ่งในการนำไส้กรอกทรายมาใช้ในทางเครือข่ายไม่เห็นด้วย เพราะได้ไปดูงานการทำไส้กรอกทรายที่ อ.คลองด่าน จ.สมุทรปราการ และบ้านกาหลง จ.สมุทรสาคร ปรากฏว่าไส้กรอกทรายแตกปริมาณทรายจำนวนมากไหลมาปะปนกับตะกอนเลน ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดสัตว์น้ำทะเลวัยอ่อน ทำให้ส่งผลกระทบต่ออาชีพของคนในชุมชน ซึ่งพื้นที่ทั้ง 2 จังหวัดก็มีลักษณะชายฝั่งเหมือนกับกรุงเทพมหานคร คือ ดินโคลน ฉะนั้นในวันที่ 27 มิถุนายน 2551 เวลา 9.00 – 11.30 น. ช.คลองพิทยาลงกรณ์ทางเครือข่ายจึงขอเรียนเชิญท่านมาร่วมแลกเปลี่ยน และเสนอแนะทางออกในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งร่วมกัน

ขอแสดงความนับถือ

นายเสกใส จินดาโถม

ผู้ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

แถลงข่าว

25 สิงหาคม 2552

จากปี พ.ศ. 2548 กรุงเทพมหานครได้ทำการศึกษาโครงการป้องกัน และแก้ไขปัญหาคารกัคเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ได้ผลสรุปว่าจะมีการทำ T-groin (ไส้กรอกทราย) ในการแก้ปัญหา แต่จากการคัดค้านของชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากถ้าไส้กรอกทรายแตกจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหาดเลน ทำให้มีการยกเลิกโครงการนี้ไป

จากการประชุมเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 ที่โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ ทางสำนักกระบายน้ำ สำนักผังเมือง สำนักงานเขตบางขุนเทียน และชุมชนในพื้นที่ สรุปร่วมกันว่า กทม.จะเสนอของบประมาณปี 53 ทำเป็นแนวคันหินวางเป็นรูป ตัวที (T) ตลอดแนว 4.7 กิโลเมตรของทะเลบางขุนเทียน ใช้งบประมาณ 700 ล้านบาท และชุมชนมีการเสนอของบประมาณฉุกเฉิน โดยใช้รูปแบบการปักไม้ไผ่ตามแบบที่ชุมชนได้ทดลองทำโดย ใช้งบประมาณ 10 ล้านบาท

เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2552 นายชัยนาท นิยมฐร ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบหลัก สำนักการระบายน้ำ ได้กล่าวในรายการเวทีสาธารณะ ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย วางบประมาณฉุกเฉินในการทำไม้ไผ่ จะมีการดำเนินการภายใน 4 เดือน

และเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2552 นายประกอบ จิรจิตติ รองผู้ว่ากรุงเทพมหานครแถลงข่าว กทม.ยกเลิกโครงการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งรูปแบบที่กรอยน์ เป็นรูปแบบ

ซีออส โดยนำซีออสผสมกับพลาสติกอัดให้เป็นแท่ง งบประมาณ 300 ล้านบาท

แต่จนถึงวันนี้ (25 สิงหาคม 2552) โครงการต่างๆทั้งหมดยังไม่มีความชัดเจนว่าจะมีการดำเนินการเมื่อใด ในขณะที่แผ่นดินถูกกัดเซาะไปทุกวัน ชุมชนก็มีการทำแนวป้องกันในรูปแบบต่างๆ เช่น การทิ้งหิน ทำ

เขื่อนไม้ไผ่ ใช้อย่างรถยนต์ เสาวปูน และอื่นๆ โดยใช้งบประมาณของตัวเองในการป้องกันพื้นที่ไม่น้อยกว่า 50 ล้านบาทจากระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

ดังนั้นทางเครือข่ายฯจึงมีข้อเสนอต่อกรุงเทพมหานครดังนี้

1. กทม.ต้องชี้แจงความชัดเจนทั้งหมดในการทำโครงการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน
2. งบประมาณฉุกเฉิน 10 ล้านบาท ที่รัฐบาลอนุมัติให้มาแก้ไขปัญหาเร่งด่วนอยู่ในขั้นตอนไหนขอให้ชี้แจงและขอให้เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อมเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการงบประมาณ
3. ขอเสนอให้กรุงเทพมหานครจัดตั้งกองทุนชดเชยปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งโดยมีผู้แทนจากเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกองทุน

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ

แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน

กรุงเทพมหานคร

21 พฤษภาคม 2551

เรื่อง การแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งบริเวณทะเลบางขุนเทียน

เรียน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

จากการที่กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการศึกษา โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร และได้ผลสรุปจากการศึกษาว่าจะมีการนำ T-groin มาใช้เป็นอุปกรณ์ในการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง จากการศึกษาถึงข้อดี ข้อเสียของอุปกรณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณนี้มีความวิตกกังวลกับปัญหาที่จะตามมาเมื่อตัวของไส้กรอกทรายเกิดความเสียหาย ดังที่ทางเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพได้เคยเสนอปัญหากับทางกรุงเทพมหานครมาแล้ว

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ ได้มีการพูดคุยปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกในการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและมีความเห็นร่วมกันว่า เพื่อให้แนวทางการแก้ปัญหาการกัดเซาะบริเวณชายทะเลบางขุนเทียนได้ข้อยุติบนความถูกต้องเหมาะสม ไม่ทำลายระบบนิเวศน์ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนในบริเวณนี้ ดังนั้นทางเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพจึงมีข้อเสนอให้ตั้งคณะทำงานร่วมเพื่อหาทางแก้ปัญหาซึ่งจะเป็นการหาทางออกที่เป็นประโยชน์กับทุกฝ่าย คณะทำงานดังกล่าวควรมีองค์ประกอบดังนี้

1. ตัวแทนเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพ	5	คน
2. ตัวแทนกรุงเทพมหานคร		คน
3. นักวิชาการที่มีผลงานการศึกษาด้านชายฝั่ง	2	คน
4. นักวิชาการอิสระ	1	คน

5. ตัวแทนมูลนิธิชุมชนไท

2 คน

โดยให้คณะทำงานชุดนี้มีบทบาทในการพิจารณาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และขอเข้าพบเพื่อหารือในการจัดตั้งคณะทำงานดังกล่าว

(นายเสกใส จินดาโถม)

ผู้ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม

105/3 หมู่ 9 ต.ชายทะเลบางขุนเทียน

แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน 10150

25 สิงหาคม 2552

เรื่อง ขอดความชัดเจนในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน

เรียน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

จากปี พ.ศ. 2548 กรุงเทพมหานครได้ทำการศึกษาโครงการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ได้ผลสรุปว่าจะมีการทำ T-groin (ไส้กรอกทราย) ในการแก้ปัญหา แต่จากการคัดค้านของชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากถ้าไส้กรอกทรายแตกจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศหาดเลน ทำให้มีการยกเลิกโครงการนี้ไป

จากการประชุมเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 ที่โรงเรียนคลองพิทยาลงกรณ์ ทางสำนักกระบายน้ำ สำนักผังเมือง สำนักงานเขตบางขุนเทียน และชุมชนในพื้นที่ สรุปร่วมกันว่า กทม.จะเสนอของบประมาณปี 53 ทำเป็นแนวคันหินวางเป็นรูป ตัวที (T) ตลอดแนว 4.7 กิโลเมตรของทะเลบางขุนเทียนใช้งบประมาณ 700 ล้านบาท และชุมชนมีการเสนอของบประมาณฉุกเฉิน โดยใช้รูปแบบการปักไม้ไผ่ตามแบบที่ชุมชนได้ทดลองทำโดย ใช้งบประมาณ 10 ล้านบาท

เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2552 นายชัยนาท นิยมฐร ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบหลัก สำนักการระบายน้ำ ได้กล่าวในรายการเวทีสาธารณะ ทางสถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ว่างบประมาณฉุกเฉินในการทำไม้ไผ่ จะมีการดำเนินการภายใน 4 เดือน

และเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2552 นายประกอบ จิรจิตติ รองผู้ว่ากรุงเทพมหานครแถลงข่าว กทม.ยกเลิกโครงการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งรูปแบบที่กรอยน์ เป็นรูปแบบ

ซีเอส โดยนำจีเอ็มเอ็มกับพลาสติกอัดให้เป็นแท่ง งบประมาณ 300 ล้านบาท

แต่จนถึงวันนี้ (25 สิงหาคม 2552) โครงการต่างๆทั้งหมดยังไม่มีความชัดเจนว่าจะมีการดำเนินการเมื่อใด ในขณะที่แผ่นดินถูกกัดเซาะไปทุกวัน ชุมชนก็มีการทำแนวป้องกันในรูปแบบต่างๆ เช่น การทิ้งหิน ทำเขื่อนไม้ไผ่ ใช้จ่ายรถยนต์ เสอปูน และอื่นๆ โดยใช้งบประมาณของตัวเองในการป้องกันพื้นที่ไม่น้อยกว่า 50 ล้านบาทจากระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา

ดังนั้นทางเครือข่ายฯจึงมีข้อเสนอต่อกรุงเทพมหานครดังนี้

4. กทม.ต้องชี้แจงความชัดเจนทั้งหมดในการทำโครงการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน
5. งบประมาณฉุกเฉิน 10 ล้านบาท ที่รัฐบาลอนุมัติให้มาแก้ไขปัญหาเร่งด่วนอยู่ในขั้นตอนไหนขอให้ชี้แจงและขอให้เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อมเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการงบประมาณ
6. ขอเสนอให้กรุงเทพมหานครจัดตั้งกองทุนชดเชยปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยมีผู้แทนจากเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกองทุน

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

๑๐๕/๓ ถ.บางขุนเทียนชายทะเล

แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน

กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๕๐

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เรื่อง การแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

เรียน นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

จากการที่กรุงเทพมหานครได้แถลงข่าวถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งบริเวณชายทะเลบางขุนเทียนจากใส่กรอกทรายเป็นการใช้กล่องพลาสติกใส่หิน วางเป็นรูปตัวที(T) และตัวแอล(L) ไปในทะเลตลอดระยะทาง ๕ กิโลเมตรตามแนวชายฝั่ง ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เกิดความวิตกกังวลต่อแนวทางและวิธีการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจากการเปลี่ยนวัสดุการก่อสร้างจากทรายเป็นหินใส่กล่องพลาสติกนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์และข้อเรียกร้องชาวบ้านที่เรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งด้วยการใช้รูปแบบของ “ขุนสมุทรจีน ๔๕A๒”

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯมีเจตจำนงที่สำคัญต่อการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งว่าควรคำนึงถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวบ้าน และระบบนิเวศน์บริเวณอ่าวไทยซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารทางธรรมชาติที่สำคัญ เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯจึงได้จัดประชุมชาวบ้านเพื่อสอบถามความคิดเห็นซึ่งที่ประชุมได้ข้อสรุปดังนี้

๑. ให้กรุงเทพมหานครฯ ชะลอโครงการดังกล่าวก่อนเนื่องจากชาวบ้านยังไม่ทราบข้อมูลถึงผลกระทบที่จะเกิดจากการนำหินใส่กล่องพลาสติกมาวางเป็นรูปตัวที ยื่นลงสู่ทะเลว่าเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริงโดยไม่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ข้างเคียงเช่นสมุทรสาครและสมุทรปราการ

๒. ให้กรุงเทพมหานครทำการศึกษาถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสังคมเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลของกรุงเทพมหานคร

๓. เสนอให้มีการตั้งคณะทำงานร่วมหลายฝ่ายเพื่อศึกษารูปแบบการแก้ไขปัญหาคัดเซาะชายฝั่งที่เหมาะสมกับพื้นที่โดยมีตัวแทนชุมชนร่วมอยู่ในสัดส่วน ๕๐ % ของคณะทำงานดังกล่าว

เครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพในฐานะตัวแทนของชาวบ้านหวังว่าการเรียกร้องให้มีการทบทวนและศึกษาโครงการโดยการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสังคมไทยมาร่วมพิจารณาในการแก้ปัญหา เพื่อเป็นการหาทางออกและยุติปัญหาบนความถูกต้องและเหมาะสมแก่ทุกฝ่าย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

นายเสกใส จินดาโณม

ผู้ประสานงานเครือข่ายรักษ์ทะเลกรุงเทพฯ

